

Vägledning och exempel för effektiv tillsyn av små avlopp

Havs- och vattenmyndigheten

Datum: 2015-03-16

Ansvarig utgivare: Björn Risinger

Omslagsfoto: Kungsbacka kommun

Foton i övrigt: Kungsbacka kommun där inget annat anges

ISBN 978-91-87025-72-3

Havs- och vattenmyndigheten

Box 11 930, 404 39 Göteborg

www.havochvatten.se

Vägledning och exempel för effektiv tillsyn av små avlopp

Havs- och vattenmyndighetens rapport 2015:1

Förord

Denna vägledning bygger på en nationell sammanställning av de erfarenheter av tillsyn som många kommuner och organisationer för regional miljösamverkan välvilligt delat med sig av. Det är vår förhoppning att rapporten ska bidra till högre åtgärdstakt, mer enhetlig handläggning och ökad miljönytta per investerad krona.

Vägledningen riktar sig främst till kommunerna som har det operativa tillsynsansvaret över små avlopp och vår förhoppning är att den ska inspirera och ge stöd i arbetet med att utveckla tillsynen så att den blir mer effektiv och enhetlig.

Rapporten innehåller bland annat en sammanställning av ett antal rättsfall. Bedömningarna i dessa rättsfall har även lagt grunden för delar av rapporten. Det innebär att rapportens aktualitet blir begränsad. Motsvarande vägledningsmaterial under "Vägledning Små Avlopp" på Havs- och vattenmyndighetens webbplats avser myndigheten att uppdatera regelbundet med nya rättsfall, främst sådana som ändrar tidigare bedömningar eller ger ny vägledning.

Materialet har förankrats genom en referensgrupp med deltagare från fem kommunala miljöförvaltningar med geografisk spridning och olika förutsättningar (Alingsås, Gotland, Karlskrona, Vindeln och Västra Mälardalens myndighetsförbund), länsstyrelserna, Chalmers tekniska högskola (avdelningen för miljösystemanalys) samt Sveriges Kommuner och Landsting. Dessutom har Aneby, Båstad, Falkenberg, Göteborg, Halmstad, Höör, Karlskoga, Katrineholm, Miljösamverkan östra Skaraborg, Norrhälsinge miljökontor, Norrtälje, Skellefteå, Stockholm, Uppsala, Västerås med flera kommuner bidragit med innehåll och värdefulla synpunkter på texten.

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, Vattenmyndigheterna, Statistiska centralbyrån, IVL Svenska Miljöinstitutet och Sveriges Lantbruksuniversitet har också ingått bland remissinstanserna.

För projektledningen har förvaltningen för Miljö & Hälsoskydd, Kungsbacka kommun ansvarat. Arbetet har skett på uppdrag av Havs- och vattenmyndighetens enhet för miljöprövning och miljötillsyn i nära samarbete med myndighetens juridiska enhet.

Göteborg 16 mars 2014

Björn Sjöberg

VÄGLEDNINGEN OCH HUR DEN KAN ANVÄNDAS	11
Avgränsning.....	11
Anpassa tillsynen till de lokala förhållandena.....	11
Vad är effektiv tillsyn?	12
Begrepp.....	12
Målgrupper	14
Struktur	14
Sammanfattningar.....	14
SAMMANFATTNING.....	15
DEL 1 BAKGRUND TILL BEHOV AV TILLSYN PÅ SMÅ AVLOPP	17
SAMMANFATTNING DEL 1	18
Varför tillsyn på små avlopp?	18
Slutsatser från tidigare projekt.....	18
Vad kan vi lära av forskningen?.....	19
DEL 1 BAKGRUND TILL BEHOV AV TILLSYN PÅ SMÅ AVLOPP	20
Varför tillsyn på små avlopp?	20
Stort behov av förbättring.....	20
Hälften av alla anläggningar är inte godkända.....	20
Övergödning och smittspridning.....	21
Mål för tillsynsarbetet med små avlopp	22
Vattenförvaltningens mål	22
Riksdagens miljö kvalitetsmål.....	23
Små avlopp – vilka är problemen?	24
Påverkan på dricksvatten.....	24
Påverkan på badvatten	24
Övergödning	25
Läkemedel och svårnedbrytbara ämnen.....	29
Påverkan i närmiljön	29
Erfarenheter från tidigare projekt	30
Vilken roll spelar tillsynsmetoden?	30
Kan övergripande strategier för organisation och samverkan underlätta tillsynen?.....	31
Forskning stödjer att tillsyn behövs	33
Enbart information leder inte till åtgärd	33
Fastighetsägarnas motiv för att åtgärda	34
Hur tillsynsmyndigheten agerar spelar roll.....	34
Se till att det blir rätt – och rättvist	35

Balansera information med myndighetsutövning	35
Ge fastighetsägaren möjlighet att ta egna initiativ	35
Följ upp resultaten och återkoppla!.....	36
DEL 2 FÖRBEREDELSE INFÖR AVLOPPSTILLSYN	40
SAMMANFATTNING DEL 2	41
DEL 2 FÖRBEREDELSE INFÖR AVLOPPSTILLSYN	42
Tillsynsplanering	43
Behovsutredning och tillsynsplan.....	43
Personal	44
Finansiering.....	45
Skyldighet att hålla register	47
Politisk förankring	47
Intern projektplanering	49
Projektledning och projektägare	49
Sätt ramar, definiera problem och värdera åtgärder	49
Sätt upp mål för det som ska göras i projektet	50
Sätt upp indikatorer för uppföljning	50
Följ upp!.....	50
Utvärdera och återför erfarenheterna till nya projekt	50
Samordning med annan tillsyn – ta ett helhetsgrepp	51
Planera kommunikationen	51
Samordning med kommunens övergripande planering	51
Samverkan med andra aktörer	54
Praktiska förberedelser.....	54
Uppdatera avloppsregistret innan tillsyn	56
Digitalisering av små avlopp.....	56
Personuppgifter och sekretess – vad är tillåtet?.....	59
Koppla ihop karta och avloppsregister	60
Vilket referenssystem bör användas?	60
Registrering av information	60
Var finns information om kommunens vatten?	62
VISS	62
Kontroll av grund- och ytvatten.....	66
Nationell och regional miljöövervakning	66
Kommunal miljöövervakning	66
Egenkontroll	67
Vad mäter man och var hittar man uppgifterna?	67
Prioritering av tillsynen – att bedöma och värdera områden och problem	69

Avloppstillsyn är en del av vattenförvaltningsarbetet	69
Hur kan avloppsproblem värderas?	70
Områden med möjlig anslutning till kommunalt VA-nät.....	73
Omvandlingsområden	76
Vattenskyddsområden	77
Grundvattenförekomster	80
VA-verksamhetsområden med icke anslutna fastigheter	81
Avrinningsområden som inte uppnår eller riskerar att inte uppnå god ekologisk status ur övergödningssynpunkt	82
Andra sätt att bedriva tillsyn av små avlopp än områdesvis	86
Finns det tillräckligt med entreprenörer?	87
Belastningsberäkningar	88
Många olika modeller	88
Modellerna är tillräckligt bra för åtgärder kring små avlopp	88
Modellerna kan underskatta påverkan från små avlopp	88
Ensemblemodellering	89
Hur gör kommuner?	89
 DEL 3 HANDLÄGGNING AV TILLSYNSÄRENDEN	90
 SAMMANFATTNING DEL 3	90
 DEL 3 HANDLÄGGNING AV TILLSYNSÄRENDEN KRING SMÅ AVLOPP	92
Allmänt om tillsyn	92
Avloppsjuridik	93
Fastighetsägare med enskilt avlopp är verksamhetsutövare	94
Rimlighetsavvägning måste göras i varje ärende	95
Omvänd bevisbörda.....	95
Fastighetsägarens egenkontroll	96
Processen tillsyn av små avlopp	97
1 Sök ut fastigheter	98
2 Välj ut vilka fastigheter som ska utredas	98
3 Skriv till ägarna av de aktuella fastigheterna.....	100
4 Fortsatt kontakt med fastighetsägarna.....	102
5 Boka in inspektioner	103
6 Förbered inspektioner	104
7 Inspektion på plats.....	104
8 Efter inspektionen – sammanställning av uppgifter och registrering.....	106
9 Kommunikering enligt förvaltningslagen	106
10 Gör bedömning av anläggningen och fatta beslut.....	109
12 Delgivning	116

13 Handläggning vid överklagande.....	120
14 Uppföljning av att åtgärder vidtas	120
15 Om beslutet inte följs – använd vite.....	121
16 Begär utdömande av vite om beslutet inte följs i tid.....	122
17 Tvångsvis genomförande.....	123
18 Avsluta ärendet	125
19 Efterarbete – sammanställ de samlade resultaten av tillsynen och återkoppla till fastighetsägaren	126
Sanktioner	127
Miljösanktionsavgift	127
Åtalsanmälan vid misstanke om brott.....	129
Avgifter för tillsyn	130
Delgivning av avgiftsbeslut.....	130
Planera för återkommande tillsyn	131
 DEL 4 BEDÖMNING	 132
 SAMMANFATTNING DEL 4	 132
 DEL 4 BEDÖMNING AV OM AVLOPPSANLÄGGNINGAR UPPFYLLER MILJÖBALKENS KRAV	 134
Har anläggningen fått tillstånd före eller efter miljöbalken?	134
Utsläpp till vattenområde eller inte?	135
Miljönämndens utredningsskyldighet.....	136
Skälighetsbedömning	139
När är ett förbud en alltför ingripande åtgärd?	140
Speciella omständigheter som tillsynsmyndigheten kan behöva beakta	142
När fastighetsägaren är gammal, sjuk eller har dålig ekonomi	142
När fastighetsägaren inte har rådighet över marken.....	143
När fastigheten ligger inom kommunalt verksamhetsområde.....	144
När gemensamhetsanläggning finns	145
När kommunalt avlopp planeras	146
Förslag på handläggning av några typärenden samt förslag på utformning av några beslut/skrivelser – markbaserade anläggningar	147
1: Tvåkammarbrunn utan efterföljande rening från 1950-talet	147
2: Infiltration från 1970-talet.....	154
3: Infiltration från 2000-talet.....	157
4: Sluten tank.....	164
5: Markbädd från 1990-talet.....	166
6: Markbädd med fosforfälla från 2000-talet.....	170
 REFERENSER	 177

DEL 5 BILAGOR	182
BILAGA 1 A SLUTSATSER FRÅN PROJEKT SOM TESTAT OLIKA METODIK VID TILLSYN AV SMÅ AVLOPP	184
BILAGA 2 A EXEMPEL PÅ KOMMUNIKATIONSPLAN FÖR TILLSYN AV SMÅ AVLOPP	189
BILAGA 2 B EXEMPEL PÅ PROJEKTBESKRIVNING FÖR TILLSYN AV SMÅ AVLOPP	192
BILAGA 2C DATAINSPEKTIONEN SAMRÅDSYTTRANDE OM SAMKÖRNING AV REGISTER SEPT. 2010	195
BILAGA 2 D EXEMPEL PÅ SKIKT MAN KAN BEHÖVA HA I KARTAN VID HANDLÄGGNING AV AVLOPPSÄRENDEN	199
BILAGA 2 E EXEMPEL PÅ UTRUSTNINGSLISTA FÖR TILLSYN AV SMÅ AVLOPP	202
BILAGA 2F KOMMUNEXEMPEL ÄRENDEHANTERINGSSYSTEM.....	203
BILAGA 2 G EXEMPEL PÅ OLIKA SÄTT ATT BERÄKNA NÄRINGSÄMNESBELASTNING	208
BILAGA 3 A FÄRGNING AV AVLOPPSVATTEN	218
BILAGA 3 B EXEMPEL PÅ FÖRSTA BREV TILL FASTIGHETSÄGARE	220
BILAGA 3 C EXEMPEL PÅ INFORMATION TILL FASTIGHETSÄGARE OM KONTROLL AV ENSKILT AVLOPP	223
BILAGA 3 D EXEMPEL PÅ BEGÄRAN OM UPPGIFTER FRÅN FASTIGHETSÄGARE	225
BILAGA 3 E EXEMPEL PÅ CHECKLISTA/INSPEKTIONS PROTOKOLL (VARIANT 1 AVSEDD ATT ANPASSAS FÖR SURFPLATTA I FÄLT)	232
BILAGA 3 F EXEMPEL PÅ CHECKLISTA	240
BILAGA 4 SAMMANSTÄLLNING AV RÄTTSFALL AVSEENDE TILLSYN AV ENSKILDA AVLOPP	244

Vägledningen och hur den kan användas

Denna vägledning är Havs- och vattenmyndighetens tolkning av de bestämmelser som rör små avlopp och den bygger på den rättspraxis som vuxit fram genom domar från mark- och miljödomstolarna och Mark- och miljööverdomstolen. Vägledningen är till skillnad från lagar, förordningar och föreskrifter inte juridiskt bindande, utan just vägledande. Syftet med vägledningen är att ge stöd och inspiration till de kommunala tillsynsmyndigheterna när dessa planerar och genomför tillsyn av små avlopp.

Förhoppningen är att åtgärdstakten ska öka genom kortare handläggningstid och fler åtgärdade anläggningar. Vägledningen ska också bidra till en enhetlig tillämpning av miljöbalken i landets kommuner.

Vägledningen är ett komplement till och en fördjupning av

- Naturvårdsverkets allmänna råd NFS 2006:7
- Små avloppsanläggningar, Handbok till allmänna råd, 2008:3 samt
- Faktablad 8147, Små avloppsanläggningar, hushållspillvatten från högst 5 hushåll

Avgränsning

Vägledningen är avsedd för tillsyn av små avloppsanläggningar som inte är tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt miljöprövningsförordningen, med speciellt fokus på de anläggningar som är dimensionerade för 1–25 person-ekvivalenter (pe). Tillsyn av minireningsverk och andra mindre reningsverk omfattas inte. Dock kan delar av materialet tillämpas även vid denna tillsyn.

Anpassa tillsynen till de lokala förhållandena

Sverige har 290 kommuner och nästan lika många lokala tillsynsmyndigheter inom miljö- och hälsoskyddsområdet. Kommunerna har olika förutsättningar vad gäller tillståndet i miljön, geologi, befolknings- och näringslivsstruktur, politik, resurser med mera. Det innebär att de lokala förutsättningarna för att arbeta med avloppstillsyn kan skifta stort beroende på var man befinner sig i landet, inte bara i vilken kommun utan också i vilken vattenförekomst en viss avloppsanläggning ligger. Vad som är rätt på en plats kan vara fel på en annan. Denna vägledning ska inte ses som en bindande förteckning över beskrivna arbetsmetoder som måste tillämpas för en framgångsrik tillsyn, utan som inspiration för tillsynsmyndigheterna i deras arbete att hitta ett eget arbetssätt utifrån de lokala förutsättningarna.

Det är viktigt att betona att vägledningen inte ska betraktas som en uttömmande handledning när det gäller myndighetsutövning inom tillsynsområdet små avlopp. Till exempel är den processbeskrivning, som finns i del 3, en redogörelse för och ett stöd till den formella, juridiska handläggningsprocessen. Den delen av myndighetsutövningen som handlar om bemötande, kommunikation och andra mjuka värden i yrkesutövningen berörs

översiktligt i del 2, men har inte givits något större utrymme i del 3, utan förutsätts vara självklara delar vid miljöförvaltningens tillämpning av lagstiftningen.

Vad är effektiv tillsyn?

Havs- och vattenmyndigheten menar att en effektiv tillsyn av små avlopp karaktäriseras av:

- prioritering – tillsyn där behovet är störst
- användande av tekniska hjälpmedel och interna rutiner för rättssäker och snabb handläggning
- en kombination av myndighetsutövning genom formella beslut och information
- samverkan med relevanta aktörer
- att fastighetsägarens egenansvar ligger i fokus
- uppenbara förbättringar i miljön (med avseende på såväl hälsoskydd som miljöskydd)

Begrepp

Små avlopp eller **enskilda avlopp** används i vägledningen för att beskriva sådana avloppsanläggningar som inte är tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt miljöprövningsförordningens bestämmelser. Vägledningens avloppsanläggningar omfattas istället av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt 13 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Generellt avses därmed alla avloppsanläggningar som är dimensionerade för 1–200 pe, men de anläggningar som vi främst valt att fokusera på i denna vägledning är de som är dimensionerade för 1–25 pe. Den kategori av avloppsanläggningar som vi fokuserar på i vår vägledning är samma kategori som beskrivs i Naturvårdsverkets vägledning ”Små avloppsanläggningar Handbok till allmänna råd 2008:3”. Här anges att med enskilt avlopp avses en viss teknik som vanligen används för en eller ett fåtal fastigheter, oavsett om det är permanentboende eller fritidshus. Vanligen är det privatpersoner eller en sammanslutning av privatpersoner som är verksamhetsutövare enligt miljöbalken, som ansvarar för anläggande, skötsel och underhåll av anläggningen.

En **personekvivalent** (pe) är den genomsnittliga mängd organiska föreningar i avloppsvatten som en person ger upphov till per dag. Ett mått på detta är den mängd syre som går åt för att bryta ner det organiska material som en människa producerar på ett dygn. Mängden mäts som biokemisk syreförbrukning, det vill säga den mängd syre som mikroorganismer förbrukar under sju dygn för att bryta ned det organiska materialet i avloppsvattnet. Måttet anges som BOD7 och är cirka 70 gram/dygn och person.

Avloppsanordning är det uttryck som lagstiftaren har använt i 13 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Enligt Naturvårdsverkets handbok 2008:3 bör det innefatta ”rörledning, slamavskiljare, tankar, infiltrationsanordningar och liknande anordningar som ingår i den kompletta anordningen.” I rapporten används avloppsanläggning synonymt med avloppsanordning.

Med **recipient** avses grundvatten, vattendrag eller liknande dit det renade avloppsvattnet leds.

Hushållsspillvatten består av spillvatten från WC, vilket benämns i rapporten som **toalettavloppsvatten** och från bad, disk och tvätt, vilket benämns **BDT-vatten**.

Miljöförvaltningen används för den avdelning/enhet/förvaltning inom kommunen som har tillsynsansvar avseende små avlopp. Den politiska nämnd som har motsvarande ansvar benämns **miljönämnden**.

Tekniska förvaltningen används på motsvarande sätt för den avdelning/enhet/förvaltning inom kommunen som ansvarar för ledningsnät, kommunalt VA och renhållning.

Byggnadsnämndens förvaltning som har ansvar för bygglovhanteringen benämns **byggförvaltningen**.

Läsanvisning

Målgrupper

Huvudsaklig målgrupp är handläggare vid kommunernas miljöförvaltningar. Vägledningens olika delar ska kunna användas var för sig, exempelvis är del 1 utformad så att politiker i miljönämnden ska kunna sätta sig in i ämnet.

Del 2 är av intresse för såväl avloppshandläggare som miljöstrateger, kommunekologer och tjänstemän/politiker på andra förvaltningar än miljöförvaltningen. Den delen fokuserar på avloppstillsyn som en del i ett större kommunövergripande vattenförvaltningsarbete.

Delarna 3 och 4 beskriver den konkreta handläggningen vid tillsyn av små avloppsanläggningar och målgruppen är i första hand avloppshandläggare vid kommunernas miljöförvaltningar.

I bilagorna finns bland annat sammanställningar av underlag till vägledningen, exempel från kommuner och skrivexempel.

Struktur

Rapporten bygger på fem delar:

[Del 1 Bakgrund till behov av tillsyn på små avlopp](#)

[Del 2 Förberedelser inför tillsyn av små avlopp](#)

[Del 3 Handläggning av tillsynsärenden](#)

[Del 4 Bedömning av om avloppsanläggningar uppfyller miljöbalkens krav](#)

[Del 5 Bilagor](#)

Vägledningen kan ses som en exempelsamling av arbetssätt – som en uppslagsbok där vägledning för ett visst arbetsmoment lätt går att finna. Läsaren bör dock först skaffa sig en helhetsbild över materialet genom att läsa vägledningen från pärm till pärm.

Sammanfattningar

Det finns dels en [övergripande sammanfattning i punktform för hela rapporten](#), dels sammanfattningar i början av varje rapportdel 1–4 för den läsare som snabbt vill ta till sig materialet:

[Del 1 Bakgrund till behov av tillsyn på små avlopp](#)

[Del 2 Förberedelser inför tillsyn av små avlopp](#)

[Del 3 Handläggning av tillsynsärenden](#)

[Del 4 Bedömning av om avloppsanläggningar uppfyller miljöbalkens krav](#)

Sammanfattning

Nedanstående tabell sammanfattar översiktligt vägledningen i punktform. Tabellen kan användas för att prioritera behoven internt i kommunen.

Vad	Läsanvisning
Grundläggande kännedom om kommunens vatten – för att kunna göra rätt prioriteringar av åtgärder	
Grundkurs i VISS för alla berörda handläggare	Del 2, avsnitt VISS
Kunskap om uppgifterna i VISS och andra relevanta källor om kommunens vattenförekomster, såväl grund- som yt- som kustvatten, inkl. dricksvatten- och badvattenstatus	”
Samordning inom kommunen – för att avloppsarbetet bör vara en del av en övergripande kommunal strategi som bland annat syftar till att nå god ekologisk status	
Intern, tvärssektoriell grupp för arbete med VA-planering och vattenförvaltningsfrågor	Del 2, avsnitt Intern projektplanering
Samarbete med Teknisk förvaltning	”
Strategiskt övergripande beslut om inriktningen på kommunens vattenförvaltningsarbete	”
VA-plan, VA-rådgivning m.m.	”
Samordning utanför kommunen – för att avloppsarbetet behöver knytas till avrinningsområden och inte till administrativa gränser	
Kontakt och samordning med andra kommuner som delar samma avrinningsområde	Del 2, avsnitt Intern projektplanering
Kontakt och samordning med andra viktiga aktörer som t.ex. vattenråd, vattenmyndigheterna, länsstyrelsen, miljösamverkanorganisationer	”
Information och kommunikation – för att en god kommunikation kan underlätta myndighetsarbetet	
Kommunikationsplan	Del 2, avsnitt Intern projektplanering
Webbplats med bra information om små avlopp som exempelvis: – informationsmaterial om hur en ansökan om tillstånd till enskilt avlopp går till. – information om hur fastighetsägaren kan sköta sitt avlopp	”
Informationsmaterial i pappersformat för den som inte använder kommunens webbplats.	”
Informationsmöten med berörda fastighetsägare	Del 2, avsnitt Internprojektplanering + Del 3
Informationsmöten med entreprenörer	”
Information till politiker	Del 2, avsnitt Intern Projektplanering
Information till media	”
Återkoppling till fastighetsägare om resultat av åtgärdsarbetet	Del 2, avsnitt Forskning stödjer att tillsyn behövs

Teknik – GIS, avloppsregister m.m. –för att tekniska hjälpmedel kan effektivisera tillsynsarbetet	
Uppdaterat avloppsregister inkl. upphämtning av data från t.ex. slamsugningsregister	Del 2, avsnitt Uppdatera avloppsregistret innan tillsyn
Karta med relevanta GIS-skikt inlagda	”
Koppling karta – avloppsregister	”
Inspektion i fält med surfplatta	Del 3
Intern planering – för att en god planering kan effektivisera tillsynsarbetet	
Tillsynsplan där små avlopp ges utrymme	Del 2, avsnitt Tillsynsplanering
Finansieringsmodell	”
Projektplan	Del 2, avsnitt Intern projektplanering
Skrivmallar i ärendehanteringssystemet, t.ex.: –brev till fastighetsägare –inspektionsrapport –föreläggande/förbud	”
Rutiner för delgivning, registrering, uppföljning, utvärdering m.m.	”
Samordning med annan tillsyn	”
Prioritering av tillsynen	Del 2, avsnitt Prioritering tillsynen
Miljöövervakning	Del 2, avsnitt Kontroll av grund- och ytvatten

Del 1. Bakgrund till behov av tillsyn på små avlopp

Foto: Maja Kristin Nylander/HaV.

Del 1 av 5 ur rapporten Vägledning och exempel för effektiv tillsyn av små avlopp

Sammanfattning del 1

Varför tillsyn på små avlopp?

- Nära hälften av de 700 000 fastigheter i Sverige som har enskilt avlopp med vattentoalett bedöms ha anläggningar som inte är godkända.
- Det stora antalet små avlopp med bristfällig rening utgör en betydande källa till övergödningen av våra sjöar, vattendrag och kustvatten. Men även behovet av smittskydd, rening av läkemedelsrester och hushållskemikalier är en viktig anledning till att åtgärda bristfälliga avlopp. Det är dock viktigt att platsspecifikt definiera vilka problemen är eftersom det är stora skillnader mellan kommuner och olika landsändar.
- Åtgärdstakten är för låg. För att åtgärda de bristfälliga avloppen men även för att upprätthålla en god standard på lång sikt måste åtgärdstakten öka till 5 % och initialt 6,3 % per år om man räknar med att avloppen utan efterföljande rening ska åtgärdas inom en tioårsperiod.
- Belastningen från små avlopp har ökat under de senaste 25 åren medan andra punktkällor minskat sin påverkan, vilket beror på ett ökat antal fastigheter med små avlopp samt att de äldre anläggningarna tappar i reningsförmåga.

Slutsatser från tidigare projekt

Framgångsfaktorer för effektivare tillsyn är bland annat:

- Förvaltningsövergripande vattenförvaltningsarbete där de enskilda avloppen är en del.
- Ett tydlig förankrat strategiskt beslut som pekar ut riktningen i kommunens arbete med små avloppsanläggningar.
- En övergripande kommunal VA-plan, som innefattar dels en VA-utbyggnadsplan, dels en plan för hantering av små avlopp.
- VA-rådgivning.
- Processkartläggning, effektivisering av rutiner och tydliggörande av roller internt i kommunen.
- Tydlig och planerad kommunikation med relevanta aktörer.
- Samordning på regional nivå.
- Att länsstyrelsen stöttar kommunerna och dessutom genomför tillsyn enligt lagen om allmänna vattentjänster.
- Utbildning av handläggare, entreprenörer, mäklare och andra viktiga aktörer.
- Områdesvis tillsyn i strukturerad projektform, med tydliga mål och uppföljning.
- Tillsyn som inte alltid bygger på platsbesök.

- Koppling mellan avloppsregister och karta, mer aktivt användande av GIS-teknik.

Vad kan vi lära av forskningen?

- Tillsyn, inklusive föreläggande om åtgärder och förbud när så behövs, är det som leder till högre åtgärdstakt. Resultatet av enbart information är relativt klen och många fastighetsägare skjuter gärna på åtgärderna till dess att de får ett konkret krav.
- De viktigaste interna motiven för hushållen att åtgärda sina gamla avlopp är att handla utifrån vad som upplevs som rätt ur miljöperspektiv, att handla efter hur andra hushåll handlar, att man anser sig rättvist behandlad jämfört med andra, och att de ekonomiska konsekvenserna för hushållet inte blir allt för stora.
- För myndigheten kan det vara en svår avvägning att ställa tillräckligt hårda utsläppskrav och ”hota med” bestraffningar om kraven inte följs, utan att minska handlingsutrymmet för hushållen så mycket att en känsla av tvång upplevs av hushållen.
- En strategi där myndigheten arbetar för att ge fastighetsägaren tid att själv komma underfund med behovet av åtgärd, att själv ta initiativ och komma fram till vilka handlingsalternativ som är tillämpliga kan leda till att behovet av åtgärder accepteras i högre utsträckning och till att fastighetsägaren upplever mindre tvång.
- Det är viktigt att skapa tilltro mellan myndighet och fastighetsägare. Myndigheten behöver utöver formell myndighetsutövning också arbeta med information för att stärka motivationen hos fastighetsägarna, samt att återkoppla resultatet av tillsynen.

Del 1. Bakgrund till behov av tillsyn på små avlopp

Varför tillsyn på små avlopp?

Havs- och vattenmyndigheten presenterade 2013 resultatet av ett regeringsuppdrag om små avlopp. Av redovisningen framgår att nära en miljon fastigheter i Sverige är anslutna till ett enskilt avlopp. Av dessa är det ca 700 000 som har WC anslutet. Reningseffekten är ofta betydligt sämre än i ett kommunalt reningsverk och det finns många avlopp som knappt har någon rening alls. Detta kan bero på dåligt underhåll eller att anläggningen är gammal och utförd i en tid då kraven var lägre. (Havs- och vattenmyndigheten, 2013 a)

Rådande åtgärdstakt är dock låg, omkring 1–2 % per år. För att åtgärda de gamla bristfälliga avloppen och för att kunna upprätthålla en god standard på lång sikt måste åtgärdstakten öka till 5 % och initialt 6,3 % per år med utgångspunkt från att anläggningarna utan efterföljande rening ska åtgärdas inom en tioårsperiod.). Detta utgår ifrån antagandet att en genomsnittlig livslängd för en avloppsanläggning är 20 år. Tillsyn är ett av de styrmedel som visat sig vara effektivast för att öka åtgärdstakten (Havs- och vattenmyndigheten, 2013 a).

Stort behov av förbättring

En generell förbättring av de bristande små avloppsanläggningarna är en förutsättning om Sverige ska kunna nå målen om god status i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten. Det finns således ett stort behov av förstärkta insatser för att påskynda åtgärdandet av bristfälliga små avlopp. (Havs- och vattenmyndigheten, 2013 a)

Hälften av alla anläggningar är inte godkända

Bara runt hälften av de befintliga anläggningarna bedömdes vara godkända när Naturvårdsverket år 2004 frågade Sveriges miljöförvaltningar (Naturvårdsverket, 2004). Frågan till miljöförvaltningarna var formulerad så att antalet ”godkända respektive icke godkända avloppsanläggningar” skulle anges. Som godkända avloppsanläggningar definierades anläggningar med längre gående rening än slamavskiljning. Samma resultat erhöles som svar på Havs- och vattenmyndighetens enkät till kommunerna åtta år senare.

I många fall består alltså reningen endast av någon form av slamavskiljning. Framförallt gäller detta äldre hus på landsbygden. Många anläggningar som har efterföljande, men otillräcklig, rening är också i behov av upprustning (Havs- och vattenmyndigheten, 2013 b).

”En avloppsanordning är ingen evighetsanläggning, utan den måste förbättras och förnyas med jämna mellanrum för att den ska fungera och rena avloppsvattnet på ett tillfredsställande sätt.”

Miljökontoret
Hässleholms kommun

Övergödning och smittspridning

Övergödningsproblem är framförallt kopplat till utsläpp från jordbruk och avloppsvatten. Särskilt i södra Sverige är det stora antalet små avlopp med bristfällig rening en betydande källa till övergödningen av sjöar, vattendrag och kustvatten, speciellt i områden med begränsad vattenomsättning.

Utsläpp av otillräckligt renat avloppsvatten utgör också en uppenbar risk för smittspridning. I Sverige har 1,2 miljoner permanentboende och ungefär lika många fritidsboende dricksvatten från enskilda vattentäkter. Många av dessa vattentäkter har problem med kvaliteten på dricksvattnet som skulle kunna kopplas till utsläpp av avloppsvatten från små avlopp (Havs- och vattenmyndigheten, 2013 a).

Mål för tillsynsarbetet med små avlopp

Sverige har 16 nationella miljökvalitetsmål, varav flera berör små avlopp. Sverige omfattas även sedan år 2000 av EU:s ramdirektiv för vatten, som syftar till att vi gemensamt tar ansvar för ett långsiktigt och hållbart utnyttjande av våra vattenresurser. (Vattenmyndigheterna, 2014c).

Arbetet ska ske på ett likartat sätt inom EU och vara inriktat på att minska föroreningar, främja en hållbar vattenanvändning och förbättra tillståndet för de vattenberoende ekosystemen.

"Vatten är inte vilken vara som helst, utan ett arv som måste skyddas, försvaras och behandlas som ett sådant." Ur EU:s ramdirektiv för vatten. Foto: Maja Kristin Nylander/HaV.

Vattenförvaltningens mål

Det övergripande målet för vattenförvaltningen är att uppnå god vattenstatus till år 2015 eller senast till år 2027. För de allra flesta vattenförekomster är tiden för när god status ska vara uppnådd förlängd till år 2021, i undantagsfall gäller 2027 för de vatten där det bedömts vara omöjligt att nå målet tidigare.

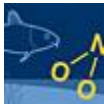
God status innebär god ekologisk- och kemisk status i alla inlands- och kustvatten. För grundvatten innebär det, förutom god kemisk status, även god kvantitativ status.

Riksdagens miljö kvalitetsmål

"Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag."

– Riksdagens definition av miljö kvalitetsmålet *Grundvatten av god kvalitet*

"Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten."

– Riksdagens definition av miljö kvalitetsmålet *Ingen övergödning*

"Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna."

– Riksdagens definition av miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö*

"Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas."

– Riksdagens definition av miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö*

"Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas."

– Riksdagens definition av miljö kvalitetsmålet *Levande sjöar och vattendrag*

Sammanfattningsvis innebär miljö kvalitetsmålen att tillsyns arbetet med små avlopp behöver bidra till:

- en naturmiljö som är hållbar och främjar goda livsbetingelser för växter och djur
- god och hälsosam livsmiljö för människor
- ett dricksvatten som inte är påverkat av avloppsutsläpp
- god resurshushållning

Små avlopp – vilka är problemen?

Små avlopp bidrar till flera olika problem, vilka kan vara mer eller mindre uttalade beroende på var avloppsanläggningen ligger, hur den används och vilken status den har. Ett orenat eller dåligt renat avloppsvatten kan förorena dricksvatten eller badvatten, men också skapa övergödningssproblem i den närmaste recipienten eller i havet. Dessutom kan avloppsvatten innehålla miljö- och hälsofarliga ämnen som ett resultat av hushållets användning av läkemedel och hushållskemikalier.

I de följande avsnitten är texten betydligt mer omfattande när det gäller miljörelaterade problem än hälsorelaterade problem. Det innebär inte en gradering av hur angeläget problemet är att åtgärda utan är snarare en återspeglning av att det finns mer övervakning och uppföljning av miljörelaterade vattenproblem än av hälsorelaterade sådana. Vidare finns nationella åtgärdsprogram och bättre dokumentation av miljöproblem relaterade till övergödning jämfört med dokumentation av problem relaterade till bakterier i dricksvattnet. På det lokala planet kan dock problem med dricksvatten- och badvattenkvalitet vara det allra viktigaste att åtgärda.

Påverkan på dricksvatten

I en studie från 2007 hade i genomsnitt 20 % av alla enskilda vattentäkter i Sverige otjänligt vatten. I grävda brunnar var siffran högre än så – 35 %. Bara 20 % av brunnarna var tjänliga, och 60 % var tjänliga med anmärkning. Den vanligaste orsaken till kvalitetsproblemen var för höga halter av bakterier, ofta E.coli (Socialstyrelsen, 2007). Det är sannolikt att små avlopp i många fall kan vara orsaken till problemen. Påverkan från avloppsanläggningar kan ofta kopplas till felaktig placering eller utformning av anläggningen.

Små avlopp kan även vara en källa till höga nitrathalter i dricksvattnet. Sveriges geologiska undersökning (SGU) uppskattar att ca 100 000 personer, som får dricksvatten från egen brunn vid permanentboende, exponeras för höga eller mycket höga nitrathalter (Naturvårdsverket, 2013). Om halten nitrat eller nitrit är hög i brunnsvattnet bör det inte ges till barn, under ett års ålder, på grund av risk för methemoglobinemi. Om nitrit bildas i magen angriper det hemoglobinet – det ämne i blodet som transporterar syre. Barnet får dålig syresättning vilket i extremfall kan leda till kvävning (Livsmedelsverket, 2009).

Påverkan på badvatten

Badvatten kan påverkas av utsläpp från små avlopp. Innehåller badvattnet tarmbakterier kan de badande få maginfektioner och har badvattnet drabbats av övergödning kan algbloomning göra att planktonalger uppträder i stor mängd. Algerna kan i en del fall avge giftiga ämnen som kan vålla flera olika slags sjukdomar och besvär. (Havs- och Vattenmyndigheten, 2014 b).

I Sverige finns totalt 2701 aktiva badplatser registrerade på www.badplatsen.folkhalsomyndigheten.se (år 2014). Det är den webbplats till vilken de svenska kommunerna rapporterar resultat av genomförd badvattenprovtagning. 446 badplatser är så kallade EU-bad med mer än 200 badande i snitt per dag under badsäsongen. Sju svenska EU-bad fick 2013 klassificeringen ”dålig badvattenkvalitet” av EU på grund av att de under åren

2010–2013 haft ett eller flera prov med förhöjda värden av indikator-organismerna *E.coli* och/eller intestinala enterokocker (om källan är små avlopp är dock inte känt). (European Environment Agency, 2014).

Sverige är fullt av fina badplatser men några av dem är sannolikt påverkade av utsläpp från små avlopp. Foto: Maja Kristin Nylander, HaV.

Övergödning

En alltför stor tillförsel av kväve och fosfor från små avlopp men också från bland annat jordbruk, industrier och reningsverk leder till övergödning av hav och sjöar. Övergödning kan orsaka kraftiga algbloomningar och försämrade syresättningar av bottenvattnet. Även om miljömålet Ingen övergödning inte uppnås, finns det en positiv nedåtgående trend av utsläppen av kväve och fosfor till havet, vilket visar att åtgärder faktiskt ger resultat (Naturvårdsverket, 2013).

Samtidigt visar beräkningar från Svenska Miljöemissionsdata att utsläppen av näringsämnen från små avlopp som helhet har ökat.

Näringsämnesbelastningen från små avlopp har ökat

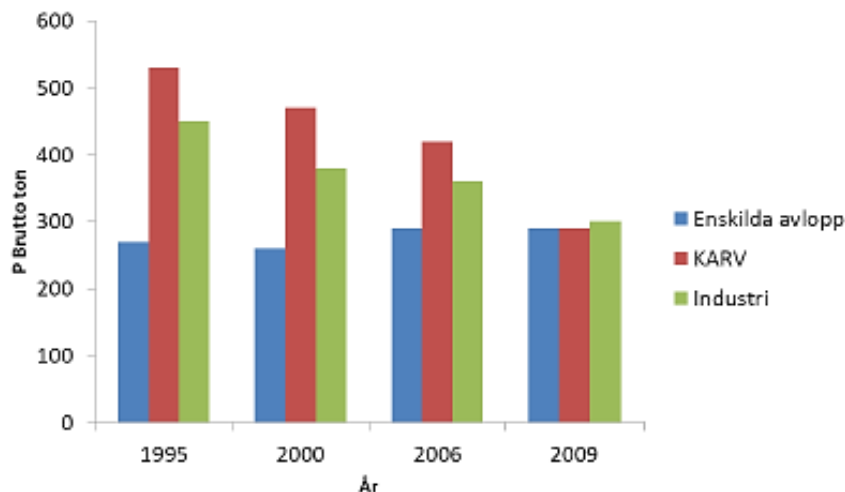
En uppskattning av kväve- och fosforutsläpp från små avlopp genomfördes av Svenska Miljöemissionsdata (SMED) 2011 och är baserad på schabloner för belastning och avskiljning samt bygger på data från en teknikenkät (Svenska MiljöemissionsData, 2011 b) som gick ut till kommunerna 2009. (Svenska MiljöemissionsData, 2011 a).

Bruttobelastningen av fosfor från punktkällor år 2009 beräknades till 880 ton vilket motsvarar en minskning med ca 30 % sedan år 1995. Med bruttobelastning menas belastningen från källorna utan hänsyn tagen till eventuell retention på vägen till recipienten. I punktkällorna ingår belastningen från små avlopp, men bruttobelastningen av fosfor från enbart små avlopp har varit konstant mellan år 2006 och 2009 samt ökat med ca 7 % sedan år 1995. Det beror på ett ökat antal

fastigheter med små avlopp samt att de äldre anläggningarna tappar i reningsförmåga. (Svenska MiljöEmissionsData, 2011 a)

Kommunala avloppsreningsverk (KARV) står för den största minskningen av fosforbelastning från punktkällor, motsvarande ca 45 % lägre belastning år 2009 jämfört med år 1995.

Den viktigaste orsaken är att de största kommunala reningsverken har infört effektivare reningsteknik under perioden 2006 till 2009. Ytterligare en bidragande orsak kan vara förbud mot fosfat i tvättmedel som infördes i Sverige år 2008.

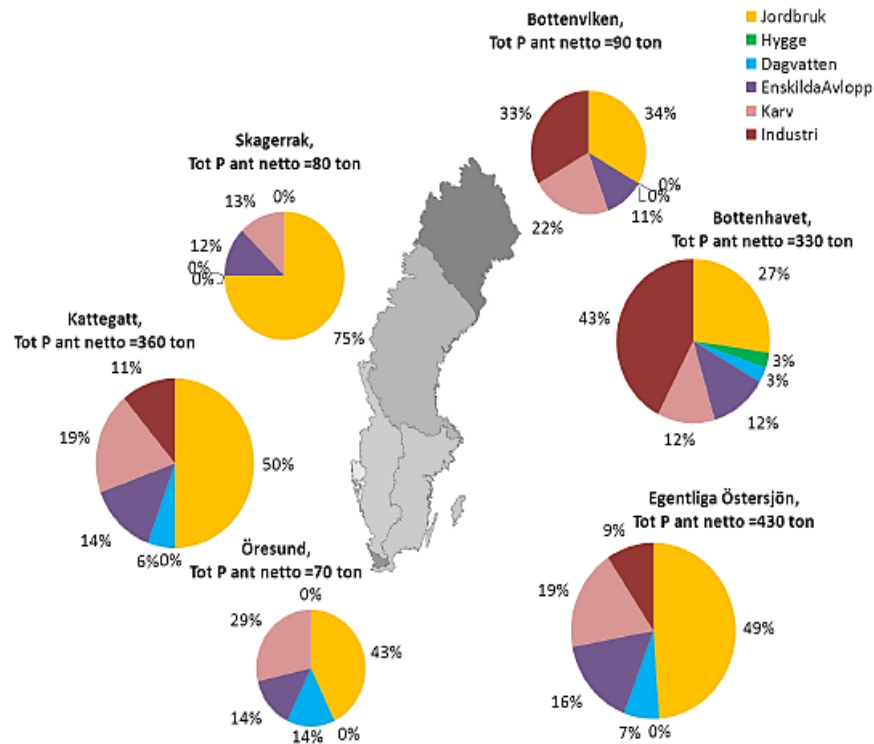
Bruttobelastning av fosfor 1995, 2000, 2006, 2009 (ton/år)
(Svenska MiljöEmissionsData, 2011 a).

Bruttobelastning av kväve från punktkällor (inklusive små avlopp) för år 2009 beräknades till totalt 26 500 ton vilket ger ca 29 % minskning från år 1995. Bruttobelastningen av kväve från reningsverk och industrier har minskat under perioden 1995 till 2009 med totalt 31 % respektive 34 %. Den största förändringen skedde mellan år 1995 och 2000 då kväverening infördes som reningssteg i många reningsverk och industrier (Svenska MiljöEmissionsData, 2011 a).

Bruttobelastningen kväve från enbart små avlopp har däremot ökat med 200 ton kväve sedan år 1995. (Svenska MiljöEmissionsData, 2011 a)

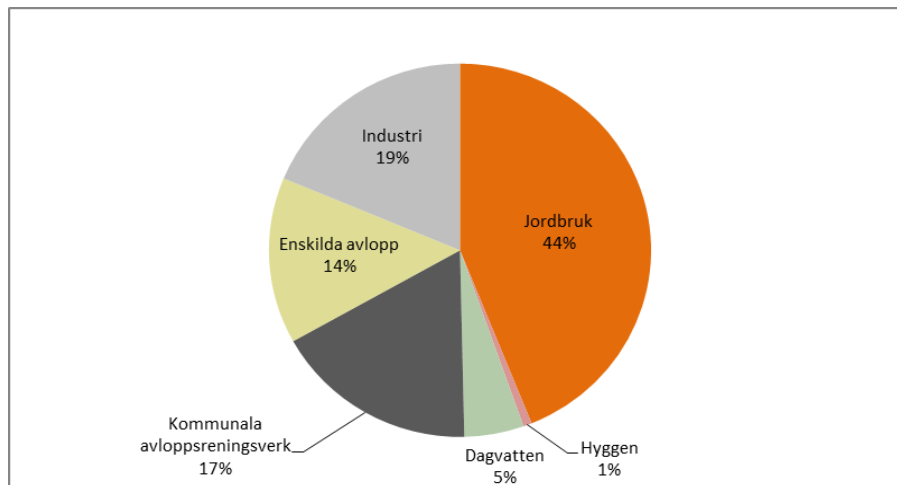
Stora variationer i belastningen på havet

Fosforbelastningen på havet ser olika ut i olika delar av landet. Källfördelning av antropogen (av människan orsakad) nettobelastning av fosfor år 2009 visar att belastning från jordbruksmark dominerar i södra Sverige och att punktkällorna har stora sammanlagda bidrag i norra Sverige. Bidragen av nettobelastning av fosfor från små avlopp till havet är dock större än bidragen från industrin i samtliga havsbassänger i södra Sverige (Svenska MiljöEmissionsData, 2011 a).

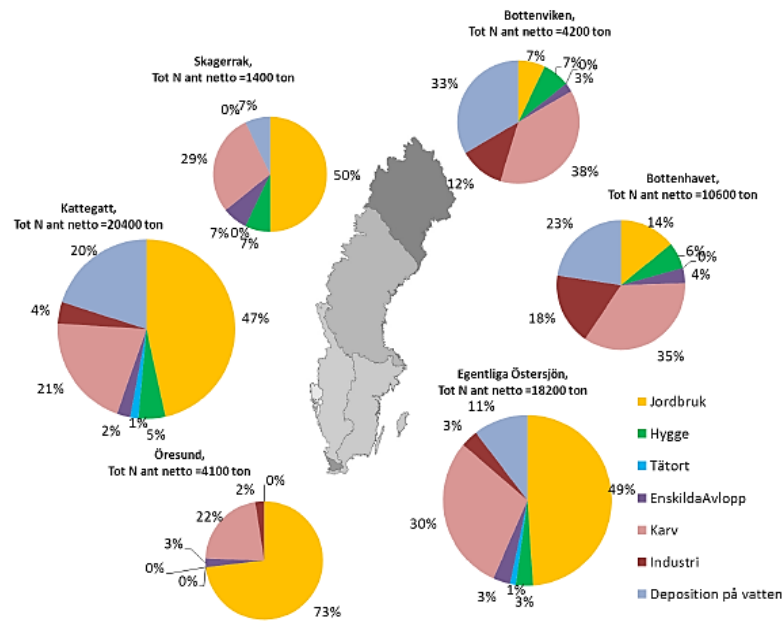
Källfördelning av antropogen nettobelastning av fosfor år 2009 (Svenska MiljöEmissionsData, 2011 a).

I Sverige som helhet står de små avloppen för nästan lika stor andel av nettofosforbelastningen till havet som de kommunala avloppsreningsverken. Fosforbelastningen per person med enskilt avlopp är påfallande stor i relation till de som är anslutna till kommunala reningsverk.

Antropogen nettofosforbelastning till havet 2009 (Svenska MiljöEmissionsData, 2011 a).

När det gäller kväve står små avlopp för en mindre andel av den totala antropogena nettobelastningen på havet. Och som för fosfor varierar belastningen dessutom mellan olika delar av landet:

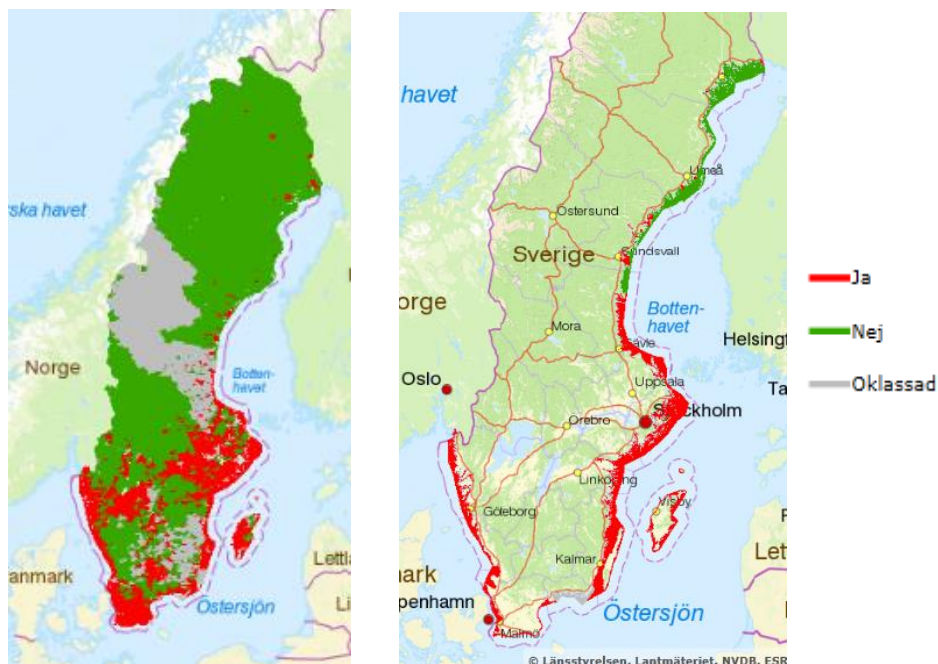

Källfördelning av antropogen nettobelastning av kväve år 2009.
(Svenska MiljöEmissionsData, 2011 a).

I lokala recipienter kan det skilja ännu mer

Oavsett hur belastningen på havet ser ut i ett nationellt eller regionalt perspektiv kan påverkan på den lokala recipienten avvika mycket från den genomsnittliga belastningen på havet. Belastningen av fosfor och kväve från små avlopp inom ett delavrinningsområde kan vara avsevärt lägre eller högre och det kan vara viktigt för tillsynsmyndigheten att definiera problem, beräkna eller uppskatta belastning och källfördelning lokalt, för att rätt tillsynsåtgärder ska vidtas.

Generellt sett har södra Sverige avsevärt större problem med övergödning än norra Sverige.

Övergödningsskador i sjöar och vattendrag resp. kustvatten. Utdrag ur Vattenkartan (Vattenmyndigheterna, 2014 a).

Läkemedel och svårnedbrytbara ämnen

Enskilda avlopp har på senare tid även uppmärksammats som en betydande källa för vissa miljöfarliga ämnen, till exempel läkemedelssubstanser. I ett projekt drivet av IVL Svenska Miljöinstitutet 2012 analyserades rester av läkemedel, PFOS och EDTA i vatten och sediment i en sjö. Halterna var låga men påvisbara, framförallt i det tillflöde som var mest belastat av utsläpp från små avlopp. (EDTA är ett ämne som förekommer som komplexbildare i tvätt- och rengöringsmedel. PFOS hör till gruppen perfluorerade ämnen och kan finnas i bland annat impregnerade textilier, rengöringsmedel och brandsläckningsskum (Kemikalieinspektionen, 2014).)

I samma studie testades också några markbäddar med avseende på deras förmåga att reducera läkemedelssubstanser. Det konstaterades att reduktion av läkemedelssubstanser beror på utformning och skötsel av avlopps-anläggningen. God syresättning och lång uppehållstid i markbaserade anläggningar är gynnsamma förutsättningar för en god reduktion. Reduktionen sker dock inte i lika hög grad för samtliga substanser och anläggningar som har brister i utformningen kan ge utsläpp till ytvatten och grundvatten, vilket även har noterats i internationella studier.

Slutsatsen av IVL:s studie är att enskilda avlopp kan bidra till spridning av såväl läkemedelsrester som kemikalier till miljön, men att ytterligare studier behövs (IVL Svenska Miljöinstitutet, 2012).

Påverkan i närmiljön

För den enskilda fastighetsägaren är en inte oväsentlig del av problematiken från små avlopp den påverkan på närmiljön som bristfälligt renade utsläpp orsakar. Det innebär inte nödvändigtvis påverkan på dricksvattnet. Fastighetsägare kan istället uppleva problem med lukt och flugor och med smittspridning till det lokala vattendraget, diket eller bäcken. Kanske samma bäck som barnen leker i eller som hunden dricker ur.

Erfarenheter från tidigare projekt

Många projekt har genomförts i syfte att öka åtgärdstakten av små avlopp. Projekt som fokuserat på enbart informationsinsatser har givit resultat i form av ökad kunskap och förståelse för frågan. Däremot har inte åtgärdstakten ökat i någon nämnvärd utsträckning. Den övergripande slutsatsen är därför att det i regel krävs tillsynsinsatser i form av föreläggande eller förbud för att ett bristfälligt avlopp verkligen ska åtgärdas.

Under rubriken ***Vilken roll spelar tillsynsmetoden?*** nedan finns en sammanställning av ett antal projekt som testat utfall av olika tillsynsmetoder.

Under rubriken ***Kan övergripande strategier för organisation och samverkan underlätta tillsynen?*** redovisas resultat av projekt inriktade på att spåra framgångsfaktorer mer kopplade till organisation och samverkan än tillsynsmetoden i sig.

Vilken roll spelar tillsynsmetoden?

Under årens lopp har ett antal olika metoder för tillsyn och åtgärdande av bristfälliga avloppsanläggningar testats. Några projekt har inriktats mot att försöka påverka fastighetsägare med information och/eller ekonomiska bidrag för att få dem att åtgärda sina avloppsanläggningar, medan andra projekt har prövat olika metoder för myndighetsutövning. En utförligare sammanställning av projekten finns i Bilaga 1 A.

Slutsatser från projekten är bland annat att:

- en blygsam andel av fastighetsägarna åtgärdar sina anläggningar frivilligt efter att ha fått enbart information
- även om det finns ett visst ekonomiskt bidrag för att åtgärda avloppet, räcker inte det för att fastighetsägaren ska gå till handling
- tillsyn behöver ofta följas av föreläggande om krav på åtgärder samt förbud för bristfälliga anläggningar, eller åtminstone ett besked till fastighetsägaren om att föreläggande eller förbud kommer att meddelas om åtgärd inte vidtas
- tillsyn bör ske område för område, med prioritering av de känsligaste områdena först utifrån belastning och åtgärdsbehov
- en bra kompromiss mellan hög tidseffektivitet och tydlig kommunikation med fastighetsägare är att skicka ut information om att avloppstillsyn är på gång, samt att ge fastighetsägarna möjlighet att själva bedöma sin anläggning innan tillsynsbesök bokas in
- det är bra att skicka brev samlat till samtliga fastighetsägare i ett visst område – det ökar motivationen och upplevelsen av rättvisa

- det är viktigt att informera om tillsynsmyndighetens arbetssätt och vilka konsekvenser som väntar den fastighetsägare som inte tar initiativ till åtgärder innan myndigheten gör det
- fastighetsägarens vilja att vidta åtgärder ökar om miljöförvaltningen annonserar om hur många som fått föreläggande om förbud i varje område och vilka områden som står på tur
- fastighetsägarna kan ges incitament till egna initiativ för att minska myndighetens handläggningstid och därmed tillsynsavgiften
- det är bra att underlätta ansökningsproceduren med information om processen samt lätt tillgängliga ansökningsformulär
- det är viktigt med bra information på webben, till exempel länkar till information om avloppstekniker och vad de klarar, samt hur tillsynen av små avlopp i kommunen sker (när, var, hur)
- det kan underlätta att det finns färdiga formulär (eventuellt webbformulär) för förfrågan om en fastighets avloppsstatus, för fastighetsägare, husspekulanter och mäklare
- samarbete med mäklare och avloppsentreprenörer, till exempel utbildning, kan ge extra skjuts åt frågorna
- tillsynsmyndigheten behöver anpassa volymen på tillsynsprojektet till vad organisationen mår med samt stämma av med entreprenörer i förväg så att det finns tillräckligt med grävtjänster att tillgå för fastighetsägare som ska göra om sitt avlopp

Kan övergripande strategier för organisation och samverkan underlätta tillsynen?

Här redovisas resultat av projekt inriktade på att spåra framgångsfaktorer som i högre grad är kopplade till organisation och samverkan än till tillsynsmetoden.

På uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län genomförde Tyréns AB 2008 en studie av strategier för små avlopp i Stockholms län. Tjänstemän och politiker i sju kommuner medverkade i projektet och bidrog med erfarenheter och synpunkter (Tyréns, 2008). Med samma fokus kartlade Havs- och vattenmyndigheten under 2013 framgångsfaktorer för att öka åtgärdstakten för de små avloppen. Bland annat valdes ett tiotal kommuner ut och deras övergripande arbete med små avlopp granskades. (Havs- och vattenmyndigheten, 2013 b)

Projekten identifierade följande framgångsfaktorer i arbetet med små avlopp:

Projekt med finansiering, mål och uppföljning

- Avloppstillsyn har drivits i projektform över längre tid med uppsatta mål, genomförandetid och uppföljning.
- Externa bidragsgivares krav på ansökan och uppföljning kan ha bidragit till att projektformen har formaliserats med mål, resursåtaganden och uppföljning i större utsträckning än vad som annars skulle ha skett. Detta har i sin tur bidragit till en bättre målstyrning.
- Mål att tillsyns- och prövningsverksamheter ska vara självfinansierade.

Samarbete mellan många aktörer

- Arbetet med små avloppsanläggningar har varit förankrat i förvaltningsöverskridande planering (uttryckligt i tillsynsplan, översiktsplan, VA-plan) och i ett tydligt strategiskt beslut. En heltäckande kommunal VA-plan har tagits fram, som bör innefatta dels en VA-utbyggnadsplan, dels en plan för hantering av återstående små avlopp, och dels en Vattenförsörjningsplan.
- Processkartläggning, effektivisering av rutiner och tydliggörande av roller.
- Arbetet har inletts till följd av politisk prioritering alternativt ett tillsynsprojekt, eller aktivitet har lyft frågan ”underifrån” så att den senare har blivit politisk prioriterad och fått ökat stöd och mer resurser. Samarbete på regional nivå med länsstyrelse och/eller miljösamverkan har lett till större påverkan på politisk prioritering.
- Samarbete på regional nivå med länsstyrelse och/eller kommunala miljösamverkansorganisationer har lett till bättre koppling till vattenförvaltningen, gemensamma bedömningsdokument och likriktning av bedömningar i kommuner som delar avrinningsområde.
- Samarbete med entreprenörer, till exempel kontaktlänkar, informationsträffar, öppet hus och mässor.

Utbildning av handläggare

- Satsningar på ökad kunskap bland handläggare om miljöbalken och avloppsteknik genom exempelvis utbildningar och kurser.

Tillsyn enligt lagen om allmänna vattentjänster (LAV)

- I de fall länsstyrelsen genomfört tillsyn enligt lagen om allmänna vattentjänster och pekat ut § 6-områden där kommunalt ansvar föreligger enligt LAV, har kommuner tvingats prioritera avloppsfrågorna. Detta har lett till att tillsyn av små anläggningar prioriterats inom dessa områden.

VA-rådgivning

- VA-rådgivning, framför allt till fastighetsägare som överväger gemensamhetsanläggningar.
- Samverkan mellan VA-rådgivare och fastighetsägare i kartläggning och utredning av avloppslösningar med hjälp av en extern teknisk konsult. Åtgärderna förankras och nås i samförstånd.

Information

- Planerad informationsspridning med ett kommunövergripande gemensamt informationsmaterial som bidrar till ökad medvetenhet hos allmänheten avseende vattenfrågor.

Forskning stödjer att tillsyn behövs

Chalmers tekniska högskola har drivit ett forskningsprojekt om vad som får hushåll att installera nya avloppssystem och därigenom begränsa utsläppen av näringsämnen och smittämnen. Syftet är bland annat att sprida kunskap som är nödvändig för att aktörer som till exempel miljömyndigheter ska kunna utforma och besluta om miljöåtgärder. Totalt 1481 fastighetsägare med enskilt avlopp intervjuades eller besvarade enkät. (Wallin, Molander, & Johansson, 2011)

Forskarna ser avloppstillsyn ur två tidsperspektiv. I den korta tidsskalan ska miljöförvaltningen få fastighetsägarna att agera här och nu – frågan är vad som gör fastighetsägarna motiverade att vidta åtgärder? I den långa tidsskalan måste miljöförvaltningen få acceptans för att driva implementeringen av lagstiftningen tillräckligt långt. Wallin et al:s forskning visar att vissa förutsättningar är viktiga:

1. Att det är säkerställt att inspektörerna/tillsynsmyndigheten behandlar alla lika, det vill säga när förutsättningarna är lika blir också kraven på fastighetsägarna lika.
2. Att de krav på åtgärder som ställs på fastighetsägarna leder till minskad miljöpåverkan.
3. Att det är tydligt för fastighetsägaren att andra fastighetsägare också byter ut sitt avloppssystem när det behövs.

Kontentan av det första är att tillsynen måste vara koordinerad mellan kommunens handläggare och helst även mellan kommuner. Kontentan av det andra att arbete behöver läggas på miljövidensen både före och efter åtgärd – vilken minskad miljöbelastning fås med olika systemlösningar, har belastningen minskat, syns effekter nedströms? Kontentan av det tredje är att åtgärdstakten måste vara tillräckligt hög. Myndigheten måste sträva mot att vara ”solid” i sitt agerande. (Wallin, 2014)

Enbart information leder inte till åtgärd

Forskarna har konstaterat att även om information om behovet av åtgärd lämnas så leder det inte direkt till att hushåll åtgärdar sina avloppssystem. Eller som en fastighetsägare som intervjuades av forskarna säger: *”Jag har ju inte fått något åläggande i och för sig, men det kommer väl. För jag tänker ju inte göra en sak, förrän de säger att jag måste.”*

Överlag är fastighetsägare inte benägna att byta avloppssystem, varken på kort eller lång sikt. De är dock mindre negativt inställda om bytet ska ske mer än fem år fram i tiden. Fastighetsägare är överlag nöjda med sina avloppssystem (80 procent är nöjda eller mycket nöjda), de är övertygade om att deras avloppssystem har god rening och att de med nuvarande anläggning uppfyller lagstiftningen. (Wallin, 2014).

Överlag är fastighetsägare nöjda med sina befintliga avloppssystem.

Fastighetsägarnas motiv för att åtgärda

De viktigaste interna motiven för fastighetsägare att åtgärda sina gamla avlopp är

- att handla utifrån vad som upplevs som rätt ur miljöperspektiv
- att handla efter hur andra hushåll handlar
- att man anser sig rättvist behandlad jämfört med andra (Wallin, Molander, & Johansson, 2011)

Föreställningar om miljökonsekvenser och handlingsalternativ har också betydelse för hushållets inställning. Om fastighetsägaren inte tror att det har någon betydelse för miljöpåverkan om hushållet installerar ett nytt avloppssystem spelar det ingen roll om fastighetsägaren allmänt anser att det är viktigt att minska miljöpåverkan.

Ett viktigt motiv för fastighetsägaren är också att skydda egenintresset, till exempel genom att se till att de ekonomiska konsekvenserna inte blir för stora. Andra faktorer som har betydelse är bekvämlighet och att undvika obehagligheter som lukt och smitta (Wallin, Molander, & Johansson, 2011).

Hur tillsynsmyndigheten agerar spelar roll

Tillsynsmyndighetens insatser, vilket inkluderar allt ifrån informations- och motivationsinsatser till uttalade rekommendationer och krav på åtgärd, kan påverka hushållens motivation för att installera nya avloppssystem. (Wallin, 2014)

Det innebär att tillsynsmyndigheten måste ha en strategi för hur tillsynen går till och utforma den både rättssäkert, effektivt, informativt och stöttande.

Fastighetsägarens förhållningssätt till myndigheter och regler är av betydelse för möjligheten att genomföra en politik som innebär att fastighetsägare måste åtgärda sina avloppsanläggningar. Bland fastighetsägare med små avlopp konstaterar forskarna att förtroendet för politiker i

allmänhet är högt och lokala miljöskyddsmyndigheter anses trovärdiga i avloppsfrågor. Överlag uppfattar också fastighetsägare att miljömyndigheters arbete när det gäller små avlopp har positiv effekt på arbetet mot övergödning (Wallin, 2014).

Se till att det blir rätt – och rättvist

En av de viktigaste frågorna sett ur fastighetsägarens perspektiv är att tillsynen upplevs rättvis. Det är viktigt för fastighetsägare att se att andra fastighetsägare också åtgärdar sina avloppsanläggningar. (Wallin, Molander, & Johansson, 2011)

(HaV:s kommentar: två relativt närliggande fastigheter kan få olika krav beroende på de platsspecifika förutsättningarna och den prövning som ska göras utifrån miljöbalken i varje enskilt ärende. Det kan upplevas orättvist av fastighetsägarna då den ena lösningen kan vara betydligt dyrare än den andra. Det är viktigt att miljöförvaltningen kan motivera besluten och kommunicerar detta med fastighetsägarna).

Det är också viktigt att fastighetsägaren upplever att det nya avloppssystemet är ”rätt” system och att det bidrar till att lösa problemet med övergödning och smittspridning (Wallin, Molander, & Johansson, 2011).

Balansera information med myndighetsutövning

Att fastighetsägare ofta har en liten kunskap om små avlopps miljökonsekvenser och i vilken utsträckning som åtgärder kan minska dessa, påverkar inställningen till krav från myndigheten. Om inte individer är medvetna om orsaks-verkanssamband eller möjligheten att själv påverka, så minskar motivationen till att handla. Myndigheten kan inte förvänta sig att hushållen självmant uppmärksammar åtgärdsbehov på den egna fastigheten utan behöver utöver formell tillsyn också arbeta med information för att stärka motivationen. Men det är en svår avvägning att ställa tillräckligt hårda utsläppskrav och ”hota med” bestraffningar om kraven inte följs utan att minska handlingsutrymmet för hushållen så mycket att en känsla av tvång upplevs av hushållen och samtidigt stimulera ett handlande utifrån miljömotiv (Wallin, Molander, & Johansson, 2011).

Ge fastighetsägaren möjlighet att ta egna initiativ

En strategi där myndigheten arbetar för att ge fastighetsägaren tid att själv komma underfund med behovet av åtgärd, att själv ta initiativ och komma fram till vilka handlingsalternativ som är möjliga kan leda till att behovet av åtgärder accepteras i högre utsträckning och till att fastighetsägaren upplever sig mindre tvingad av att åtgärda (Olander & Thogersen, 1995). (HaV:s kommentar: En praktisk tillämpning av detta är kommuner som låter fastighetsägare bedöma sina avloppsanläggningar själva efter att ha fått ta del av information om hur ett dåligt/bra avlopp ser ut).

Andra forskare menar att det kan vara en vinnande väg att börja med ”mjukare” åtgärder, som information, rådgivning, och samtidigt hålla ”hårdare” påtryckningsmedel i bakgrunden, som förelägganden och förbud. Ömsesidigt förtroende kan därigenom uppnås – genom att först visa tilltro till att fastighetsägarna kommer att bidra fås ett förtroende som fastighetsägarna inte vill svika. Möjligheten att senare ställa hårda krav utnyttjas

samtidigt och är dessutom tydligt kommunicerad tidigt i processen (Ayres, I & Braithwaite, J, 1992).

(HaV:s kommentar: Praktisk tillämpning av detta är kommuner som ger fastighetsägaren en viss tid för åtgärd utan att lägga föreläggande eller förbud ”– i det här läget informerar vi, har du inte åtgärdat inom två år kommer vi att gå vidare med föreläggande”. Först när den utsatta tiden har passerat utan att åtgärd vidtagits fattas ett beslut. Andra kommuner kan å andra sidan mena att det är viktigt för rättssäkerheten att alla som har fått sitt avlopp utdömt också får ett överklagningsbart beslut tidigt i processen).

Platsspecifika förutsättningar kan innebära restriktioner för vilka tekniker som hushåll kan välja då ett nytt avloppssystem ska installeras. Det kan leda till begränsningar i handlingsalternativ och en känsla av tvång hos fastighetsägaren. Överlag är fastighetsägare mer positiva till markbaserade, traditionella anläggningar än till minireningsverk, vacuumtoaletter och urinsorterande lösningar (Wallin, Molander, & Johansson, 2011).

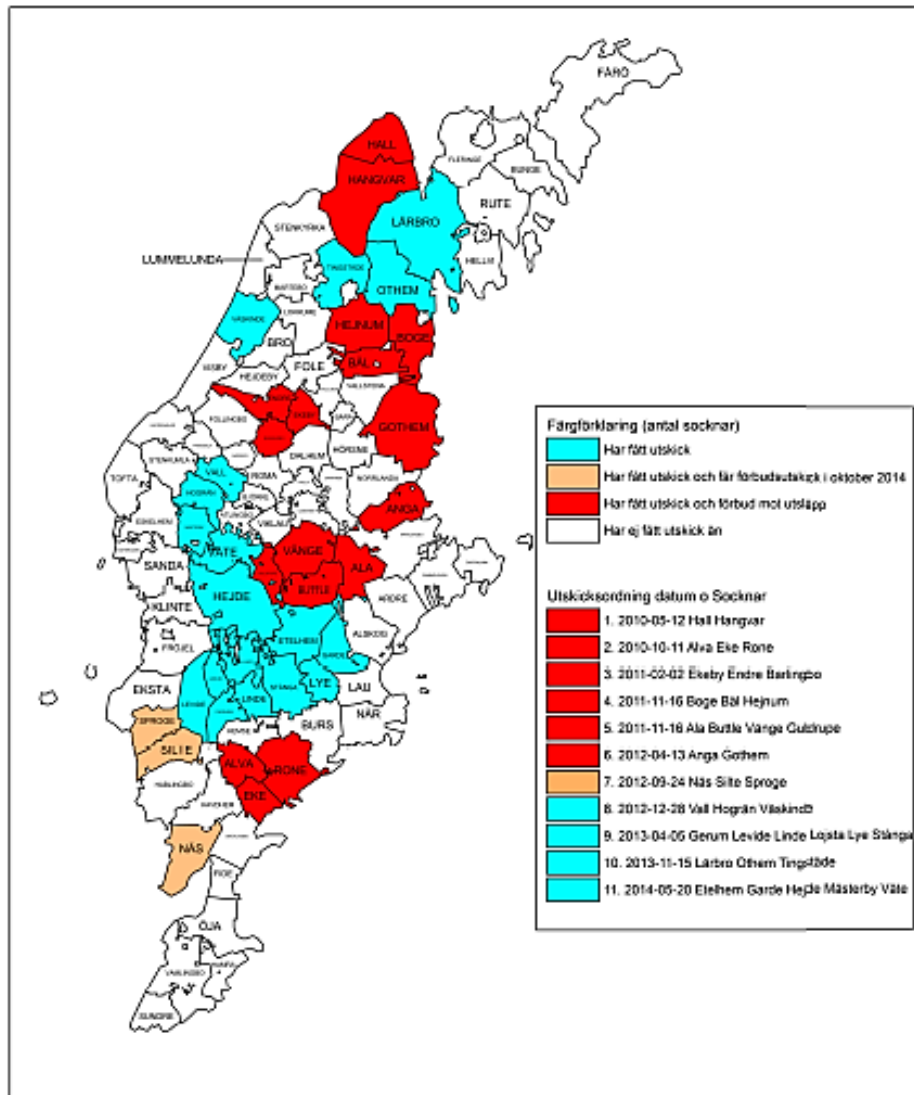
Följ upp resultaten och återkoppla!

En annan typ av faktor som påverkar hushållens handlande är tilltron till andra aktörers kompetens, till exempel inspektörernas förmåga att ställa krav som löser miljösituationen (Wallin, Molander, & Johansson, 2011).

(HaV:s kommentar: Av detta kan slutsatsen dras att det är viktigt att miljöförvaltningen följer upp och återkopplar till de fastighetsägare som planerar eller har gjort åtgärder. Blev det rättvist? Blev det som helhet bra resultat?

Praktiska exempel på detta är Gotlands kommun som på sin hemsida [presenterar hur långt arbetet med att åtgärda bristfälliga avlopp har kommit:](#)

Socknar på Gotland som fått utskick från Klart Vatten fram till och med 2014-05-20

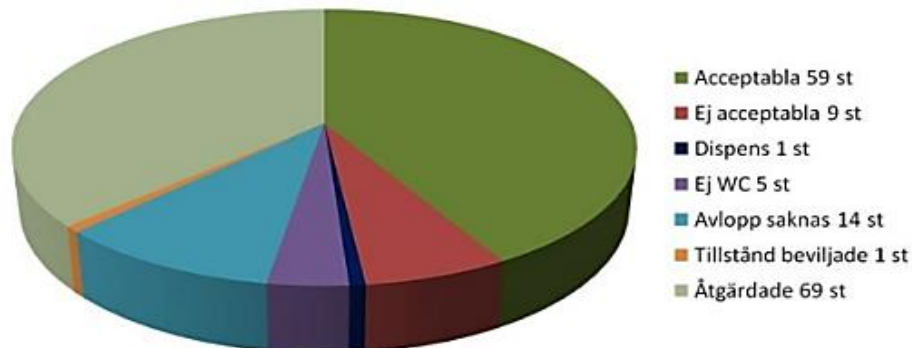

Gotlands kommun är tydlig med att berätta på sin webbplats var tillsyn av de små avloppen skett, sker eller är planerad att ske (Gotlands kommun, 2014).

På Gotlands webbplats hittar fastighetsägarna också löpande information om vad som händer i avloppsprojektet – hur många som har kommit in med ansökan och hur många som har fått förbud.

Ett annat exempel kommer från Linköpings kommun som liksom Gotland använder sin [webbplats för att berätta hur det går med tillsynen av de små avloppen](#):

2010 Björkeberg
158 st

Linköpings kommun redovisar statistik om utfallet av tillsynen på sin hemsida (Linköpings kommun, 2014).

Ett tredje exempel är Botkyrka kommun som i likhet med många andra kommuner har en [Miljöbarometer på sin webbplats](#), där man kan följa utvecklingen i kommunens yt- och grundvatten:

■ DELOMRÅDEN

Vattendrag

Vattenkvalitet i rinnande vatten

Trend: Antal indikatorer: 7

Sjöar

Vattenkvalitet i insjöar

Trend: Antal indikatorer: 11

Kustvatten

Vattenkvalitet i kustvattnen i Östersjön

Trend: Antal indikatorer: 6

Grundvatten

Vattenkvalitet i grundvatten

Trend: Antal indikatorer: 1

Badvatten

Badvattenkvaliteten vid de större strandbadet i kommunen.

Trend: Antal indikatorer: 1

Miljöbarometern på Botkyrkas webbplats ger kommuninvånarna en inblick i hur tillståndet är i kommunens vatten (Botkyrka kommun, 2014).

Även om många fastighetsägare har vidtagit åtgärder och åtgärdat sina gamla avloppssystem så finns det en naturlig tröghet i vattensystemen, vilket gör att det kan vara svårt att direkt vid avslutad tillsyn se effekterna. Det är då viktigt att vara tydlig gentemot den fastighetsägare som har investerat i en ny avloppsanläggning att effekterna kan dröja, men att de långsiktiga resultaten följs upp av kommunen. Resultaten kan till exempel publiceras på kommunens webbplats.

Många kommuner arbetar också med så kallade brukarenkäter, nöjd-kund-index och liknande verktyg för att följa upp sitt arbete – hur upplevdes tillsynen, var man nöjd med bemötandet? I samband med att en sådan enkät skickas ut skulle det kunna vara möjligt att återkoppla med viss information om resultat av avloppstillsyn till fastighetsägaren.

Del 2. Förberedelser inför avloppstillsyn

Foto: Maja Kristin Nylander

Del 2 av 5 ur rapporten Vägledning och exempel för effektiv tillsyn av små avlopp

Sammanfattning del 2

Arbetet med små avlopp bedrivs mest rationellt genom ett systematiskt och genomtänkt tillsynsarbete. Det innebär att ju bättre miljöförvaltningen har förberett sig och ju mer kunskap som finns om förhållandena i det aktuella området, desto snabbare och lättare går förmodligen åtgärdsarbetet.

Samtidigt får inte förberedelser och planering tillåtas uppta så stor del av tillgängliga resurser att det inte leder till faktiskt åtgärdsarbete. Varje tillsynsmyndighet behöver därför hitta balansen mellan förberedelser och praktiskt tillsynsarbete så rätt åtgärder vidtas och följs upp på ett tillräckligt effektivt sätt.

Väsentliga delar i förberedelsearbetet är bland annat behovsutredning, tillsynsplan, finansieringsmodell och intern projektplanering. Planeringen och tillsynen underlättas av ett uppdaterat register över de små avloppen i kommunen, helst digitalt om anläggningarna är många, vilket också öppnar för GIS-hantering. Kopplas det digitala registret ihop med ett kartverktyg finns möjlighet att se avloppsanläggningarna och deras status visuellt på en karta. Det ger möjlighet till att på geografisk basis söka ut anläggningar som ska tillsynas. Vidare underlättar ett uppdaterat avloppsregister miljöförvaltningens ärendehandläggning och kan förbättra det statistiska underlaget för nationell, regional och lokala miljömålsuppföljning.

För att prioritera hur avloppstillsynen ska bedrivas i kommunen behövs en intern samverkan över förvaltningsgränser kring framförallt kommunens övergripande VA-planering, men också att åtgärdsarbetet sätts in i ett större vattenförvaltningssammanhang. Det kan behövas ett utökat underlag inför prioritering av åtgärder såsom sammanställning och utvärdering av olika analysresultat, och modellering av de enskilda avloppens och andra källors näringsämnespåverkan på en vattenförekomst. I vattenmyndigheternas vatteninformationssystem VISS finns mycket information om vattenförekomster och deras åtgärdsbehov. Men när det gäller enskilda avlopps påverkan på bad- och dricksvattenkvalitet är den lokala kännedomen om problemen viktigast.

SMHI:s VattenWebb erbjuder som en av flera modeller en möjlighet att kvantifiera de enskilda avloppens näringsämnespåverkan inom ett visst avrinningsområde. Indatan är dock i huvudsak hämtad från befolkningsregister och fastighetsregister vilket medför att miljöförvaltningens lokala uppgifter om de enskilda avloppen kan vara av betydligt bättre kvalitet.

Del 2. Förberedelser inför avloppstillsyn

Lokala förutsättningar och behov i den enskilda kommunen måste styra arbetet med de små avloppen. Fotograf: Marie Olofsson.

I de följande avsnitten beskrivs förberedelser som kan föregå ett effektivt tillsynsarbete. Under optimala förhållanden finns redan ett bra underlag hos miljöförvaltningen innan tillsynsarbetet startar. I annat fall behöver arbetet inledas med valet av vad som är mest angeläget att prioritera. Arbetet med små avlopp bedrivs mest rationellt genom ett systematiskt och genomtänkt tillsynsarbete. Det innebär att ju bättre arbetet förberetts och ju mer information som finns tillgängligt om läget i det aktuella området, desto snabbare och lättare går förmodligen åtgärdsarbetet och möjligheten att nå målet. Samtidigt får inte förberedelser och planering tillåtas uppta så stor del av tillgängliga resurser att det inte leder till faktiskt åtgärdsarbete. Varje tillsynsmyndighet behöver därför hitta balansen mellan förberedelser och praktiskt tillsynsarbete så att rätt åtgärder vidtas och följs upp på ett tillräckligt effektivt sätt. Relatera också nivån på förberedelserna till hur många anläggningar som ska tillsynas – är det ett begränsat antal kan det till exempel räcka med en excel-fil för att hålla reda på tillsynsobjekten istället för att arbeta med ett avancerat digitalt registersystem.

Det kan finnas vinster i att börja i liten skala med ett mindre tillsynsprojekt, som sedan utvärderas innan man ger sig i kast med större projekt.

Beskrivningen av förberedelser ska inte ses som en checklista där alla beskrivna arbetsmetoder måste tillämpas för en framgångsrik tillsyn, utan varje tillsynsmyndighet behöver hitta sitt eget arbetssätt utifrån de lokala förutsättningarna och behoven.

Tillsynsplanering

Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, menar att den kanske viktigaste uppgiften för ansvarig kommunal nämnd är att besluta om omfattning och inriktning på verksamheten och se till att det finns tillräckligt med resurser för att fullgöra tillsynsansvaret (Sveriges kommuner och landsting, 2014). Behovsutredning och tillsynsplan är viktiga interna redskap på miljöförvaltningen, men det är också viktigt att arbetet med små avloppsanläggningar förankras i förvaltningsöverskridande planering, till exempel genom en VA-plan.

Behovsutredning och tillsynsplan

I 6–9 §§ miljötillsynsförordningen (2011:13), ställs krav på att det ska finnas en utredning om tillsynsbehovet för hela myndighetens ansvarsområde enligt miljöbalken, register över de tillsynsobjekt som behöver återkommande tillsyn, en samlad tillsynsplan samt att tillsynsarbetet ska bedrivas effektivt och att myndigheten ska utveckla personalens kompetens i tillsynsfrågor. Det är viktigt att arbete med tillsyn av små avlopp ges tillräckligt utrymme i tillsynsplanen.

Miljötillsynsförordning (2011:13)

6 § Hos en operativ tillsynsmyndighet ska det finnas en utredning om tillsynsbehovet för myndighetens hela ansvarsområde enligt miljöbalken. Behovsutredningen ska avse en tid om tre år. Utredningen ska ses över vid behov och minst en gång varje år.

7 § En operativ tillsynsmyndighet ska föra ett register över de tillsynsobjekt som behöver återkommande tillsyn.

8 § En operativ tillsynsmyndighet ska för varje verksamhetsår upprätta en samlad tillsynsplan som omfattar myndighetens ansvarsområde enligt miljöbalken. Planen ska grundas på den behovsutredning som avses i 6 § och det register som avses i 7 §.

12 § En operativ tillsynsmyndighet ska årligen följa upp och utvärdera sin tillsynsverksamhet.

Tillsynsbehovet beror på många faktorer, inte bara på hur många små avlopp som finns i kommunen utan även på hur gamla de är. En viktig parameter är dock den tekniska livslängden för avloppen. Om det antas att ett enskilt avlopp håller en tillräcklig kvalitet i ca 20 år så är en åtgärdstakt på 5 % per år ett minimikrav för att upprätthålla dagens standard. I många kommuner är dagens avloppssituation oacceptabel, på grund av att få eller inga avlopp åtgärdats över tid. I dessa fall måste åtgärdstakten vara högre.

Nuvarande åtgärdstakt är låg, omkring 1–2 % av Sveriges små avloppsanläggningar upprustas varje år. För att åtgärda de olagliga avloppen men även upprätthålla en god standard på lång sikt måste åtgärdstakten öka till initialt 6,3 % per år om man räknar med att de direkt olagliga ska åtgärdas inom en tioårsperiod (Havs- och vattenmyndigheten, 2013 a).

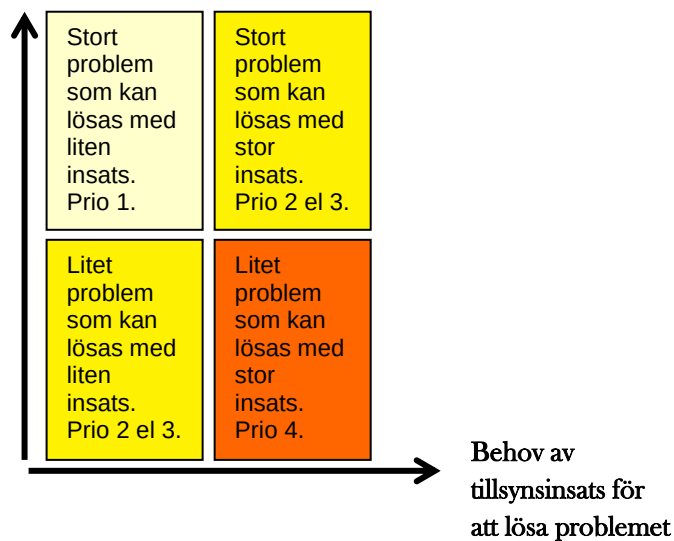
Om vi dessutom beaktar att små avloppsanläggningar också har behov av återkommande tillsyn av *skötelsen* av avloppsanläggningen, vilket inte nödvändigtvis innebär att den måste bytas ut helt, så måste *tillsynstakten* vara

betydligt högre än åtgärdstakten. Vill vi att de små avloppsanläggningarna ska ha en tillfredsställande reningsförmåga genom hela sin livslängd, innebär det att varje anläggning i genomsnitt kan behöva minst ett tillsynsbesök var tionde år, vilket innebär att tillsynstakten borde ligga på 10 %. (Se också avsnittet ”Planera för återkommande tillsyn” i del 3). Det kan dock konstateras att resursmässigt är detta en stor utmaning för de allra flesta av landets kommuner.

Prioritera tillsynen

Avloppstillsynen kan behöva relateras och värderas i förhållande till annan tillsyn och andra vattenförvaltningsåtgärder inom kommunen. Det kan vara svårt att, bland allt som miljöförvaltningen behöver ta tag i, värdera vad som behöver göras först och vad som kan vänta lite till. Tillsynsresurserna är begränsade och det kan löna sig att lägga viss arbetstid på att systematiskt sammanställa fakta och att göra en översiktlig värdering av de problem förvaltningen brottas med att lösa. Generellt sett bör tillsynen fokuseras på miljö- och hälsonytta i förhållande till tillsynsinsats. Allvarliga problem som kan lösas med små insatser bör ges högsta prioritet, medan små problem som kräver stora insatser för att lösas bör prioriteras lägst.

Problemets storlek

Personal

En effektiv tillsyn av små avlopp förutsätter att personella resurser avsätts. Det finns fördelar med att det är den ordinarie personalen som driver arbetet eftersom lång erfarenhet av såväl kommunen som av små avlopp är ovärderligt i arbetet. Den kompetens som byggs upp kommer också att stanna i kommunen om det är ordinarie personal som utför arbetet, vilket är ytterligare en fördel.

Tillsynsarbetet med små avlopp kan generera många avloppsärenden och uppföljningsarbetet kommer att löpa över flera år, vilket miljöförvaltningen behöver planera för.

Finansiering

För att ha möjlighet att hålla de resurser som behövs för att bedriva en tillsyn med hög kvalitet är det viktigt att kommunerna använder sig av de möjligheter som finns till avgiftsuttag. (Sveriges kommuner och landsting, 2014)

Tillsyn av små avlopp är en sådan verksamhet som kommunen har rätt att ta betalt för. En förutsättning för detta är att kommunen har valt att utnyttja denna möjlighet och angett grunderna för avgiftsuttag i den av fullmäktige antagna taxan.

Stöd för kommunernas tillsynsavgifter finns i 27 kap. 1 § första stycket miljöbalken. Det är kommunen – genom kommunfullmäktige – som utfärdar föreskrifter om avgifter (så kallade taxor) för sin verksamhet bestående i prövning och tillsyn enligt balken.

Bemyndigandet gäller avgifter för prövning och tillsyn, vilket innebär en möjlighet för kommunerna att ta ut avgifter för bland annat tillsyn över tillståndspliktig verksamhet såväl som tillsyn över hänsynsreglerna (2 kap. miljöbalken), vilket är aktuellt när det gäller små avlopp.

Kommunerna är inte skyldiga att ta ut avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken. SKL menar dock att en, så långt som möjligt, avgiftsfinansierad tillsyn tillgodoser intresset av en mera likvärdig tillsyn och av konkurrensneutralitet (Sveriges kommuner och landsting, 2014). Regeringen har i propositionen om miljöbalk uttryckt att myndigheternas miljöarbete så långt som möjligt bör avgiftsfinansieras (prop. 1997/98:45 del 1 sid. 516):

”Regeringen vill understryka vikten av att myndigheternas verksamhet i möjligaste mån avgiftsfinansieras. Tillsynen över hela miljöbalkens område bör som idag som huvudprincip vara avgiftsfinansierad. Regeringen bedömer inte att det finns skäl att, i enlighet med vad LRF anfört, begränsa avgiftsmöjligheten till tillståndspliktig verksamhet. Så långt det är möjligt bör samma principer gälla för finansiering av tillsynen enligt hela miljöbalken. En tillsynsmyndighet bör således få ta ut avgift för tillsyn av olika objekt på ett enhetligt sätt oavsett om tillsynen avser miljöfarlig verksamhet, kemikalieanvändning eller annat som regleras av balkens bestämmelser”.

I motiven till miljöbalken (Proposition 1997/98:45 Miljöbalk) uttalas att

”Utgångspunkten bör vara att avgifterna ska täcka en myndighets kostnader för verksamhet enligt miljöbalken, främst prövningen och tillsyn (självkostnadsprincipen). Något överskott ska däremot inte uppkomma.”

Vid beräkningen av självkostnaderna får, utöver externa kostnader, alla relevanta direkta och indirekta kostnader som verksamheten ger upphov till tas med. Exempel på direkta kostnader är personalkostnader, pensionskostnader, material och utrustning, försäkringar med mera. Exempel på indirekta kostnader är lokalkostnader, kapitalkostnader och administrativa kostnader. Verksamhetens eventuella andel av kommunens centrala service- och administrationskostnader bör också räknas med. Denna beräkning påverkar timpriset för tillsynen. (Sveriges kommuner och landsting, 2014)

SKL ger ut underlag som stöd vid taxesättning av kommunernas verksamhet inom miljöbalkens område samt även vägledning för hur handläggningskostnaden per timme kan beräknas. Denna information finns lättillgänglig på SKL:s hemsida, www.skl.se.

Taxemodeller för avloppstillsyn

Hur tar kommuner betalt när det gäller tillsynen av små avlopp? En del kommuner tar inte ut någon tillsynsavgift alls medan många kommuner väljer att ta betalt för den nedlagda handläggningstiden per timme. Det finns också exempel på kommuner som har en fast avgift istället. Ibland tillämpas en fast avgift i kombination med timtaxa om extra utredning behövs för tillsynen, medan andra kommuner debiterar en fast avgift baserad på vilken tillsynsmetod myndigheten använder sig av – för tillsyn av små avlopp i form av skriftlig tillsyn debiteras schablonmässigt en timmes handläggningstid, medan annan tillsyn timdebiteras efter nedlagd handläggningstid.

Såväl fast avgift som timavgift baserad på nedlagd tid varierar vanligen utifrån en uppskattning av att ärendet tar mellan 2 och 4 timmar. I denna avgift inkluderas förarbete, reskostnader, eventuellt tillsynsbesök och uppföljning, men inte avgift för handläggning av nytt tillstånd till avlopp, om ett sådant behövs. Därmed inte sagt att detta innebär 100 % kostnadstäckning. Vid beräkning av kommunens behov av resurser för prövning och tillsyn av små avlopp kan till exempel nedanstående ingå:

- Projektuppläggning och insamling av bakgrundsdata
- Registrering av ärende
- Inläsning och beredning av ärende
- Kontroll av anläggning, tillsyn
- Databehandling av insamlade fakta
- Interna och externa kontakter med till exempel fastighetsägare, entreprenörer, konsulter med flera
- Upprättande av skrivelser
- Beslutsfattande
- Expediering
- Resor

Det kan vara värt att påpeka att även om tillsyn på ett avlopp inte resulterar i ett förbud eller föreläggande så har kommunen rätt att ta ut tillsynsavgift. I ett domslut från miljödomstolen i Vänersborg den 23 september 2009 (mål nr M 2128-09) sägs följande:

”Såsom tillsynsmyndighet åligger det miljö- och hälsoskyddsnämnden att på eget initiativ eller efter anmälan i nödvändig utsträckning kontrollera efterlevnaden av miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken, samt vidta de åtgärder som behövs för att åstadkomma rättelse. Tillsynsmyndighetens kostnader för prövning och tillsyn bekostas inte av samhället utan av avgifter som betalas av den som söker tillstånd eller är föremål för tillsyn. Den som blir föremål för

tillsynsmyndighetens prövning kan därför bli skyldig att betala en tillsynsavgift även i de fall då tillsynsmyndigheten efter tillsynen avstår från att meddela ett åtgärdsföreläggande.”

Självfinansieringsgrad

Finansieringsgraden inom tillsynsområdet små avlopp är av tradition i många kommuner förhållandevis låg jämfört med andra tillsynsområden. SKL menar att det är rimligt att en kommunal miljönämnd som helhet på sikt skulle kunna nå en självfinansieringsgrad om 70–80 % om SKLs taxemodell tillämpas. (Sveriges kommuner och landsting, 2014).

Skyldighet att hålla register

Av 7 § i tillsynsförordningen framgår att tillsynsmyndigheten ska föra ett register över sådana verksamheter som behöver återkommande tillsyn.

I Naturvårdsverkets handbok om operativ tillsyn (Naturvårdsverket, Operativ tillsyn, handbok för tillsynsmyndigheten - Handbok 2001:4, 2001) anges följande:

”Med verksamheter som behöver återkommande tillsyn bör förstås sådana som myndigheten bedömt fordrar tillsyn minst en gång inom en viss tid, exempelvis 5 år. Vid bedömningen bör myndigheten beakta samma faktorer som vid utredning av tillsynsbehovet.

Formuleringen ovan inbegriper utan tvekan störningskänsliga anläggningar såsom minireningsverk, fosforfällor och liknande teknik, medan det är mer tveksamt om en infiltration omfattas. Oavsett vad som omfattas enligt tillsynsförordningens definition är det svårt att bedriva en effektiv tillsyn av små avloppsanläggningar om inte ett register finns och är uppdaterat. Register över de små avloppsanläggningarna i en kommun behövs för att kunna planera tillsynen, för att följa upp åtgärder och för att kunna bidra med någorlunda tillförlitlig statistik till nationell, regional och lokal miljömålsuppföljning. Det är en fördel om registret är elektroniskt, men det är inget formellt krav. Är antalet anläggningar i kommunen lågt kan ett register i pappersformat fungera utan problem.

Politisk förankring

Ett tydligt politiskt förankrat strategiskt beslut som anger målsättningen med kommunens arbete med små avloppsanläggningar underlättar en bra tillsynsplanering. Men det finns också andra skäl till att ha en god politisk förankring. De förtroendevalda kan få frågor och klagomål från kommuninvånare som påverkas av tillsynen och behöver därför vara införstådda i hur tillsynen går till och vilket syfte den har. Om politikerna är välinformerade om miljöbalkens krav och vilka miljö- och hälsoskyddsfrågor som är relevanta i kommunen och som måste beaktas vid prövning av och vid tillsyn av enskilda avlopp, blir det lättare att förklara de beslut som fattas. Självklart måste nämnden bestämma vilka typer av beslut som ska fattas av nämnden och vad för slags beslut som ska delegeras till tjänstemännen.

Tillsynen av enskilda avlopp kräver ofta andra handlägningsrutiner och hänsynstaganden beroende på att den i så hög grad riktar sig mot privatpersoner. Privatpersoner kan inte förmodas vara lika insatta i

miljölagstiftning och avloppstekniska frågor som professionella aktörer. Det är ibland till och med så att fastighetsägare inte ens känner till att det finns en enskild avloppslösning på den fastighet man köper och flyttar till. Ibland finns inte kunskapen om att den enskilde fastighetsägaren tar på sig ett verksamhetsutövaransvar enligt miljöbalken. Istället missuppfattas ofta förhållandet och den enskilde tror att det är miljömyndigheterna som har ansvaret. Dessa omständigheter gör att det ställs extra höga krav på miljöförvaltningen när det gäller kommunikation och bemötande vid inspektioner och andra tillsynskontakter. Information bör i första hand rikta sig till fastighetsägarna, men även politikerna behöver informeras.

Intern projektplanering

Havs- och vattenmyndigheten har under 2013 utvärderat ett tiotal kommuners arbete med avloppstillsyn och funnit att externa bidrag för avloppstillsyn har bidragit till att tillsynsarbete har bedrivits i projektform inom ett avgränsat geografiskt område. I praktiken har detta fått effekten av en ”målstyrning” samt ett officiellt åtagande vilket bidragit till att projektet fått resurser och genomförts utifrån ett mål med en förväntad uppföljning. (Havs- och vattenmyndigheten, 2013 b). Det finns alltså fördelar i att lägga upp ett avgränsat projekt för varje geografiskt tillsynsområde. Att välja avrinningsområden eller vattenförekomster som bas för tillsynen underlättar eftersom recipienten för avloppsutsläppen då är en och den samma.

Projektledning och projektägare

Att arbeta i projektform innebär också att det blir naturligt att utse såväl en projektledare/samordnare som en projektägare. Det blir tydligare för alla inblandade när det finns någon som har det övergripande operativa ansvaret för att driva projektet framåt, respektive någon som äger projektet och som projektledaren och arbetsgruppen kan återkoppla till. Projektägare kan vara miljönämnden eller förvaltningschefen.

Sätt ramar, definiera problem och värdera åtgärder

I detta inledande skede handlar det om att avgöra var tillsynsinsatser ska läggas och på vilket sätt. Exempelvis:

- Vilket område börjar vi med? Var är det mest angeläget ur smittskydds-/miljöskydds-/naturvårdssynpunkt?
- Vilken ekologisk status har området vi vill börja med?
- Vad är det vi vill skydda genom att ställa krav på avloppen i det aktuella området?
- Hur ser källfördelningen ut vad gäller fosfor och kväve? Vad bidrar avloppen med? Vad bidrar andra källor med?
- Finns det problem med dricksvatten- eller badvattenkvaliteten i området?
- Hur många små avlopp finns i området?
- Vilka åtgärder behöver vi vidta? Gäller hög eller normal skyddsnivå?
- Vad kan vi uppnå genom att åtgärda de små avloppen?
- Hur ser resten av kommunen på vår prioritering? Kan tillsyn av små avlopp i ett visst område medföra krav på en samhällsutveckling som till exempel Byggnadsnämnden inte är beredd på? Hur ser kommunens fysiska planering ut?
- Kan det bli tal om kommunalt VA eller någon annan gemensamhetslösning i området?
- Ska vi samordna åtgärdsarbetet med annan tillsyn?
- Vad har vi för tidsramar?
- Vad har vi för resurser? Klarar vi uppföljningsarbetet?
- Hur och vad ska vi kommunicera i projektet?
- Vilka andra aktörer behöver vi kontakta?

Sätt upp mål för det som ska göras i projektet

Välfungerande mål ska vara Specifika, Mätbara, Acceperade, Realistiska, Tidssatta och Ansvarsfördelade, så kallade SMARTA mål.

Sätt upp indikatorer för uppföljning

Bestäm hur till exempel registrering i tillsynsregistret ska ske för att det ska gå att följa upp hur projektet fortlöper.

Exempel på mål, indikatorer och uppföljning kan vara:

Mål	Indikator	Uppföljning – hur, när, vem
Senast ÅÅ-MM-DD ska samtliga små avlopp inom XX-åns avrinningsområde och som är äldre än x år ha statusklassificerats av Miljöförvaltningen	Antalet statusklassificerade små avlopp i förhållande till antalet små avlopp äldre än x år (%)	Projektledaren gör ett utdrag ur tillsynsregistret var XX månad. (Här behövs indata inför projektet – nulägesbeskrivning – att återvända till när uppföljningen görs)
Senast x månader efter att statusklassificering har gjorts ska ett beslut ha fattats om eventuell åtgärd	Antalet beslut i förhållande till antal anläggningar som ska åtgärdas (%)	Projektledaren gör ett utdrag ur tillsynsregistret var XX månad Inkluderar även sammanställning av lista över de fastigheter där åtgärder inte vidtagits/beslut inte fattats även om statusklassificering är gjord.
Av de fastighetsägare som har fått beslut om åtgärd ska minst x% har åtgärdat bristen inom y månader från beslut om åtgärd	Antalet åtgärdade anläggningar i förhållande till totalantalet anläggningar som har fått beslut om att åtgärda brist	Projektledaren gör ett utdrag ur tillsynsregistret var XX månad
Genom tillsyn på de små avloppen ska belastningen på XX-ån minska med x kg fosfor och y antal kg kväve	Antalet kg fosfor/kväve som vattenförekomsten besparats genom projektet	Jämförelse projektstart– projektavslut. (Ofta indikator för projekt med extern finansiering)

Följ upp!

Generellt är det lättare att arbeta med planering och genomförande än uppföljning, men ska ett åtgärdsarbete bedrivas effektivt behövs en systematisk uppföljning. Uppföljningen kan i första skedet handla om vilka som har fått sitt avlopp utdömt och hur många fastigheter som de facto har åtgärdat sitt avlopp, men i ett senare skede också om effekten i vattenmiljön eller andra effekter. Det innebär att åtgärdsarbetet behöver sättas in i ett större mer långsiktigt sammanhang och att det behöver finnas en koppling och ett samarbete mellan miljöövervakningen och tillsynen. Planera därför långsiktigt så att det finns resurser även för uppföljning.

Utvärdera och återför erfarenheterna till nya projekt

Vad kan man lära sig av det man gjort tidigare? Vad fungerade bra respektive mindre bra? Glöm inte att dokumentera! För att underlätta utvärdering och återförande av vunna lärdomar kan det vara bra att löpande under hela projektet föra projektdagbok.

Samordning med annan tillsyn – ta ett helhetsgrepp

Det kan vara lämpligt att samordna avloppstillsynen med annan tillsyn i samma avrinningsområde så att det upplevs rättvist av dem som omfattas av tillsynen. Källorna till näringsämnen och andra föroreningar är fler än små avlopp: kommunala reningsverk, lantbruk, hästhållning, fiskodlingar och liknande bör också dra sitt strå till stacken.

Planera kommunikationen

Ett sätt att i förväg tänka igenom projektet och hur kommunikation/information ska ske med berörda aktörer är att upprätta en kommunikationsplan. Den kan se ut på många olika sätt, men områden som bör finnas med är målgrupper, budskap, aktiviteter och uppföljning.

Själva kommunikationsplaneringen är en kreativ process där man sorterar, strukturerar och prioriterar, vilket i sin tur gör att projektgruppen får en gemensam utgångspunkt för det fortsatta arbetet.

- Vad vill vi uppnå med projektet? Mål och syfte
- På vilka sätt kan kommunikation bidra till att uppnå projektets mål?
- Vilka andra aktörer bör vi samverka med?
- Vad vill vi att de ska veta, känna och göra? Vad är vårt budskap?
- Hur når vi dem? Vilka kanaler och aktiviteter?

Finns det en kommunal VA-plan kan en kommunikationsplan finnas knuten till den. Inte minst vid en utbyggnad av kommunalt VA är det viktigt att det finns en plan för hur kommunikation med berörda fastighetsägare ska genomföras, både i avvaktan på åtgärderna och vid genomförandet. I bilaga 2A finns exempel på en kommunikationsplan för ett avloppstillsynsprojekt.

Samordning med kommunens övergripande planering

I vattenmyndigheternas åtgärdsprogram 2009–2015 för samtliga fem vattendistrikt finns sex åtgärder som riktar sig till kommunerna. En av dessa, åtgärd 37, lyder:

Kommunerna behöver, i samverkan med länsstyrelserna, utveckla vatten- och avloppsvattenplaner, särskilt i områden med vattenförekomster som inte uppnår, eller riskerar att inte uppnå, god ekologisk status, god kemisk status eller god kvantitativ status. (Vattenmyndigheterna, Åtgärdsprogram enligt Vattendirektivet 2009-2015, 2009)

(Ny formulering i förslag till åtgärdsprogram för 2015–2021: Kommunerna behöver utveckla vatten- och avloppsvattenplaner särskilt i områden med vattenförekomster som inte följer, eller riskerar att inte följa miljökvalitetsnormerna för vatten. Åtgärden behöver genomföras efter samverkan med länsstyrelserna. Kommunerna, åtgärd 8).

Kommunal VA-planering är inte någon ny företeelse. Planering för VA-försörjningen har pågått under många år, men i de flesta kommuner har det skett inom ramen för varje förvaltnings avgränsade uppdrag. I första hand har det rört

sig om tekniska förvaltningens planering för den allmänna VA-försörjningen. Parallellt med detta har miljöförvaltningen planerat tillsynen av små avlopp medan tekniska förvaltningen har planerat hur avfallet (till exempel latrin och slam från slamavskiljare) ska tas om hand. VA-frågor har i varierande omfattning hanterats och fått utrymme i kommunens översiktsplanering (Havs- och vattenmyndigheten, 2014 c).

En förutsättning för en lyckad VA-planering är att det finns en god kommunikation mellan politiker och tjänstemän från olika enheter inom kommunen. VA-planeringen bör drivas av en förvaltningsövergripande arbetsgrupp med ett tydligt uppdrag och med tillräckliga resurser. Det finns också ett stort värde i att samverka med länsstyrelser och grannkommuner för att utbyta erfarenheter och samordna sig utifrån avrinningsområde eller andra naturliga gränser.

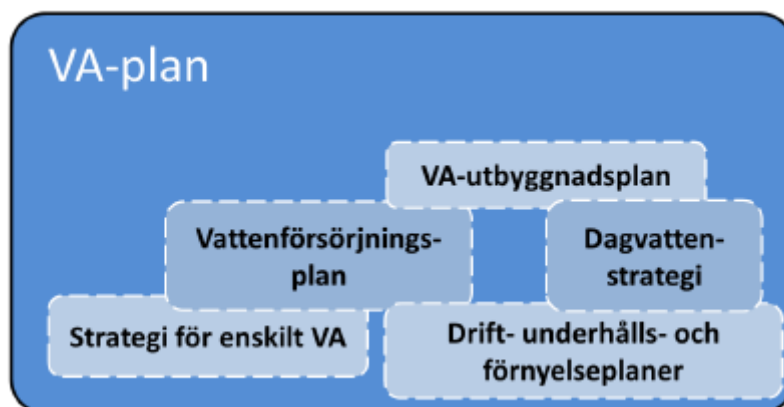
För att miljöförvaltningen tillfredsställande ska kunna planera sin tillsyn av små avlopp behöver VA-planeringen resultera i en VA-utbyggnadsplan som ska ge besked om vilka områden som ska prioriteras för utbyggnad av kommunalt VA, i vilken ordning och vid vilken tidpunkt utbyggnad ska ske. Kopplat till VA-utbyggnadsplanen behövs en handlingsplan i avvaktan på planerade åtgärder. Den bör beskriva vilka tekniska lösningar som är lämpliga i väntan på långsiktiga åtgärder och hur man ska hantera bygglovsärenden under tiden. En god samordning mellan miljöförvaltningens och byggnadsnämndens myndighetsutövande är en viktig förutsättning för ett bra resultat.

Det är viktigt att VA-utbyggnadsplanen också innehåller en plan för uppföljning av anslutningsgraden. Bara för att det finns ett kommunalt nät är det inte självklart att alla fastigheter i området ansluts till det kommunala VA-nätet. Själva påkopplingen via servisledning är ju förenad med ytterligare en kostnad. Därför måste det slås fast hur kontrollen, av att alla relevanta fastigheter är anslutna, ska ske. Planen bör också innehålla kriterier för när avloppen inte behöver anslutas. Det finns ingen direkt koppling mellan verksamhetsområde och möjligheten att inrätta eller ha kvar ett fungerande enskilt avlopp. Tekniska förvaltningen kan inte tvinga någon att fysiskt ansluta sig till VA-anläggningen och miljöförvaltningen kan inte generellt förbjuda små avlopp inom ett VA-verksamhetsområde. Miljöförvaltningen kan dock förelägga en enskild fastighetsägare att ansluta sig till en befintlig allmän avloppsanläggning, men det krävs att det finns sådana omständigheter i det enskilda fallet som gör att miljöbalken kan tillämpas med denna utgång (se rättsfall under avsnitt 3.3.6 i bilaga Rättsfallssammanställning).

För områden som inte berörs av den planerade VA-utbyggnaden bör det utformas en handlingsplan för områden med enskild VA-försörjning. Den har mycket gemensamt med handlingsplanen i avvaktan på planerade åtgärder, men den innehåller också en plan för att nå andra långsiktiga lösningar. Till exempel kan den beskriva hur fastighetsägare ska få stöd och uppmuntran att inrätta gemensamhetsanläggningar samt hur funktionskrav på små avlopp ska kommuniceras till berörda fastighetsägare.

Slutligen bör miljöförvaltningen arbeta fram en strategi för hur handläggningen av ärenden kring små avlopp ska ske – i vilka områden råder hög respektive normal skyddsnivå, hur avloppsärenden hanteras i avvaktan på att kommunalt avlopp dras fram och liknande frågor behöver belysas. Strategin

kan antas av miljönämnden eller av kommunfullmäktige, det finns olika modeller i olika kommuner (Havs- och vattenmyndigheten, 2014 c).

Principiell bild som visar att en VA-plan kan innehålla ett antal strategier och styrdokument med olika avgränsningar och benämningar. Det kan finnas både fler och färre styrdokument än de som visas här (Havs- och vattenmyndigheten, 2014 c).

Avloppsfrågorna kan också behöva lyftas in i krisberedskapsplaneringen och översvämningsplaneringen och när nya vattenskyddsområdesbestämmelser tas fram (Havs- och vattenmyndigheten, 2014 c).

Utgångspunkten för samtliga delar av en VA-plan måste vara att god ekologisk status uppnås i samtliga kommunens vattenförekomster till senast det utsatta året (2015, 2021 eller 2027). Det innebär att det kan finnas behov av en övergripande analys för att se att de åtgärder som avses vidtas enligt planen leder till att god ekologisk status uppnås. Exempelvis kan en VA-plan som bygger på stor utbyggnad av kommunalt VA innebära att utsläppspunkten flyttas från en vattenförekomst till en annan, vilket kan medföra att miljö kvalitetsnormen uppnås i den ena vattenförekomsten, samtidigt som situationen försämras i den andra. Även om de totala sammanräknade utsläppen minskar, så är det en situation som inte är förenlig med kraven i Vattendirektivet. Det är också viktigt att påpeka att VA-planen inte bara ska hantera förhindrandet av utsläpp av till exempel närsalter, utan också underlätta ett kretslopp av dessa.

I brist på en övergripande VA-plan är det nödvändigt att kommunen åtminstone har mer kortsiktiga planer för utbyggnad av ledningsnätet. Det är viktigt för den enskilde fastighetsägaren, som står i begrepp att göra en investering i ett nytt enskilt avlopp, att veta att det inte blir någon kommunal ledning inom överskådlig framtid. En faktor som gör fastighetsägare tveksamma är just risken att investera i en anläggning som ska hålla i kanske 20 år när det planeras för kommunalt avlopp om fem år. Kommunen kan också bli ersättningskyldig om det finns en nyare "onyttiggjord" enskild avloppslösning i ett område där verksamhetsområde bildas. I avsnittet "Områden med möjlig anslutning till kommunalt VA-nät" finns ett mer utvecklat resonemang om lagen om allmänna VA-tjänster.

Det är dock inte bara VA-planering som kommunen har anledning att samordna. Kommunens översiktsplanering och planering för ny exploatering kan i hög grad påverka förutsättningarna för vattenförvaltningsarbetet, i vilket

avloppstillsyn är en del. En politiskt förankrad förvaltningsövergripande arbetsgrupp kan underlätta arbetet med att samordna åtgärdsarbetet och att styra mot det gemensamma målet. En del kommuner väljer att anta en så kallad vattenplan som blir det strategiska dokument som anger inriktningen på åtgärdsarbetet.

Samverkan med andra aktörer

I Åtgärdsprogrammen 2009–2015 för Sveriges vattendistrikt anges att: *”genom att åtgärderna är problemorienterade och geografiskt preciserade skapar de förutsättningar för en utvecklad samverkan mellan myndigheter och andra intressenter”.*

Det finns många olika externa aktörer som det är bra att samverka med, till exempel:

- vattenmyndigheterna
- vattenråd
- länsstyrelsen
- andra kommuner som delar samma avrinningsområde
- branschorganisationer (avloppsentreprenörer, mäklare, LRF, teknikleverantörer med flera)
- regionala miljösamverkanorganisationer

En aktör som kan vara både intern och extern beroende på hur kommunen valt att organisera arbetet är renhållningsentreprenören, i första hand slamsugarna. De har ofta god lokalkännedom om var det finns problem med de små avloppen i kommunen, vilket kan användas i planeringsarbetet. Vidare är avloppsentreprenörer är en viktig grupp som miljöförvaltningen behöver hålla välinformerade. Informationsmöten riktade specifikt till dem som i slutänden ska göra det praktiska jobbet med de nya anläggningarna kan underlätta för alla inblandade. Får entreprenörer god kännedom om projektupplägget, om vilka tekniklösningar som accepteras och varför och om vilka krav som miljöförvaltningen ställer på en avloppsansökan kan handläggningen underlättas avsevärt. Entreprenörer kan också, precis som slamsugare, ha god lokalkännedom som miljöförvaltningen kan ta hjälp av.

Praktiska förberedelser

Interna handläggningsrutiner och skrivmallar

Det kan underlätta om det finns skriftliga interna handläggningsrutiner för tillsynen, speciellt om flera handläggare utför arbetet. Om ärendehanteringssystemet tillåter det är det också effektivt om det finns handläggningsstöd i form av skrivmallar för de vanligaste skrivelserna och besluten. Då kan mallen kopplas direkt till det aktuella ärendet och användas som underlag för skrivelsen.

Utrustning

Till de mer handfasta förberedelserna hör införskaffande av utrustning som behövs för att bland annat kunna öppna och lyfta tunga lock. I bilaga 2E finns ett exempel på en utrustningslista.

Vaccination

Till de praktiska förberedelserna hör också eventuell vaccination av tillsynspersonal. Kontakt med avloppsvatten ökar risken för hepatit A och eftersom handläggare i samband med avloppstillsyn rör sig mycket ute i skog och mark kan en vaccination mot såväl TBE (fästingburen hjärnhinneinflammation) som stelkramp vara lämpligt.

Uppdatera avloppsregistret innan tillsyn

Ett systematiskt och effektivt tillsynsarbete med de små avloppen underlättas av att miljöförvaltningen har ett databaserat avloppsregister som är kompatibelt med andra datasystem och som kan kommunicera med en GIS-plattform. Det är också viktigt att registret klarar av att registrera information om de små avloppen på ett överskådligt och tillräckligt omfattande sätt. Lägesbunden information om de små avloppen innebär en förbättrad möjlighet att kunna prioritera vad tillsynsarbetet ska fokusera på för att nå bästa resultat. Denna typ av uppgifter behövs bland annat för att få ett säkrare resultat vid modellering av källfördelning och uppskattning av hur mycket de små avloppen bidrar till kväve- och fosforbelastningen på en vattenförekomst. (Se även avsnitten om Kontroll av grund- och ytvatten och Belastningsberäkningar). Lägesbunden information om de små avloppen underlättar också utsökning av fastigheter inom ett visst avrinningsområde inför utskick av information till fastighetsägare.

Digitalisering av små avlopp

Lägesbunden information om små avlopp finns ofta tillgänglig i någon form hos Sveriges kommuner. En studie i Östergötlands län 2009 visade till exempel att viss lägesbunden information om små avlopp fanns tillgänglig i tio av länets 13 kommuner (Ahlander, 2009). Informationen finns dock inte alltid hos miljöförvaltningen.

Data kan bli svårtillgänglig om förvaltningar och entreprenörer inom kommunerna använder olika datasystem och programvaror för att hantera geografisk information. Det kan vara värt att se över hur olika system kan hantera lägesbunden information, eller åtminstone om de kan kommunicera med en GIS-plattform. Möjligheten att lägga till ny information, eller göra uppdateringar som på ett enkelt sätt blir tillgänglig för andra berörda, är viktig.

Kommunens tekniska förvaltning eller renhållningsentreprenören kan ha register över abonnenter med slamsugning till vilken koordinater är knutna. Uppgifterna kan hämtas till miljöförvaltningen via till exempel en excel-fil och användas för att uppdatera tillsynsregistret.

Fastighetsregistret kan användas på motsvarande sätt om koordinater för slamavskiljare saknas. Uppgifter om koordinater för slamavskiljare och liknande saknas i fastighetsregistret, men det går att istället välja mittpunkt för bostadshuset. Tillförlitligheten i koordinatsättningen blir förmodligen tillräckligt bra för ändamålet, eftersom avloppsanläggningar brukar ligga i närheten av bostadshuset. Finns flera bostadshus på fastigheten kan mittpunkt för fastigheten väljas, men det är ett sämre alternativ för stora fastigheter. Finns specifika koordinater för avloppsanläggningen är det alltid att föredra eftersom objektet då låses till en plats och inte till en fastighetsbeteckning som kan komma att ändras i samband med fastighetsombildningar.

Det är möjligt att skapa ett potentiellt tillsynsobjekt ("enskilt avlopp") i registret för varje fastighet i kommunen. Fördelen med att lägga in ett objekt per fastighet är att inte några fastigheter missas när informationen i ett senare skede användes för att med automatik söka ut alla fastigheter med enskilt avlopp inom ett visst avrinningsområde. Genom att hämta uppgifter från abonnentregister över vilka som betalar bruksavgifter går det att radera

dessas ur avloppsregistret. Alternativt kan de fastigheter som fysiskt ligger inom VA-verksamhetsområde raderas och de fastigheter som har slamsugning sedan läggas till.

Folkbokföringsregistret kan användas för att särskilja fritidshus från permanthus. För att prioritera tillsynen, är det möjligt att i ett visst ögonblick söka ut vilka fastigheter som är permanent bebodda eller inte, genom att koppla information från registret till ett GIS-skikt.

Genom att föra in respektive dra ifrån data i miljöförvaltningens avloppsregister och styra utsökningen av data kan information som underlättar tillsynen av små avlopp erhållas. Vanligen i form av excelfiler över fastigheter som kan sorteras och användas för prioritering.

Det kan finnas mycket information om små avlopp i miljöförvaltningens eller kommunens arkiv som inte finns lagrad digitalt. Den viktigaste informationen att lagra digitalt är dock inte detaljuppgifterna, utan först och främst om det finns ett tillsynsobjekt i form av ett enskilt avlopp på en viss fastighet. Frågan om vad för slags avlopp det i så fall gäller blir en senare fråga. Foto: Kat Singer, HaV.

Schematiskt skulle detta kunna beskrivas på följande sätt:

Totalt alla fastigheter med avlopp i kommunen

C Alla fastigheter med hus som finns registrerade i fastighetsregistret

A Alla fastigheter med små avlopp i kommunen (en liten andel kan också vara helt utan avloppsanläggning!)

H (se nedan)

B Alla fastigheter med kommunal VA-anslutning

D Alla fastigheter som finns i register över abonnenter med slamsugning

E Alla fastigheter som finns i register över abonnenter som betalar brukningsavgift för kommunalt avlopp

F Alla fastigheter inom kommunalt VA-verksamhetsområde

G Fastigheter anslutna till kommunalt VA via samfällighet

H Fastigheter anslutna till gemensamhetsanläggningar >200 pe

	Definition av delmängd	Var hittar man informationen?
A	Alla fastigheter med små avlopp i kommunen	A bör vara C minus B där $B = E + G + H$ En delmängd är sannolikt registrerad i miljöförvaltningens register eller finns som arkivuppgifter. Ett uppdaterat register över objekt/fastigheter med små avlopp eller potentiella sådana, bör kunna uppnås genom att utnyttja informationen i B till H.
B	Alla fastigheter med kommunal VA-anslutning	B bör vara $E + G + H$
C	Alla fastigheter med ett hus som finns registrerade i fastighetsregistret	Fastighetsregistret
D	Alla fastigheter som finns i register över abonnenter med slamsugning	Teknisk förvaltning eller slamsugningsentreprenör
E	Alla fastigheter som finns i register över abonnenter som betalar brukningsavgift för kommunalt avlopp *)	Tekniska förvaltningen
F	Alla fastigheter inom kommunalt VA-verksamhetsområde	Tekniska förvaltningen
G	Fastigheter anslutna till kommunalt VA via samfällighet	Tekniska förvaltningen/samfälligheterna
H	Fastigheter med gemensamhetsanläggningar > 200 pe	Miljöförvaltningens egna register över tillsynsobjekt. Här kan också finnas uppgifter om gemensamhetsanläggningar mellan 26–200 pe eftersom de tidigare hörde till gruppen anmälningspliktiga C-anläggningar. Motsvarande anläggningar med kommunal huvudman hör till grupp E, men kan också finnas registrerade som tillsynsobjekt i miljöförvaltningens tillsynsregister.

*) De flesta kommuner tar inte betalt för mängden avloppsvatten utan för förbrukad mängd dricksvatten. Då finns ofta två taxor, en för bara dricksvattnet som betalas av dem som inte är anslutna till det kommunala avloppet och en taxa, som de flesta betalar, för dem som är anslutna till både vatten och avlopp.

Personuppgifter och sekretess – vad är tillåtet?

Om behov finns av att samköra olika kommunala register för att uppdatera miljöförvaltningens avloppsregister kan frågan uppkomma om detta är förenligt med Personuppgiftslagen (PUL) och Lagen om offentlighet och sekretess (LOS). Vad är tillåtet och vad är inte tillåtet?

Som regel är det den kommunala nämnden som är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som förekommer inom nämnden och dess förvaltningar. Om miljönämnden och tekniska nämnden är olika nämnder så innebär det ett utlämnande av uppgifter mellan nämnderna enligt Lagen om offentlighet och sekretess (LOS). Utlämnandet måste vara förenligt med LOS. Om uppgifterna lämnas ut elektroniskt ska utlämnandet också vara förenligt med PUL.

Datainspektionen har behandlat frågan i ett samrådsyttrande (bilaga 2C), där inspektionen i det specifika fallet svarar att samkörningen kan anses vara tillåtlig utifrån en så kallad intresseavvägning. (Datainspektionen, 2010) Varje kommun behöver ta ställning till om ett utlämnande av uppgifter är förenligt med PUL och LOS och kan inte dra generella slutsatser av Datainspektionens yttrande.

Koppla ihop karta och avloppsregister

För att informationen i avloppsregistret ska bli tillgänglig i karta och löpande uppdateras behöver kopplingen mot kommunens GIS-plattform lösas.

Exempel på kartbild med koppling mot avloppsregister. Grön fyrkant innebär att avloppet är godtagbart alternativt bristfälligt avlopp som har åtgärdats. Gul cirkel innebär att anläggningen inte uppfyller lagkraven men har lågprioriterats på grund av att någon form av efterföljande rening finns eller att belastningen är mycket låg. Rött kryss innebär hög-prioriterade bristfälliga avlopp, till exempel med direktutsläpp. Från LOVA-projektet "Effektivare tillsyn av små avlopp genom systematisk registrering och GIS-hantering" (Kungsbacka kommun, 2010)".

Vilket referenssystem bör användas?

RT 90 var tidigare standardreferenssystemet för positioner på land i Sverige. Sedan 2007 används istället SWEREF 99. Det är därför en stor fördel om SWEREF 99 kan användas.

Om det amerikanska referenssystemet WGS 84 används bör koordinaterna anges i X-och Y-koordinater (inte i longitude/latitude). WGS 84 och SWEREF 99 avviker med några decimeter från varandra, men kan i det här sammanhanget betraktas som likvärdiga. Koordinater i lokala referenssystem är dock inte alltid möjliga att använda utan avancerade transformationer, som innebär risk för att det blir fel.

Registrering av information

Registreringen i miljöförvaltningens avloppsregister är avgörande för möjligheten att söka ut specifika uppgifter om en viss fastighet, att hantera statistik och att följa upp ett tillsynsprojekt. Det är därför viktigt att det finns interna rutiner för hur registreringen ska ske och att det sker på ett sådant sätt att det är möjligt att söka ut relevant information. Olika system har olika möjligheter till registrering av uppgifter respektive möjlighet till lokala anpassningar och det finns förmodligen lika många sätt att registrera uppgifter om ett litet avlopp som det finns tillsynsmyndigheter. Några grundläggande registreringsmöjligheter som dock alltid bör finnas med är:

- fastighetsbeteckning
- verksamhetsutövare
- koordinater (eller i avsaknad av detta: inom vilket avrinningsområde anläggningen ligger)
- typ av teknik
- vilken typ av avloppsvatten som avleds
- datum för tillstånd och inkommet utförandeintyg eller motsvarande
- datum för tillsyn
- statusbedömning vid tillsyn

Ett exempel från en kommun finns i bilaga 2F, inför införandet av ett nytt ärendehanteringssystem med avloppsregister.

Var finns information om kommunens vatten?

Som grund för en prioritering av tillsynen behövs kommunspecifik information som till exempel:

- dricksvattenförsörjningsplan,
- VA-plan
- naturvårdsplan
- resultat av badvattenprovtagning
- vattenplaneringsdokument
- rapporter från olika projekt

men också mycket extern information:

- rapporter och liknande från vattenråd, länsstyrelsen, centrala myndigheter
- åtgärdsprogrammet för vattendistriktet (Vattenmyndigheten)
- förvaltningsplan som beskriver vattnen i ett vattendistrikt (Vattenmyndigheten)
- webplatser med samlad information om vatten till exempel SVAR ([Svenskt Vattenarkiv](#)), [länsstyrelsernas vattenarkiv](#), [geodataportalen](#)
- [Vatteninformationssystem Sverige](#) (VISS)

Ett sätt att hantera och samla data, som underlag för tillsyn, är att hämta kartskikt från externa källor eller att skapa egna kartskikt. I bilaga 2D finns en sammanställning över skikt som kan vara användbara i vattenförvaltningsarbete i allmänhet och var dessa kan hämtas.

VISS

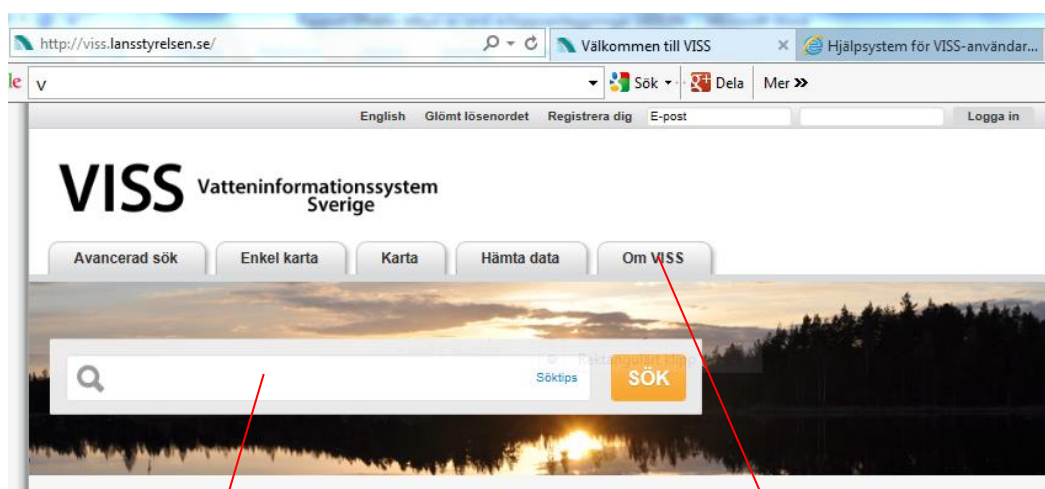
Den kanske mest användbara informationskällan är vattenmyndigheternas webbaserade informationssystem VISS (<http://www.viss.lansstyrelsen.se/>). Där finns uppgifter om alla vattenförekomster i Sverige. Det mesta av den tillgängliga och kända informationen om Sveriges vatten (sjöar, vattendrag, grundvatten och kustvatten) finns samlad i en databas. För dessa vatten finns bland annat information om:

- Statusklassning. Här finns bland annat en övergripande bedömning av hur vattnet mår (ekologisk status och kemisk status).
- Miljökvalitetsnormer – bestämmelser om kraven på kvaliteten i vattnet.
- Miljöövervakning. För att ta reda på hur vattnet mår, tas olika prover vid utpekade platser, så kallade övervakningsstationer. VISS är ett metadataregister över Sveriges vattenrelaterade miljöövervakning vilket innebär att här finns redovisat den miljöövervakning som sker i nationell och regional regi. VISS i sig innehåller inte uppgifter om mätvärden utan bara data om var och vad som mäts inom olika miljöövervakningsprogram. Uppgifterna ligger hos olika datavärdar.

- Skyddade områden. VISS har register över skyddade områden som ingår i vattenförvaltningsförordningen.
- Åtgärder. Vilka vattenrelaterade åtgärder som görs i Sverige är en ny del i VISS som är under utveckling.

VISS är under ständig utveckling vilket innebär att aktualiteten, i följande avsnitt, kan vara begränsad.. Aktuella manualer och utbildningsmaterial till VISS nås via <http://www.viss.lansstyrelsen.se/About.aspx>

Startbild i VISS – några exempel på användning

Sökfunktion:

- skriv in namnet på en kommun och få en lista på vilka vattenförekomster som ligger inom kommunen
- skriv in namnet på ett vatten och få all specifik information om just det vattnet, till exempel karta, miljöproblem, statusklassning, möjliga åtgärder

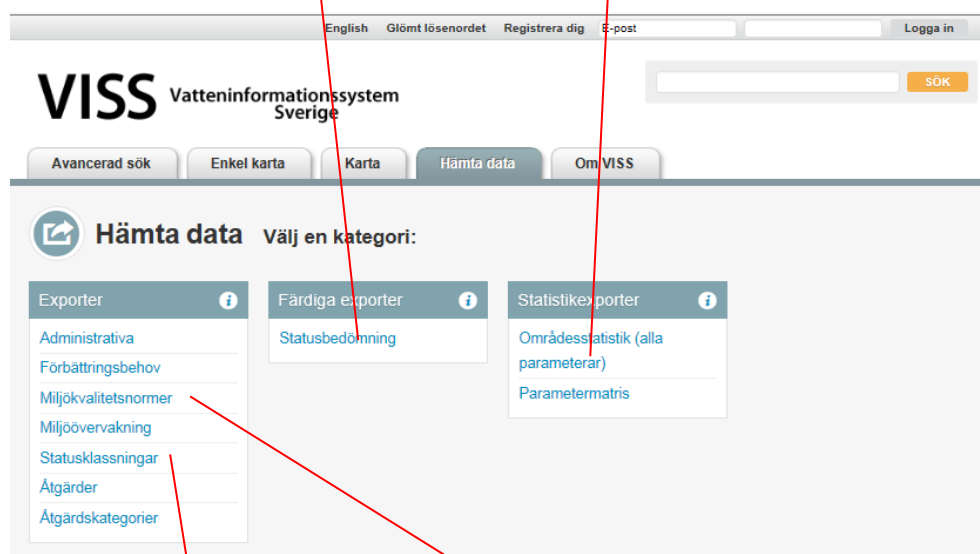
Hjälp hur man använder funktionerna i VISS. Det finns också möjlighet att ringa eller maila frågor om man behöver hjälp.

Fliken Hämta data – några exempel på användning

Statistiska sammanställningar

Ale (Kommun) 2014-10-28 (Miljöproblem ytvatten)				
1. Övergödning och syrefattiga förhållanden	Vattendrag	Vattendrag (%)	Vattendrag Storlek (km)	Vattendrag Storlek (%)
Ej klassad	0	0	0	0
Ja	7	53,85	57,45415283	42,47
Nej	6	46,15	77,83007577	57,53
Data saknas	0	0	0	0
Summa	13	100%	135,2842286	100%

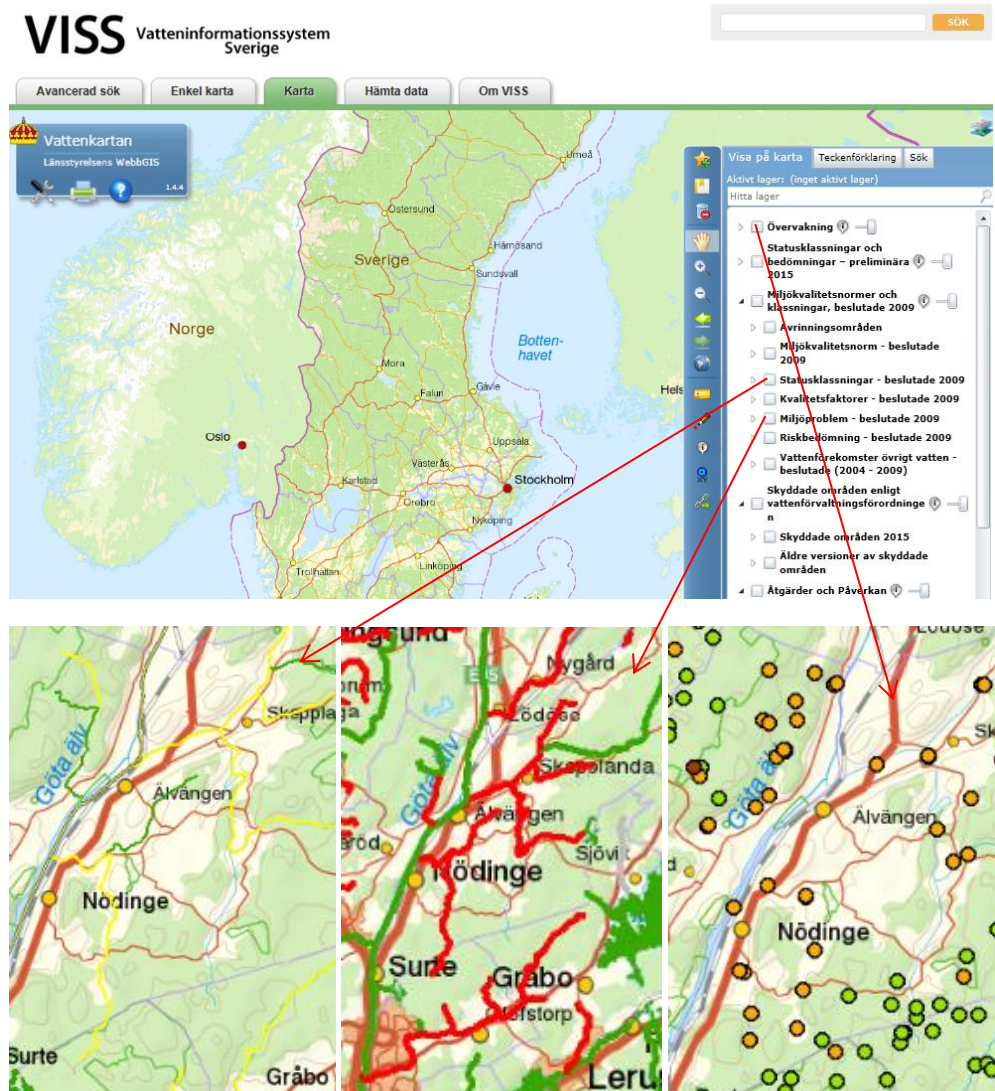
Färdiga exporter på nationell nivå,
till exempel statussammanställningar

Under Statusklassningar- (XIII) statusbedömnings-sammanställning kan man få ut en tabell med statusklassningar, miljöproblem och påverkanskällor.

Under Miljöklassificeringar – IV Miljöklassificeringar kan man få ut en tabell med klassificeringar, miljöklassificeringar (MKN) och miljöproblem.

Fliken Karta – några exempel på användning

Karta över ekologisk status – gult är måttlig status, grönt god status.

Karta över var problemen ligger – i det här fallet är röda vattendrag klassade med problemet övergödning, gröna har inte problemet och grå är inte klassade.

Karta över miljöövervakningsstationer.

Kontroll av grund- och ytvatten

Provtagning och analys av olika parametrar kan behövas för att skaffa beslutsunderlag och för att spåra och åtgärda avloppsrelaterade problem, men det kan också behövas för att följa upp att vidtagna åtgärder ger de förväntade effekterna.

Nationell och regional miljöövervakning

Sverige har sedan tidigare ett utbyggt system för miljöövervakning av vatten fördelat på ett flertal aktörer. Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten har tillsammans en central beställar- och samordningsfunktion för den statligt finansierade akvatiska miljöövervakningen. Denna är indelad i nationell och regional miljöövervakning där Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för planering och drift av den nationella akvatiska övervakningen, medan länsstyrelserna har det regionala samordningsansvaret. Den nationella övervakningen ska kunna uttala sig om tillstånd och förändringar i ett nationellt perspektiv. Länsstyrelserna ska göra motsvarande för länen, med hänsyn tagen till regionala problem och behov. Den regionala övervakningen styrs av Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket genom deras riktlinjer för och godkännande av de regionala programmen.

Samtliga ytvattenkategorier (sjö, vattendrag, kustvatten, vatten i övergångszon) inom ett vattendistrikt ska omfattas av övervakningsprogram som upprättas enligt kap. 7 i vattenförvaltningsförordningen, men generellt sett övervakas endast en mindre del av landets sjöar och vattendrag inom ramen för regional och nationell miljöövervakning.

Kommunal miljöövervakning

Kommuner har ofta andra behov och prioriteringar än de som styr nationell respektive regional miljöövervakning och inkluderas inte i den statligt finansierade miljöövervakningen. Resurser och miljöproblem skiljer sig mycket mellan olika kommuner. En del kommuner bedriver en omfattande övervakning av det lokala miljötillståndet, medan de flesta mindre kommunerna i stort sett helt saknar långsiktiga miljöövervakningsprogram. En stor del av den miljöövervakningsliknande verksamheten bedrivs i kortsiktiga projekt och inte långsiktigt enligt något fastställt miljöövervakningsprogram liknande länsstyrelsernas regionala program (Naturvårdsverket, 2014).

De regionala myndigheterna har i de flesta fall inte möjlighet att övervaka med en sådan upplösning att det med statistisk säkerhet kan säga något om hur saker och ting utvecklas på lokal nivå. Det innebär att det kan finnas behov på kommunal nivå att förbättra beslutsunderlaget inför avloppstillsyn genom att ta reda på hur det är ställt i kommunens vattenmiljöer. Så gjorde till exempel Eda kommun när de utförde [en hälsokontroll på Bysjön](#). (Eda kommun, 2012) Andra kommuner kan ha [ett mer långsiktigt kontrollprogram](#) som till exempel Vellinge kommun (Vellinge kommun, 2015).

Övervakning för att till exempel följa hur påverkan från avloppsrelaterade mikroorganismer ser ut på dricksvattnet i enskilda brunnar sker vanligen inte på nationell och regional nivå. Har kommunen fått ta del av enskilda brunnsägars analysprotokoll kan det finnas tillräckligt material för att

sammanställa data områdesvis. Sammanställningen kan sedan användas som underlag för beslut om prioritering av tillsyn på små avlopp, såsom till exempel [Botkyrka kommun](#) gjort. (Botkyrka kommun, 2008)

Badvattenprovtagning kan också anses vara en form av miljöövervakning som sker via kommunen och rapporteras in till Folkhälsomyndigheten. Resultat hittas på <http://badplatsen.folkhalsomyndigheten.se/>.

Egenkontroll

Inom ramen för så kallad samordnad recipientkontroll (SRK) kan det ske regelbundna provtagningar som bekostas av de större verksamhetsutövare som belastar ett visst vattenområde. Den samordnade recipientkontrollen sköts oftast av vattenvårdsförbund/vattenråd eller motsvarande och kontrollprogrammen upprättas i samråd med länsstyrelsen. Det finns också exempel på kommunala försök att förbättra miljöövervakningen genom samordnad recipientkontroll där ett större antal förorenande verksamheter deltar och bekostar kontrollen, inte bara de större tillståndspliktiga verksamheterna utan även verksamheter med diffusa utsläpp. Ett exempel är det projekt med [Ljungbyån som pilotområde](#) som Miljösamverkan Sydost genomförde 2014. (Miljösamverkan Sydost, 2014)

Vad mäter man och var hittar man uppgifterna?

Den vanligaste typen av miljöövervakning som görs i Sverige är vattenkemisk, ofta kopplad till någon form av recipientkontroll inom ramen för till exempel samordnad recipientkontroll (SRK) (Sonesten, 2013). Kommunal övervakning är också ofta inriktad på vattenkemiska mätningar, av till exempel totalfosfor och totalkväve, för att följa övergödningssituationen.

En mindre andel av miljöövervakningen sker genom biologiska indikatorer, till exempel provfiskning eller bottenfaunaundersökningar. En allt vanligare metod för att kategorisera vattendrag med avseende på övergödning är

provtagning av kiselalger i slutet av växstsäsongen. Genom att artbestämma kiselalger i provet får man en fördelning mellan arter som är mer eller mindre känsliga för förorening och kan med ledning av detta avgöra hur påverkan i vattendraget ser ut över längre tid. Kiselalger speglar bättre den ekologiska statusen än vad en provtagning av kemisk-fysikaliska värden gör och kan vara värdefull provtagning för en kommun med övergödningssproblem. Till exempel har [Trelleborgs kommun](#) använt kiselalger för att uppskatta status (Trelleborgs kommun, 2010).

Via VISS kan databaser med mätserier från miljöövervakning nås. Övervakningen utförs framförallt i lite större vattendrag vid så kallade övervakningsstationer. Genom att söka på vattenförekomstens namn och sedan välja Övervakningsstation i menyn fås uppgifter om vilka eventuella stationer som finns, se exemplet Siljan nedan. Stationen syns som en liten blå punkt.

Siljan
 Övervakningsstation | EU_CD: SE211475-457174
 Tidpunkt: Senaste klassning | Beslut vattendelegeringarna 20091222 | Samrådsmaterial 20090301

Identifiera objekt | Rensa resultat | Helskärn

Vattenskiktets version: Vattenförekomster övrigt vatten beslutade med MKN (2004 - 2009)
 Siljan (SE673490-145597)
 Vattenskiktets version: Vattenförekomster övrigt vatten inklusive preliminära (2010-2015)
 Siljan (SE673490-145597)

Vattenkategori	Sjö
Län	Dalarna - 20
Kommun	Leksand - 2029
Myndighet	Bottenhavets
Distriktsindelning	2. Bottenhavet (nationell del)
Huvudavrinningsområde	Dalälven - SE53000
Åtgärdsområde	Siljan
Startår	2007
Slutår	-
Koordinater	SWEREF99 TM RT 90 2.5 gon V WGS84 ETRS-89

Relaterade länkar

- Alla stationer i Leksand kommun (lista)
- Alla stationer i Dalarna län (lista)
- Alla stationer i samma huvudavrinningsområde (lista)

Utdrag från VISS. Övervakningspunkt för Siljan syns som blå punkt i mitten av bilden.

Inte minst ur ett pedagogiskt perspektiv är det bra att veta hur till exempel halterna av näringsämnen i ett vattendrag förändras över tid, men det räcker inte med att enbart mäta. För att kunna analysera och förklara mätvärdena och för att kunna förutse hur olika åtgärder kan påverka statusen i vattendraget kan man behöva ta hjälp av modellering. (Se avsnitt om belastningsberäkningar).

Generellt sett är trendanalyser svåra och ska göras med viss försiktighet. Årsvariationerna är stora och relativt långa serier behövs innan man kan uttala sig med ett visst mått av säkerhet.

Prioritering av tillsynen – att bedöma och värdera områden och problem

Avloppstillsynen kan behöva relateras och värderas i förhållande till annan tillsyn och andra vattenförvaltningsåtgärder inom kommunen. Generellt sett bör tillsynen fokuseras på miljö- och hälsonytta i förhållande till tillsynsinsats. Allvarliga problem som kan lösas med små insatser bör ges högsta prioritet, medan små problem som kräver stora insatser för att lösas bör prioriteras lägst.

Avloppstillsyn är en del av vattenförvaltningsarbetet

Exempel på hur kommunen kan jobba med helhetssyn inom vattenförvaltningen har bland annat tagits fram av [Miljösamverkan Sydost](#) (Miljösamverkan Sydost, 2011) och [Miljösamverkan Västra Götaland](#) (Miljösamverkan Västra Götaland, 2015). Ytterligare exempel är resultatet av förvaltningsövergripande arbete med så kallade vattenplaner inom en kommun, som utförts i [Västerås](#) (Västerås kommun, 2012) och [Upplands-Bro](#) (Upplands-Bro kommun, 2014).

En del miljöförvaltningar använder [Naturvårdsverkets TIM-modell](#) för att inledningsvis i behovsutredningen prioritera mellan olika tillsynsområden. TIM-modellen beskrivs i Naturvårdsverkets Rapport 5347 ”Modell för tillsyn styrd av miljökvalitetsmålen” (Naturvårdsverket, 2003) och bygger på fyra steg:

- Identifiera problemområden. Ett problemområde är en företeelse eller verksamhet som bidrar till att det är svårt att uppnå ett miljömål.
- Vikta problemområden mot varandra.
- Identifiera verksamheter och åtgärder som myndigheten bör tillse. Gör detta inom respektive problemområde.
- Välj tillsynsmetod.

TIM-modellen kan ge miljöförvaltningen stöd för hur avloppstillsynen kan relateras till annan tillsyn utifrån ett miljömålsperspektiv. Foto: Maja Kristin Nylander/HaV (överst t.v.) samt Copyright © Björn Röhsman (längst ner t.h.).

Hur kan avloppsproblem värderas?

En viktig och övergripande fråga att ta ställning till för att kunna prioritera tillsynen av små avlopp är utifrån vilket perspektiv de bristfälliga anläggningarna behöver åtgärdas. Vad vill vi skydda?

Anledningar till att åtgärder behöver vidtas kan vara:

- skydd av dricks- eller badvatten (smittskydd)
- skydd av en lokal recipient – vattendrag, sjö, grundvatten (övergödning, hälsoskydd)
- skydd av havet (övergödning)
- generellt miljö- och hälsoskydd – läkemedelsrester, hushållskemikalier

Skälen till åtgärdsbehov kan skilja mellan olika områden. Det kan finnas flera olika anledningar till varför kommunen vill prioritera avloppstillsyn i ett visst område till exempel

- vattenskyddsområden
- områden där hög skyddsnivå bör gälla enligt Naturvårdsverkets allmänna råd och där avloppsförhållandena är okända eller undermåliga
- avrinningsområden som inte uppnår eller riskerar att inte uppnå god ekologisk status ur övergödningssynpunkt

- problemområden/omvandlingsområden
- områden där det finns anledning att utreda möjlighet att ansluta till kommunalt VA-nät
- avloppsanläggningar i de områden som har föroreningsrisk vad gäller påverkan på dricksvattenbrunnar eller badvatten
- avloppsanläggningar inom VA-verksamhetsområde, men som inte är anslutna
- skydd av grundvattenförekomster

Vad är det vi vill skydda? Det är viktigt att definiera problemet och anledningen till att avloppen ska åtgärdas eftersom det kan påverka exempelvis vilken teknisk lösning som kan godtas.

Några kriterier som kommuner ofta använder för att värdera avloppsproblem:

- hälsoskydd går före miljöskydd
- vattenförekomster med dålig näringsämnesstatus går före vattenförekomster med bättre näringsämnesstatus
- vattenförekomster där små avlopp står för en större andel av näringsämnestillförseln går före vattenförekomster där små avlopp står för en mindre andel
- ett område med stort exploaterings- eller inflyttningstryck går före ett område med lägre exploateringsstryck
- områden med dokumenterade problem går före områden där problem inte finns dokumenterade
- områden med många små avlopp/ yta går före områden med färre små avlopp/yta
- områden med många enskilda vattentäkter går före områden med mindre antal vattentäkter
- områden med generellt dåliga markförhållanden (hög grundvattennivå och låg genomsläpplighet) går före områden med bättre markförhållanden
- områden med permanentboende går före områden med fritidsboende

Den inbördes prioriteringen av de fysiska områdena kan till exempel göras genom att värdera problem, behov och lösningar i en matris, se exemplet nedan:

Om- råde	Vatten- före- komst	Typ av problem	Beskrivning av problemet	Gradering 1–3 där 3 är allvarligt problem	Kommentar	Gradering efter helhets- bedömning	Åtgärd	Tillsyn
xxx	YY-ån	Omvandlings- område Övergödning	Enskilda brunnar som förorenas av dåliga avlopp Näringsämnesbela- stning på YY-ån	3	Möjligt LAV- område som bör utredas av Tekniska förvaltn.		Samråd med Teknik innan tillsyn	
		Övergödning	Hög skyddsnivå. Måttlig status. MKN ska vara nådd till 2021.	3	Hög skyddsnivå, miljöskydd. Be- lastnings- beräkning visar att avloppen står 45 % av fosfortillförseln. Inget kommunalt VA planeras.	3	Avlopps- tillsyn	2016
		Övergödning	Hög skyddsnivå. Måttlig status. MKN ska vara nådd till 2021.	3	Hög skyddsnivå, miljöskydd. Be- lastnings- beräkning visar att avloppen står för mindre än 10 % av fosfor- tillförseln. Jordbruk 50 %.	1	Fokus på jord- brukstillsyn i första hand. Senarelägg avlopps- tillsynen.	2019
		Övergödning	Hög skyddsnivå. Måttlig status. MKN ska vara nådd till 2021.	3	Hög skyddsnivå, miljöskydd. Kommunalt VA planerat till 2015, arbete pågår.	2	Tillsyn av de anlägg- ningar som inte kommer att ingå i kommunalt VA- område, eller som inte ansluter sig.	
		Vattenskydds- område	Bristande kunskap om avloppen i området Risk för påverkan på dricksvatten	3	Hög skyddsnivå, hälsoskydd	3		2015
		Skydd av grundvattenför- ekomst	God kemisk status enl. VISS	1	Kontroll i tillsynsregistret: 18 små avlopp inom området varav 13 är yngre än 10 år Inget bebyggelsestryck.	1		
		Badvatten	Av och till dåliga provtagnings- resultat	3	Få små avlopp i området efter VA-utbyggnad	?	Utred möjliga påverkan s-orsaker	Avvakta utredning

Relevanta delar av matrisen behöver sedan överföras till tillsynsplanen för miljöförvaltningen. (Se även avsnittet om tillsynsplanering tidigare i del 2.)

I de följande avsnitten beskrivs mer ingående vad som kan ligga till grund för att bedöma de olika typerna av områden i första kolumnen i matrisen ovan.

Politiska beslut, önskemål och värderingar kan påverka utfallet av prioriteringarna men berörs inte närmare här.

Områden med möjlig anslutning till kommunalt VA-nät

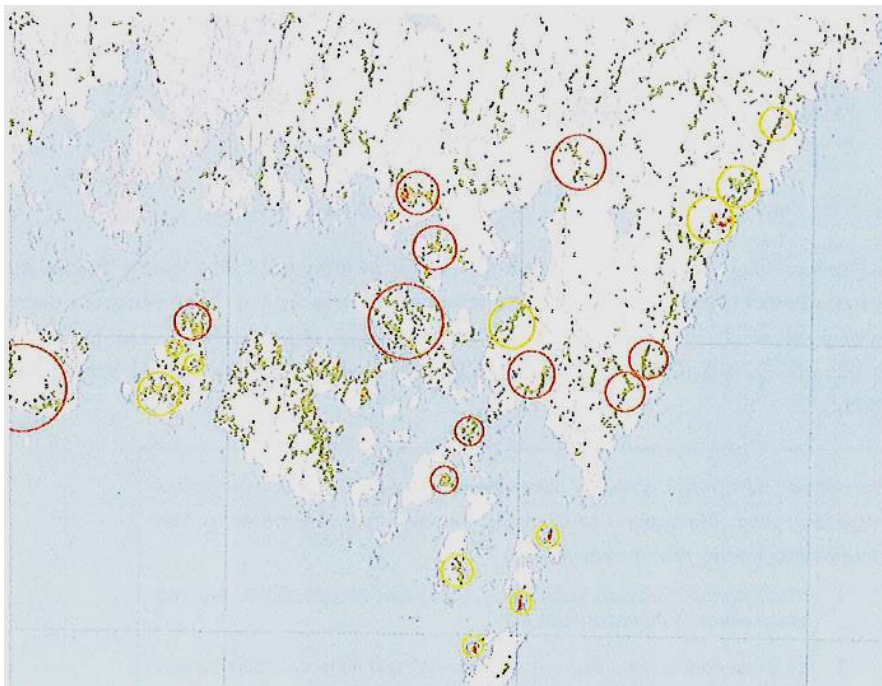
Lagen om allmänna VA-tjänster (LAV) § 6 kan vara tillämplig i en del områden med tätare bebyggelse, det vill säga kommunen kan vara skyldig att ordna vatten och avlopp i ett större sammanhang:

Om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, ska kommunen

1. *bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och*
2. *se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän va-anläggning*

Finns en kommunal VA-plan bör denna typ av områden vara identifierade i den.

Kriterier för att avgöra vilka områden som omfattas av LAV § 6 kan vara bebyggelsetäthet och risk för påverkan på grund/ytvatten respektive påverkan på recipienter inom skyddsområde. Ofta kan en utredning av var sådana områden är belägna underlättas av GIS-analys. Ett välutvecklat samarbete bör finnas mellan tekniska förvaltningen och miljöförvaltningen så att samtliga aspekter på behov av kommunalt VA belyses.

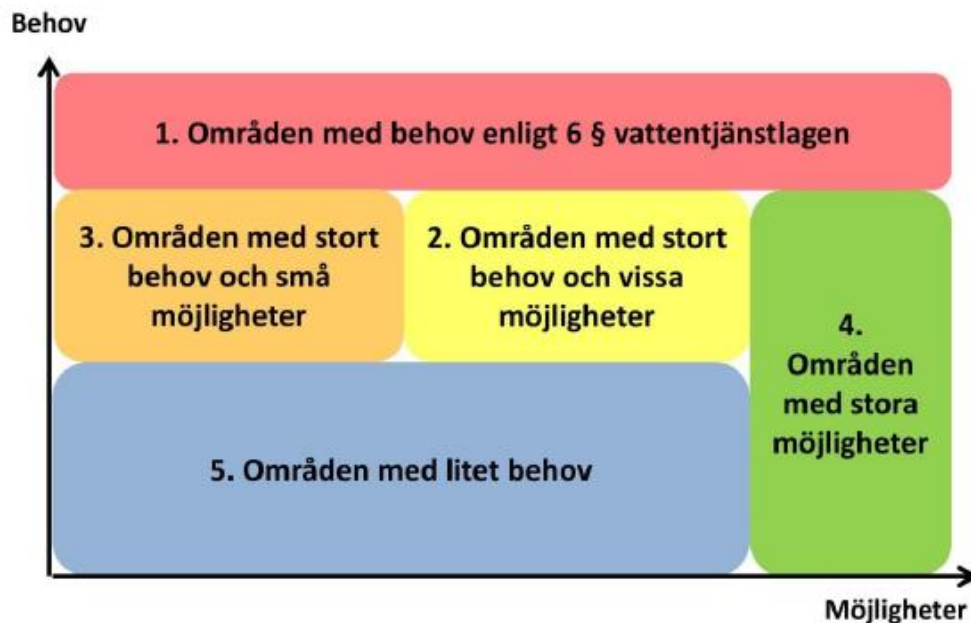

Exempel på resultat från GIS-analys för kriteriet boende/bebyggelsetäthet i Karlskrona kommuns VA-plan. Röd färg markerar högsta prioritet, orange färg hög prioritet i två nivåer och gul färg måttlig prioritet. Ringen markerar identifierat område (WSP Environmental, 2014).

I Havs- och vattenmyndighetens rapport 2014:1, Vägledning för kommunal VA-planering, föreslås hur kommunen kan prioritera mellan områden som identifierats som § 6-områden, se bild nedan. Ett enkelt sätt att prioritera mellan områden vid planering av VA-utbyggnad är att utgå från:

- Behov av åtgärder för långsiktigt hållbar VA-försörjning i ett område
- Möjligheter att tillgodose behoven genom VA-utbyggnad

Om behoven för varje område graderas på en axel, exempelvis i en femgradig skala, och möjligheterna graderas på den andra axeln, erhålls ett diagram som åskådliggör förutsättningarna för VA-utbyggnad. Högst prioritet ges åt områden med stort behov och goda möjligheter och lägst prioritet till områden med litet behov och små möjligheter. Fem områdestyper har identifierats. Typ 1: områden med tydligt behov enligt 6 § vattentjänstlagen, där verksamhetsområde behöver inrättas. Den tekniska lösningen kan dock variera beroende på förutsättningarna. Typ 2: områden med stora behov och vissa möjligheter som bör prioriteras relativt högt för VA-utbyggnad. Typ 3: områden med stora behov och små möjligheter. Där finns det anledning att försöka hitta alternativa VA-lösningar. Typ 4: områden som troligen kan anslutas om och när behovet är tillräckligt stort. Typ 5: områden som kan ges låg prioritet.

Prioritering genom klassning av områden utifrån behov och möjligheten att tillgodose behoven genom allmän VA-utbyggnad (Havs- och vattenmyndigheten, 2014 c).

Det förtjänar att påpekas – framförallt utifrån typ 3 (områden med stort behov och små möjligheter) – att en lokal VA-anläggning mycket väl kan ingå i kommunens VA-verksamhetsområde och därmed i den allmänna anläggningen. Det finns alltså inte något som begränsar möjligheten att bygga lokala mindre avloppslösningar i kommunal regi för att bilda ett VA-verksamhetsområde. Ett VA-verksamhetsområde kan i princip till och med utgöras av separata enskilda lösningar för varje fastighet, vilka i så fall ska tillståndsprövas av miljönämnden. Lagen om allmänna vattentjänster (LAV) är teknikneutral vilket innebär att huvudmannen kan välja vilken VA-teknik som helst, under förutsättning att den uppfyller lagens krav (§ 10 LAV):

”Tekniken ska vara ändamålsenlig för brukare och huvudmän och den ska ordnas och drivas så att den uppfyller de krav som kan ställas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön och med hänsyn till intresset av en god hushållning med naturresurser”.

Det är inte bara uppenbara § 6-områden miljöförvaltningen har anledning att fundera extra på. Om miljöförvaltningen avser att ha tillsyn av avloppen inom ett större geografiskt område bör förvaltningen även beakta i vilken tidsmässig ordning tillsynen läggs. Det kan vara ganska glest mellan fastigheterna i en del av området, medan det i andra delar av området, finns tätare bebyggelse där det antingen redan finns ett kommunalt nät, eller där det är rimligt att anlägga ett sådant. Om möjligheten att bygga ut det kommunala nätet beaktas kan det finnas skäl att börja tillsynen närmast det befintliga nätet. På så sätt kan de först tillsynade fastigheterna överväga anslutning till befintligt nät, och nätet kan så att säga växa organiskt. Detta underlättar identifieringen av den punkt där anslutning till det kommunala nätet inte längre är realistisk och den enskilda lösningen blir naturlig. Om tillsynen drar ut på tiden kan annars de fastigheter som ligger nära denna punkt redan ha investerat i ett eget avlopp när de får veta att det kommunala nätet kryper närmare och därmed gör en anslutning dit till ett realistiskt alternativ.

Generellt sett behöver kommunen som helhet ha beredskap för att tillsyn av små avlopp kan medföra utbyggnad av kommunalt VA, i egen eller privat regi via samfällighetsföreningar. Utbyggnad kan dessutom medföra ökat antal ansökningar om avstyckning av tomter, bygglov etc. Detta i sin tur kan medföra önskemål om en samhällsutveckling som inte är förenlig med kommunens översiktsplan. Tekniska förvaltningens förhållningssätt till ansökningar om att få ansluta privata samfällighetsföreningar till nätet bör därför vara koordinerat med kommunens övergripande mål inom såväl samhällsbyggande som miljö.

Mer att läsa om lagen om allmänna vattentjänster och VA-planering

Miljösamverkan Sverige har i ett länsstyrelseövergripande samarbete tagit fram ett omfattande material om lagen om allmänna vattentjänster och VA-planering, som mer djupgående beskriver lagstiftningen och handläggningen av § 6-områden:

<http://www.miljosamverkansverige.se/Sv/projekt-och-rapporter-/avlopp/Pages/lav-och-va-planering.aspx>

På länsstyrelsernas hemsidor finns också information om så kallade LAV-områden. Informationen riktar sig till så väl fastighetsägare, miljöinspektörer som tekniska förvaltningar:

<http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/Sv/miljo-och-klimat/vatten-och-vattenanvandning/avlopp/Pages/lav.aspx>

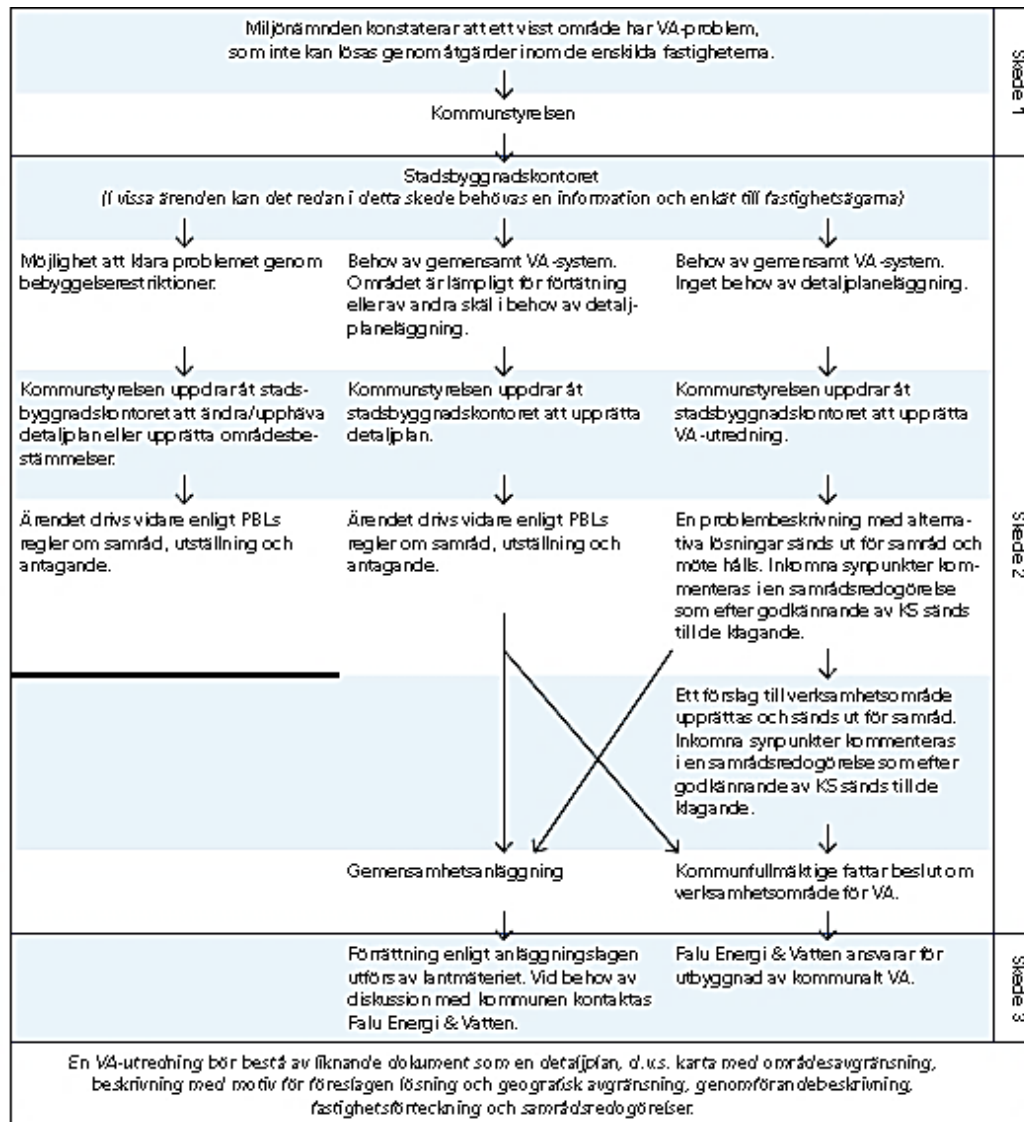
Omvandlingsområden

Svenskt Vatten definierar i Rapport 2008:11 "Handbok om VA i omvandlingsområden" omvandlingsområden som "sammanhängande fritidshusområden om minst 10 fastigheter där omvandling mot permanentboende pågår". Omvandlingsområden uppfyller ofta inte dagens vatten- och avloppsstandard och kräver därför åtgärder i någon form. (Törneke, Krister m fl, 2008)

Det krävs en samverkan inom kommunen för att VA-frågorna i ett omvandlingsområde ska hanteras smidigt. Miljöförvaltningens tillsyn över de små avloppen inom ett omvandlingsområde bör ha föregåtts av internt samråd i kommunen, eftersom området kan omfattas av vattentjänstlagen (LAV).

Ett exempel är Falu kommun som under ett antal år arbetade med en strategi antagen av kommunfullmäktige för att hantera omvandlingsområden. Modellen bygger bland annat på en tydlig ansvarsfördelning inom kommunen i olika skeden:

Skede	Ansvarig förvaltning
1: Finns det problem hos den enskilda VA-anläggningen eller hos området?	Miljönämnden/miljökontoret
2: Vilken lösning är lämpligast för ett problemområde?	Kommunstyrelsen/Stadsbyggnadskontoret
3: Utbyggnad av kommunalt VA och debitering av anläggningsavgifter	Falu Energi & Vatten AB
4: Hur får man fastighetsägarna att ansluta sig?	Miljönämnden/miljökontoret.

Processbeskrivning, Falu kommun.

Efter att Falun 2013 antagit en [VA-plan med en utbyggnadsplan för omvandlingsområden/saneringsområden](#) så har behovet av modellen delvis försvunnit.

Miljönämnden gör dock fortfarande tillsyn i så kallade utredningsområden (jmf skede 1 i modellen) och om det då finns behov av allmänt VA så prioriteras området in i VA-utbyggnadsplanen. Miljönämnden gör även tillsyn i verksamhetsområden som byggts ut med allmänt VA, jämför skede 4 i modellen. (Lindqvist, 2014)

Vattenskyddsområden

Inom vattenskyddsområden är det naturligtvis viktigt att alla små avlopp uppnår tillräckligt god rening för att inte riskera förorening av dricksvattnet. Naturvårdsverkets handbok om Vattenskyddsområden 2010:5 anger som en övergripande utgångspunkt att *"vattenförekomster och vattentäkter behöver skyddas mot föroreningar som orsakas av punktutsläpp och diffusa föroreningskällor som sker idag eller i framtiden samt akuta olyckshändelser.*

Det grundläggande förebyggande skyddet som styr bort "farliga" verksamheter från vattentäktens närhet är väsentligt. Dessutom krävs ett skydd i form av naturliga barriärer, eventuellt kompletterat med olika tekniska skyddsåtgärder vid behov."

I Naturvårdsverkets allmänna råd till 7 kap. 22 §. Miljöbalken, om vattenskyddsområden, anges att i föreskrifter för ett vattenskyddsområde bör föreskrivas om förbud mot ytterligare infiltrationsanläggningar för hushållspillvatten och utsläpp av annat avloppsvatten i primär skyddszon. För sekundär skyddszon bör föreskrivas om krav på tillstånd för sådana anläggningar. (Naturvårdsverket, 2003)

I föreskrifterna för vattenskyddsområden kan finnas bestämmelser om hur avloppsvatten ska hanteras. Ett exempel från Gotlands kommun:

k) Avloppsvatten får ej utsläppas på eller i marken. Hälsovårdsnämnden får dock i samråd med kommunstyrelsen lämna tillstånd till och anvisningar för avloppsutsläpp inom yttre skyddszon om det bedöms kunna ske utan risk för grundvattnet. Avloppsledningar och tillhörande brunnar skall utföras av täta rör och med täta fogar. Eventuellt erforderliga förbättringar vid befintliga anläggningar får bedömas i varje särskilt fall.

Främsta orsaken till att enskilda avlopp ofta regleras inom vattenskyddsområden är att avloppsvatten kan utgöra en betydande risk för mikrobiell förorening av råvattnet (se dock även nästa avsnitt om grundvattenförekomster). De hygieniska frågeställningarna är särskilt viktiga att ta ställning till vid val av avloppsteknik. Vad som är att betrakta som bästa teknik beror på om vattentäkten är en yt- eller grundvattentäkt. Om vattentäkten är en ytvattentäkt kan markbaserade system vara att föredra eftersom ett markbaserat system genom fördröjning bidrar till en viss fastläggning och nedbrytning av patogener. Om vattentäkten är en grundvattentäkt så kan just markbaserade system med infiltration till grundvatten emellertid vara problematiskt eftersom systemen under olyckliga omständigheter innebär en direkttillförsel av mikrobiella föroreningar till råvattnet.

Tavelsjö Vattenskyddsområde i Umeå kommun, Västerbotten. (Tor Lundberg Tuorda/Naturfotograferna/IBL Bildbyrå).

Det kan också vara viktigt att ta reda på hur dricksvattenframställningen sker i vattenverket. Om ytvatten används för dricksvattenframställning så sker ofta beredningen i vattenverket i ett flertal steg med avskiljning av föroreningar. Detta är nödvändigt eftersom ytvatten i grunden har en mer varierande råvattenkvalitet. Om däremot grundvatten används för dricksvattenframställning är det vanligt att vattenberedningen i vattenverket är enkel, kanske helt utan desinfektion. I det fallet kan patogener som tillförs grundvattnet, genom dåliga avloppslösningar i närområdet till intaget, medföra mycket allvarliga konsekvenser för dricksvattenförsörjningen. En större ytvattentäkt med ett avancerat vattenverk är alltså mindre känsligt än en grundvattentäkt med en enklare vattenberedning.

Den stora risken med just vattenburna sjukdomsutbrott är att smittospridningen sker så snabbt via dricksvattnenätet och berör därmed många människor. Det är viktigt att känna till att en enda infekterad människa kan utsöndra ett stort antal sjukdomsalstrande mikroorganismer. Vissa patogener överlever länge, har låg infektionsdos och kan dessutom vara svåra att avskilja i vattenverken. Sammantaget innebär detta att dåligt lokaliserade eller underhållna små avlopp, även om de har tillstånd, kan utgöra en reell risk för dricksvattenförsörjningen. Generellt sett bör ett vattenskyddsområde ha högsta prioritet när det gäller tillsyn av små avlopp.

Sammanfattningsvis beror risken för en vattentäkt, med avseende på små avlopp, dels på om det handlar om ytvatten eller grundvatten och hur råvattnet renas innan distribution, dels på hur många avlopp det finns i området, var de är belägna och vilken teknik de är utförda med.

Grundvattenförekomster

I VISS finns uppgifter om ett antal grundvattenförekomster, dock inte alla. Grundvattenförekomsterna som redovisas i VISS är ett urval av hydrogeologiska data. Ytterligare information kan finnas att tillgå i ordinarie databaser på SGU.

Kommunen kan ha en dricksvattenförsörjningsplan i vilken grundvattenförekomsterna och deras behov av skydd finns angivet, däremot behöver inte en grundvattenförekomst vara vare sig ett reglerat vattenskyddsområde eller ett område där något uttag av dricksvatten sker idag. Vid tillsyn av små avlopp behöver miljöförvaltningen förhålla sig till dricksvattenförsörjningsplanen och ha en strategi för vilka avloppslösningar som godtas inom det aktuella området.

Påverkan från avlopp på grundvattenförekomster kan ske genom så väl mikroorganismer som kemiska ämnen. SGU anger i rapport 2014:31 Vattenförvaltning av grundvatten följande påverkan från små avlopp:

”Påverkan från enskilda avlopp kan ge ökade halter av kväve (nitrat och ammonium), fosfat och klorid.

Bor finns i bl.a. tvättmedel, kosmetika och farmaceutiska produkter och kan därigenom tillföras grundvatten via infiltration av avloppsvatten.

Patogener i form av bakterier, parasiter och virus kan indikera avloppspåverkan, exempelvis E. coli.

Förhöjda halter av kalium kan indikera avloppspåverkan.” (Sveriges geologiska undersökning, 2014).

SE667628-151454
Vattenförekomst | EU_CD: SE667628-151454

Sparas som PDF Dela: [Twitter](#) [Facebook](#) [LinkedIn](#) Kontakta ansvarig länsstyrelse

Vattenkategori Grundvatten

Area 2 km²

Huvudavrinningsområde Dalälven - SE53000

Distriktsindelning 2. Bottenhavet (nationell del)

Åtgärdsområde Dalälven Färnebofjärden - Grådö

Län Dalarna

Kommuner Avesta
Hedemora

Koordinater SWEREF99 TM Nordlig: 6674684
SWEREF99 TM Östlig: 559157

Allmänbeskrivning

Typ av grundvattenmagasin: Sand- och grusförekomst Akviferstyp: Porakvifer Geologisk period: Kvarter/Uttagmöjligheterna är ökända i förekomsten. Den geometriska noggrannheten på magasinets avgränsning är översiktlig. Baserad på regionala hydrogeologiska kartor eller annat översiktligt material. Länstyrelsens kommentar: Avgränsningen har utförts av SGU och bygger på översiktlig

[Läs mer](#)

Status och Risk

- Kemisk status	God
- Kvantitativ status	God
Risk att Kemisk status inte uppnås 2021	Ingen risk
Risk att Kvantitativ status inte uppnås 2021	Ingen risk

Relaterade länkar

[Visa relaterade vatten](#)

[Visa relaterad statistik](#)

Grundvattenförekomsterna som redovisas i VISS är framtagna för vattenförvaltningens syften. De är ett urval av SGUs hydrogeologiska data, och vid hydrogeologiska bedömningar bör det alltid ske en kontroll om ytterligare information finns att tillgå i ordinarie databaser.

Utdrag ur VISS. En grundvattenförekomst i Hedemora och Avesta beskrivs. (VISS, 2014).

Det kan finnas uppgifter från miljöövervakning om hur grundvattnet i grundvattenförekomsten mår (Se avsnittet om Kontroll av grund- och ytvatten). Andra källor till kunskap kan vara dricksvattenanalyser från enskilda eller samfälliga brunnar.

Risken för grundvattenförekomsten, med avseende på små avlopp, kan värderas utifrån till exempel

- Hur många avloppsanläggningar finns i området?
- Vad vet vi om de befintliga anläggningarna och deras status? Äldre anläggningar eller inte?
- Finns ett nybebyggelsetryck eller inte?

En grundvattenförekomst med god status, där det ligger ett mindre antal nyare avloppsanläggningar, har självfallet lägre tillsynsprioritet än en grundvattenförekomst som inte har god status och där det ligger många äldre avloppsanläggningar. Är bebyggelsetrycket (eller omvandling till permanentboende) högt i området kan det finnas anledning att titta närmare på de befintliga anläggningarna och att ta ställning till vilka krav som ska ställas på nytillkommande anläggningar. Icke-försämringskravet i Vattendirektivet gäller ju även grundvatten.

VA-verksamhetsområden med icke anslutna fastigheter

Även om de allra flesta fastigheter inom ett kommunalt VA-verksamhetsområde kan antas vara fysiskt anslutna till VA-nätet, så kan dock enstaka fastighetsägare ha avstått från att ansluta sitt avlopp. Anslutningsavgiften betalades, men sedan utfördes aldrig någon fysisk inkoppling. Skäl för detta kan till exempel ha varit att fastighetsägaren tyckte att det blev för dyrt att dra servisledning.

Problem kan uppkomma med dricksvatten- eller badvattenkvalitet. Toalettavloppsvatten som egentligen förutsätts vara anslutet till kommunalt VA kan hamna i dagvattenledningar som mynnar i badviken, eller förorena enskilda dricksvattenbrunnar eftersom ett VA-verksamhetsområde inte nödvändigtvis innebär att alla fastigheter har kommunalt dricksvatten.

Finns problem med dricksvatten eller badvatten inom ett avrinningsområde som inte kan relateras till små avlopp utanför kommunalt verksamhetsområde (eller någon annan uppenbar källa) kan det finnas anledning att fundera över om alla fastigheter inom området är anslutna till kommunalt VA. Det händer också att anslutningar inte är korrekt utförda utan att avloppsvattnet felaktigt kopplats på dagvattenledningar.

I del 3 beskrivs närmare metodik för att hitta och åtgärda små avlopp inom VA-verksamhetsområde.

Alla fastigheter behöver inte vara fysiskt anslutna till kommunalt VA även om de ligger inom ett kommunalt VA-verksamhetsområde.

Avrinningsområden som inte uppnår eller riskerar att inte uppnå god ekologisk status ur övergödningssynpunkt

Vattenmyndigheterna ska enligt 6 kap förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön upprätta förslag till och fastställa ett åtgärdsprogram för vattendistriktet. Åtgärdsprogrammet ska ange de åtgärder som behöver vidtas för att miljö kvalitetsnormerna, som vattenmyndigheterna beslutat om, ska kunna uppfyllas. Det finns därför i regel viktig information för miljöförvaltningen att hämta i åtgärdsprogrammen för respektive distrikt. I bilagorna till åtgärdsprogrammen finns material som ligger till grund för bedömningarna i VISS. Det är viktigt att känna till att mycket information är så kallat arbetsmaterial och det kan därför vara värdefullt att kontakta ansvarig vattenmyndighet om man har mer specifika frågor om uppgifternas status och tillförlitlighet.

Informationssökning i VISS

Genom att söka information om kommunens vattendrag i VISS (Vatteninformationssystem Sverige) fås enkelt en god överblick. Data kan hämtas i excelformat och vattenförekomsterna kan sedan sorteras utifrån miljöproblem och statusklassning. Framförallt är övergödningssdata intressanta för arbetet med små avlopp, men för att kunna göra rätt prioriteringar är det fördelaktigt att skaffa sig en helhetsbild över vilka problem en vattenförekomst förknippas med.

Via sökfunktionen i VISS kan detaljerade uppgifter, om bland annat status och riskbedömning, fås om specifika vattendrag. Se exemplet Lilla Helge å nedan:

LILLA HELGEÅ: Möckeln - Målasjön
Vattenförekomst | EU_CD: SE829033-140377

Sparas som PDF Dela: Kontakta ansvarig länsstyrelse

Identifiera objekt Rensa resultat Helskärn

© Lantmäteriet, SMHI, NVDB, ESRI Inc.

Visa i stora kartan

Status

- Ekologisk status: Måttlig
- Kemisk status: Uppnår ej god
- Kemisk status (exklusive kvicksilver): Uppnår ej god
- Tillkomst/härkomst: Naturlig

Miljöproblem

- 1. Övergödning och syrefattiga förhållanden: Ja
- 2. Miljögifter: Ja

Vattenkategori Vattendrag

Längd 0 km

Huvudavrinningsområde Helge å - SE88000

Distriktsindelning 4. Södra Östersjön

Åtgärdsområde Helgeå

Län Kronoberg

Kommun Ljungby

Koordinater
SWEREF99 TM Nordlig: 6287762
SWEREF99 TM Östlig: 453109

Relaterade länkar

- Visa relaterade vatten
- Visa relaterad statistik

I samma bild längre ner finns också uppgifter om påverkanskällor, där påverkan från små avlopp har bedömts....

Påverkanskällor

	Klassificering	Version
1. Punktkällor		
2. Diffusa källor	Ej klassad	Arbetsmaterial
2.2 Diffusa källor - Jordbruk	Betydande påverkan	Arbetsmaterial
2.4 Diffusa - Förorenad mark/gammal industrimark	Betydande påverkan	Arbetsmaterial
2.5 Diffusa källor - Enskilda avlopp	Betydande påverkan	Arbetsmaterial

2014-07-09 10:00 - Betydande påverkan - Arbetsmaterial

Klassificering Betydande påverkan Version Arbetsmaterial

Motivering och metod för bedömningen

Underlag till bedömningen av betydande påverkan har varit S-HYPE 2012 och dess belastningsdata av fosfor. En beräkning har gjorts av hur stor andel av fosforbelastningen som enskilda avlopp utgör av delavrinningsområdets totala belastningen. De andelar som överstiger 5 % anses utgöra en betydande påverkan. I denna förekomst utgör belastningen från enskilda avlopp 10 % av totala fosforbelastningen som är 232 kg.

....men också förbättringsbehovet i kg för att vattenförekomsten ska nå god ekologisk status, i det här exemplet 60 kg totalfosfor. Observera dock att förbättringsbehovet inte tar hänsyn till andra åtgärder i avrinningsområdet.

Förbättringsbehov					
Förbättringsbehoven anger den effekt som behöver uppnås för att miljö kvalitetsnormen för en vattenförekomst skall kunna följas. Där det finns kunskap om vilka miljöproblem samt vilken påverkan som orsakat den försämrade statusen anges även dessa. För att uppnå förbättringsbehovet behöver åtgärder genomföras men förbättringsbehovet anger inte vilken åtgärd som är lämpligast.					
ID	Platser	Miljöproblem	Påverkan	Storlek	Parameter
VISSIMPROVEMENT0000106	Vatten - Helge å	4.2 Kontinuitetsförändringar	4.2 Flöde och morfologi - Verksdamm, vattenkraft	1 antal	Konnektivitet i vattendrag
VISSIMPROVEMENT0016491	Vatten - Helge å	2. Miljögifter	2.4 Diffusa - Förorenad mark/gammal industrimark	0,031 unö.	Ärtevik
VISSIMPROVEMENT0018922	Vatten - Helge å	1.1 Övergödning p.g.a. belastning av näringsämnen		60 kg	Totalfosfor
VISSIMPROVEMENT0019984	Vatten - Helge å	3. Försurning	2.6.3 Atmosfärisk deposition	0,84 pH	Försurning
VISSIMPROVEMENT0020503	Vatten - Helge å	4.3 Morfologiska förändringar	5. Fysiska förändringar av sjöar och vattendrag	1,4 Ha	Vattendragets närområde

Under rubriken Åtgärder lite längre ner i samma bild finns uppgifter om hur många enskilda avlopp som bedöms vara i behov av att åtgärdas och vilken effekt som skulle uppnås genom att uppgradera alla dessa till minst normal respektive hög skyddsnivå (37 kg totalfosfor plus ytterligare 6 kg om hög skyddsnivå).

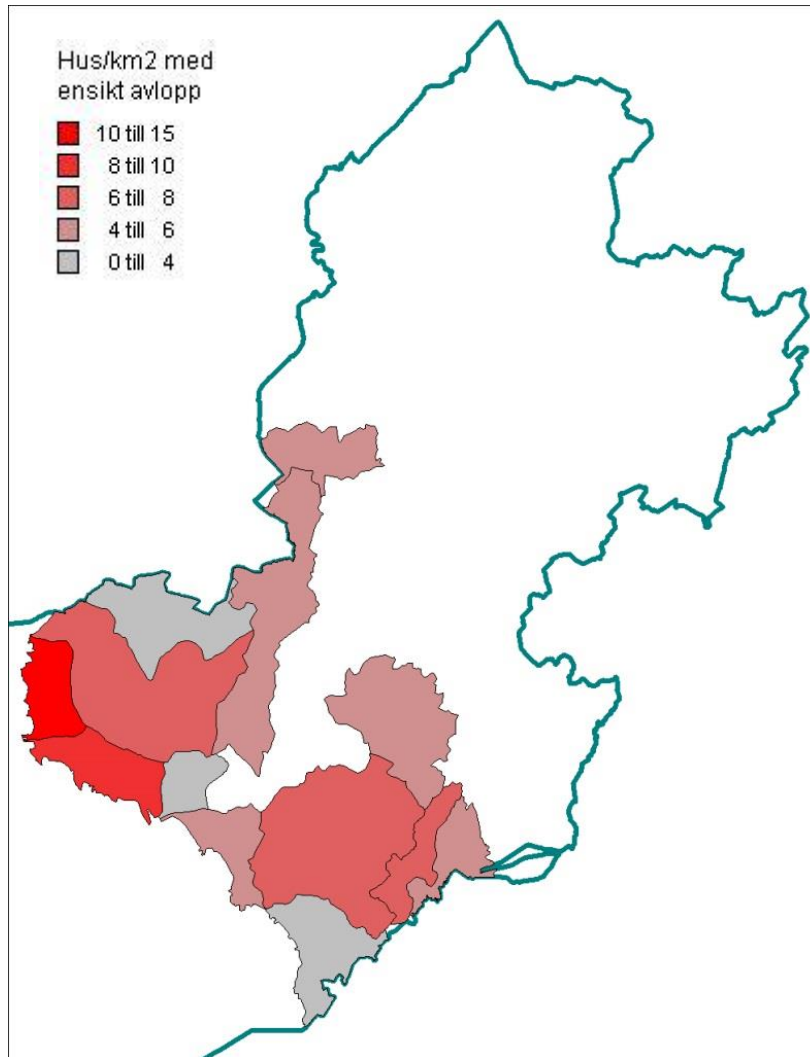
Åtgärdande av enskilda avlopp från normal skyddsnivå till hög skyddsnivå vid SE627189-140361 i Helgeå	Åtgärdande av EA från normal skyddsnivå till hög skyddsnivå	Helge å	Minskning Totalfosfor 6 kg/år	Möjlig	120 st	-	130 000 kr
Åtgärdande av enskilda avlopp till normal skyddsnivå vid SE627189-140361 i Helgeå	Åtgärdande av EA till normal skyddsnivå	Helge å	Minskning Totalfosfor 37 kg/år	Möjlig	110 st	-	730 000 kr

Uppgifterna och belastningsberäkningarna i VISS är baserade på samma bakgrundsdata som SMHI:s Vattenwebb (se detta avsnitt). Uppgifterna som rör enskilda avlopp bygger på fastighets- och folkbokföringsstatistik från SCB från 2011 samt SMED:s teknikenkät till kommunernas miljöförvaltningar från 2009. SCB-datan anges per delavrinningsområde och teknikstatistiken (fördelning av olika typer av anläggningar) anges per kommun. Vattenmyndigheterna anser att det är teknikuppgifterna som är den största felkällan i indatan. Kommuner som inte har lämnat uppgifter i samband med den enkät som SMED skickade ut 2011 har i beräkningarna fått en schabloniserad teknikfördelning i kommunen. (Gyllström, 2014)

Det innebär att den lokala miljöförvaltningen kan ha betydligt bättre och mer detaljerad information kring de enskilda avloppen än vad som framgår av VISS. Om inte annat har miljöförvaltningen förutsättningar för att skaffa sig detaljerad lokal information genom att uppdatera tillsynsregistret.

GIS kan underlätta prioriteringen

Ett sätt att arbeta med prioriteringen av områden som har problem med övergödning är att använda GIS. Ett exempel kommer från Falkenbergs kommun där miljökontoret som beslutsunderlag har tagit fram kartor som visar tätheten av hus utanför det kommunala verksamhetsområdet för vatten och avlopp:

Antal hus per kvadratkilometer utanför det kommunala verksamhetsområdet för vatten och avlopp, Falkenbergs kommun (Falkenbergs kommun, Miljökontoret, 2012).

Miljökontoret tog fram ett klassificeringssystem för att prioritera i vilken ordning de delavrinningsområden som har problem med övergödning bör inventeras och åtgärdas, för att uppnå störst reduktion av närsalter på kortast tid. I systemet väger den ekologiska statusklassningen tyngst men även antalet hus där hanteringen av avloppsvatten är okänd har betydelse. Systemet är uppbyggt så att respektive ekologisk statusklass har givits ett poängantal och antalet hus där avloppshanteringen är okänd har grupperats och poängsatts enligt följande:

Hustäthet	Poäng	Ekologisk status	Poäng
10–16	5	Dålig	15
8–10	4	Otillfredställande	10
6–8	3	Måttlig	5
4–6	2	God	1
0–4	1		

När detta appliceras på aktuella delavrinningsområden fås nedanstående prioritering:

Prio- ordning	Namn	Ekologisk status	Hustäthet	Summa
1	Glommen Olofsbo	10	3	13
2	Heberg	10	1	11
3	Sannarpsån	10	1	11
4	Södra kusten	10	1	11
5	Skrea	10	1	11
6	Falkenberg	10	1	11
7	Norra kusten	5	5	10
8	Morup	5	3	8
9	Vinån	5	1	6
10	Törlan	5	1	6
11	Slöinge	5	1	6
12	Köinge	1	2	3
13	Asige	1	1	2

Falkenbergs kommun (Falkenbergs kommun, Miljökontoret, 2012).

Andra sätt att bedriva tillsyn av små avlopp än områdesvis

Tillsynen av små avlopp måste inte ske områdesvis även om det är ett vanligt angreppssätt. Några exempel på andra former av tillsyn:

- tillsyn vid fastighetsöverlåtelse
- tillsyn vid bygglov/bygganmälan
- tillsyn utifrån avvikelserapporter från slamtömmare
- tillsyn utifrån en viss avloppsprodukt
- tillsyn utifrån en viss avloppsteknik
- tillsyn utifrån avloppsanläggningens ålder
- tillsyn initierad av klagomål

Oavsett vilken metod miljöförvaltningen väljer för tillsynen bör beaktas om metoden kan leda till att möjligheter till gemensamhetslösningar missas eller att fastighetsägarna upplever att det inte ställs likvärdiga krav på avloppsanläggningarna. Några exempel:

- I ett område genomför miljöförvaltningen tillsyn av avloppsanläggningar som saknar längre gående rening än slamavskiljning. Förvaltningen väljer att avvakta med tillsyn av övriga anläggningar – som har efterföljande rening – till ett senare tillfälle. Detta kan innebära att fastighetsägare i tillsynssteg 1 hinner åtgärda sina avlopp innan miljöförvaltningen har hunnit tillsyna övriga avloppsanläggningar i området. Det kan i tillsynssteg 2 finnas anläggningar som har efterföljande rening men som bedöms som

bristfälliga. Det kan innebära att möjligheten att lösa avloppsfrågan gemensamt inte längre finns när väl tillsynssteg 2 genomförs.

- Om det går lång tid mellan tillsynssteg 1 och tillsynssteg 2 i ett område som beskrivs ovan, kan det innebära att miljöförvaltningen hinner ändra sina krav på åtgärder som en följd av teknikutveckling, förändringar i lagstiftning, råd och riktlinjer etc. Vattenmyndighetens åtgärdsprogram och statusklassificeringar skulle också kunna förändras. Då kan fastighetsägare i området uppleva att kraven på avloppsanläggningarna är orättvisa eftersom fastighetsägare A inte fått samma krav som fastighetsägare B.
- Beroende på hur kommunen har valt att lägga eventuella områden med hög skyddsnivå, som delar av avrinningsområden eller som hela avrinningsområden, kan liknande effekter som beskrivs ovan uppkomma, eftersom områden med hög skyddsnivå oftast prioriteras tidsmässigt före områden med normal skyddsnivå.

Finns det tillräckligt med entreprenörer?

Ytterligare en faktor som miljöförvaltningen kan behöva beakta är den geografiska spridningen av tillsynsområden och tillgången på entreprenörer. Ett exempel på detta kommer från Växjö kommun:

”Vi kommer att arbeta med flera mindre områden samtidigt. Många entreprenörer är idag relativt lokala vilket ökar mängden tillgängliga entreprenörer.”

Ett resultat av miljöförvaltningens tillsynsinsats kan också bli att fastighetsägare slår sig samman och förhandlar med den tekniska förvaltningen om att få ansluta sig till den kommunala anläggningen. Det kan i sådana fall vara bra att ta en kontakt med tekniska förvaltningen eller motsvarande för att få reda på hur tidsplanen ser ut för anslutning av de aktuella fastigheterna.

Belastningsberäkningar

Innan tillsynsinsatser av de små avloppen inleds inom ett avrinningsområde kan någon form av belastningsberäkning eller källfördelningsanalys för näringskällor göras. Det handlar om att kvantifiera storleksordningen på tillskottet av näringsämnen som små avlopp bidrar med och vilka effekter som kan förväntas av vidtagna åtgärder. Som beskrivits tidigare finns sådan information att hämta från bland annat VISS. Uppgifterna i VISS baseras på beräkningar gjorda av SMHI utifrån modellen S-HYPE. S-HYPE är det modelleringsverktyg som ligger bakom SMHI:s [Vattenwebb](#).

Många olika modeller

Det finns många olika modeller för beräkningarna. Flertalet är så avancerade att de kräver en viss erfarenhet och vana. Därför kan det finnas behov av konsult hjälp till större och högprioriterade vattenvårdsprojekt där avloppsåtgärder ingår som en del.

Gemensamt för de mer avancerade modellverktyg som finns tillgängliga för belastningsberäkningar är att de kräver att avrinningen från det modellerade området är beskriven. Om inga mätningar finns kan avrinningen modelleras med hjälp av klimatdata och avrinningsområdets egenskaper. (IVL Svenska Miljöinstitutet, 2009) I SMHI:s Vattenwebb finns flödesdata tillgänglig.

Modellerna är tillräckligt bra för åtgärder kring små avlopp

En annan gemensam faktor är att modellerna ofta fungerar bra på en övergripande nationell eller regional nivå, men att de är betydligt sämre på delavrinningsnivå. IVL menar i en studie från 2009, då ett antal modeller utvärderades på uppdrag av Naturvårdsverket, att *”resultaten från nationell och regional modellering är bra som underlag för mer noggrant, lokalt arbete, men om de används för beslut om implementering av olika åtgärder inom jordbruket kommer de ofrånkomligen att bli suboptimerade”*.

Modellering i den lilla skalan skulle kunna orsaka felprioriteringar och därmed ekonomiska och ekologiska förluster. För åtgärder kring små avlopp och andra punktkällor anser dock IVL att modellerna är tillräckligt bra. (IVL Svenska Miljöinstitutet, 2009).

Modellerna kan underskatta påverkan från små avlopp

Beräkningsmodeller kan ge en lägre skattning av betydelsen av påverkan från små avlopp än vad som framgår av en källfördelning av totalfosfor på årsbasis. En del av fosfor från åkermarken är partikelbunden och otillgänglig för alger, medan all fosfor som kommer från små avlopp är växttillgänglig. Avrinningen från åkermarken är normalt låg under sommarhalvåret och ökar oftast inte förrän i mitten på oktober, efter växtperiodens slut. Det innebär att små avlopp kan vara den dominerande källan för alg tillväxt under sommarhalvåret trots att de endast står för en mindre del av tillförseln av totalfosfor på årsbasis. (Vattenmyndigheten N. Ö., 2013).

Ensemblemodellering

Används bara en modell, särskilt om den inte har öppna och granskningsbara beräkningsfunktioner, finns en risk att beslutsunderlaget kan ifrågasättas eller rentav bli fel. Ensemblemodellering, det vill säga modellering av ett område med flera olika modeller, med så långt möjligt samma indata, gör att det går att jämföra och korsvalidera modellresultat vilket ökar tillförlitligheten. Detta gäller på såväl nationell som regional och lokal nivå. IVL Svenska miljöinstitutet rekommenderar därför att av flera modeller används parallellt innan beslut om åtgärder fattas. (IVL Svenska Miljöinstitutet, 2009).

När det gäller åtgärder avseende små avlopp anser IVL, som tidigare nämnts, att de flesta modeller är tillräckligt tillförlitliga, men att ta sig tid att jämföra till exempel Vattenwebbs resultat med en annan modell, kan vara väl investerad tid. En uppskattning baserad på lokala data är också bättre än att utgå från nationella schabloner och kvalitativa resonemang. Att modellerna kan anses vara tillförlitliga när det gäller själva beräkningarna betyder inte att indatan alltid är tillförlitlig.

Hur gör kommuner?

I flertalet kommuner finns många gånger inte resurser till vare sig en lokal miljöövervakning eller belastningsberäkningar, utan kommunen kan behöva förlita sig på att beslutsunderlag kan tas fram via framförallt vattenmyndigheterna. Om anledningen till att de små avloppen behöver åtgärdas inte är övergödning, utan mikrobiell påverkan på dricksvatten eller badvatten, kanske en belastningsberäkning inte heller tillför så mycket.

SMHI:s Vattenwebb (som är baserad på beräkningsmodellen S-HYPE) är fritt tillgänglig. Det är möjligen därför kommuner använder det verktyget mest jämsides med de uppgifter som kan hämtas i VISS.

I bilaga 2 G finns exempel på olika sätt att beräkna näringsämnesbelastning, bland annat med stöd av Vattenwebb som nämns ovan.

Del 3. Handläggning av tillsynsärenden

Avloppsrör under väg ut i dike. Foto: Kristin Nylander/HaV.

Del 3 av 5 ur rapporten Vägledning och exempel för effektiv tillsyn av små avlopp

Sammanfattning del 3

I del 3 beskrivs processen ”Tillsyn av små avlopp” steg för steg.

För den tillsyn som utövas när det gäller små avlopp gäller i princip samma regler som ska tillämpas vid all tillsyn av miljöfarlig verksamhet generellt. Det som skiljer denna ärendegrupp från annan verksamhet är framförallt att verksamhetsutövaren, oftare än vad som annars gäller, är en privatperson. Detta förhållande kan innebära att miljöförvaltningen behöver planera och genomföra sin tillsynsverksamhet på ett annat sätt än när man har att göra med kommersiella verksamhetsutövare. Det kan till exempel förmodas att en privatperson behöver mer information och stöd av myndigheten, särskilt när det gäller tekniskt komplicerade frågor. I Naturvårdsverkets Allmänna Råd om tillsyn, (NFS 2001:3), betonas särskilt att ”tillsynen bör bedrivas så att den stärker verksamhetsutövarens egen förmåga att uppfylla sitt ansvar och ställa krav samt att självständigt bidra till en hållbar utveckling genom ett förebyggande miljöarbete”. Miljöförvaltningens utgångspunkt för tillsynsprocessen bör sålunda vara att ansvaret för avloppsanläggningen vilar på fastighetsägaren, men också att den formella myndighetsutövningen bör kompletteras med ett aktivt informationsarbete.

Handläggningen av tillsynsärenden kräver av miljöförvaltningen att den är noggrann och korrekt. En rättssäker myndighetsutövning innebär bland annat att myndigheten har gjort en tillräckligt omfattande utredning, att fastighetsägaren har fått möjlighet att komplettera/rätta/ ha synpunkter på beslutsunderlaget innan beslut fattas, att beslutet är formulerat så att det är tydligt för fastighetsägaren vad denne ska göra för att efterleva det, att beslutet är korrekt delgivet etc.

Processbeskrivningen är i första hand inriktad på arbetet med att åtgärda äldre, bristfälliga anläggningar, där kanske huvuddelen behöver ersättas av helt nya anläggningar. Miljöförvaltningen behöver dock fundera på när tillsynen också behöver utformas så att man långsiktigt kan upprätthålla funktionen hos små avlopp som så länge som tillstånd och villkor i tillståndet följs kan accepteras. Speciellt viktigt blir det att arbeta parallellt även med sådan återkommande tillsyn i de kommuner där resultatet av tillsynen blir skötselkrävande anläggningar såsom markbäddar med fosforfällning/fosforfälla eller minireningsverk. För att den förutsatta reningsfunktionen ska upprätthållas krävs kanske både service av fackman och en initierad egenkontroll hos fastighetsägaren.

Del 3. Handläggning av tillsynsärenden kring små avlopp

Allmänt om tillsyn

För den tillsyn som utövas när det gäller små avlopp gäller i princip samma regler som ska tillämpas vid all tillsyn av miljöfarlig verksamhet. Det som skiljer denna ärendegrupp från annan verksamhet är framförallt att verksamhetsutövaren oftast är en privatperson. För en privatperson är en investering i ett nytt avlopp en betydande utgift och därför är det viktigt att tillsynsmyndigheten är noggrann när den ställer krav. Det kan innebära att miljöförvaltningen behöver planera och genomföra sin tillsynsverksamhet på ett annat sätt än när den har att göra med kommersiella verksamhetsutövare. Det kan till exempel förmodas att en privatperson behöver mer information och stöd av myndigheten, särskilt när det gäller tekniskt komplicerade frågor. Dessutom upplevs handläggningen av avloppsärenden ofta som komplicerad vilket ställer särskilda krav på de inspektörer som ska möta fastighetsägarna i de enskilda ärendena.

I Naturvårdsverkets Allmänna Råd om tillsyn, (NFS 2001:3), betonas särskilt att ”tillsynen bör bedrivas så att den stärker verksamhetsutövarens egen förmåga att uppfylla sitt ansvar och ställda krav samt att självständigt bidra till en hållbar utveckling genom ett förebyggande miljöarbete” (Naturvårdsverket, 2001). Rådet stämmer väl överens med resultaten av den beteendevetenskapliga forskningen inom avloppsområdet (se del 1) som betonar vikten av att ge fastighetsägaren handlingsutrymme. Det innebär dock inte att myndigheten kan slå sig till ro och utgå från att fastighetsägaren fullt ut tar ansvar för att avloppsanläggningen uppfyller lagstiftningen eller i övrigt har en tillfredsställande funktion. Forskningsresultaten betonar också att det är myndighetsutövning i form av föreläggande och förbud, när så behövs, som leder till faktiska åtgärder hos fastighetsägarna med små avlopp. (Wallin, Molander, & Johansson, 2011) Även om det finns fastighetsägare som åtgärdar sitt avlopp på frivillig väg så behöver tillsynsmyndigheten vara beredd på att fatta formella beslut gentemot andra fastighetsägare som inte gör det frivilligt. Inte minst ur rättvisesynpunkt.

I NFS 2001:3 beskrivs vidare hur tillsynsmyndigheternas informationsarbete bör gå till:

”Tillsynsmyndighetens rådgivning och information kan riktas till grupper av enskilda eller grupper av verksamhetsutövare. Myndigheten bör använda skyldigheten att rådge och informera som komplement till, men inte som ersättning för, skyldigheten att kontrollera lagefterlevnaden och vidta åtgärder.

Tillsynsmyndigheten kan även ge verksamhetsutövare information och råd i enskilda fall. Då bör myndigheten ge sådana besked som tydligt förmedlar MB:s krav. Myndigheten bör inte bistå verksamhetsutövaren i detaljer, t.ex. med att identifiera vilka åtgärder och rutiner m.m. som är mest lämpliga.”

Tillsynsmyndigheten bör enligt såväl Naturvårdsverket som beteendevetenskaplig forskning använda sig av en kombination av aktivt informationsarbete och formell myndighetsutövning med förelägganden och förbud, när så behövs.

Avloppsjuridik

Den 1 januari 1999 trädde miljöbalken (MB) i kraft. I samband med detta upphävdes bland annat de gamla hälsoskydds- och miljöskyddslagarna. Miljöbalkens första paragraf säger i korthet att balken syftar till att främja en hållbar utveckling och att reglerna i balken ska tillämpas så att detta syfte uppnås. Miljöbalken gäller för allt som kan motverka balkens mål, inklusive små avlopp.

MB 1 kap. 1 § Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

Miljöbalken ska tillämpas så att

1. människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan,
2. värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas,
3. den biologiska mångfalden bevaras,
4. mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas, och
5. återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås.

Utsläpp av avloppsvatten är, enligt definitionen i 9 kap 1 § 1. miljöbalken, miljöfarlig verksamhet. För sådan verksamhet ställs olika krav på prövning beroende på storlek/dimensionering.

Avloppsanläggningar, eller avloppsanordningar som är det ord lagstiftaren använt, brukar indelas i

1. Avloppsanordningar dimensionerade för 1–200 personekvivalenter (pe). Tillstånds- eller anmälningspliktiga anläggningar enligt 13 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Dessa anordningar är vad vi brukar kalla ”små avlopp” eller ”enskilda avlopp” och hanteras av den kommunala miljönämnden.
2. Avloppsreningsanläggningar dimensionerade för 201–2000 pe. Anmälningspliktiga C-anläggningar enligt kap 28 kap 1 § i miljöprövningsförordningen. Anmälan görs till den kommunala nämnden.
3. Avloppsreningsanläggningar dimensionerade för fler än 2000 pe. Tillståndspliktiga B-anläggningar enligt 28 kap 2 § i miljöprövningsförordningen. Dessa anläggningar prövas av länsstyrelsens miljöprövningsdelegation.

Fastighetsägare med enskilt avlopp är verksamhetsutövare

Det finns inga bestämmelser i lag, förordning eller föreskrift som ställer specifika krav på reningsnivåer eller teknik för de små avloppen. Istället är utgångspunkten vad som framgår av den särskilda hänsynsregeln i 9 kap 7 § miljöbalken och de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken.

För fastighetsägaren som redan har en anläggning i drift är de viktigaste bestämmelserna att känna till följande:

Bestämmelse	Innebörd
2 kap. 1§ miljöbalken (MB) Bevisbördan	Den som använder en befintlig avloppsanordning ska genom utredningar eller på annat sätt kunna visa att verksamheten kan bedrivas på ett miljömässigt godtagbart sätt.
2 kap. 2§ MB Kunskapskravet	Verksamhetsutövaren ska ha den kunskap som behövs för att kunna bedöma effekterna för miljön och hälsan av avloppsutsläppet och minimera dess skadeverkningar.
2 kap. 3§ MB Försiktighetsprincipen	Verksamhetsutövaren ska vidta de skyddsåtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att förebygga, hindra eller motverkaskada eller olägenhet för människors hälsa och miljön.
2 kap. 4§ MB Utbytesprincipen	Vid val av kemikalier ska riskerna för hälsa och miljö bedömas. Om en kemikalie kan ersättas med en produkt som är mindre farlig bör det göras.
9 kap 7 § MB Särskild hänsynsregel för avloppsvatten	Avloppsvatten ska avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer.
26 kap 19 § MB	Den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön skall fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar.
12 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (FMH) Särskild hänsynsregel för utsläpp av WC-vatten	Det är förbjudet att i vattenområde släppa ut avloppsvatten från vattentoalett eller tätbebyggelse, om avloppsvattnet inte har genomgått längre gående rening än slamavskiljning. Såvida inte sådant utsläpp kan göras utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Ur miljöförvaltningens perspektiv tillkommer bland annat följande lagstiftning som används vid tillsyn:

Bestämmelse	Innebörd
24 kap 3§ och 5§ MB Omprövning, återkallande av tillstånd	Tillståndsmyndigheten får återkalla tillstånd som meddelats enligt MB och förbjuda fortsatt verksamhet alternativt ompröva tillståndet bland annat – om den som har sökt tillståndet har vilselett tillståndsmyndigheten genom att lämna oriktiga uppgifter, – när tillståndet, eller villkor som gäller för verksamheten eller åtgärden inte har följts
26 kap 9 § och 14§ MB Tillsyn	En tillsynsmyndighet får i det enskilda fallet besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att denna balk samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska följas. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får inte tillgripas. Förelägganden och förbud får inte begränsa ett beslut eller en dom om tillstånd i ansökningsmål som har rättskraft enligt 24 kap. 1 §. Ett tillståndsbeslut eller en tillståndsdom hindrar dock inte en tillsynsmyndighet från att meddela sådana förelägganden eller förbud som är brådskande och nödvändiga för att undvika att ohälsa eller allvarlig skada på miljön uppkommer. Beslut om förelägganden eller förbud får förenas med vite.
13–14 § FMH Tillstånds- och anmälningsplikt	Det krävs tillstånd för att inrätta en avloppsanordning som en eller flera vattentoaletter ska anslutas till, eller ansluta en vattentoalett till en befintlig avloppsanordning. Det krävs anmälan till den kommunala nämnden för att inrätta en annan avloppsanordning än som avses ovan, om inte kommunen föreskrivet tillståndsplikt i lokala föreskrifter. Det är förbjudet att utan anmälan ändra avloppsanordningar med WC, om åtgärden kan medföra väsentlig ändring av avloppsvattnets mängd eller sammansättning.

Rimlighetsavvägning måste göras i varje ärende

Enligt 2 kap. 7 § miljöbalken måste en rimlighetsavvägning göras i varje enskilt tillsynsärende. Det går inte att generalisera utan miljöbalken kräver att myndigheten tydligt gör avvägningar och fattar beslut i varje enskilt ärende. De krav på skyddsåtgärder och försiktighetsmått som ställs på den enskilde eller verksamhetsutövaren får inte vara oskäligen. En avvägning ska göras mellan nytta och kostnader.

Det är också viktigt att påminna om att proportionalitetsregeln i 26 kap 9 § 2 st miljöbalken måste beaktas i varje tillsynsärende. Enligt denna får ”inte mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet tillgripas”.

Omvänd bevisbörda

Det vilar ett tungt ansvar på verksamhetsutövaren/fastighetsägaren att kunna visa att verksamheten – driften av en avloppsanläggning – sker utan risk för hälsan eller miljön. Det är den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd som är skyldig att kunna visa att bestämmelserna iakttas (omvänd bevisbörda).

Den omvända bevisbördan innebär dock inte att obegränsade krav kan ställas på den fastighetsägare som har ett enskilt avlopp. Även innan man ställer krav på utredning ska proportionalitetsregeln beaktas (26 kap 9 § MB). Kostnaden för de undersökningar eller de redovisningar som krävs in måste stå i proportion till den miljönytta som man kan förvänta sig av undersökningarna (se även del 4 om bedömningar av avloppsanläggningar).

Verksamhetsutövaren är oftast en privatperson vilket gör att myndighetens serviceskyldighet får anses gå längre än annars. Det innebär att miljöförvaltningen måste vara extra tydlig vid sina muntliga och skriftliga kontakter med fastighetsägaren genom att förklara vilka krav miljöbalken ställer, vilka omständigheter som är avgörande i det speciella ärendet, vilka uppgifter eller undersökningar som efterfrågas och varför kraven ställs. Fastighetsägaren måste ges goda möjligheter att ha synpunkter på och komplettera ett beslutsunderlag. Utgångspunkten för tillsynen bör vara: "Hur kan fastighetsägaren visa att han/hon uppfyller kraven?".

Fastighetsägaren kan konkret göra detta genom att till exempel redovisa dokumentation av tillfredsställande skötsel och egenkontroll anpassad efter avloppsanläggningens behov.

Fastighetsägarens egenkontroll

Egenkontroll innebär att fastighetsägaren ska planera och kontrollera verksamheten så att påverkan på människors hälsa och miljön blir så liten som möjligt. Egenkontrollen regleras i 26 kap.19 § miljöbalken och gäller för alla verksamheter och åtgärder oavsett om det finns tillståndskrav eller inte – även den som har ett litet avlopp omfattas. Däremot gäller i normalfallet inte förordning (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll eftersom den är riktad mot yrkesmässig verksamhet.

En förutsättning för att en avloppsanläggning ska fungera tillfredsställande är att verksamhetsutövaren fortlöpande kontrollerar och sköter anläggningen. Behov och omfattning av kontroll och skötsel beror på anläggningstypen. Fastighetsägaren ska antingen själv ha den kunskap som behövs för att utföra löpande kontroll och skötsel av sin anläggning eller anlita någon sakkunnig för detta.

Exempel på hur egenkontroll för ett litet avlopp kan se ut ges i publikationen "Små avlopp med definierat utlopp – Checklistor för funktionskontroll och skötsel" från [Kunskapscentrum Små avlopp](#). (Sylwan, 2012).

Processen tillsyn av små avlopp

Tillsynen över små avlopp bedrivs mest rationellt genom ett systematiskt och genomtänkt arbete. Det innebär att ju bättre miljöförvaltningen har förberett sig och ju mer kunskap det finns om förhållandena i det aktuella avrinningsområdet, desto snabbare och lättare går förmodligen åtgärdsarbetet (se del 2). Samtidigt får inte förberedelser och planering tillåtas uppta så stor del av tillgängliga resurser att det faktiska åtgärdsarbetet försenas alltför mycket. Varje tillsynsmyndighet behöver därför hitta rätt balans mellan förberedelser och praktiskt tillsynsarbete så att rätt åtgärder vidtas och följs upp på ett tillräckligt effektivt sätt.

Tillsynsarbetet med de små avloppen behöver anpassas till de lokala förhållandena.

Relatera också nivån på förberedelserna till hur många anläggningar som ska kontrolleras – är det ett begränsat antal kan det räcka med en excelfil istället för ett avancerat digitalt registersystem för att hålla reda på dem.

I det följande kapitlet beskrivs en grundmodell för tillsyn av små avlopp som visat sig vara framgångsrik för många kommuner. Modellen är i huvudsak fokuserad på tillämpliga delar av den juridiska processen och gör inte anspråk på att belysa alla aspekter av tillsynsarbetet. Vi rekommenderar därför att läsaren utöver del 3 läser framförallt bilaga 1 A, som är en sammanställning av olika arbetsmodeller (tillsynsmetoder) som testats på olika håll i landet. Även avsnittet ”Forskning stödjer att tillsyn behövs” i del 1 kan ge stöd för att hitta den tillsynsmodell som passar bäst i den egna kommunen. Vi rekommenderar också att bilagan Rättsfallssammanställning finns tillgänglig parallellt med att del 3 läses, eftersom utgångspunkten för processbeskrivningen har varit den rättspraxis som utvecklats genom domar från mark- och miljödomstolarna och Mark- och miljööverdomstolen. Flertalet i del 3 refererade domar finns sammanställda per ämnesområde i bilagan.

Även om många kommuner landat i liknande modell så finns det självklart lokala variationer samtidigt som det finns ytterligare utvecklingspotential för att göra arbetet effektivare.

Tillsynsprocessen bör utformas stegvis i rätt ordning för att få till ett systematiskt och genomtänkt arbete. På de följande sidorna beskrivs hur en sådan stegvis process kan se ut.

1 Sök ut fastigheter

När området har valts ut och avgränsats (se del 2 om Förberedelser) behöver miljöförvaltningen välja ut de fastigheter som ska få tillsyn.

Av kapitel 2 som handlar om förberedelser inför åtgärdsarbetet framgår att det finns mycket att vinna på att uppdatera avloppsregistret samt att koppla ihop det med kartan. Om det går att koppla ihop systemen kan området som ska omfattas av tillsynen markeras på kartan (till exempel ett delavrinningsområde) och de aktuella fastigheterna sökas ut. Finns uppgifter registrerade om anläggningstyp och beslutsdatum/slutbesiktningsdatum kan dessa uppgifter hämtas ut samtidigt. I en excelfil är det sedan enkelt att sortera fastigheterna i grupper, beroende på om beslut finns eller inte, och hur gammal anläggningen är – om dessa uppgifter finns registrerade i registret.

Om koppling saknas mellan avloppsregister och karta bör åtminstone en lista på vilka fastigheter som ligger inom det aktuella området kunna tas ut med hjälp av kommunens GIS-ingenjör. Saknas även den möjligheten kvarstår manuellt arbete.

2 Välj ut vilka fastigheter som ska utredas

Det kan finnas olika skäl till att välja ut en avloppsanläggning för tillsyn. Det kan handla om ett geografiskt läge och en riskbedömning av hur mycket anläggningen kan förväntas påverka en recipient eller en vattentäkt. Det kan också handla om ålder på anläggningen när man väl har valt ut det geografiska tillsynsområdet.

Syftet med att göra en gruppering av anläggningarna/fastigheterna kan vara att öka miljönyttan och minska resursbehovet. Tillsynen kan anpassas bättre efter behovet.

Exempel på gruppering av fastigheter utifrån tillsynsbehov:

Fastigheter med avloppsanläggningar som det saknas uppgifter om hos förvaltningen	Att det saknas uppgifter hos förvaltningen kan bero på att anläggningen inte har (eller behöver ha) ett tillstånd, att uppgifterna om eventuellt tillstånd inte finns inlagda eller att fastighetsidentiteten är fel. Oavsett orsaken till detta så borde avsaknaden av uppgifter innebära att anläggningen behöver kontrolleras. Ibland finns uppgifter om en fastighets avlopp i pappersformat i ett centralarkiv, men inte i det elektroniska avloppsregistret. Då vet man åtminstone från vilken tidpunkt som nya tillstånd har lagts in i det elektroniska registret och kan avgöra om det finns anledning att leta reda på de äldre handlingarna eller inte.
Fastigheter som är permanent bebodda och/eller har WC	Anläggningar som har WC har större påverkan på omgivningen än de som bara har BDT-avlopp. Permanentboende har större påverkan än fritidsboende.
Fastigheter med anläggningar som det finns uppgifter om	Finns uppgifter om fastigheten är det förmodligen på grund av att det gjorts en provning av anläggningen, dvs. det finns i alla fall ett tillstånd eller ett svar på en anmälan.
Anläggningar som har teknik som är föråldrad	Det kan visa sig möjligt att identifiera fastigheter med anläggningstyper som enligt rättsfall eller annan erfarenhet inte uppfyller miljöbalkens krav. Det finns rättsfall som givit

	miljönämnden rätt att utan inspektion, men efter kommunikering med fastighetsägaren, förbjuda så kallade IVA-filter eller sandfilterbrunnar. Vidare kan det vara möjligt att relativt enkelt identifiera anläggningar som saknar efterföljande reningssteg efter slamavskiljaren.
Anläggningar som är äldre än X år	Även avlopp med tillstånd kan/bör tas med i tillsynen. Framförallt om man har anledning att tro att utfallet av tillsynen kan bli att fastighetsägarna bildar samfälligheter för att lösa avloppsfrågan gemensamt och om kommunen är positiv till detta. Det kan då bli ett hinder för sådana lösningar om bara hälften av anläggningarna i ett område är kontrollerade och har fått åläggande om åtgärd. Även tillståndsgivna avlopp skulle ju kunna ha sådana brister att de behöver åtgärdas, men blir det för få fastighetsägare i ett område som får ålägganden så saknas incitamentet till gemensamhetslösning. Hur man prioriterar tillsynen av små avlopp varierar mellan kommunerna, men många väljer att ha tillsyn över anläggningar äldre än 10 år eller tillsyn på anläggningar anlagda före 1987 – därefter bör Naturvårdsverkets Allmänna Råd 1987:6 ha tillämpats vid prövningen, vilket i sin tur talar för en modernare anläggning.
Anläggningar som är yngre än x år men som kräver tätare tillsyn	I denna grupp kan minireningsverk och gemensamhetsanläggningar < 200 pe hamna. Drift och skötsel är avgörande för reningsresultat och tillsynsbehovet är större än för markbaserade och/eller mindre anläggningar.
Anläggningar som har en större resp. mindre påverkan på recipienten genom sin fysiska placering	Exempel på detta kan vara avståndet från anläggningen till vattendraget – en anläggning som ligger långt ifrån lär påverka mindre än en som ligger nära. Det kan också handla om vilken skyddszon ett avlopp befinner sig i inom ett vattenskyddsområde.

Några områden med speciella förutsättningar för avloppstillsyn

Fastigheter som ligger inom kommunalt verksamhetsområde kan ha betalat anslutningsavgift utan att ha gjort den fysiska anslutningen via servisledning. Miljöförvaltningen kan aktivt behöva söka upp fastigheter utan anslutning.

Tekniska förvaltningen registrerar förmodligen sina abonnenter så att det framgår vilka som betalar bruksavgift för kommunalt avlopp. Miljöförvaltningen kan i samarbete med tekniska förvaltningen söka ut fastigheterna inom ett avgränsat verksamhetsområde och jämföra med abonnentregistret över de fastigheter som betalar bruksavgift. Fastigheter som inte betalar bruksavgift men som ligger inom verksamhetsområde kan via brev få frågan om vilken avloppslösning de har.

De fastigheter som efter kontakt med fastighetsägarna konstateras inte vara anslutna till kommunalt avlopp bör behandlas som vid annan tillsyn av små avlopp. Om anläggningen inte uppfyller miljöbalkens krav finns det skäl att förelägga om anslutning till den kommunala anläggningen. (Se även avsnittet ”Samordning med kommunens övergripande planering” i del 2.) Tekniska förvaltningen kan inte tvinga någon att fysiskt ansluta sig till VA-anläggningen, och miljöförvaltningen kan inte heller generellt förbjuda små avlopp inom ett VA-verksamhetsområde. Miljöförvaltningen kan dock förelägga en enskild fastighetsägare att ansluta sig till en befintlig allmän avloppsanläggning, men det krävs att det finns sådana omständigheter i det enskilda fallet som gör att den befintliga anläggningen bedöms som bristfällig och att det är skäligt med ett sådant beslut.

Fastigheterna som har sökts ut kan också kontrolleras med kommunens slamsugningsentreprenör. På de fastigheter som ligger inom kommunalt verksamhetsområde och där slamsugning sker bör det innebära att enskild avloppsanläggning finns och att de inte är kopplade till kommunalt avlopp.

I en del kommuner finns ett utvecklat samarbete med tekniska förvaltningen. Miljöförvaltningen eller tekniska förvaltningen gör en utsökning av vilka fastigheter som är "eventuellt icke-anslutna". Listan lämnas till tekniska förvaltningen som genom anslutningskontroll med rök eller färgning kontrollerar om fastigheterna är anslutna eller inte. En rökpatron placeras i en spillvattenbrunn ute i gatan, om fastigheterna omkring är anslutna ska de vara ventilerade över taknock och följaktligen kommer ett korrekt anslutet hus synas som ett hus med rök ut från ventilationshuvorna/skorstenen. Ingen rök = förmodligen ingen anslutning. Därefter kan miljöförvaltningen ta över och utreda med stöd av miljöbalken.

Metoden fungerar även för fastigheter som är felaktigt inkopplade på dagvattenledningar, men här väljer ibland tekniska förvaltningar att spåra de icke anslutna genom att sätta ut hönsnät i dagvattenbrunnar och successivt spåra källan till eventuellt toalett-papper som fastnar där.

Vattenskyddsområden är en annan typ av områden där avloppstillsyn har specifika förutsättningar. Miljösamverkan Västra Götaland har 2011 tagit fram [en lathund för tillsyn av avlopp inom vattenskyddsområde](#). (Hübinette, 2011).

3 Skriv till ägarna av de aktuella fastigheterna

För att tillfredsställande kunna följa dokumentationen i varje enskilt ärende bör brev skickas individuellt till varje fastighetsägare och registreras på respektive tillsynsobjekt. Ett första brev kan skickas ut med information om

- att tillsyn på små avlopp ska ske i det aktuella området och varför
- hur man själv kan bedöma om anläggningen fungerar eller inte (förslagsvis informationsbroschyren "Rött, gult, grönt avlopp")
- att miljöförvaltningen vill få in uppgifter om avloppsanläggningen på fastigheten

Se exempel på hur ett sådant brev kan formuleras i bilaga 3B. Det är bra att så tidigt som möjligt förankra behovet av åtgärder i de lokala miljöproblemen och att informera fastighetsägarna om detta. Det är också viktigt att fastighetsägaren får veta hur stort området är som ska inspekteras. ("Är det fler än jag som kan få krav på åtgärder? ")

Till brevet kan fogas ett frågeformulär (= begäran om uppgifter) (bilaga 3D) utifrån vilken miljöförvaltningen kan sortera anläggningarna i

1. anläggningar som utifrån lämnade uppgifter direkt kan bedömas vara undermåliga ("röda")
2. anläggningar vars status inte kan bedömas utifrån lämnade uppgifter, inklusive sådana anläggningar där fastighetsägaren inte har lämnat några uppgifter alls, och som därför behöver besökas i fält
3. anläggningar som utifrån lämnade uppgifter (och eventuellt av fastighetsägarna själva) bedöms som "gula" och som behöver besökas i fält

4. anläggningar som utifrån lämnade uppgifter kan antas uppfylla miljöbalkens krav ("gröna") (och eventuellt av fastighetsägarna själva) bedöms som godtagbara, men som kan behöva ett kontrollbesök

The screenshot shows the Mörbylånga kommun website. The header includes the municipality logo and navigation links: Startside, Barn & Utbildning, Miljö & Boende (selected), Stöd & Omsorg, Fritid & Kultur, and Arbete & Näringsliv. A sidebar on the left lists various services like 'Avfall och återvinning', 'Bygga och bo', 'Energi och klimat', 'Fjärrvärme', 'Gator och trafik', 'Miljö- och hälsoskydd', 'Naturvård', and 'Vatten och avlopp'. The main content area displays a survey titled 'Enkät om tillsyn av enskilda avlopp'. The survey text explains that it is part of the environmental authority's work to monitor private sewage systems and that completing it can lead to a reduction in the sewage fee. The form fields include: 'Fastighetsägare: *', 'Fastighetsbeteckning: *', 'Fastighetens adress: *', 'Kontaktperson: *', and 'Telefon kontaktperson: *'. There is also a section for 'Typ av boende' with radio buttons for 'Permanentboende' and 'Färdboende'.

Frågeformulär till fastighetsägare kan även ligga tillgängligt på kommunens webbplats (Mörbylånga kommun, 2014).

Om ett portofritt svarskuvert skickas med ökar antalet fastighetsägare som skickar tillbaka uppgifter om sin anläggning.

Ett syfte med att begära in skriftliga uppgifter om avloppsanläggningen från fastighetsägarna är att betona deras ansvar som verksamhetsutövare, ett annat syfte att skaffa myndigheten ett tillräckligt underlag för att kunna fatta beslut.

Om ärendehanteringssystemet tillåter det kan man effektivt skicka ut många brev samtidigt genom ett massutskick – det registreras automatiskt ett nytt ärende på varje aktuell fastighet samtidigt som ett brev adresseras till varje fastighetsägare och registreras i varje ärende.

En del kommuner väljer som komplement till att kontakta fastighetsägarna var och en, att sätta in en annons i lokalpressen med information om att tillsyn kommer att ske i ett visst område under en viss tidsperiod.

Digital post kan göra det enklare i framtiden

Under 2014 har den digitala tjänsten "Min myndighetspost" införts. Det är statens e-brevlåda för Mina meddelanden – den digitala infrastruktur och tjänst som gör det möjligt för myndigheter, kommuner och landsting att övergå från pappersbrev till att skicka post digitalt till privatpersoner och företag.

Mottagaren får posten samlat i en egen e-brevlåda och kan öppna och läsa den oberoende av tid och plats. Tjänsten förvaltas och utvecklas av Skatteverket i samverkan med Arbetsförmedlingen, Bolagsverket, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Tillväxtverket och Transportstyrelsen. För att kunna ta emot myndighetsposten digitalt behöver mottagaren välja en säker e-brevlåda. E-brevlådorna som finns kopplade till tjänsten presenteras på www.minameddelanden.se.

SKL har gjort [en förstudie och en vägledning](#) till kommuner som planerar att ansluta sig till Min myndighetspost. (SKL, 2015)

Sekretess och skyddade personuppgifter

Uppgifterna som registreras i folkbokföringen av Skatteverket är som huvudregel offentliga. Ibland har en fastighetsägare som man vill komma i kontakt med skyddade personuppgifter. Detta kan till exempel bero på att personen är hotad eller förföljd. Om man på miljöförvaltningen vill nå en skyddad person kan Skatteverket hjälpa till genom att vidarebefordra post till personen. Avsändaren behöver inte veta var i landet personen är folkbokförd utan kan lämna försändelsen till närmaste förmedlingskontor. All post som ska förmedlas ska sändas till en av Skatteverkets sex särskilda post-förmedlingsadresser. Dessa hittar man på [Skatteverkets webbplats](#) (Skatteverket, 2015). Där finns också detaljerade anvisningar för hur man går tillväga med brev som ska förmedlas.

Internt på miljöförvaltningen bör finnas en rutin för hur man hanterar skyddade personuppgifter etc. Vid en begäran om utlämnande av skyddade personuppgifter ska myndigheten göra en självständig sekretessbedömning. Om det kan antas att den enskilde eller någon närstående kan komma att utsättas för hot eller våld eller lida annat allvarligt men om uppgiften lämnas ut ska begäran om utlämnande avslås (se bl.a. 21 kap 3 § offentlighets- och sekretesslagen). Förvaltningen kan alltid vända sig till Skatteverket och samråda om bedömningen är komplicerad.

I bilagorna finns följande:

Första brev om tillsyn (bilaga 3 B)
Frågeformulär till fastighetsägare (bilaga 3D)

4 Fortsatt kontakt med fastighetsägarna

Många kommuner väljer att inleda ett tillsynsprojekt med ett informationsmöte, ofta enligt den modell som Naturvårdsverkets projekt ”Små avlopp – ingen skitsak” introducerade (så kallad ”Avloppslördag”). 61 % av de kommuner som svarat på utvärderingsenkät efter det projektet angav att en informationsträff genomförts enligt modellen. Av dem som genomfört en informationsträff ansåg 90 % att det underlättat deras tillsynsarbete. (Havs- och vattenmyndigheten, 2012). Det är därför en god idé att genomföra ett informationsmöte. Mötet kan läggas upp som en minimässa med utställare av avloppsprodukter, kanske i samarbete med närliggande kommuner. Till mötet kan också bjudas in entreprenörer, politiker och andra förvaltningar (till exempel en teknisk förvaltning för att informera om möjlighet att ansluta till

kommunalt VA). Alternativt kan miljöförvaltningen hålla en informationsträff riktad till just de fastighetsägare som omfattas av tillsynen i ett särskilt område.

Andra liknande aktiviteter:

- delta på bomässor och liknande
- delta på årsmöte för en förening för ett fritidshusområde, LRF eller en vägförening
- ordna en utställning på biblioteket

Ett eget informationsmöte för avloppsentreprenörer kan också vara en god investering. Entreprenörerna kan då bli mer specifikt informerade om projektupplägget, om skyddsnivåer, lagstiftning, vad som krävs av en avloppsansökan med mera. De får också större möjlighet att anpassa sin verksamhet efter behoven de närmaste åren om de vet vad som är på gång.

Glöm inte att kommunen måste agera konkurrensneutralt när entreprenörer och leverantörer bjuds in till informationsmöten.

5 Boka in inspektioner

Nytt brev med bokning av inspektion skickas ut till fastighetsägare som förvaltningen anser bör kontrolleras i första hand. Det är lämpligt att samordna till vissa inspektionsdagar och boka flera inspektioner i samma område för att minska på restiden. Det underlättar om det är en person som lägger upp körschemat för samtliga berörda handläggare.

Alternativt kan tid för inspektion avtalas via telefon, vilket har fördelen att man får en direktkontakt med fastighetsägaren.

Steg 5–8 kan hoppas över om tillräckliga uppgifter finns om avloppsanläggningen för att från kontoret kunna göra en bedömning av statusen.

Inspektion eller inte?

Enligt Naturvårdsverkets allmänna råd om tillsyn (NFS 2001:3) så ska tillsynen i första hand bedrivas genom inspektioner: ”Tillsyn över tekniskt eller på annat sätt komplexa verksamheter kan ske även på annat sätt, men bör alltid kompletteras med inspektioner.”

Att undvika att åka ut på inspektion kan visserligen skynda på handläggningen, men att spara på handläggarens tid är inget mål i sig utan syftet ska vara att utredningen även utan inspektion blir fullständig och inte innehåller tveksamheter. Det är inte ovanligt att länsstyrelse eller domstol upphäver ett föreläggande eller förbud för att beslutsunderlaget inte varit tillräckligt bra då några iakttagelser på plats inte gjorts av handläggaren. Det blir då ofta uppgifter från fastighetsägaren som ligger till grund för domstolens bedömning när det gäller förhållandena på platsen. Förhållandena på platsen måste bedömas i varje enskilt fall. Att göra detta enbart på skriftligt material är inte alltid möjligt. Att träffa fastighetsägaren på plats ger också möjlighet att ställa kompletterande frågor, att inleda en bra dialog kring hur avloppsfrågan skulle kunna lösas etc.

I bilagorna finns följande:

Brev till fastighetsägare om inspektion (bilaga 3C)

6 Förbered inspektioner

Ta för respektive fastighet fram

- De handlingar som finns tillgängliga om fastighetens avloppsanläggning.
- Om uppgifter om anläggningen begärts in av fastighetsägaren: svaret inklusive den skiss som fastighetsägaren bifogat.
- Tomtkarta för att under inspektionen överskådligt kunna rita in fastighetens avloppslösning (till exempel utdrag ur ekonomiska kartan).

Avvakta med att söka i arkiven

Det underlättar vid en inspektion om handläggaren vet vad som bör finnas på plats, men finns inte handlingar tillgängliga i miljöförvaltningens arkiv vid en första snabb sökning kan det vara mest tidseffektivt att avvakta med ytterligare arkivsökning tills att man har varit på plats och/eller har fått ytterligare information av fastighetsägaren. Det är ju framförallt om fastighetsägaren menar att det finns ett tillstånd och att anläggningen uppfyller alla krav som det kan finnas anledning att leta vidare efter dokumentation.

Om det saknas uppgifter i miljöförvaltningens eller kommunens arkiv och fastighetsägaren inte heller har någon dokumentation – fastigheten kan ju till exempel ha bytt ägare – så kan dokumentation ibland finnas i byggnadsnämndens arkiv bland fastighetens bygglovhandlingar.

I fastighetsregistret kan finnas uppgifter om avstyckningar och tidigare fastighetsbeteckningar (under rubriken Ursprung). Beslut för en fastighet kan ha registrerats på en äldre fastighetsbeteckning. Det kan också i [fastighetsregistret](#) finnas uppgifter om inskrivning av servitut och liknande (Inskrivningsmyndigheten, 2014).

Inskrivningshandlingar från den 31 maj 2008 och tidigare, men inte längre tillbaka än år 1933, finns på Riksarkivet i Härnösand. Handlingar kan beställas från [IM-arkivet](#) (Riksarkivet, 2014).

En anledning till att dokumentation ibland saknas om en viss fastighets avloppsanläggning är att den kommunsammanslagning som genomfördes under i huvudsak 1971–1974 ledde till att handlingar inte överfördes från de gamla, lokala hälsovårdsmyndigheternas arkiv till den nya myndigheten.

7 Inspektion på plats

Vid inspektion på plats underlättar det om det finns en checklista att följa, så att handläggaren kan känna sig säker på att det som är väsentligt har dokumenterats för att en bedömning av anläggningen ska kunna göras. Besöks många anläggningar samma dag är det svårt att minnas detaljerna i efterhand och fotografier kan vara ett gott stöd för minnet utöver checklistan.

Checklista för handläggaren finns i bilaga 3 E. Den är utformad för att kunna användas i kombination med surfplatta både för att registrera uppgifter i fält och för att därefter skicka ut dessa som ett inspektionsprotokoll till fastighetsägarna. Det kan även vara möjligt att registrera uppgifterna direkt i avloppsregistret. Det innebär också att det i princip skulle kunna gå att skicka ett inspektionsprotokoll direkt via Min myndighetspost till fastighetsägaren innan handläggaren ens lämnat fastigheten. Glöm i så fall inte skyldigheten att kommunicera enligt 17§ förvaltningslagen, vilket innebär att det måste tydligt framgå att fastighetsägaren har möjlighet att inkomma med synpunkter,

komplettera eller rätta uppgifterna med mera innan formellt beslut fattas. (Se avsnittet om kommunikering, steg 9.)

I bilaga 3 F finns ett exempel på en enklare variant av checklista som är nedskalad och bättre anpassad till pappersarbete i fält.

Arbetets upplägg

På många miljöförvaltningar jobbar handläggarna i par för att utföra avloppsinspektionerna. Det kan vara effektivt att en av handläggarna lyfter på lock, lyser i rör och kontrollerar anläggningen, medan den andre sköter dokumentationen och pratar med fastighetsägaren om denne är med. Man säkerhetsställer också en gemensam och rättvis bedömning genom att kunna diskutera och göra gemensamma bedömningar.

Det är också vanligt att man avsätter en halvdag för ett antal inspektioner, kanske 7–8 stycken i sträck. Sedan används eftermiddagen till att dokumentera inspektionerna skriftligt.

Tillträdesrätt

Om en fastighetsägare inte vill släppa in tillsynsmyndigheten på sin fastighet finns det enligt bestämmelser i 28 kap miljöbalken möjlighet för miljöförvaltningen att ändå få tillträde. När det gäller tillträde till bostad, vilket kan anses innefatta en villaträdgård, får detta endast ske om det krävs för att förebygga eller undanröja olägenheter för människors hälsa.

Proportionalitetsprincipen måste tillämpas även här, vilket innebär att det alltid måste övervägas om handläggningen kan utföras på annat sätt än genom tvångsvist tillträde. I första hand ska en överenskommelse med fastighetsägaren eftersträvas. Det är också en fördel för utredningen att fastighetsägaren deltar aktivt vid en inspektion.

Det finns möjlighet att begära hjälp av polisen, se 28 kap. 8 § miljöbalken.

Inspektion i fält kan ge många nya inblickar i kreativa avloppslösningar.

I bilagorna finns följande:

Hur man gör en infärgning (bilaga 3A)

Checklista/ inspektionsprotokoll för avloppstillsyn i två varianter (bilaga 3E -F)

8 Efter inspektionen

– sammanställning av uppgifter och registrering

Tillbaka på kontoret efter inspektionen är det viktigt att dokumentera vad miljöförvaltningen sett och hört på plats och även registrera uppgifterna eftersom detta utgör underlag för ett eventuellt beslut längre fram. Skriv ett inspektionsprotokoll med uppgifter om vad som framkom vid inspektionen. Alternativt görs detta via surfplatta direkt på plats.

Registrera till exempel

- bilder på anläggningen
- eventuella dokument som fastighetsägaren kompletterat med – kan som alternativ scannas in direkt på plats via app i mobil eller surfplatta
- tomtkarta med avloppsanläggningen inritad
- inspektionsprotokoll med anteckningar om vad som iakttagits och vad som i övrigt framkommit under inspektionen i kontakter med fastighetsägaren eller andra berörda (däremot ska ingen slutlig bedömning göras av anläggningen i protokollet – bedömningen görs och motiveras i beslutet som följer efter kommunikeringen enligt 17 § förvaltningslagen i nästa steg.)

Ibland har ingen inspektion utförts för att det inte har bedömts nödvändigt.

Exempel på sådana fall kan vara om:

- fastighetsägaren redan från början bidragit med tillräcklig information om anläggningen (till exempel lämnat skriftliga uppgifter om allvarliga brister i utsänt frågeformulär)
- miljöförvaltningens uppgifter i tillsynsregistret om en viss anläggning är tillräckligt utförliga (se till exempel rättsfall M 1320-13 från mark- och miljödomstolen i Växjö)

I dessa fall ska de uppgifter som miljöförvaltningen har om anläggningen sammanställas. Sammanställningen kan göras i samma form som ett inspektionsprotokoll, men behöver naturligtvis benämnas på ett annat sätt eftersom ingen inspektion gjorts.

9 Kommunikering enligt förvaltningslagen

Det är tillsynsmyndighetens ansvar att se till att ärendena blir tillräckligt utredda så att besluten blir rättvisa och objektiva samt att fastighetsägarna känner förtroende för att handläggningen utförts korrekt. Utredningsskyldigheten framgår inte av någon lagbestämmelse utan det är i praxis det läggs fast att myndigheten ska leda utredningen och se till att nödvändigt beslutsunderlag kommer in. En viktig del av utredningsskyldigheten är att se till att alla berörda får komma till tals innan ett beslut fattas – kommunikationsskyldigheten.

”Ingen ska dömas ohörd”

Grunden för kommunikeringen är 17 § förvaltningslagen av vilken det framgår att ett ärende inte får avgöras utan att den som är sökande, klagande eller annan part har underrättats om en uppgift som har tillförts ärendet genom någon annan och han/hon har fått tillfälle att yttra sig över den. Man brukar säga att den här bestämmelsen finns för att säkerställa att ingen ska dömas

ohörd. Det är en viktig rättssäkerhetsfråga för den enskilde fastighetsägaren att denne inte ska riskera ett ingripande från en myndighet utan att först få reda på vilket beslutsunderlag som finns och även få en möjlighet att tala för sin sak.

Att kommunicera innebär också att information utbyts och leder till ett bra beslutsunderlag, till exempel får myndigheten ta del av information om lokala förhållanden från fastighetsägaren. Det här är en garanti för att myndighetens beslut kommer att avgöras på ett korrekt och fullständigt underlag – fastighetsägaren kan hjälpa myndigheten att kontrollera att uppgifterna inte är felaktiga. Finns det till exempel oklarheter kring hur anläggningen är utformad, var den är placerad eller vad det finns för orsaker till att den har en brist, får fastighetsägaren genom kommunikeringen möjlighet att inkomma med förklaring och/eller kompletterande upplysningar.

I första hand ska kommunikering ske skriftligt

Kommunikationsskyldigheten består av två delar – fastighetsägaren ska underrättas om utredningsmaterialet – oftast inspektionsprotokollet om allt är infört där – och få tid på sig att kunna lämna synpunkter. Huvudregeln i ärenden som rör tillsyn av små avlopp är att kommunikeringen sker skriftligt. I undantagsfall kan det gå bra att ringa och berätta om nytt material som inkommit – glöm då inte att även ge fastighetsägaren tid på sig att lämna synpunkter.

Att fastighetsägaren deltar vid inspektionen är i sig positivt för handläggningen och det är också vanligt att handläggaren diskuterar anläggningens brister direkt med ägaren på plats. Frågan ställs ofta om det verkligen är nödvändigt med skriftlig kommunikering i de fall där fastighetsägaren redan fått lämna sina synpunkter under inspektionen. Att fastighetsägaren deltar vid platsbesöket innebär inte att kommunikeringskyldigheten kan begränsas. Miljöförvaltningen måste tänka på att en privatperson kan känna sig i underläge vid myndighetens kontroll och kan behöva lite tid på sig att begrunda det som framkommit. En del i kommunikeringsplikten är också att ge fastighetsägaren en tidsfrist för att hinna tänka och lämna synpunkter.

Vad ska kommuniceras?

Om det kommer in uppgifter som har tillförts ärendet från någon annan än verksamhetsutövaren så ska dessa kommuniceras. Kravet på kommunikering avser bara material som är av betydelse för ärendets utgång. Kommunikeringen får inte bli ett självändamål och ska inte ske i onödan. Ett förslag till beslut är i sig inte ”en uppgift som har tillförts ärendet” och omfattas därför inte av kommunikationsplikten. Kommunikering ska ske innan beslut fattas och om ett förslag till beslut med laghänvisningar och motiveringar skickas ut ser det för fastighetsägaren ut som allt redan är bestämt och att det därför inte är någon mening att lämna synpunkter. Det har till och med hänt att fastighetsägare har överklagat ett ”förslag till beslut”.

Förvaltningen kan i samband med att inspektionsprotokoll och annat material kommuniceras redovisa hur den fortsatta handläggningen kommer att ske och även nämna den preliminära bedömningen utifrån inspektionsresultatet. Man kan uttrycka sig som ”Förvaltningen överväger att förbjuda fortsatt utsläpp på grund av de brister som framgår av bifogade

protokoll. Innan beslut fattas ges ni möjlighet att yttra er.” Det kan även vara lämpligt att i samband med kommunikeringen begära in det ytterligare beslutsunderlag från fastighetsägaren som kan behövas.

Exempel på material som bör kommuniceras är utöver inspektionsprotokoll eventuella skrivelser med klagomål från grannar, tjänsteanteckningar som gjorts vid samtal och andra dokumenterade iakttagelser. Om det går kan man samla uppgifterna om anläggningen i inspektionsprotokollet, annars bifogar man inkomna skrivelser etc. Att dessutom lägga in bilder i inspektionsprotokollet är ett bra och tydligt sätt att dokumentera. Det finns ärenden där högre instans efter överklagande upphävt förvaltningens beslut på grund av att utredningen varit bristfällig. Det är därför viktigt att dokumentera förhållandena så tydligt och uttömmande som möjligt.

Hur lång svarstid ska man ge?

Det framgår inte i förvaltningslagen hur lång svarstid som krävs för att man ska ha uppfyllt kommunikationsplikten. Justitieombudsmannen, JO, brukar säga att ”tiden ska anpassas efter ärendets art, materialets omfattning osv”.

Myndigheten ska ju också tänka på att inte fördröja handläggningen i onödan, men om det inte finns speciellt brådskande omständigheter bör fastighetshetsägaren få minst 2–3 veckor på sig att komma in med synpunkter.

Undantag

I 17 § FL anges att man får fatta beslut utan att ha kommunicerat i vissa situationer. De undantagsfall som kan vara aktuella är om uppgiften saknar betydelse, om kommunikering av någon annan anledning är uppenbart obehövlig eller om det är aktuellt med brådskande ingripanden. Det är sällan sådana omständigheter finns i tillsynsärenden som rör små avlopp.

Att inte kommunicera är ett formellt fel

Det är viktigt att redogöra i beslutet att kommunikering skett. Att inte kommunicera när detta krävs är ett formellt fel som kan leda till att överprövande instans upphäver beslutet och återförvisar ärendet för förnyad handläggning.

Underrättelse

Kommunikeringen görs i form av en skrivelse (underrättelse) till fastighetsägaren till vilken inspektionsprotokollet och/eller annat aktuellt material bifogas. Underrättelsen bör som tidigare nämnts inte innehålla en formell bedömning av anläggningen, eftersom beslutsunderlaget ännu inte är komplett. Däremot bör underrättelsen innehålla information om hur tillsynsmyndigheten överväger att gå vidare med ärendet. Några exempel:

- ”Miljöförvaltningen överväger att förelägga er om att inkomma med information om grundvattenförhållanden på platsen för anläggningen eftersom växtligheten på platsen indikerar att det är sankt. En infiltration som ligger i vatten har inte en fullgod rening av avloppsvattnet.”
- ”Miljöförvaltningen överväger att förelägga er om att inkomma med uppgifter om avloppsanläggningens drift och skötsel.”

- ”Miljöförvaltningen överväger att förbjuda er att släppa ut avloppsvatten till anläggningen på grund av de brister som framgår av bifogade inspektionsprotokoll.”

Det innebär att miljöförvaltningen behöver ha en preliminär uppfattning om vilka brister som finns, vad dessa kan leda till samt vilken ytterligare utredning som krävs för att beslutsunderlaget ska vara tillräckligt. I nästa avsnitt beskrivs översiktligt processteget Bedömning och beslut, medan konkreta bedömningstips finns i del 4.

10 Gör bedömning av anläggningen och fatta beslut

Om miljöförvaltningens utredning efter kommunikeringen visar på brister som kräver ingripande blir nästa steg att utforma ett förbud mot utsläpp alternativt ett föreläggande om att vidta förbättringsåtgärder. Praxis bland landets kommuner varierar när det gäller hur de använder sig av förbud/föreläggande:

- A. En del kommuner meddelar förbud/föreläggande direkt när tillsynsmyndigheten konstaterat att det finns en brist som behöver åtgärdas. Detta synsätt motiveras med att det är tydligt mot fastighetsägaren, det blir rättvist och rättssäkert eftersom alla får överklagningsbara beslut vid ungefär samma tidpunkt.
- B. Andra kommuner meddelar förbud/föreläggande efter att fastighetsägaren först givits en viss tid på sig att frivilligt rätta till bristen, vanligt är 1–2 år, ibland med och ibland utan steg 5–8. Detta synsätt motiveras med att myndighetsutövningen framstår som ”mänskligare” och bygger mer på att fastighetsägaren själv tar det ansvar som åligger denne enligt miljöbalken. Vidtar fastighetsägaren åtgärder inom stipulerad tid fattas inget formellt beslut.

(Se även del 1 under avsnittet ” Forskning stödjer att det är tillsyn som behövs”, som redogör för viss beteendevetenskaplig forskning inom området)

En sammanställning av de vanligaste utfallen av tillsyn finns nedan:

Anläggnings status	Lagstiftning	Tillsynsresultat
Anläggningen 1) har utsläpp från WC eller ligger inom tätbebyggelse (utsläpp BDT) 2) har utsläpp till vattenområde 3) saknar efterföljande rening Det är inte uppenbart att utsläppet kan göras utan risk för människors hälsa eller miljön.	FMH 12 § Det är förbjudet att i vattenområde släppa ut avloppsvatten från vattentoalett eller tätbebyggelse, om avloppsvattnet inte har genomgått längre gående rening än slamavskiljning. Vad som sägs i första stycket gäller dock inte om det är uppenbart att sådant utsläpp kan göras utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön.	Förbud.
Anläggningen har en brist i funktion eller teknik som inte omedelbart leder till förbud eftersom det kan vara möjligt att återställa funktionen genom andra åtgärder än att byta ut hela anläggningen (till exempel trasigt T-rör, slam i fördelningsbrunn, avsaknad av byte av material i fosforfälla)	MB 9 kap 7 § Avloppsvatten skall avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål skall lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras. MB 2 kap 3 § Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iakta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Dessa försiktighetsmått skall vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.	Kan bli aktuellt med föreläggande om att inkomma med utredning av vad bristerna beror på, alternativt föreläggande direkt om att åtgärda bristen – efter kommunikering. Under avsnittet "När är förbud en alltför ingripande åtgärd?" finns en utförligare beskrivning.
Anläggningen saknar tillstånd	FMH 13 § Det krävs tillstånd för att 1. inrätta en avloppsanordning som en eller flera vattentoaletter ska anslutas till, eller 2. ansluta en vattentoalett till en befintlig avloppsanordning. FMSA 1 § För en överträdelse av 13 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ska en miljöskattionsavgift betalas	Om det efter utredning visar sig att anläggningen inte uppfyller de krav som gäller kan ett förbud bli aktuellt. Om den fungerar bra, kan tillstånd beviljas i efterhand om tillräckligt bra underlag för detta finns. Under avsnittet "Anläggningar utan tillstånd" finns en utförligare beskrivning. Om anläggningen dessutom är anlagd under de senaste fem åren kan det bli aktuellt med miljöskattionsavgift.
Anläggningen kan inte bedömas för att till exempel brunnar är låsta eller nedgrävda		Fastighetsägaren kan föreläggas om att lämna uppgifter om anläggningen alternativt tillse att anläggningen är tillgänglig för skötsel och kontroll.
Anläggningen uppfyller tekniskt sett miljöbalkens krav och givet tillstånd, men det finns brister i drift och skötsel.	MB 26 kap 19 § Den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön skall fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar	Fastighetsägaren kan föreläggas om skötselåtgärder. Om miljöbalkstillstånd finns: endast föreläggande om sådant som inte redan är reglerat i tillståndet, alternativt föreläggs fastighetsägaren att följa det som bestämts i tillståndet.

Tillstånd följs inte, till exempel om ytterligare fastighet har kopplats på så att anläggningen är underdimensionerad.	Förbud kan vara aktuellt, men också föreläggande om att följa tillståndet.	
Anläggningen uppfyller miljöbalkens krav	MB 9 kap 7 § Avloppsvatten skall avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål skall lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras.	Avsluta ärendet med ett beslut. Redogör för vilken utredning som gjorts och vilka omständigheter som lett fram till bedömningen att myndigheten inte kommer att ställa några krav på förbättringar.

MB= miljöbalken, FMH = förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, FMSA = förordning om miljöstraffsavgifter.

Mer konkret vägledning till bedömning av avloppsanläggningar finns i del 4 Bedömning och i bilagan Rättsfallssammanställning.

Glöm inte heller att ta hänsyn till om anläggningen ligger inom ett sådant område att det skulle kunna vara aktuellt med kommunalt avlopp enligt §6 lagen om allmänna vattentjänster – i det fallet bör kontakt tas med tekniska förvaltningen/kommunledningen.

Skulle fastighetsägaren redan på frivillig väg ha vidtagit åtgärder finns ingen anledning att gå vidare i processen. Om åtgärderna är tillräckliga ska förvaltningen avsluta ärendet med ett beslut om att anläggningen bedöms uppfylla miljöbalkens krav.

Föreläggande eller förbud?

Det varierar över landet när det gäller utformningen av myndighetsbeslutet – en del väljer att förelägga om åtgärder och andra väljer att förbjuda utsläpp. Båda alternativen har godkänts av domstolarna efter överprövning. Om avloppsanläggningen har bedömts ha en mindre brist kan det dock vara en alltför ingripande åtgärd att förbjuda anläggningen, se till exempel M 7083-13 Nacka MMD. Tillsynsmyndigheten kan då istället förelägga om åtgärd. Ett sådant föreläggande bör/kan föregås av att fastighetsägaren får möjlighet att inkomma med redovisning om vad bristerna beror på. Detta kan göras i samband med kommunikeringen enligt 17§ förvaltningslagen (se tidigare avsnitt) där fastighetsägaren underrättas om att tillsynsmyndigheten överväger att förelägga om viss åtgärd.

Enligt nyare rättspraxis är regeln att ett beslut som syftar till att hindra utsläpp av otillräckligt renat avloppsvatten bör utformas som ett förbud. Ett förbud ger fastighetsägaren bäst utrymme att vidta de åtgärder som i det enskilda fallet uppnår det grundläggande syftet att förhindra utsläppet. Mark- och miljödomstolen, Umeå tingsrätt, har den 15 december 2014 avgjort sammanlagt femton överklagade förelägganden om att åtgärda bristfälliga anläggningar på Kusön och i Kusåns by, Bodens kommun. I nio av dessa (M 152-14 med flera) har domstolen ersatt föreläggandena med förbud att släppa ut avloppsvatten som inte genomgått längre gående rening än slamavskiljning. Motiveringen var att ett förbud möjliggör för fastighetsägaren att själv, i samråd med kommunens nämnd och efter ansökan om tillstånd eller anmälan till nämnden, välja den lösning som passar i det enskilda fallet. Det finns även

utrymme för fastighetsägaren att välja att helt sluta att använda fastigheten vilket inte varit möjligt att välja om föreläggandet om att vidta åtgärder i stället skulle ha gällt. Det kan även vara olämpligt att förelägga om sådant som kräver tillstånd eftersom det då finns en risk att åtgärden vidtas utan att en tillståndsprövning har gjorts.

Förutsättningar för att meddela ett förbud eller föreläggande

En grundläggande förutsättning för att meddela ett förbud eller ett föreläggande är att

- det föreligger en olägenhet i miljöbalkens mening
- att det finns en adressat att rikta krav mot
- att det finns åtgärder som är effektiva och rimliga att utföra.

Vidare måste adressaten ha faktisk och rättslig möjlighet att följa föreläggandet, till exempel att anordna avloppsanläggning på annans mark eller byggnad. Miljöförvaltningen bör i sådana fall lämpligen först inhämta fastighetsägarens synpunkter i frågan. Om en arrendator inte får ägarens tillstånd att installera ny teknik har han/hon inte faktisk och rättslig möjlighet att följa ett föreläggande om att förbättra anläggningen. Däremot skulle fastighetsägaren i princip ha denna möjlighet om beslutet istället utformats som ett förbud att släppa ut spillvatten.

Hur ska beslutet utformas?

- Miljöförvaltningen måste adressera beslutet mot var och en av de berörda med klara direktiv om vad var och en ska prestera och beslutet måste vara så klart formulerat att adressaten har helt klart för sig vad tillsynsmyndigheten kräver och motiven för dessa krav. Kan ett föreläggande missförstås riskerar det att upphävas. Mer generella otydliga formuleringar som "utföras på ett godtagbart sätt", eller andra formuleringar som innebär att föreläggandet inte helt klart avgränsas, underkänns vid en överprövning. Exempelvis kan nämnas att föreläggande om att förbättra en anläggning så att den "uppfyller dagens krav på rening" inte godkändes av mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt i mål M 5012-12. Vidare underkände mark- och miljööverdomstolen i M 2824-04 formuleringen "uppfyller miljöbalkens föreskrifter om avloppsanläggning enligt 12 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd".
- Det måste anges när, vid vilken tidpunkt ett förbud att släppa ut avloppsvatten börjar gälla, eller när en åtgärd senast ska ha vidtagits.
- I beslutet måste redovisas hur förvaltningen gjort bedömningen att olägenhet föreligger och på vilket sätt den befintliga anläggningen brister i förhållande till miljöbalkens krav. Om beslutet förenats med vite bör även detta motiveras. Vite ska inte användas slentrianmässigt utan endast när förvaltningen bedömer att det krävs denna påtryckning för att förmå adressaten att göra det som anges i beslutet. Ofta har förvaltningen först meddelat ett förbud utan vite och när detta inte följts så meddelas ett nytt beslut med vite. Ett sådant vite är lätt att motivera – det räcker att ange att tidigare beslut inte har efterkommits och vite behövs för att uppnå rättelse. Om vite används vid det första beslutet måste det motiveras, till exempel med att fastighetsägaren har motsatt sig åtgärder under handläggningen

eller att det är förknippat med stora risker för miljön eller hälsan om utsläpp av avloppsvattnet inte upphör.

- Förvaltningens beslut får inte vara mer ingripande än vad som behövs och det måste vara faktiskt och rättsligt möjligt för adressaten att göra det som krävs. Ett föreläggande om åtgärder ska vara möjligt att realisera till en rimlig kostnad i förhållande till den miljönytta som uppnås. Motiveringen och vilken avvägning som gjorts måste redovisas i beslutet för att adressaten ska förstå och själv kunna värdera förvaltningens argument. Det har blivit alltmer vanligt att förvaltningen istället för att kräva åtgärder förbjuder fortsatt utsläpp. Att plombera igen sitt avloppsutsläpp är väl i och för sig alltid möjligt för en fastighetsägare att göra. Men om förhållandena i det enskilda ärendet är sådana att det svårligen går att lösa fastighetens avloppsbehov är frågan om ett förbud då är en alltför ingripande åtgärd och därmed strider mot 26 kap 9 § 2 st miljöbalken. Det är därför viktigt att det av beslutet framgår att det finns möjliga lösningar för fastigheten som är kostnadsmässigt rimliga och ger god nytta för miljön eller människors hälsa. Förvaltningen behöver inte utreda möjliga lösningar i detalj utan det bör räcka med kunskap om vilka anläggningar som verkar möjliga att utföra och vad sådana brukar kosta.
- Lagstöd måste anges och hur myndigheten tillämpat bestämmelserna i det enskilda fallet.

Till vem ska föreläggandet eller förbudet riktas?

I de allra flesta ärenden som rör små avlopp är det en eller flera privatpersoner som är fastighetsägare. I sådana fall riktas beslutet till fastighetsägaren/na (var för sig om det är flera), vilket oftast betyder den eller de som har lagfart på fastigheten. Lagfart är en officiell registrering av ett förvärv av fast egendom.

Fastighetsregistret är Sveriges officiella register över hur marken i Sverige är indelad och över vem som äger vad. Dessutom innehåller registret information om adresser, byggnader och fastighetstaxering. Lantmäteriet sköter registret och skriver in ny fastighetsinformation.

I fastighetsregistret finns också uppgift om taxerad ägare. Taxerad ägare är den person som betalar fastighetsskatten. Enligt Lantmäteriets definition är ofta taxerad ägare även lagfaren ägare, men om den taxerade egendomen är en byggnad som står på någon annans mark (ofri grund), så skiljer sig taxerad ägare till egendomen från lagfaren ägare till fastigheten. Det finns då en lagfaren ägare till fastigheten (marken) medan tomträttshavaren (husägaren) är taxerad ägare. Miljöförvaltningens beslut ska i detta fall riktas till taxerad ägare eftersom det är den taxerade ägaren som är verksamhetsutövare i miljöbalkens mening.

Ibland kan en byggnad på ofri grund vara för lite värd för att registreras hos Skatteverket. Om värdet för byggnaden understiger 50.000 kr åsätts inget taxeringsvärde och då registreras varken byggnaden eller den tillhörande arrendetomten i Skatteverkets fastighetsregister. Innebörden av detta blir att Skatteverkets register endast innehåller de byggnader med tillhörande arrendetomt som åsätts taxeringsvärde. Övriga byggnader och mark registreras inte och då inte heller ägaruppgifter för dessa. Från och med 2015 blir det lättare att i fastighetsregistret se vilka byggnader som står på ofri grund, eftersom de får en egen typkod 225, till skillnad från registerfastigheter med

mark och byggnad som normalt får typkod 220. [På Skatteverkets hemsida](#) kan man hitta en förteckning över gällande typkoder.

Att adressaten bor utomlands spelar ingen roll för beslutet i sig – det ska ställas till rätt adressat på den aktuella adressen utanför Sverige. Det som däremot spelar roll för ärendets vidare handläggning är hur delgivningen kan ske. Skatteverket har uppgifter om adress till fastighetsägare som bor utanför Sverige.

En fastighet kan ägas av ett dödsbo, som är en avliden persons tillgångar och skulder. Dödsboet är en juridisk person och existerar fram till dess att det upplöses genom arvskifte. Innan dess ska det förvaltas av dödsboets delägare, som kan vara till exempel make/maka och barn. Dödsbodelägarna förvaltar dödsboet tillsammans och beslutar gemensamt om vad som ska göras med fastigheten. Om någon ensam ska representera dödsboet måste han eller hon ha fått en fullmakt från alla övriga dödsbodelägare. I stället för att dödsbodelägarna har hand om förvaltningen kan de utse en boutredningsman, eller låta tingsrätten utse en. En boutredningsman kan behövas om dödsboet är omfattande eller om dödsbodelägarna inte kan komma överens om förvaltningen. Ett dödsbo kan också företrädas av en testamentsexekutor.

Om ett beslut måste fattas under den tid som dödsboet existerar ska det adresseras till ”Dödsboet efter Anna Andersson”. Det är viktigt när förvaltningen ska kontrollera att dödsboet har delgivits på rätt sätt att man vet vem som är behörig delgivningsmottagare för dödsboet. Det är en sådan delgivningsmottagare som ska skriva under delgivningskvitto eller lösa ut en rekommenderad försändelse på posten. Förvaltningen ska dock inte adressera beslutet till den fysiska person som är behörig delgivningsmottagare. Besluten ska alltid adresseras till den juridiska personen – ”Dödsboet efter Anna Andersson” och skickas till dödsboets angivna adress.

Skatteverket kan ha uppgifter om adress till dödsbon, men det är inte säkert att uppgifterna är aktuella eftersom det är dödsbodelägarna själva som anmäler en eventuell adressändring till skattekontoret. Det finns ingen automatisk uppdatering i Skatteverkets register när en person avlider. Vem eller vilka som har fullmakt och företräder dödsboet finns inte heller i Skatteverkets register. Om dödsboet fortfarande är oskiftat året efter dödsfallet och det finns uppgifter som gör dödsboet deklarationsskyldigt, registrerar Skatteverket dödsboet och tilldelar ett organisationsnummer. Då finns adressuppgifterna med automatik i fastighetsregistret genom daglig uppdatering av registren mellan Lantmäteriet och Skatteverket. Om det är ett dödsbo som har lagfart men saknar organisationsnummer är sålunda de uppdaterade adressuppgifterna beroende av att dödsbodelägarna meddelar dessa till Skatteverket.

Om adressaten bedriver näringsverksamhet är det viktigt att ta reda på vilken företagsform det är frågan om. Det är viktigt att skilja på om adressaten är en fysisk person som driver en enskild firma eller en juridisk person till exempel aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag, stiftelse eller ekonomisk förening. Är det en enskild firma ska beslutet riktas till den fysiska personen som driver verksamheten eller äger fastigheten. Om det istället är en juridisk person ska beslutet adresseras till aktiebolaget, handelsbolaget, stiftelsen osv. Man ska använda sig av bolagets korrekta och fullständiga namn och officiella adress, inte skriva till någon kontaktperson eller liknande. När det gäller vem

som är firmatecknare så behövs sådan kunskap först när förvaltningen ska ta ställning om delgivningen av beslutet skett på rätt sätt, det vill säga, om det är ”rätt” person som skrivit på ett delgivningskvitto för bolagets räkning. Det är alltid den ”juridiska personens” ansvar, till exempel föreningens eller aktiebolagets, att se till att någon behörig fysisk person kan underteckna delgivningskvittot eller lösa ut försändelser på posten.

Det går inte att formulera föreläggandet så att det riktar sig till ”ägaren av fastigheten XX”, utan föreläggandet måste uttryckligen riktas till viss eller vissa angivna fysiska eller juridiska personer. Misstag på detta område leder till att domstolarna upphäver ett överklagat beslut. Se till exempel M 1421-14 från mark- och miljödomstolen i Nacka.

Anteckning i fastighetsregistret

I allmänhet bör beslutet skickas till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistret, så att det följer fastigheten och blir gällande mot en ny ägare vid ett eventuellt ägarbyte (26 kap 15 § miljöbalken). Detta förutsätter att föreläggandet eller förbudet riktats mot någon i egenskap av ägare till fastigheten eller byggnaden. Beslutet behöver inte ha vunnit laga kraft för att skrivas in i fastighetsregistret. Syftet med inskrivningen är att ge en eventuell ny ägare möjlighet att förhålla sig till att det finns ett krav riktat mot fastigheten och att göra kravet juridiskt giltigt även mot en ny ägare. För tillsynsmyndighetens del kan det innebära att man slipper starta om tillsynsärendet på nytt om fastigheten byter ägare.

Det är viktigt att tillsynsmyndigheten underrättar inskrivningsmyndigheten om ändringar så att inaktuella uppgifter tas bort ur registret. Detta kan till exempel gälla om fastighetsägaren följt beslutet eller om ett beslut efter överklagande upphävs. Det är alltid tillsynsmyndighetens ansvar att se till att uppdatera registret, se 26 kap 15 § 3 st miljöbalken:

”Har ett antecknat föreläggande eller förbud upphävts genom ett beslut som vunnit laga kraft eller har den åtgärd som avses med föreläggandet vidtagits eller har ändamålet med föreläggandet eller förbudet förlorat sin betydelse, skall tillsynsmyndigheten så snart den fått vetskap om förhållandet anmäla detta till inskrivningsmyndigheten för borttagande av anteckningen.”

Inskrivningsmyndigheterna är koncentrerade till sju lantmäterikontor i Eksjö, Hässleholm, Uddevalla, Norrtälje, Mora, Härnösand och Skellefteå. Vilket kontor som en kommun hör till kan man hitta information om på [lantmäteriets webbplats](#) (Lantmäteriet, Hitta kontor, 2015).

Verkställighetsförordnande enligt 26 kap 26 § MB

Huvudregeln är att ett beslut inte gäller förrän det har vunnit laga kraft. Av 26 kap. 26 § miljöbalken framgår att en tillsynsmyndighet får bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart även om det överklagas, så kallat verkställighetsförordnande. Ett verkställighetsförordnande innebär att adressaten måste följa beslutet även om det överklagats.

Verkställighetsförordnande bör i första hand användas i ärenden där det är bråttom att åtgärder vidtas eller att utsläpp förhindras på grund av risker för miljön eller hälsan. I de allra flesta tillsynsärenden bör man avvakta att

prövningen i alla instanser är avslutad innan beslutet ska verkställas. Om det är befogat med brådskande åtgärder för att det finns risk för akut förorening av vattentäkt eller liknande kan det vara motiverat att även besluta att föreläggandet/förbudet ska gälla omedelbart. I praktiken kan man se att bestämmelsen används vid mer ”normala” förhållanden, det vill säga fastighetens avlopp har dömts ut och utsläpp förbjuds ett år efter att fastighetsägaren delgivits beslutet. Samtidigt sägs att beslutet ska gälla även om det överklagas. I ett sådant fall bör man *inte* använda bestämmelsen, eftersom inget motiverar denna brådska med verkställigheten. Om bestämmelsen används ska detta motiveras särskilt i beslutet.

(Verkställighetsförordnande ska inte förväxlas med verkställighet i miljöbalken 26 kap 17 §: *”Har tillsynsmyndigheten meddelat ett föreläggande eller ett förbud enligt 9–13 §§ och blir det inte åttlytt, skall kronofogdemyndigheten efter ansökan av tillsynsmyndigheten verkställa dess beslut. Därvid får beslutet verkställas enligt utsökningsbalken.”* Se steg 16 om Tvångsvis genomförande.)

12 Delgivning

En viktig del i handläggningen är att se till att alla som berörs av ett beslut verkligen också får detta. Av 21 § förvaltningslagen framgår att tillsynsmyndigheten är skyldig att underrätta parterna om innehållet i ett beslut. Om beslutet går parten emot ska denne även få information om hur man kan överklaga beslutet. Adressaten kan vara antingen en fysisk person eller en juridisk person.

Det är myndigheten som bestämmer hur underrättelsen ska ske. Frågan regleras i delgivningslagen (2010:1932) och delgivningsförordningen (2011:154). Enligt delgivningslagen kan delgivning ske på följande sätt:

- vanlig delgivning
- muntlig delgivning
- förenklad delgivning
- särskild delgivning med juridisk person
- stämningsmannadelgivning och
- kungörelsedelgivning

Delgivningssätt ska enligt 4 § delgivningslagen väljas med utgångspunkt från att det ska vara ”ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader och besvär som möjligt”. Delgivning får inte ske på ett sätt som är olämpligt med hänsyn till omständigheterna i delgivningsärendet.

Det vanligaste sättet för delgivning är att fastighetsägaren själv återsänder ett underskrivet kvitto på att han/hon har tagit del av beslutet (vanlig delgivning). Handlingen som ska delges skickas eller lämnas direkt till delgivningsmottagaren (16 § delgivningslagen) och miljöförvaltningen skickar med ett delgivningskvitto samt portofritt svarskuvert (5 § delgivningsförordningen) som adressaten uppmanas skriva under och skicka tillbaka.

Delgivning får ske elektroniskt. Det är dock inte alltid lämpligt att delge på detta sätt. Myndigheten kan inte vara helt säker på att beslutet verkligen nått adressaten ifråga så länge inte elektronisk legitimation används.

Det är alltid myndigheten som bär kostnaden för delgivningen. Det framgår av 2 § delgivningsförfordningen.

Bekräftad dag för när beslutet tagits emot är viktigt

Att myndigheten får en bekräftad mottagningstidpunkt är viktigt eftersom både myndigheten och de som berörs vill veta när ett beslut vinner laga kraft (att överklagandetiden gått ut utan att någon har överklagat).

Överklagandetiden är tre veckor och denna tid börjar räknas från dagen då adressaten tagit emot beslutet.

Miljöförvaltningen kan heller inte kontrollera sitt krav innan adressaten har fått stipulerad tid på sig att vidta åtgärder. Om kravet gäller ett antal månader efter att fastighetsägaren delgivits beslutet så börjar aldrig tiden att löpa så länge som delgivning inte skett. Ännu värre är om beslutet är formulerat så att åtgärder ska vara utförda senast ett angivet datum och delgivning inte hinner ske innan detta datum. I dessa fall kan beslutet inte åberopas mot fastighetsägaren då han/hon inte givits faktiska och rättsliga möjligheter att följa beslutet.

Följ upp att delgivningskvittot kommer tillbaka

Det är viktigt att det finns en bra rutin för att följa upp att delgivningskvittot verkligen kommer tillbaka och är undertecknat av adressaten inom en viss tid, vanligen en vecka eller två. Så länge som myndigheten inte kan visa att fastighetsägaren faktiskt har tagit del av beslutet, har inte tiden för överklagande börjat löpa. Tillsynsmyndigheten kan i regel inte heller kontrollera att beslutet följts innan delgivning har skett.

Kontrollera att rätt person har skrivit under

Se också till att det finns rutiner för att kontrollera att rätt person har skrivit under delgivningen och att samtliga fastighetsägare är delgivna. Om adressaten är en eller flera fysiska personer så ska dessa ha skrivit under med sina namn. Om förvaltningen riktat beslutet till, till exempel, två makar som äger fastigheten gemensamt måste bägge delges. Men miljöförvaltningen kan också välja att endast rikta krav mot en av flera fastighetsägare, om det är lämpligt i det enskilda fallet. Om det handlar om en juridisk person som ska delges är det viktigt att kontrollera att den som har undertecknat är firmatecknare eller har fullmakt. Uppgifter om vem som är firmatecknare kan hämtas från www.allabolag.se eller www.bolagsverket.se. Man kan också fråga verksamhetsutövaren. (Se även de följande avsnitten om olika typer av juridiska personer.)

Av 13 § delgivningslagen framgår att vid delgivning med annan juridisk person än staten är en person som har rätt att företräda den juridiska personen delgivningsmottagare. Om flera är behöriga tillsammans, är var och en av dem delgivningsmottagare. En verkställande direktör i ett aktiebolag är alltid delgivningsmottagare. Det räcker därför att en av personerna som "tecknar firman" har mottagit beslutet för att korrekt delgivning ska ha skett.

*Om adressaten är en juridisk person
– aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag, dödsbo eller liknande*

Här måste man skaffa sig kunskap om vem som har rätt att företräda den juridiska personen. När det gäller de olika bolagsformerna finns uppgifter om firmatecknare hos bland annat Bolagsverket.

AB (aktiebolag) – i bolagsregistret anges vilka eller vilken av styrelseledamöterna som får ”teckna firman”. En VD får alltid skriva under, se 13 § delgivningslagen.

HB (handelsbolag) – i bolagsregistret finns information om vilka som är bolagsmän och om vem som ”tecknar firman”.

KB (kommanditbolag) – är egentligen ett handelsbolag i grunden men här har de olika bolagsmännen olika ansvar och har också fått olika namn efter sitt ansvar. En kommanditdelägare är en bolagsman som bara ansvarar för en begränsad del medan en komplementär är en bolagsman med obegränsat ansvar. En kommanditdelägare får inte teckna firman. I bolagsregistret finns information om vem eller vilka som är komplementärer och vem som ”tecknar firman”.

Kommunala nämnder – ibland föreläggs en fastighetsnämnd eller en stadsdelsnämnd osv. Även dessa är juridiska personer och det är ytterst kommunfullmäktige som i reglementen styr vem som ”tecknar” respektive nämnd. Det är alltså i kommunens reglemente man får söka efter vem som företräder en nämnd. Det kan även finnas personer som fått fullmakt från nämnden för detta. I praktiken brukar det inte behöva ifrågasättas om en person som skrivit under ett mottagningskvitto på nämndens vägnar verkligen är ordförande, förvaltningschef eller har fullmakt.

Bostadsrättsföreningar – är en sorts ekonomisk förening som ska upplåta lägenheter med bostadsrätt. Det är styrelsen som ”tecknar firman”. Styrelsen i sin tur kan till exempel ge en ledamot denna rätt. Detta ska framgå av information i bolagsregistret.

När det gäller vem som tecknar ett dödsbo kan det bästa sättet vara att kontakta efterlevande. Det kan även finnas uppgifter hos Skatteverket. Delgivning har skett när en person som har rätt att företräda dödsboet har tagit emot beslutet.

Om mottagningskvittot är underskrivet av en person som inte är vare sig adressat eller anges som firmatecknare i Bolagsregistret, är det bra att ta kontakt med adressaten och höra om personen ifråga har fått fullmakt att underteckna. Miljöförvaltningen bör begära in en skriftlig fullmakt, särskilt om beslutet är förenat med vite. Det kan ibland räcka med att göra en tjänsteanteckning eller att man får information via e-post i ärendet om att personen givits fullmakt.

Om adressaten är en samfällighet eller ideell organisation

Om den juridiska personen är en förening kan uppgifter om firmateckning finnas hos Skatteverket, framgå av stadgar eller årsmötesprotokoll. Ett praktiskt sätt kan annars vara att begära in uppgifter från adressaten själv.

Enligt 29 § delgivningslagen får särskild delgivning med juridisk person användas ”om ett försök till vanlig delgivning eller förenklad delgivning har misslyckats i samma delgivningsärende eller ett sådant delgivningsförsök bedöms som utsiktslöst”. Detta kan gälla till exempel ideella föreningar,

samfälligheter och liknande verksamhetsutövare där det kan vara svårt att nå rätt person inom rimlig tid. Särskild delgivning med juridisk person sker genom att handlingen som ska delges skickas till den juridiska personen och att det närmast följande arbetsdag skickas ett kontrollmeddelande om att handlingen har skickats. Delgivning anses ha skett två veckor efter att handlingen skickats.

Om adressaten är en enskild firma

Enskild firma är ingen juridisk person utan drivs av en fysisk person och det är därför denna person som ska skriva under ett delgivningskvitto.

Andra former för delgivning

Beslut kan skickas via posten, rekommenderat med mottagningsbevis (5 § delgivningsförfordningen). Det krävs då att adressaten löser ut sitt beslut på angivet utlämningsställe och då ska posten se till att rätt person undertecknar mottagningsbevis och att utlämningsdagen anges innan beviset skickas tillbaka. Tjänsten är avgiftsbelagd.

Om inget av dessa delgivningssätt har lyckats, eller om miljöförvaltningen i förväg bedömt att adressaten troligen inte kommer att skicka tillbaka ett underskrivet delgivningskvitto eller hämta ut ett beslut på posten, kan så kallad stämningsmannadelgivning användas (31–46 §§ delgivningslagen). Sådan delgivning får utföras av stämningsman till exempel vid polismyndighet eller av anställd vid ett auktoriserat delgivningsföretag. Tjänsten är avgiftsbelagd. Hos [Länsstyrelsen](#) finns information om vilka delgivningsföretag som man har auktoriserat. (Länsstyrelserna, 2014)

Vid stämningsmannadelgivning kan delgivning ske genom att beslutet lämnas till någon vuxen person i adressatens hushåll eller till adressatens arbetsgivare. Om adressaten inte kan påträffas kan delgivning ske genom så kallad spikning, att beslutet lämnas i eller i närheten av adressatens hemvist. Förvaltningen får i dessa fall hjälp av de som utför stämningsmannadelgivningen och kan lita på att ”rätt” person nåts. (Se också avsnittet om utdömande av vite – det är inte alltid spikning räcker för att utdöma vite.)

Slutligen kan en adressat också anses delgiven om vederbörande till exempel hör av sig på telefon och vill diskutera ärendet och beslutet då läses upp för honom eller henne (muntlig delgivning). Gör i sådana fall en utförlig tjänsteanteckning och registrera denna. Det ska tydligt framgå att adressaten är delgiven och känner till beslutet och dess innebörd. Muntlig delgivning har skett när innehållet i beslutet har lästs upp. När ärendet är komplicerat och beslutet omfattande är det inte lämpligt att använda muntlig delgivning. Sådana förhållanden kan man ofta säga finns i tillsynsärenden som rör små avlopp.

Om adressaten bor utomlands

Enligt 3 § delgivningslagen får delgivning med en person som vistas utomlands ske om den stat där delgivning ska ske tillåter det. Vid delgivning får lagen på den utländska orten tillämpas, om det inte skulle strida mot svenska allmänna rättsprinciper. Skatteverket har uppgifter om adresser till fastighetsägare som bor i utlandet. Länsstyrelsen i Stockholms län kan även kontaktas och ge hjälp vid svårare ärenden som gäller utlandsdelgivningar.

13 Handläggning vid överklagande

Om en skrivelse med överklagande kommer in inom tre veckor från att delgivning skett är överklagandet gjort i rätt tid. Miljöförvaltningen behöver därefter bedöma om beslutet ska ändras såsom den klagande begärt, så kallad omprövning. Omprövning kan bara bli aktuellt om förutsättningarna i 27 § förvaltningslagen är uppfyllda. Om förvaltningen gör bedömningen att beslutet är uppenbart oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning, ska förvaltningen ändra beslutet, om det kan ske snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part.

Om det inte finns anledning att ändra beslutet ska ärendet skickas över till länsstyrelsen. Detta gäller även i de fall förvaltningen kan tänka sig vissa eftergifter men inte att helt upphäva beslutet. Ärendet ska då skickas till länsstyrelsen. Förvaltningen bör i yttrandet påtala att man medger viss ändring.

Om överklagandet kommer in innan något delgivningskvitto har kommit tillbaka har man också överklagat i rätt tid.

Visar det sig att överklagandet har kommit in efter att treveckorsfristen har gått är det för sent inkommet och miljöförvaltningen ska inte skicka över något till länsstyrelsen. Istället ska överklagandet avvisas i ett särskilt beslut (24 § förvaltningslagen). Avvisningsbeslutet är överklagningsbart.

Tre instanser prövar ärendet

Det finns tre instanser som överprövar miljönämndens beslut om små avlopp: Första instans är länsstyrelsen, andra instans är mark- och miljödomstol och tredje instans är Mark- och miljööverdomstol. För att ett ärende ska kunna prövas i Mark- och miljööverdomstolen vid Svea Hovrätt (MÖD) krävs prövningstillstånd. Domar och beslut från MÖD är prejudicerande och vägledande varför det kan vara viktigt för rättstillämpningen att driva ett ärende så långt som möjligt.

Observera att överklagningstiden/tiden för att begära prövningstillstånd hos Mark- och miljööverdomstolen inte är tre veckor från att beslutet mottagits utan tre veckor från att mark- och miljödomstolen fattade beslutet (datum för domen). I domen anges vilken dag som är sista dag för överklagande.

14 Uppföljning av att åtgärder vidtas

Registrering i avloppsregistret bör regelbundet ha skett under steg 1–12 så att det är lätt att söka ut de fastigheter som omfattas av förbud eller föreläggande. Avloppsregistret bör vara upplagt så att det är möjligt att söka ut fastigheter som inte har kommit in med ansökan, alternativt inte meddelat att de har vidtagit annan rättelse. Om antalet objekt är begränsade så kan det gå att hålla kontroll över dem med till exempel en excelfil.

Vad ska följas upp?

För fastigheter som har fått anläggningen underkänd gäller det att kontrollera

- 1) att ansökan inkommit,
- 2) att den tillståndsgivna anläggningen är utförd.

För fastigheter som har en avloppsanläggning med en mindre brist som behöver rättas till så behöver kontroll ske av att åtgärderna vidtagits.

Har ansökan inkommit handläggs ärendet på sedvanligt sätt, tillståndsbeslut meddelas och ärendet läggs på bevakning för att följa upp att åtgärden vidtas.

Har den tillståndsgivna anläggningen utförts och tillståndsärendet är avslutat och klart, så avslutas också tillsynsärendet

För fastigheter som har fått åläggande om att rätta till en brist gäller det att kontrollera om redovisning av åtgärderna inkommit, samt att eventuellt göra ett uppföljande tillsynsbesök.

Samordna gärna uppföljningen

Det finns effektivitetsvinster i att en samordnare/projektledare sköter utsökningen av de aktuella fastigheterna och levererar färdiga kontrollistor till övriga i projektgruppen.

Uppföljningen är ett mycket viktigt steg i processen och miljöförvaltningen behöver redan i sin planering avsätta tillräckligt med resurser för detta, så att tillsynsinsatserna kan resultera i faktiska åtgärder.

15 Om beslutet inte följs – använd vite

Har en fastighetsägare inte vidtagit de åtgärder som ålagts honom/henne så kan nästa steg vara att förelägga/ förbjuda med vite. Det är inte säkert att handläggare har delegation på att fatta beslut om vite, varför ärendet kan behöva tas till miljönämnden.

Samma krav gäller som för ett föreläggande utan vite, det vill säga det måste vara riktat till rätt person, det måste vara tydligt formulerat och tidssatt med mera. För att vite ska kunna dömas ut finns också ett antal krav. Se därför också såväl avsnitt 10 som 15.

Två typer av viten

När vite föreläggs ska det bestämmas till ett bestämt belopp baserat på vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden och till omständigheterna i övrigt. Syftet är att storleken på vitesbeloppet ska vara tillräckligt för att förmå adressaten att följa beslutet.

Om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna får vite föreläggas som löpande vite vilket innebär att vitet bestäms till ett visst belopp för varje tidsperiod av viss längd under vilken föreläggandet inte har följts eller, om föreläggandet avser en återkommande förpliktelse, för varje gång adressaten underlåter att fullgöra denna. Om vitesföreläggandet innefattar ett förbud, kan i stället bestämmas att vitet ska betalas varje gång föreskriften överträds. Löpande vite kan bli gällande mot ny fastighetsägare under förutsättning att det skett en anteckning i fastighetsregistret innan ägarbytet. Löpande vite kräver att tillsynsmyndigheten är aktiv och följer upp ärendet med samma intervall som har bestämts i vitesbeslutet. Står det till exempel i beslutet att vitet gäller per månad så bör miljöförvaltningen också följa upp ärendet varje månad genom inspektion. I annat fall finns risk att domstolen bara dömer ut vitet för den månad som visats att vitesföreläggandet överträtts.

Vitets storlek

När vitets storlek ska bestämmas ska tillsynsmyndigheten ta hänsyn till en rad olika faktorer som till exempel vad åtgärden kostar att genomföra, vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden, hur stor miljöpåverkan fortsatt utsläpp har och hur bråttom det är att rättelse sker. Bedömningen ska leda fram till ett vitesbelopp som kan förmå mottagaren att göra vad han/hon ska.

16 Begär utdömande av vite om beslutet inte följs i tid

Tillsynsmyndigheten ska enligt vad som följer av 26 kap 1 § miljöbalken bevaka att beslutade vitesföreläggande följs och begära utdömande av vite hos domstol om rättelse inte skett i tid. Om vitesföreläggandet överträds ska tillsynsmyndigheten vända sig till mark- och miljödomstolen och begära att vitet döms ut. Om mark- och miljödomstolen beslutar att inte döma ut vitet och tillsynsmyndigheten inte är nöjd med domen, kan tillsynsmyndigheten överklaga den till Mark- och miljööverdomstolen. Prövningstillstånd krävs.

Det är viktigt att kontrollera att denna typ av ärende omfattas av delegationen till handläggare eller om ärendet ska till nämnden för beslut, (se Mark- och miljööverdomstolen, M 1748-14, 2014-06-19). Ärendet behöver dock inte kommuniceras med fastighetsägaren och nämndens beslut att begära utdömande hos domstolen är inte överklagningsbart.

Övergripande lagstiftning finns i lag (1985:206) om viten.

I ett mål om utdömande av vite ska domstolen pröva om det föreläggande som ansökan avser är lagligen grundat, om föreläggandet har delgetts adressaten, om det har vunnit laga kraft och om den som har vitesförelagts har brutit mot föreläggandet eller förbudet. Om adressaten (fastighetsägaren) har brutit mot föreläggandet ska domstolen pröva om det funnits giltigt hinder att följa föreläggandet. Om det finns förutsättningar för att vitet ska dömas ut ska domstolen även pröva vitets storlek och beakta om det finns särskilda skäl att jämka det.

Det är många olika moment för miljöförvaltningen att hålla reda på innan vite kan begäras utdömt. Några kontrollpunkter på vägen:

- För att systemet ska fungera effektivt och för att tillsynsmyndigheten ska framstå som trovärdig är det viktigt att man bevakar de ärenden där förelägganden eller förbud förenats med vite. Myndigheten bör inte vänta för länge med en ansökan om utdömande. En sådan bör göras snarast efter att fristen för att vidta åtgärder har löpt ut. Om mer än två år förflutit sedan förutsättningarna för att väcka talan om utdömande av vite uppkom, förfaller ärendet enligt 9§ viteslagen. (Mark- och miljööverdomstolen M 1179-14).
- Har beslutet med vite vunnit laga kraft? Har delgivning skett på ett korrekt sätt? Se bland annat Mark- och miljööverdomstolens dom M 3768-13 där spikning utförts i enlighet med lagstiftningen, men delgivning ändå inte ansågs ha skett. Är det känt att fastighetsägaren inte bor på fastigheten trots att han/hon är mantalsskriven där är spikning inte tillräckligt.
- Kan miljöförvaltningen styrka att överträdelse skett? Det är tillsynsmyndigheten som har bevisbördan och som ska kunna visa att beslutet inte följts. Det räcker till exempel inte att det finns en person folkbokförd på en viss fastighet för att visa att det finns otillåtna utsläpp (mark-och miljödomstolen i Vänersborg M 4679-13).
- Det är vidare otillräckligt att döma ut vite på grundval av att en ansökan om tillstånd inte inkommit och att fastighetsägaren inte har redovisat några vidtagna åtgärder (Mark- och miljööverdomstolen M 1032-09). Besök fastigheten!
- Har fastigheten bytt ägare gäller vitet endast om det är ett löpande vite och beslutet har antecknats i fastighetsregistrets inskrivningsdel.

Vitesföreläggandet och ansökan om utdömande av vite måste annars avse samma adressat. Om inte får tillsynsmyndigheten fatta ett nytt beslut mot den nya ägaren.

- Är det rätt person som har skrivit på delgivningskvittot? Om det är en juridisk person som vitesförelagts – ska behörig delgivningsmottagare (firmatecknare) ha skrivit under delgivningskvitto. Se även M 2654-11 från Vänersborgs mark- och miljödomstol där det inte gick att se vem som skrivit under delgivningskvittot. Om adressaten är en fysisk person kan man inte göra annan kontroll än att namnet på delgivningskvittot stämmer med adressaten.
- Om det är en juridisk person, till exempel ett aktiebolag som vitesförelagts – är det fortfarande verksamt? Ett bolag som gått i konkurs kan inte efterkomma beslutet eftersom ett konkursbo inte har rätt att förfoga över egendomen enligt konkurslagen. (Växjö miljödomstol, M 2650-08).
- Har överträdelse konstaterats vid flera tillfällen vid löpande vite? Ansök då om vitets utdömande i separata ansökningar eftersom det finns en ”stoppregel” i 9 § viteslagen, som gör att domstolen inte kan döma ut mer i vite än vad som anges i föreläggandet. (Se till exempel M 1748-08 från Växjö miljödomstol: en miljönämnd ansökte om utdömande av löpande vite med två veckors intervall för fastighetsägare som inte hade åtgärdat bristfälligt avlopp. En ansökan gavs in för varje tvåveckorsperiod och behandlades som separata mål även om miljödomstolen fattade ett beslut. Vite dömdes ut med 35. 000 kr – totalt 7 tvåveckors perioder om vardera 5 000 kr.)

17 Tvångsvis genomförande

Ibland kan miljöförvaltningen konstatera att förvaltningens krav inte har blivit tillgodosedda trots att flera tillsynsåtgärder vidtagits. Kanske inte ens ett löpande vite har kunnat förmå fastighetsägaren att rätta till sin bristfälliga avloppsanläggning, så som var fallet i mål M 1988-12 från Nacka mark- och miljödomstol. En miljönämnd förbjöd utsläpp av spillvatten från WC och BDT. Förbudet förenades med ett löpande vite. Upprepade gånger hade vite dömts ut. Mark- och miljödomstolen avslag nämndens förnyade ansökan om utdömande av vite och menade att de redan utdömda vitesbeloppen om 130 000 kr inte hade gjort någon skillnad. Kommande viten antogs inte ge önskad effekt utan endast ytterligare förvärpa fastighetsägarens ekonomiska situation. Nämnden upplystes om möjligheten att istället besluta att vidta rättelse på den felandes bekostnad.

Miljönämnden måste i ett fall som detta noga överväga hur man bäst driver tillsynsärendet vidare. Krav på åtgärder måste vara miljömässigt motiverade och inte innebära ett oproportionerligt ingripande från myndighetens sida. Rättelse på den felandes bekostnad kan vara en möjlighet, men förutom proportionalitetsaspekter måste även risken för att kommunen får bekosta åtgärderna med skattepengar noga övervägas innan man beslutar om sådan rättelse. Kan man istället nöja sig med tillfälliga lösningar till dess fastigheten byter ägare eller att förhållandena förbättrats för fastighetsägaren? I denna rapport ges inget förslag på lösning för dessa ärenden.

Det finns dock några olika möjligheter att tvångsvis genomföra myndighetens beslut om man kommer fram till att det är det som måste göras. Viktigt är att komma ihåg att myndigheten bör gå varsamt fram och väga eventuellt tvångsingripande mot den faktiska risk för påverkan på miljön och hälsan som föreligger i det enskilda ärendet.

Verkställighet av kronofogdemyndigheten, 26 kap 17 § MB

Tillsynsmyndigheten kan ansöka hos kronofogdemyndigheten om att denne ska verkställa beslutet. Blankett finns på [kronofogdemyndighetens hemsida](#). För verkställighet tar kronofogdemyndigheten ut en avgift.

(Kronofogdemyndigheten, 2014)

Det måste inte vara ett beslut förenat med vite för att man ska kunna ansöka om verkställighet, däremot måste beslutet ha vunnit laga kraft, såvida inte beslutet har förenats med ett förordnande om omedelbar verkställighet det vill säga, att det ska gälla omedelbart, även om det överklagas.

När det gäller miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken och små avlopp under 200 pe gäller att tillsynsmyndigheten ska samråda med Havs- och Vattenmyndigheten innan man använder sig av 26 kap 17 eller 18 §§ miljöbalken. Om saken är så brådskande att samråd inte hinns med, får tillsynsmyndigheten fatta beslut om rättelse ändå. Denna samrådsbestämmelse finns i 29 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Miljöförvaltningen bör kontakta kronofogdemyndigheten så tidigt som möjligt. Detta för att kronofogdemyndigheten ska kunna förbereda åtgärder och ha kompetent personal i beredskap. Här bör man särskilt uppmärksamma att kronofogden kan ha svårt att hjälpa till med verkställigheten på grund av tillsynsmyndigheternas praxis att formulera tillsynsbesluten som ett förbud mot utsläpp till bristfällig anläggning. Kronofogden har bättre möjlighet att verkställa beslut som innebär beskrivna åtgärder, vilket praxis i dessa ärenden har gått ifrån allt mer.

Rättelse på den felandes bekostnad, 26 kap 18 § MB

En tillsynsmyndighet får besluta att rättelse av en brist ska ske på den felandes bekostnad. Detta innebär att någon annan vidtar de åtgärder som behövs, kostnaderna förskötteras av kommunens medel och verksamhetsutövaren krävs på betalning i efterskott. Bestämmelserna syftar till att tillsynsmyndigheten själv ska kunna besluta om rättelse utan att behöva gå omvägen via kronofogdemyndigheten och därigenom kunna få till en lösning snabbare och lättare.

Det normala är att tillsynsmyndigheten först meddelar beslut om föreläggande eller förbud. Beslut om rättelse på den felandes bekostnad får dock meddelas utan föregående föreläggande eller förbud, om tillsynsmyndigheten med hänsyn till risken för allvarliga skador finner att rättelse bör göras genast eller det finns andra särskilda skäl. Som exempel anges i förarbetena fall där det finns skäl att anta att ett föreläggande eller förbud inte skulle följas tillräckligt snabbt eller effektivt eller att det inte skulle leda till det önskade resultatet. Detta kan bli aktuellt till exempel då det är nödvändigt med en snabb handläggning för att undanröja en hälso- eller miljörisk, men också i bagatellartade fall där rättelse kan ske på ett enkelt sätt genom tillsynsmyndighetens försorg.

Det praktiska genomförandet sker genom att tillsynsmyndigheten anlitar någon som mot ersättning utför åtgärden. När det gäller små avlopp ska också tillsynsmyndigheten samråda med Havs- och vattenmyndigheten innan beslutet fattas. Om saken är så brådskande att samråd inte hinns med, får tillsynsmyndigheten fatta beslut om rättelse ändå, se 29 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Tillsynsmyndighetens beslut om rättelse kan överklagas, men myndigheten kan bestämma att det ska gälla omedelbart även om det överklagas.

När tillsynsmyndigheten beslutar om rättelse sker detta med förutsättningen att verksamhetsutövaren själv ska stå för kostnaden. Det är tillsynsmyndigheten som i första hand betalar för åtgärdens utförande. Meningen är dock att verksamhetsutövaren i slutänden ska stå för kostnaden för rättelseåtgärderna och det kan bli genom en skadeståndsprocess vid allmän domstol.

18 Avsluta ärendet

Ett tillsynsärende måste alltid avslutas med någon form av beslut. Både förbud och föreläggande ska följas upp och vad resultatet blir av uppföljningen bör också dokumenteras skriftligt. Ett tidsbestämt förbud ska kontrolleras och om fastighetsägaren följt förbudet bör detta framgå i ärendet. Det bör även vara tydligt vilken bedömning förvaltningen slutligen gjort. Fastighetsägaren har rätt att veta om förvaltningen tänker ställa ytterligare krav mot honom/henne eller om myndigheten är nöjd. Det är även värdefullt för förvaltningen att det är tydligt redovisat om anläggningen uppfyller miljöbalkens krav eller inte. Detta inte minst för att handläggare byts ut och kunskap om förhållandena annars riskerar att gå förlorade.

Även om fastighetsägaren har sökt och fått tillstånd till en ny anläggning är detta i sig inte en garanti för att fastighetens avloppsproblem blir åtgärdat. Ett tillstånd innehåller inget krav på åtgärder utan det är i förbud/föreläggande sådana ställs mot fastighetsägaren.

Om miljöförvaltningen har formulerat sitt beslut som ett ”förbud att från och med ett visst datum släppa ut spillvatten från WC och BDT till den bristfälliga avloppsanläggningen på fastigheten”, så har detta beslut efterkommit när ett nytt tillstånd givits och den nya anläggningen är på plats. I dessa fall behövs inget särskilt upphävande av förbudet eftersom den bristfälliga anläggningen inte längre existerar. För tydlighetens skull kan en anteckning ändå göras i samband med att den nya anläggningen tas i bruk. Om tillsynsbeslutet formulerats på annat sätt bör fastighetsägaren få ”ett kvitto” på att förvaltningen är nöjd med vidtagna åtgärder och i ett kortare beslut meddela detta.

Om ett tillsynsärende har påbörjats efter klagomål från exempelvis en granne måste ärendet avslutas med ett formellt beslut som grannen också delges.

Om myndigheten inte har förbjudit ”utsläpp till den bristfälliga anläggningen” utan förbjudit utsläpp som inte uppfyller vissa utsläppskrav eller liknande kan det behövas ett ytterligare beslut för att verksamhetsutövaren säkert ska veta vad som gäller. Ett enklare beslut kan då fattas där man beskriver vilka förbättringar som gjorts och att anläggningen numera uppfyller miljöbalkens krav och att tidigare förbud upphävs.

Glöm dock inte att kontakta inskrivningsmyndigheten så att förbud och förbud med vite inte ligger kvar.

Avsluta också ärendet i ärendehanteringssystemet.

19 Efterarbete – sammanställ de samlade resultaten av tillsynen och återkoppla till fastighetsägaren

En faktor som påverkar fastighetsägarnas handlande och deras motivation för att vidta åtgärder är bland annat tilltron till miljöförvaltningens förmåga att ställa krav som löser miljöproblemen som finns i området. Som nämnts inledningsvis (del 2) – tillsynsmyndigheten måste jobba på miljöevidensen både före och efter åtgärd – vilken minskad miljöbelastning fås med olika systemlösningar, har belastningen minskat, syns effekter nedströms? Andra viktiga faktorer för en fastighetsägare är att myndighetsutövningen upplevs rättvis – ”har jag åtgärdat mitt avlopp så vill jag veta att andra också gjort det”. (Wallin, Molander, & Johansson, 2011)

Av detta dras slutsatsen att det är viktigt att miljöförvaltningen följer upp och återkopplar till de fastighetsägare som planerar eller har gjort åtgärder. Exempel på hur detta kan göras praktiskt ges i del 2.

Sanktioner

Miljösanktionsavgift

Naturvårdsverket har givit ut en handbok om miljösanktionsavgifter och hur handläggningen av dessa ärenden ska gå till. I denna vägledning hänvisar vi i första hand till denna. Här nedan kommenteras endast några speciella frågor som särskilt rör små avlopp.

Ur Handbok 2001:1, Handläggning av ärenden om miljösanktionsavgift (Naturvårdsverket, 2001)

Handläggning av ärenden om miljösanktionsavgift innefattar typiskt sett följande moment:

1. Misstanke om överträdelse
2. Utredning om en överträdelse har ägt rum och att överträdelsen verkligen träffas av det som anges i bilagan till förordning om miljösanktionsavgifter och i den författning som förordningen hänvisar till
3. Utredning om vem som är ansvarig för överträdelsen
4. Utredning av vilket belopp som ska tas ut – Är det fråga om enupprepad överträdelse och dubbel avgift?
5. Dokumentation och kontroll av att bevisningen är tillräcklig
6. Kommunikering (av utredningsrapporten etc.) med den avgiftsskyldige
7. Bedömning om myndigheten ska lägga ner ärendet eller gå vidare och om det är oskäligt att ta ut avgift
8. Eventuellt beslut om att ta ut avgift. - Vem ska besluta och vad ska beslutet innehålla?
9. Expediering av beslutet. - Vem ska få beslutet och vad ska skickas tillsammans med beslutet?
10. Delgivning av beslutet
11. Rutiner för betalning av avgiften; handlingar skickas till Kammarkollegiet
12. Eventuellt överklagande; om i rätt tid skickas handlingar till miljödomstolen,
 1. annars avvisas överklagandet
13. Eventuell självrättelse
14. Eventuell omprövning

(I handboken finns detaljerade beskrivningar av varje moment i handläggningen)

När kan miljösanktionsavgift påföras?

I 3 kap förordning om miljösanktionsavgifter (SFS 2012:259) anges när det kan bli fråga att påföra en avgift. I den första paragrafen föreskrivs att för en överträdelse av 13 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ska miljösanktionsavgift betalas med 5000 kronor om överträdelsen är att utan tillstånd inrätta en avloppsanordning. Med undantag av så kallade provgropar och andra åtgärder inom ramen för undersökning och projektering av anordningen, så får inrättandet av en avloppsanläggning inte på något sätt påbörjas förrän ett tillstånd föreligger. (Naturvårdsverket, Små avloppsanläggningar Handbok till allmänna råd, 2008).

Det är tillsynsmyndigheten som har bevisbördan för att en överträdelse har begåtts och det kan ibland vara svårt att i efterhand få fram skriftlig dokumentation. Det kan dock räcka med muntliga uppgifter från fastighets-

ägaren om tidpunkten för anläggandet. Preskriptionstiden är fem år, vilket framgår av 30 kap. 6 § miljöbalken.

Om en anläggning påbörjas innan beslut har meddelats och anledningen till detta är att beslut inte har kunnat meddelas på grund av att ansökan är ofullständig, så kan miljöstraffavgift påföras. Samtidigt bör miljöförvaltningen förelägga sökanden att inkomma med kompletteringar. Följer inte sökanden föreläggandet, får myndigheten besluta att bristen ska avhjälpas på sökandens bekostnad eller avvisa ansökan. Dessa beslut går att överklaga.

Bestämmelserna om miljöstraffavgifter gäller inte för det fallet att någon ändrar en befintlig avloppsanläggning. Inte heller att man kopplar BDT-vatten till en befintlig anläggning. Miljöstraffavgifterna tar enbart sikte på följande situationer:

- någon inrättar en tillståndspliktig anläggning utan tillstånd,
- någon ansluter WC till en befintlig anläggning som inte tidigare tog emot sådant avloppsvatten, eller
- någon inrättar en anmälningspliktig anläggning.

Några rättsfall får belysa detta:

- En fastighetsägare bytte ut en stenkista mot en infiltrationsbädd samt ändrade lokaliseringen för utsläppet med cirka 10 meter från det ursprungliga direktutsläppet, utan att invänta tillstånd. I domen konstaterar Miljööverdomstolen att fastighetsägaren *”har ändrat sin befintliga avloppsanläggning både vad gäller reningsmetod och utsläppspunkt. Eftersom ändringarna avser de viktigaste funktionerna vid inrättandet av en avloppsanläggning är enligt Miljööverdomstolens mening NN:s åtgärd att jämställa med en nyanläggning”*. Miljöstraffavgift dömdes ut. (Miljööverdomstolen, M 5369-09)
- Vid tillsyn upptäckte miljöförvaltningen en fastighet med ett BDT-avlopp och en sluten tank som det inte fanns något tillstånd för. Tillsynsmyndigheten påförde miljöstraffavgift för att ha inrättat en avloppsanordning utan att ha tillstånd eller anmält åtgärden. Fastighetsägarna påstod att det var fråga om gamla anläggningar, men myndighetens utredning visade att anläggningarna var anlagda inom fem år tidigare. Miljöstraffavgift dömdes ut. (Miljööverdomstolen, M 390-09)
- En förening ålades att betala miljöstraffavgift då föreningen utan tillstånd hade anslutit vattentoilet till en befintlig anläggning som inte tidigare hade någon sådan ansluten. Personen som anlätts för anslutning hade lovat att se till att alla handlingar som krävdes fanns. Detta påverkade dock inte bedömningen i domstolen och beslutet om miljöstraffavgift kvarstod. (Mark- och miljödomstolen, Vänersborg, M 179-11)
- En fastighetsägare fick tillstånd för att anordna avlopp för WC till sluten tank. Tillståndet utnyttjades. Fastighetsägaren lät därefter inrätta ytterligare en ny WC-tank samtidigt som den gamla var kvar. Beslut med miljöstraffavgift påfördes. Mark- och miljööverdomstolen ansåg att en avloppsanordning inrättats utan tillstånd. Miljöstraffavgift dömdes ut. (Mark- och miljööverdomstolen M 2275-13)

Miljösanktionsavgift när det är flera fastighetsägare

Vid beslut om miljösanktionsavgift ska beslut fattas om en enda avgift och någon av fastighetsägarna ska debiteras. Det går sålunda inte att dela upp miljösanktionsavgiften på flera delägare till fastigheten eller att för var och en ta ut hela beloppet. KommunikERING måste dock ha skett med alla fastighetsägare som har ett solidariskt betalningsansvar. Hur avgiften ska fördelas inbördes mellan fastighetsägarna är en sak för fastighetsägarna att bestämma. (Naturvårdsverket, Handbok om miljösanktionsavgifter SNV 2001:1, 2001).

Miljösanktionsavgift betalas till Kammarkollegiet

Den som har fått ett beslut om miljösanktionsavgift måste betala även om han/hon överklagar beslutet. Om beslutet upphävs eller ändras återbetalas det inbetalda beloppet med ränta.

När beslut fattats om miljösanktionsavgift fylls även ett försättsblad i (finns på [Kammarkollegiets hemsida](#)). Detta skickas tillsammans med bevis om delgivning till Kammarkollegiet.

Åtalsanmälan vid misstanke om brott

Miljöförvaltningen är skyldig att anmäla överträdelser som kan vara brottsliga. Denna skyldighet framgår av 26 kap 2 § miljöbalken. För att det ska vara fråga om "misstanke om brott" måste en överträdelse stämma överens med någon av de brottsbeskrivningar som finns i 29 kap miljöbalken. Förvaltningen ska endast konstatera att en överträdelse ägt rum, inte ta ställning till om det är fråga om något uppsåt eller oaktsamhet i samband med överträdelsen, göra någon bedömning av vem misstanken ska riktas mot eller om brottet kan anses som ringa. Detta är en uppgift för åklagaren.

Att en anmälan gjorts innebär inte att förvaltningens övriga skyldigheter som tillsynsmyndighet sätts ur spel. Miljöförvaltningen ska fortsätta sitt arbete, till exempel genom att meddela föreläggande eller förbud, får att få till stånd rättelse så att miljöbalkens krav följs.

Det är inte brottsligt att bryta mot ett föreläggande eller förbud som förvaltningen meddelat, inte heller att släppa ut avloppsvatten i strid mot förbudet i 12 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. En överträdelse måste överensstämja med en specifik brottsbeskrivning i 29 kap miljöbalken. Några exempel på brottsbeskrivningar som skulle kunna vara aktuella att anmäla är:

- 29 kap 4 § 2. – för otillåten miljöverksamhet döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet i egenskap av innehavare av det tillstånd som gäller för verksamheten eller åtgärden och som har meddelats med stöd av balken, bryter mot ett villkor eller en bestämmelse i tillståndet eller i beslutet.
- 29 kap 1 § – för miljöbrott döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet orsakar att det i mark eller vatten släpps ut ett ämne som typiskt sett eller i det enskilda fallet medför eller kan medföra en förorening som är skadlig för människors hälsa i en omfattning som inte har ringa betydelse eller någon annan betydande olägenhet för miljön.

Vi vill även peka på bestämmelsen i 29 kap 11 § miljöbalken där det sägs att om ett vitesföreläggande har överträtts, döms inte till ansvar för något brott om det gäller en gärning som omfattas av föreläggandet. Vidare sägs där att om en gärning också kan föranleda en miljöstraffsavgift och inte kan antas föranleda annan påföljd än böter, får åtal väckas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Om förvaltningen anser att det är svårt att bedöma om en brottsbeskrivning verkligen gäller för en överträdelse eller om man har andra frågor när det gäller tillämpningen av 29 kap. bör myndigheten ta kontakt med åklagare eller polis och be om hjälp. Det kan även uppstå frågor om det finns underlag hos förvaltningen som åklagare inte anser ska lämnas ut under tiden ett eventuellt brott utreds. Sådana bedömningar måste handläggarna på förvaltningen få hjälp med av polis/åklagare.

Det kan här även nämnas att flera miljösamverkanorganisationer har tagit fram förslag på hur åtalsanmälan kan se ut och vilka uppgifter som är bra att inte glömma. De kan nås via [Miljösamverkan Sverige](#).

Avgifter för tillsyn

För att säkerställa att miljöförvaltningen har resurser att bedriva tillsyn kan kommunen ta ut en avgift. Avgiften kan tas ut samlat i slutet av ett ärende eller deldebiteras efter inspektion, då förbud meddelas, för uppföljande tillsyn etc. En avgift debiteras genom ett beslut som ska utformas på samma sätt som andra typer av beslut. Av beslutet ska framgå hur avgiften beräknats, vad som ingår i avgiften och tillämpligt lagstöd. Det ska även alltid bifogas en anvisning om hur avgiftsbeslutet kan överklagas.

Tillsynsmyndigheten får besluta att beslutet ska gälla direkt även om det överklagas, i enlighet 9 kap 5 § förordning (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken. Det innebär att fastighetsägaren ska betala in avgiften även om han/hon överklagar avgiftsbeslutet. Om avgiften skulle upphävas eller jämkas får myndigheten återbetala med ränta.

Delgivning av avgiftsbeslut

Miljöförvaltningen ska se till att adressaten får avgiftsbeslutet. Förvaltningen behöver även bestämma på vilket sätt denne ska underrättas. Många miljöförvaltningar väljer att inte kräva att mottagaren skriver under ett delgivningskvitto eller på annat sätt kvitterar mottagandet. En sådan handläggning förklarar och förkortar det administrativa arbetet hos förvaltningen samtidigt som det inte leder till någon rättsförlust för den enskilde. Här finns endast en motpart – adressaten för avgiften – och konsekvenserna för denne blir att tiden för överklagande blir längre än vid en formell delgivning. Eftersom förvaltningen inte har något bevis på när formell delgivning skett blir det oftast omöjligt att avvisa ett överklagande på grund av att det kommit in för sent. Denna konsekvens anser de flesta förvaltningar, som tillämpar denna rutin, uppvägs av övriga fördelar.

Planera för återkommande tillsyn

Processen som beskrivits tidigare i del 3 är i första hand inriktad på arbetet med att åtgärda äldre, bristfälliga anläggningar, där huvuddelen behöver ersättas av helt nya anläggningar. Miljöförvaltningen bör även fundera på när tillsynen ska inrikta sig på att upprätthålla avloppens funktion på lång sikt så att tillstånd och villkor i tillståndet följs. Speciellt viktigt blir det att arbeta parallellt även med sådan återkommande tillsyn i de kommuner där resultatet av tillsynen blir skötselkrävande anläggningar såsom markbäddar med fosforfällning/fosforfälla eller minireningsverk. I dessa fall krävs, för att den förutsatta reningsfunktionen ska upprätthållas, både service av fackman och en initierad egenkontroll hos fastighetsägaren.

Det innebär att en behovsutredning enligt 1 kap 6 § miljötillsynsförordningen, som omfattar hela "beståndet" av små avlopp i kommunen kan behöva göras, samt att förvaltningens tillsynsplan anpassas därefter. Jämför med tillsynsplaner för återkommande tillsyn inom andra av miljöförvaltningarnas tillsynsområden, till exempel mekaniska verkstäder, restauranger och frisörer.

En riskklassning av de små avloppen i en kommun kan vara utgångspunkten för en sådan tillsynsplan. Med många, kanske flera tusen, tillsynsobjekt, får förmodligen förutsättningen för en sådan riskklassning vara att miljöförvaltningen har ett väl utvecklat och väl underhållet digitalt avloppsregister med möjlighet till GIS-koppling, för att klassningen ska kunna göras på ett effektivt sätt. Riskfaktorer som kan vägas in är till exempel:

- Tekniska förutsättningar (robusthet, ålder, behov av skötsel och underhåll)
 - Geografiskt läge (allmän belastning på recipient – hög eller normal skyddsnivå, statusklassning, vattenskyddsområde)
 - Geografiskt läge (retention – avstånd till vattendrag)
 - Nyttjande (permanent- eller fritidsboende)
 - Vilken typ av avloppsvatten som är anslutet – WC+BDT eller enbart BDT
- Tillsynsmetoden bör också anges i planen – avses tillsynen bedrivas genom inspektioner, begäran om redovisning av dokumentation kring skötsel och egenkontroll eller på något annat sätt?

Under 2014 beviljade Havs- och vattenmyndigheten medel till ett antal pilotprojekt som bland annat syftade till att utveckla kommunala GIS-verktyg för att skatta retention och risken för ett litet avlopps påverkan på en känslig recipient, samt att med utgångspunkt från detta och tillgängliga uppgifter i avloppsregistret riskklassa tillsynsobjektet. Projektrapporter kommer att publiceras på HaV:s webbplats under våren 2015.

Del 4. Bedömning

Fotograf: Marie Olofsson.

Del 4 av 5 ur rapporten Vägledning och exempel för effektiv tillsyn av små avlopp

Sammanfattning del 4

I kapitlet ges vägledning till bedömning av om en avloppsanläggning uppfyller miljöbalkens krav eller inte. Med stöd av rättsfall beskrivs omständigheter som kan påverka bedömningen och hur tillsynsmyndigheten kan förhålla sig till dem.

Sammanfattningsvis – det viktigaste som tillsynsmyndigheten behöver förhålla sig till är att alla anläggningar måste bedömas var för sig i varje enskilt ärende. Det går inte att generalisera utan miljöbalken kräver att man tydligt gör avvägningar och fattar beslut för varje enskilt fall.

Tillsynsmyndigheten behöver också förhålla sig till enligt vilken lagstiftning som anläggningen är tillståndsgiven, vilken typ av avloppsvatten det handlar om, om utsläppet sker till vattenområde/tätbebyggelse eller inte, anläggningens ålder och teknik, fastighetsägarens skötsel av anläggningen, recipientens känslighet, synliga tecken på problem med mera.

Sist i kapitlet beskrivs sex stycken typärenden av olika karaktär med förslag på bedömning och handläggning av dem.

Del 4. Bedömning av om avloppsanläggningar uppfyller miljöbalkens krav

Vid bedömning av hur avloppsanläggningar uppfyller miljöbalkens krav bör det första man har i åtanke vara att alla anläggningar måste bedömas för sig i varje enskilt ärende. Det går inte att generalisera utan miljöbalken kräver att man tydligt gör avvägningar och fattar beslut för varje enskilt fall.

Har anläggningen fått tillstånd före eller efter miljöbalken?

Avlopp tillståndsgivna enligt hälsoskyddslagen har bedömts utgöra ett slags byggnadstillstånd som kunde kompletteras med krav på avloppsvattnets utsläppande. Mark- och miljööverdomstolen har bland annat i rättsfall M 464-03 bedömt att tillståndens rättsverkan enligt 24 kap 1 § miljöbalken är begränsad till inrättandet. Enligt Mark- och miljööverdomstolen hindrar därför inte denna bestämmelse att miljömyndigheterna ställer ytterligare krav angående utsläppen från anläggningar med tillstånd enligt hälsoskyddslagen med stöd av de allmänna hänsynsreglerna. Myndigheterna behöver därför inte använda sig av det särskilda förfarandet för omprövning utan kraven kan ställas genom ett beslut, förelägganden eller förbud enligt 26 kap 9 § miljöbalken.

Är tillståndet meddelat med stöd av miljöbalken så måste istället bestämmelserna i 24 kap. 3 och 5 §§ miljöbalken tillämpas när det gäller frågor som har omfattats av prövningen. Avlopp tillståndsgivna enligt miljöbalken har den rättskraft som följer av 24 kap 1 § miljöbalken. Detta betyder bland annat att miljöförvaltningen normalt är förhindrad att genom föreläggande skärpa de krav som följer av tillståndet. Är en fråga inte prövad i tillståndet kan föreläggande användas. Om förvaltningen anser att ett tillstånd eller villkor bör rivas upp eller ändras så ska bestämmelserna i 24 kap tillämpas. Dessa tillstånd får återkallas om någon av omständigheterna föreligger som anges i 24 kap. 3 §. För små avloppsanläggningar är det förmodligen främst aktuellt att tillämpa punkten 2 – när tillståndet eller villkor som gäller för verksamheten inte har följts och *avvikelsen inte är av ringa betydelse*. Det krävs naturligtvis väldigt starka skäl för att återkalla ett tillstånd. Det är miljöförvaltningen i sin roll som tillståndsmyndighet som har en möjlighet att återkalla. Myndigheten har en viss frihet vid bedömningen; den "får" besluta om återkallelse men kan också nöja sig med en lindrigare påföljd – närmast omprövning enligt 24 kap 5 § miljöbalken.

Bestämmelsen ger en möjlighet för tillståndsmyndigheten att ompröva, den innebär inte ett obligatoriskt krav. Ett beslut enligt denna paragraf innebär inte att tillståndet kan upphävas. Omprövningen kan enligt lagtexten bara avse vissa typer av bestämmelser som får anses utgöra en del av tillståndet, avseende omfattningen, och i övrigt gå ut på att meddelade villkor och andra bestämmelser ändras eller upphävs eller att nya sådana meddelas. En begränsning av

omprövningsmöjligheten framgår av bestämmelsen – beslutet får inte gå så långt att verksamheten inte längre kan bedrivas eller avsevärt försvåras.

Miljöförvaltningen måste här tänka på att bestämmelserna i 24 kap gäller för alla tillstånd meddelade enligt miljöbalken och inte alls är utformade med särskild inriktning på tillstånd för små avlopp. I rättspraxis har ännu inte hunnit prövas så många omprövnings- eller återkallelseärenden, men de flesta av förutsättningarna i 24 kap 3 och 5 §§ miljöbalken kommer förmodligen aldrig att bli aktuella i denna typ av ärenden. Den punkt som troligen kommer att tillämpas är punkten 4 som gäller avvikelse från tillstånd eller villkor som gäller för verksamheten. I motsats till vad som gäller vid återkallelse kan omprövning enligt lagtexten ske *även vid avvikelse av ringa betydelse*. Även här bör man dock undanta avvikelser som saknar inverkan på miljön. Det kan här påminnas om att lagstiftaren särskilt givit tillsynsmyndigheterna i uppgift att när det gäller miljöfarlig verksamhet som omfattas av tillstånd, fortlöpande bedöma om meddelade villkor är tillräckliga. Detta framgår av 26 kap 1 § 2 st miljöbalken.

Utsläpp till vattenområde eller inte?

Hur sker utsläppet? Har miljöförvaltningen kunnat konstatera utsläpp till vattenområde av orenat toalettavloppsvatten? I så fall kan krav på rening av toalettavloppsvatten grundas direkt på förbudet i 12 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd:

12 § Det är förbjudet att i vattenområde släppa ut avloppsvatten från vattentoalett eller tätbebyggelse, om avloppsvattnet inte har genomgått längre gående rening än slamavskiljning.

Vad som sägs i första stycket gäller dock inte om det är uppenbart att sådant utsläpp kan göras utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Är det osäkert om det verkligen är ett direktutsläpp, kanske sker utsläppet till en stenkista eller en åkerdränering, då kan anläggningen bedömas utifrån 9 kap. 7 § miljöbalken samt de allmänna hänsynsreglerna.

7 § Avloppsvatten ska avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål ska lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras.

I förordningen för miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd finns inte någon definition av begreppet vattenområde. Ledning får istället hämtas från bestämmelsen i 11 kap. 4 § miljöbalken av vilken det framgår att med vattenområde avses ett område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd. I förarbetena (prop. 1997/98:45 del II s. 128) nämns som exempel sjöar, vattendrag, diken, kärr och konstgjorda vattensamlingar såsom regleringsdammar och bevattningsmagasin.

Vad är tätbebyggelse?

Tätbebyggelse är inte heller definierat i förordningen för miljöfarlig verksamhet. I mål nr M 4320-13 från Mark- och miljödomstolen i Nacka 2013-12-20 konstateras dock vad som inte är tätbebyggelse:

Fastigheten ligger inom ett område sydost om X tätort. Avståndet till närmaste samling av hus är ca 600 meter. Mot bakgrund av fastighetens avsides belägna placering anser mark- och miljödomstolen inte att fastigheten ligger inom ett tätbebyggt område.

Som hjälp vid tolkningen av ”tätbebyggelse” kan Statistiska Centralbyråns (SCBs) definition av begreppet tätort användas. SCB följer en gemensam nordisk definition av tätort som bestämdes 1960. Grundregeln är att tätorten bör ha över 200 invånare och att avståndet mellan husen normalt inte är mer än 200 meter. Undantag kan göras i de fall då hussamlingar med ett avstånd på över 200 meter ändå bedöms ligga inom en större orts influensområde. Då kan den större orten tillgodoräkna sig detta område. Andra undantag från 200-metersregeln kan göras då avbrottet i den sammanhängande bebyggelsen utgörs av allmännyttiga områden som idrottsplatser, järnvägslinjer, kajer, kyrkogårdar, lagerplatser, parker, parkeringsplatser och vägar. (Statistiska centralbyrån, 2008)

”Tätbebyggelse” i miljöbalkens mening skulle förmodligen också kunna jämföras med samlad bebyggelse som tidigare var ett begrepp inom den äldre plan- och bygglagen (1987:10) (PBL). Med samlad bebyggelse avsågs ”områden med tomter som gränsar till varandra eller som åtskiljs endast av vägar eller naturmark och som tillsammans har minst 10–20 hus”. Detalplaner förutsätter samlad bebyggelse och bör därför kunna likställas med tätbebyggelse. Begreppet samlad bebyggelse enligt den gamla plan- och bygglagen har sedan 2011 ersatts av det vidare begreppet sammanhållen bebyggelse (”bebyggelse på tomter som gränsar till varandra eller skiljs åt endast av en väg, gata eller parkmark”) enligt den nya plan- och bygglagen (2010:900).

I översiktsplanen för en kommun brukar områden som anses vara sammanhållen bebyggelse finnas utmärkta.

Områden som kan definieras som tätbebyggelse kan utgöra områden som omfattas av 6 § lagen om allmänna vattentjänster.

Miljönämndens utredningsskyldighet

Hur omfattande utredning måste en tillsynsmyndighet göra för att kunna bedöma en avloppsanläggning och fatta beslut? Vi kan här få vägledning i tre rättsfall som samtliga behandlar frågan om myndighetens utredningsskyldighet.

Rättsfall 1

I en dom från mark- och miljödomstolen i Växjö (M 230-11, 2011-02-23) gjorde domstolen en samlad bedömning och ansåg att utredningen var tillräcklig för att ligga till grund för bedömningen att anläggningens funktion var så bristfällig att det fanns risk för olägenheter för människors hälsa och miljö.

Bakgrunden till ärendet var att en miljönämnd hade förbjudit en fastighetsägare att släppa ut spillvatten som inte genomgått längre gående rening än slamavskiljning från WC eller BDT. Anläggningen utgjordes av en infiltration från 1975. Trekammarbrunnen hade t-rör, men det fanns ingen fördelningsbrunn, inga luftningsrör och fastighetsägaren var osäker på var infiltrationen låg. De överprövande instanserna ansåg att det var en brist i nämndens besluts-

underlag att nämnden inte visste var anläggningen låg, men eftersom anläggningen i sin helhet var utförd 1975 så ansågs, att med den allmänna kunskapen om hur anläggningar utfördes 1975, kunde anläggningen inte förväntas uppfylla dagens krav på rening. Fastighetsägaren hade givits möjlighet att inkomma med synpunkter samt beskrivning av anläggningen, men hade inte anfört att han hade vidtagit några åtgärder sedan anläggandet som var av betydelse för anläggningens funktion. Eftersom fastighetsägaren inte hade några egna kunskaper om anläggningen och heller inte hade utfört några förbättringsåtgärder tolkade domstolen in hur man brukade anlägga avloppsanläggningar 1975 och jämförde dessa med dagens krav.

Sammanfattningsvis var domstolens skäl för att gå på miljönämndens linje och förbjuda anläggningen följande:

1. Hög ålder på anläggningen
2. Det fanns ingen kunskap om var infiltrationen är anlagd och hur den byggts. Det fanns inga uppgifter om vilket material som tillförts eventuellt efterföljande reningssteg. Det fanns heller inget dokumenterat om bedömning av olägenhet eller uppgifter om grundvattennivån, avstånd till berg med mera. Däremot vet man hur anläggningar generellt byggdes 1975.
3. Fastighetsägaren hade givits tillfälle att komplettera ärendet med uppgifter om anläggningens utformning och funktion men har inte haft någon kunskap. Fastighetsägaren hade heller inte kunnat visa att anläggningen förbättrats under 35 års användning.

Rättsfall 2

I ett annat ärende (MMD Växjö M 3747-13, 2014-02-27) upphävde mark- och miljödomstolen ett förbud. En miljönämnd hade förbjudit utsläpp från en 25 år gammal infiltration. Anläggningen var tillståndsprövad 1985 och av beslutet framgick att anläggningen placerats på skyddsavstånd från vattentäkt. Den ritning som legat till grund för tillståndet visade att anläggningen var utförd på samma sätt som anläggningar byggs även idag. Enda undantaget var att det inte fanns luftningsrör.

Av domen framgår bland annat följande:

”Även om en infiltrationsanläggning uppnått en hög ålder finns det inget som säger att reningsgraden i densamma inte skulle vara tillräcklig. Däremot avtar markens reningsförmåga efter hand, och kraven på en avloppsanläggnings funktion har ändrats med tiden. Man får därför räkna med mer eller mindre omfattande renoveringar av avloppssystem allteftersom effektiviteten avtar. Hur omfattande renoveringar som krävs får avgöras med utgångspunkt från förhållandena i det enskilda fallet. Utsläpp i det nu aktuella fallet sker, enligt vad som framkommit i målet, inte i vattenområde. Eventuella ingripanden mot anläggningen får därför grunda sig på de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap miljöbalken. Även om bevisbördan för att det inte uppkommer någon olägenhet vid utsläpp av avloppsvatten ligger på den som släpper ut avloppsvattnet, måste det finnas några indikatorer, utöver hög ålder, på att anläggningen förorsakar skada eller olägenheter för

människor eller miljön för att ett förbud att släppa avloppsvatten till anläggning ska kunna beslutas.

För den befintliga avloppsanläggningen på fastigheten XX har tillstånd lämnats av dåvarande miljö- och hälsoskyddsnämnden 1985. Av beslutet framgår bland annat att infiltrationsanläggningen skulle placeras minst 50 m från närmaste vattentäkt, och av den ritning som legat till grund för tillståndet framgår att anläggningen efter trekammarbrunn och fördelningsbrunn består av två infiltrationsledningar om vardera 12–13 meter samt med ledningsfyllning runt dessa ledningar som fortfarande är gängse rådande.

Av den utredning som legat till grund för miljö- och byggnadsnämndens beslut att förbjuda utsläpp till den befintliga avloppsanläggningen finns inget som tyder på att anläggningen förorsakar skada eller olägenheter för människor hälsa eller miljön. Det finns därför enligt mark- och miljödomstolen inte grund för att förbjuda utsläpp av avloppsvatten till anläggningen.”

Här räckte sålunda inte miljöförvaltningens utredning till för att visa att det fanns miljö- och hälsoskyddsskäl för ett förbud. Anläggningen var gammal, liksom i det tidigare ärendet, men denna anläggning var väl dokumenterad och tillståndsgiven och utan några indikationer på att det fanns problem med anläggningen ansåg inte domstolen att det fanns skäl att förbjuda den. Skälen för detta var att

- 1) det fanns kunskap om hur anläggningen byggts och ska skötas och detta överensstämmer med vad som kan krävas enligt balken. Det fanns beslutsunderlag från när tillståndet prövades och fastighetsägaren hade kunskap om anläggningen och skötseln av den.
- 2) inga olägenheter som dålig lukt eller liknande hade iakttagits eller rapporterats som kunde ge stöd åt bedömningen att det fanns sådana brister i förhållande till miljöbalkens krav som motiverade ett förbud.

Rättsfall 3

I ett tredje ärende (MMD Växjö M 1320-13, 2014-02-27) ansåg miljödomstolen att det som utredningsåtgärd räckte med en registersökning.

Miljöförvaltningen kunde genom en registersökning konstatera att det på en fastighet fanns en trekammarbrunn och ett sandfilter från 1977, vilket bedömdes som otillräckligt utifrån dagens krav i miljöbalken. Fastighetsägaren kommunicerades med förslag om att förbjuda anläggningen innan förbud fattades. Domstolen ansåg att det var fastighetsägarens skyldighet att skaffa sig erforderlig kunskap och dessutom visa att gällande krav uppfylldes. Det fanns tydliga uppgifter om anläggningen hos den kommunala nämnden som kunde kommuniceras med fastighetsägaren. Uppgifterna motsades inte av fastighetsägaren som när det gällde uppgifter om anläggningen endast anförde att sandfiltret var något yngre än från 1977. Beslutsunderlaget var då tillräckligt och ett platsbesök hade inte tillfört något mer, utan endast fördyrat och förlängt handläggningen. I många andra ärenden har det dock ansetts nödvändigt med ett platsbesök för att utredningen ska anses tillräcklig.

Sammanfattning av rättspraxis

Av betydelse för bedömningen av om en anläggning uppfyller miljöbalkens krav eller inte är sammanfattningsvis enligt rättspraxis:

Kriterie	Tillämpning
Ålder på anläggningen	Kan man anta att anläggningen är anlagd med teknik som används även idag?
Tekniskt utförande	Finns alla delar av anläggningen som borde finnas? Luftningsrör? Fördelningsbrunn?
Dokumentationen kring utförande och skötsel	Finns tillstånd? Är slutbesiktning gjord? Vad visar handlingarna? Är anläggningen utförd med dagens teknik eller inte?
Fastighetsägarens kunskaper	Har fastighetsägaren kunskap om anläggningen och hur den ska skötas? Sker slamsugning och annan skötsel?
Belastning	Hur många personer belastar anläggningen? Stämmer belastningen med dimensioneringen i tillståndet? Finns tecken på överbelastning?
Tecken på att anläggningen inte fungerar eller sköts som den ska	Slam i fördelningsbrunn? Vatten som står i anläggningen? Slamsugning?
Recipientens känslighet	Hög eller normal skyddsnivå? Kan påverkan befaras på omgivningen? Risk för dricksvattenbrunnar?

Detta innebär att miljöförvaltningens utredning bör ta sikte på ovanstående.

Vart och ett av kriterierna ovan faller oftast inte ensamt avgörandet att anläggningen är bristfällig, utan det är en sammanvägd bedömning som tillsynsmyndigheten behöver göra och motivera sitt beslut utifrån. Undantaget är om anläggningen har utsläpp till vattenområde och efterföljande rening saknas - såvida inte det är uppenbart att utsläppet kan ske utan olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Av ovanstående följer vikten av att miljöförvaltningen är noga med att dokumentera och att motivera sitt beslut. Det är också viktigt att fastighetsägaren har fått möjlighet att yttra sig och tillföra kunskap om anläggningen samt har fått möjlighet att rätta till eventuella mindre brister som skulle kunna medföra att funktionen hos anläggningen kan återställas, innan ett förbud meddelas.

Skälighetsbedömning

Tillsynsmyndighetens krav får inte vara orimliga när det gäller krav enligt 2 kap miljöbalken och får heller inte vara mer ingripande än vad som krävs i det enskilda fallet. Nyttan av försiktighetsåtgärder ska, enligt 2 kap 7 § miljöbalken, särskilt vägas mot kostnader för att vidta dem. Risken för att det uppkommer olägenheter för människors hälsa eller miljön är också olika stor och ska bedömas i det enskilda fallet. Myndighetens beslut ska alltid motiveras och i skälen ska alla omständigheter finnas med som varit avgörande för varför anläggningen bedömts vara bristfällig och måste åtgärdas. Sådana skäl brukar regelmässigt finnas i besluten, men vad som ofta saknas är någon form av bedömning av vilka försiktighets- eller skyddsåtgärder som är tekniskt möjliga och ekonomiskt rimliga. Förvaltningens beslut får inte vara mer ingripande än vad som behövs och det måste vara faktiskt och rättsligt möjligt för adressaten

att göra det som krävs. Ett föreläggande om åtgärder ska vara möjligt att realisera till en rimlig kostnad i förhållande till den miljönytta som uppnås. Motiveringen och vilken avvägning som gjorts måste redovisas i beslutet för att adressaten ska förstå och själv kunna värdera förvaltningens argument.

Det har blivit alltmer vanligt att förvaltningen istället för att kräva åtgärder förbjuder fortsatt utsläpp. Att plombera igen sitt avloppsutsläpp är väl i och för sig alltid möjligt för en fastighetsägare att göra. Men om förhållandena i det enskilda ärendet är sådana att det svårligen går att lösa fastighetens avloppsbehov så är frågan om ett förbud är en alltför ingripande åtgärd och strider därmed mot 26 kap 9 § 2 st miljöbalken. Det är därför viktigt att det av beslutet framgår att det finns möjliga lösningar för fastigheten som är kostnadsmässigt rimliga och ger god nytta för miljön eller människors hälsa. Förvaltningen behöver inte utreda möjliga lösningar i detalj utan det bör räcka att utredningen visar att det finns utrymme eller möjligheter att ordna en ny anläggning, vilka anläggningar som verkar möjliga att utföra och vad sådana brukar kosta. Det är här inte fråga om att myndigheten ska göra omfattande prisjämförelser eller begära in offerter för olika anläggningstyper. Men myndigheten måste innan man fattar beslutet ha gjort en uppskattning av möjliga lösningar och ungefärliga kostnader för dessa. Utan en sådan bedömning kan fastighetsägaren inte värdera om kraven är rimliga eller proportionerliga. I de flesta fall skulle det kunna räcka med att förvaltningen i motiveringen anger något som ”Det finns inga omständigheter som talar för det skulle vara svårt att anlägga en ny avloppsanläggning med godtagbar rening på fastigheten till en rimlig kostnad”. Om fastighetsägaren i det enskilda fallet inväntat att det finns praktiska problem som avsevärt fördyrar en ny anläggning bör förvaltningen särskilt bemöta dessa argument. Miljöförvaltningen kan då behöva använda sin kunskap till att mer i detalj redogöra för möjliga lösningar.

När är ett förbud en alltför ingripande åtgärd?

Alla brister man kan upptäcka vid kontroll av en enskild avloppsanläggning är inte nödvändigtvis så allvarliga att de direkt innebär att miljöförvaltningen har tillräcklig grund för att meddela ett förbud. I rättsfall M 7083-13 från Nacka mark- och miljödomstol 2014-08-01 ansåg domstolen att ett förbud var en alltför ingripande åtgärd (tillämpning av den så kallade proportionalitetsprincipen). Ärendet rörde en BDT-anläggning vid ett fritidshus. Miljöförvaltningen förbjöd anläggningen då det stod slam i sista kammaren i tvåkammarbrunnen och luftningsrör saknades. I ett annat rättsfall (M 1993-14) konstaterade miljöförvaltningen att vid inspektion av en infiltration för WC och BDT från 1985 stod slam i tredje kammaren och i fördelningsbrunnen. Nacka mark- och miljödomstol ansåg att det inte var utrett om det fanns mindre ingripande åtgärder istället för att kräva en helt ny anläggning. Ärendet återförvisades till tillsynsmyndigheten ”för fortsatt handläggning och utredning av om eventuella brister kan åtgärdas med mindre ingripande medel”.

Mindre brister i anläggningens utförande eller funktion bör sålunda inte direkt utlösa ett förbud.

Vilka brister utlöser inte förbud direkt?

En brist som kan ha inverkan på anläggningens reningsförmåga, men som är relativt billig och enkel att åtgärda så att anläggningen får den funktion som avsågs i tillståndet, bör inte föranleda ett förbud. Felet i sig kan medföra allvarliga risker för anläggningen och funktionen om det inte åtgärdas, men har

det upptäckts innan oreparerbara konsekvenser inträffat så har fastighetsägaren fortfarande möjlighet att rätta till problemet. Exempel på sådana fel:

- Slamavskiljare saknar t-rör men efterföljande reningssteg bedöms fortfarande fungera. T-rör fyller en viktig funktion på så sätt att det skyddar efterkommande reningssteg. Eftersom konsekvenserna av ett trasigt eller saknat t-rör kan leda till sämre funktion, finns skäl att kräva åtgärder, däremot inte ett förbud.
- Fällningskemikalie har inte fyllts på vid en markbädd med fosforfällning. Utan fällningskemi kommer med stor sannolikhet fosforreningen att vara undermålig i anläggningen. Men bristen är lätt att åtgärda och fastighetsägaren bör få ett föreläggande om skötsel av anläggningen, såvida inte detta redan finns som villkor i tillståndet. I så fall föreläggs fastighetsägaren om att följa tillståndet.
- Ojämn fördelning i utloppen i fördelningsbrunnen. Med en ojämn fördelning belastas anläggningen snett och det finns en risk att igensättning och nedsatt rening blir följden, i alla fall om anläggningen används utifrån maxdimensionering.
- Trasig pump efter slamavskiljaren.
-

En anläggning som bedöms ha mindre, lätt åtgärdade fel som till exempel avsaknad av t-rör men i övrigt bedöms uppfylla miljöbalkens krav i 9 kap 7 § ska miljöförvaltningen kunna godkänna för fortsatt användning om bristerna åtgärdas.

Om det är lätt att konstatera brister som avsaknad av t-rör och fällningskemikalier så är det desto mer svårbedömt vilken typ av brist som föreligger om det står slam i alla kamrar i trekammarbrunnen, det är slam i fördelningsbrunnen eller det står vatten i luftningsrören. Anläggningen är inte funktionsduglig men vad beror bristen på? Är det ett allvarligt fel som inte går att åtgärda med mindre insatser? Om bristen beror på att brunnen inte slamtömts med rätt intervall kan den bristen enkelt åtgärdas genom att fastighetsägaren förbättrar slamsugning av anläggningen. Frågan blir då om detta räcker för att anläggningen ska återfå sin funktion? Om bristen istället beror på att skiljeväggar är otäta/trasiga, volymen är för liten eller exempelvis dagvatten tränger in i brunnen kan man behöva förelägga om att installera en ny slamavskiljare. Har slamflykt pågått länge och efterföljande reningssteg har påverkats menligt kan det bli dyrt att vidta åtgärder, och det är inte säkert att anläggningen går att återställa.

Slutsatsen av detta resonemang är att utredningen i sådana ärenden behöver vara noggrann och göras i god dialog med fastighetsägaren. Fastighetsägaren kan behöva göra undersökningar av orsaken till bristerna, så att rätt åtgärder vidtas. Handläggningen kan underlättas om miljöförvaltningen har underlag som gör det möjligt att bedöma om bristen beror på ett tekniskt fel eller på felaktig skötsel och egenkontroll. Fastighetsägaren bör ha givits möjlighet att redovisa till miljöförvaltningen före inspektionen hur anläggningens skötsel och egenkontroll ser ut (till exempel via frågeformulär med begäran om uppgifter om anläggningen, se bilaga 3D). Finns inget att anmärka på beträffande skötsel och egenkontroll är det mer sannolikt att det handlar om ett tekniskt fel. Ett sådant fel kan ha uppkommit till följd av hög grundvattennivå, utslitet material eller bristande ventilation av anläggningen.

Speciella omständigheter som tillsynsmyndigheten kan behöva beakta

När fastighetsägaren är gammal, sjuk eller har dålig ekonomi

Enligt kommunallagen ska alla kommuninvånare behandlas lika – detta uttrycks i 2 kap. 2 § kommunallagen (1991:900):

”Kommuner och landsting skall behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat”.

Det innebär till exempel att tillsynsmyndigheten i förväg inte kan undanta en grupp invånare som ska slippa krävas på åtgärder om de har ett bristfälligt avlopp. Det är istället den prövning som görs i det enskilda ärendet som är utslagsgivande för bedömningen. Det innebär också att utfallet av en prövning eller en tillsynsinsats kan bli olika beroende på förutsättningarna i det enskilda ärendet, det vill säga det finns i så fall sakliga skäl för detta.

Alder

Som exempel lyfter vi fram två rättsfall från mark- och miljödomstol där utfallet blev olika trots att förutsättningarna först kan se tämligen lika ut. Båda är avgjorda av mark- och miljödomstolen i Vänersborg. I det första ärendet (M 3318-11, 2011-11-21) var fastighetsägaren 87 år och ville bli befriad från kravet på att bygga om husets avloppsanläggning. Hon ansåg att nästa ägare av huset kunde förbättra anläggningen istället. Domstolen tog först ställning till anläggningen och om den uppfyllde miljöbalkens krav. Man fann att utsläppet var olagligt eftersom det stred mot 12 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd och konstaterade därför att nämnden haft fog för sitt förbud. Domstolen tog därefter upp frågan om det var förenligt med gällande lagstiftning att, med hänsyn till fastighetsägarens ålder och övriga omständigheter, medge längre tid än vad som annars var brukligt för en sådan åtgärd. Domstolen ansåg att det mot bakgrund av den ringa belastningen på anläggningen och omständigheterna i övrigt kunde godtas att tidpunkten för åtgärdernas genomförande sköts fram fem år. Domstolen ansåg det rimligt att anta att boendeförhållandena på fastigheten skulle förändras inom en inte alltför avlägsen framtid. Förbättringsåtgärderna skulle dock genomföras tidigare om ny ägare flyttade in. Av domen framgick även att om fastighetsägaren inte hade flyttat inom fem år så borde tillsynsmyndigheten efter en ny skälighetsbedömning kunna flytta fram tiden ytterligare.

I det andra ärendet (M 1582-12, 2012-06-27) förbjöd en tillsynsmyndighet utsläpp från en avloppsanläggning med ansluten vattentoalett. Efter slamavskiljning var det oklart vart vattnet tog vägen. Fastighetsägaren anförde att han och hans fru var pensionärer och att utsläppet från den befintliga anläggningen torde vara begränsat. Fastighetsägaren, som var 77 år gammal, åberopade dessutom att uppskov hade givits i andra fall på grund av hög ålder. Länsstyrelsen anförde att bara det förhållandet att en domstol i ett mål lämnat en förlängd tidsfrist inte skulle leda till att man ska dra generella slutsatser om att en fastighetsägares höga ålder ensamt är skäl nog för att få uppskov med tiden. Länsstyrelsen ansåg inte att det i ärendet hade framkommit att mängden

avloppsvatten skulle understiga det man kunde förvänta sig från ett normalt hushåll bestående av två personer. Länsstyrelsen avslog överklagandet och satte endast fram tiden för när förbudet skulle börja gälla till ett år från det att lagakraftvunnen dom förelåg. Fastighetsägaren överklagade till mark- och miljödomstolen som gjorde samma bedömning som länsstyrelsen och avslog överklagandet.

Sjukdom

I dom M 1431 -14 från Mark- och miljödomstolen i Vänersborg 2014-06-17 förbjöd en tillsynsmyndighet en anläggning utan efterföljande rening. WC- och BDT-vatten leddes till en tvåkammарbrunn och därefter ut i ett dike. Fastigheten ägdes av en äldre sjuklig man och hans dotter. Mark- och miljödomstolen ansåg att sjukdom skulle kunna vara skäl för att förlänga tiden för åtgärdande, men eftersom det i detta ärende fanns flera ägare till fastigheten och dottern inte åberopade sjukdom ansåg man inte att det fanns skäl att ändra tiden för när åtgärd skulle vara gjord.

Dålig ekonomi

I en annan dom från Mark- och miljödomstolen i Växjö 2013-05-21, M 1050-13, ansåg domstolen att en fastighetsägare är utan tillgångar först när denne inte kan skaffa medel genom lån/inteckning av en fastighet. Om fastighetsägaren sålunda kan visa att han/hon på grund av sin låga inkomst inte får belåna fastigheten är det svårt att driva fram dyrbara åtgärder. Förbudet att släppa ut avloppsvatten är dock praktiskt möjligt för fastighetsägaren att följa. Frågan är hur denne då i fortsättningen ska kunna lösa de sanitära behoven. Om risken för miljön och hälsan motiverar snabba åtgärder bör man kanske överväga om det finns andra billiga åtgärder som inte är så långsiktiga men ändå godtagbara, till exempel sluten tank eller bortkoppling av WC och installation av torrtoalett.

En annan fastighetsägare hade upprepade gånger fått vite utdömt (dom M 1988-12 från Mark- och miljödomstolen i Nacka). Något nytt avlopp hade det dock inte blivit. Mark- och miljödomstolen avslog nämndens nya ansökan om utdömande och menade att de redan utdömda vitesbeloppen om 130 000 kr inte hade haft någon pådrivande effekt. Kommande viten skulle snarare kunna förvärra fastighetsägarens ekonomiska situation, varför domstolen istället upplyste tillsynsmyndigheten om möjligheten att vidta rättelse på den felandes bekostnad.

Tillsynsmyndigheten måste i ett sådant ärende noga överväga hur man bäst driver tillsynsärendet vidare. Det måste vara miljömässigt motiverat och inte innebära ett oproportionerligt ingripande från myndighetens sida. Rättelse på den felandes bekostnad kan vara en möjlighet men proportionaliteten av en sådan åtgärd liksom risken för att kommunen får bekosta åtgärderna med skattepengar måste noga övervägas. Man bör till exempel överväga om det istället går att ordna med tillfälliga lösningar till dess fastigheten byter ägare eller till dess förhållandena förbättrats för fastighetsägaren.

När fastighetsägaren inte har rådighet över marken

Ibland står ett hus med avloppsanläggning på ofri grund och det kan uppkomma en situation där fastighetsägaren inte har rådighet över marken där

anläggningen är placerad. Kan man förbjuda ett sådant utsläpp om verksamhetsutövaren inte har rätten att gräva eller vidta liknande åtgärder?

I mål nr M 10649-10 från Mark- och miljööverdomstolen 2011-06-13 hanterades precis ett sådant ärende. Domstolen kom fram till att det inte krävs någon äganderätt eller annan rättighet till den mark där den enskilda avloppsanläggningen är placerad för att ett förbud mot utsläpp från en avloppsanläggning ska kunna följas:

”NN är ansvarig för och råder över det avloppsvatten som släpps ut från hans hus till den bristfälliga avloppsanläggningen. Han är vidare ensam nyttjare av avloppsanläggningen. Enligt MÖD:s bedömning kan, vid dessa förhållanden, ett förbud att inte släppa ut avloppsvatten från anläggningen riktas mot den som nyttjar anläggningen. Det krävs inte någon äganderätt eller annan rättighet till den mark där den enskilda avloppsanläggningen är placerad för att ett sådant förbud ska kunna efterföljas.”

Man kan kanske fråga sig hur ägaren av huset ska kunna åtgärda anläggningen utan medgivande från markägaren. Det framgår inte av domskälen att man övervägt denna fråga. En sluten tank skulle kunna vara en möjlig lösning, eller att fastighetsägaren ordnar med en torr toalettlösning.

När fastigheten ligger inom kommunalt verksamhetsområde

Skyldigheten att bygga ut allmänna vatten- och avloppsanläggningar följer av lagen om allmänna vattentjänster. Kommunen är skyldig att besluta om sådant verksamhetsområde om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för viss befintlig eller blivande bebyggelse. Tekniska förvaltningen kan dock inte med stöd av vattentjänstlagen tvinga någon att ansluta sig i praktiken till VA-anläggningen, och miljöförvaltningen kan inte generellt förbjuda små avlopp inom dessa områden. Miljöförvaltningen kan dock förelägga en enskild att ansluta sig till en befintlig allmän avloppsanläggning, men det krävs att det finns sådana omständigheter i det enskilda fallet som gör att miljöbalken kan tillämpas med denna utgång.

Några prejudicerande rättsfall kan ge tolkningshjälp på området.

Rättsfall 1

Det första ärendet från Miljööverdomstolen (M 7139-03, 2005-03-10) gällde en fastighet som låg inom kommunalt verksamhetsområde. BDT-vatten släpptes ut i en stenkista. Fastighetsägaren ville inte ansluta till kommunens nät utan föreslog istället en sluten tank. I domskälen skriver Miljööverdomstolen:

”Fastigheten ligger inom verksamhetsområdet för den kommunala va-anläggningen och en förbindelsepunkt till denna finns upprättad för fastigheten. Under sådana förhållanden får en anslutning till den kommunala va-anläggningen i regel anses utgöra den miljömässigt mest lämpliga lösningen för att komma tillrätta med olägenheter från utsläpp av avloppsvatten. NN har emellertid föreslagit att en sluten tank istället ska installeras för spillvattnet från fastigheten. Vid en bedömning av nyttan av en anslutning till den kommunala va-anläggningen i förhållande till den

merkostnad som skulle bli följden av en sådan anslutning istället för en installation av en sluten tank, finner Miljööverdomstolen att det inte kan anses orimligt att kräva att fastigheten ansluts till den kommunala va-anläggningen. Miljönämnden har således haft fog för att utfärda det aktuella föreläggandet.”

Rättsfall 2

I det andra ärendet från Miljööverdomstolen (M 2624-03, 2004-08-20) hade tillsynsmyndigheten förelagt en fastighetsägare att ansluta sin fastighet till kommunalt va-nät istället för att lösa avloppet enskilt med ett minireningsverk. Fastighetsägaren hänvisade till de stora kostnaderna för att lägga servisledning till anslutningspunkten och menade att kostnaderna uppgick till 600 000 kr. Kommunen menade att kostnaderna istället var 300 000 kr och förelade vid vite om anslutning. Vitesbeloppet bestämdes till 300 000 kronor. I domskälen skriver Miljööverdomstolen:

”Miljööverdomstolen konstaterar att det finns behov av att ansluta NN:s fastighet till det kommunala avloppsnätet. Det finns ingen utredning som ger stöd för att ett sådant krav skulle vara förenat med orimliga kostnader för honom. Miljööverdomstolen delar därför bedömningen att det finns fog för att förelägga NN om sådan anslutning.”

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan konstateras att kostnaden för att ansluta till kommunalt VA ska vägas mot kostnaden för en enskild lösning, men nyttan med kommunal lösning är så pass stor att kostnaderna för anslutning kan vara tämligen höga och ändå skäliga.

När gemensamhetsanläggning finns

I ett ärende (Miljööverdomstolen, M 5463-00, 2001-08-28) förelades en fastighetsägare vid vite om att ansluta sitt avlopp till en privat gemensam avloppsanläggning som drevs av en förening. Miljödomstolen angav i sina domskäl:

”Den ifrågavarande gemensamma avloppsanläggningen är inte en allmän va-anläggning och omfattas inte av regleringen i VAL. Anläggningen drivs av en ekonomisk förening. Enligt miljönämndens uppgift avses föreningen i framtiden ombildas till en samfällighetsförening. Detta har också förutsatts i detaljplanen såvitt framgår av dess genomförandebeskrivning.

Det är tydligt att fördelar finns att vinna, inte minst miljömässiga, genom att avloppsfrågan i området ordnas i ett större sammanhang. Som [fastighetsägaren] har invänt föreligger det dock för dagen betydande osäkerhet om den faktiska kostnaden för att ansluta fastigheten till den gemensamma avloppsanläggningen. Vidare bygger samverkan i den ekonomiska förening som driver anläggningen helt och hållet på frivillighet. Mot denna bakgrund och med hänsyn till övriga konsekvenser som en tvångsmässig anslutning till anläggningen kan medföra för [fastighetsägaren] synes det inte möjligt att med stöd av miljöskyddslagen förelägga denne att vidta skyddsåtgärder m.m. i denna form.

Med hänvisning till det som nu har sagts finner miljödomstolen att det meddelade vitesföreläggandet ska upphävas."

Ärendet överklagades till Miljööverdomstolen som fastställde Miljödomstolens beslut.

Det är sålunda som huvudregel inte möjligt att förelägga om anslutning till annat än kommunalt avlopp eftersom samfälligheter bygger på frivillighet och i det aktuella målet var det dessutom oklart om anläggningen tålde ytterligare belastning. Däremot kan nämnden förbjuda utsläpp och lämna till fastighetsägaren att hitta en lösning, vilket i slutänden skulle kunna vara en anslutning till en privat samfällighet. Det måste då stå klart för myndigheten att det finns möjliga lösningar, annars kan ett förbud vara oproportionerligt.

När kommunalt avlopp planeras

Ibland finns det planer på att dra fram kommunalt VA inom en inte alltför avlägsen framtid. Är det då rimligt att kräva att en bristfällig avloppsanläggning byggs om eller ersätts med en ny?

I ett rättsfall från Mark- och miljödomstolen i Vänersborg (M 2074-14, 2014-06-09) förbjöds en fastighetsägare att släppa ut avloppsvatten från WC och BDT till fastighetens bristfälliga avloppsanläggning. Kommunalt avlopp var planerat att kunna anslutas till tidigast om fem år. Befintligt avlopp var anlagt 1976 med tillstånd enligt hälsoskyddslagen. Recipienten hade måttlig ekologisk status, vilket gjorde att länsstyrelsen bedömde att hög skyddsnivå gällde. Skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått ska vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Med hänsyn till att det är en miljömässigt angelägen åtgärd att se till att enskilda avloppsanläggningar inte medför olägenhet för människors hälsa eller miljön, bedömde Länsstyrelsen att nämnden hade fog för beslutet att förbjuda utsläpp av avloppsvatten till den bristfälliga avloppsanläggningen. Förbudet ansågs inte vara oskäligt eller mer ingripande än vad som behövs för att uppnå syftet. Länsstyrelsen pekade vidare på möjligheten som kommunen har att bevilja enklare tidsbegränsade lösningar om en kommunal VA-anläggning är nära förestående. Länsstyrelsen och mark- och miljödomstolen avslog överklagandet från fastighetsägaren.

Här måste dels beaktas hur lång tid det kan ta innan en kommunal anslutning är möjlig och dels hur stora risker det nuvarande utsläppet medför. En sluten tank kan vara en bra tillfällig lösning om den befintliga anläggningen har stora brister och det endast är några år kvar till en kommunal anslutning är på plats. Ligger tiden längre fram eller är tidsplanen mer osäker kan en sluten tank för allt avloppsvatten utgöra en onödigt dyr åtgärd. Det kan då istället vara skäligt att kräva att fastighetsägaren bygger och installerar en markbädd, infiltration eller liknande.

Förslag på handläggning av några typärenden samt förslag på utformning av några beslut/skrivelser – markbaserade anläggningar

Sex typärenden med förslag på handläggning presenteras i det följande avsnittet. I några av ärenden finns exempel på skrivelser direkt efter ärendebeskrivningen. Juridiken är i fokus i skrivexemplen, och lokala anpassningar (klarspråksanpassning med mera) bör göras av varje tillsynsmyndighet.

1: Tvåkammarbrunn utan efterföljande rening från 1950-talet

Exemplet gäller en enfamiljsbostad med permanentboende. Miljöförvaltningen har skickat ut ett frågeformulär med begäran om uppgifter om avloppsanläggningen på fastigheten. Det finns inga tillståndshandlingar eller annan dokumentation i miljöförvaltningens arkiv, men de två fastighetsägarna svarar på förvaltningens begäran om uppgifter och anger att huset är byggt 1952. De redovisar dessutom att anläggningen består av en tvåkammarbrunn, en efterföljande inspektionsbrunn och sedan en ledning till Lillån. Till anläggningen är anslutet WC- och BDT-vatten. Fastighetsägarna anser själva att anläggningen har allvarliga brister och uppger att de har för avsikt att komma in med ansökan om en ny anläggning.

Handläggning

I detta fall finns tillräckligt med uppgifter för att miljöförvaltningen ska kunna basera ett eventuellt förbud på fastighetsägarnas redovisning. Båda ägarna har skrivit under den skriftliga redovisning som skickats in till miljöförvaltningen och det finns inga ytterligare eller motstridiga uppgifter dokumenterade hos miljöförvaltningen. Inspektion på platsen fördyrar för fastighetsägaren och förlänger handläggningstiden. Utifrån miljöförvaltningens lokalkännedom och kartunderlag kan bedömningen göras att det är skäligt att ställa krav på att direktutsläppet ska åtgärdas. Vidare ligger fastigheten i ett område där inga speciella kända svårigheter finns med att anlägga nya avlopp.

De uppgifter som miljöförvaltningen har om anläggningen sammanställs i en underrättelse och skickas ut till fastighetsägarna som ges en möjlighet att yttra sig om bristerna inom viss tid. Här skulle man kunna anse att ett formellt krav på kommunikering enligt 17 § förvaltningslagen inte föreligger eftersom det inte kommit in beslutsunderlag från andra än ägarna. Men miljöförvaltningen bör ändå sammanställa de uppgifter som ägarna lämnat och underrätta dem om att förvaltningens preliminära bedömning är att anläggningen inte uppfyller miljöbalkens krav på rening och man därför överväger att förbjuda utsläpp. Fastighetsägaren har inte haft så mycket kontakt med miljöförvaltningen och den mer allmänna information som kan ha skickats ut om miljöbalkens krav och den pågående tillsynen måste också förankras så att den enskilde förstår sin del. Det är inte heller omöjligt att det kommer in ny viktig information till förvaltningen som kan påverka bedömningen. Därför är rekommendationen att underrätta och ge fastighetsägarna en tidsram att svara inom.

Formulering i underrättelse

”Miljöförvaltningen har mottagit redovisning av avloppsanläggningens utförande och status på er fastighet xx den ÅÅÅÅ-MM-DD. Förvaltningen överväger att förbjuda utsläpp till befintlig anläggning. Orsaken till detta är att det utifrån er skriftliga redovisning framgår att anläggningen består av en tvåkamarbrunn utan efterföljande reningssteg. Avloppsvatten från WC och bad, disk och tvätt avleds efter slamavskiljning direkt till Lillån. Miljöförvaltningen har inga andra uppgifter om er anläggning. Innan förvaltningen fattar beslut ges ni tillfälle att yttra er. Era synpunkter ska ha kommit in senast den ÅÅÅÅ-MM-DD.”

Svar från FÄ

Fastighetsägarna svarar inte på underrättelsen.

Bedömning

Anläggningen uppfyller inte miljöbalkens krav på att avloppsvatten ska avledas och renas så att olägenheter för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. Anläggningen bryter dessutom mot direktförbudet mot utsläpp i vattenområde i 12§ förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Det finns inga omständigheter som skulle tala för att det inte går att bygga en avloppsanläggning på fastigheten. Den befintliga anläggningen är så ålderdomlig att ingen del kan återanvändas eller renoveras. Det bedöms inte uppenbart oskäligt att åtgärda anläggningen.

Formulering i föreläggande/förbud

”Miljöförvaltningen förbjuder var för sig AA, personnummer, och BB, personnummer, som ägare till fastigheten xx, att släppa ut spillvatten från WC och BDT till den bristfälliga avloppsanläggningen på fastigheten. Förbudet gäller från och med den xx xx. ”

(Vid kortare åtgärdsstider rekommenderas att istället utforma på följande sätt: ”Förbudet gäller x månader efter delgivningen av detta beslut.”)

Handläggning

När förbudet har trätt i kraft följs beslutet upp. Inga åtgärder har vidtagits på fastigheten. Fastighetsägarna är delgivna beslutet, men det har inte inkommit någon ansökan om ny anläggning. Bevisligen är den bristfälliga avloppsanläggningen fortfarande i drift eftersom miljöförvaltningen kan konstatera att fastigheten är bebodd. Fastighetsägarna är folkbokförda på fastigheten och det hänger tvätt i trädgården när miljöförvaltningen åker förbi.

Miljöförvaltningen skickar en ny underrättelse, denna gång med information om att förvaltningen överväger att förena tidigare förbud med vite.

Formulering i underrättelse

”Miljöförvaltningen har mottagit begärd redovisning av avloppsanläggningens utförande och status på er fastighet xx den ÅÅÅÅ-MM-DD. Med utgångspunkt från era uppgifter om avloppsanläggningen förbjöd miljöförvaltningen den ÅÅÅÅ-MM-DD utsläpp till anläggningen. Orsaken till detta är att det utifrån er skriftliga redovisning framgår att anläggningen består av en tvåkamarbrunn utan efterföljande reningssteg. Avloppsvatten från WC och bad, disk och tvätt avleds efter slamavskiljning direkt till x-ån. Förbudet trädde i kraft den ÅÅÅÅ-

MM-DD. Miljöförvaltningen har inga uppgifter om att utsläppet till er avloppsanläggning ska ha upphört. Det har inte inkommit någon ansökan om ny anläggning och det finns inga andra uppgifter om att utsläpp inte längre sker. Förvaltningen överväger därför att förbjuda utsläpp till anläggningen och förena beslutet med ett vite. Innan förvaltningen fattar beslut ges ni tillfälle att yttra er. Era synpunkter ska ha kommit in senast den xx xx. ”

Svar från fastighetsägarna

Inget svar inkommer från fastighetsägarna.

Formulering i föreläggande/förbud

Miljöförvaltningen har delegation på att besluta om förbud förenat med vite.

”Miljöförvaltningen förbjuder NN och MM, som ägare till fastigheten xx att släppa ut spillvatten från WC och BDT till den bristfälliga avloppsanläggningen på fastigheten. Förbudet gäller från och med ÅÅÅÅ- MM-DD och vid ett vite om xx kronor för var och en av NN och MM.”

Handläggning

När förbudet har trätt i kraft följs beslutet upp. Fastighetsägarna har delgivits beslutet, men inte hört av sig. Det finns ingen ansökan om ny anläggning. Miljöförvaltningen besöker fastigheten och konstaterar att avloppsanläggningen fortfarande används. Det är fortfarande samma fastighetsägare som då ärendet inleddes.

Ansökan om utdömande av vite

Förvaltningen har inte delegation på att ansöka om utdömande av vite. Nämnden fattar beslut om att ansöka om att vite ska dömas ut. Ansökan görs hos mark- och miljödomstolen. Det finns vissa moment som måste beaktas innan man begär utdömande, se närmare i Del 3 under punkt 15 i processbeskrivningen.

Exempel på utformning av förbud, typexempel 1

Förbud mot utsläpp av avloppsvatten från bostadshus på fastigheten Apelsinen 1:1 i x kommun

Beslut

Miljöförvaltningen förbjuder var för sig Anna Bertilsson, 800101-xxxx och Ceasar Davidsson, 791212-xxxx, som ägare till fastigheten Apelsinen 1:1 att släppa ut spillvatten från WC och BDT till den bristfälliga avloppsanläggningen på fastigheten. Förbudet gäller från och med ÅÅÅÅ- MM-DD.

Förbudet meddelas med stöd av 26 kap. 9§, 9 kap.7 §, 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken (1998:808) samt 12 § förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Detta beslut kan överklagas, se information sid. x.

Miljöförvaltningen sänder beslutet om förbud mot utsläpp av avloppsvatten till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel, enligt 26 kap 15 § miljöbalken.

Bakgrund

I miljöförvaltningens register saknas uppgifter om avloppsanläggningen. Det finns inga tillståndshandlingar eller annan dokumentation som gäller anläggningen.

Miljöförvaltningen har ÅÅÅÅ-MM-DD begärt in uppgifter av er fastighetsägare om avloppsanläggningen på fastigheten Apelsinen 1:1. ÅÅÅÅ-MM-DD inkom ni med skriftlig redovisning av anläggningens utförande och status. Av er redovisning framgår att anläggningen utgörs av en tvåkamarbrunn till vilken WC- och bad-, disk- och tvättvatten avleds. Därefter går det slamavskiljda avloppsvattnet vidare till en inspektionsbrunn och via en ledning till Lillån. På fastigheten finns ett bostadshus som används för permanentboende. Ni anger vidare att fastigheten är byggd 1952 och att ni tror att avloppsanläggningen har varit oförändrad sedan dess. Ni har ingen dokumentation över anläggningen eftersom ni endast har ägt fastigheten i två år.

Skäl för beslutet

Avloppsvattnet som släpps ut i Lillån från fastigheten Apelsinen 1:1 har enbart genomgått slamavskiljning.

Utsläpp av orenat avloppsvatten i sjöar och vattendrag orsakar övergödning vilket bland annat leder till syrebrist, algbloomning och igenväxning.

Ett antal av riksdagens antagna miljö kvalitetsmål har en direkt eller indirekt koppling till de små avloppens miljöpåverkan. Dessa miljö mål är:

- Grundvatten av god kvalitet
- Levande sjöar och vattendrag
- Ingen övergödning
- God bebyggd miljö

I xx kommun pågår sedan 2009 ett aktivt arbete med åtgärder för att nå god status i kommunens vattendrag. Dit hör bland annat tillsyn över små avloppsanläggningar. Er fastighet ligger inom ett område som är klassat av Miljöförvaltningen med hög skyddsnivå på grund av den höga belastningen av övergödande ämnen som tillförs avrinningsområdet till Lillån. Vattendraget har klassats med statusen måttlig av Vattenmyndigheten.

Den rening som sker är otillräcklig och avloppet uppfyller därför inte kraven på rening enligt 9 kap. 7 § i miljöbalken och utsläppet strider även mot förbudet mot utsläpp i vattenområde enligt 12 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Miljöförvaltningen bedömer att det är skäligt och inte en alltför ingripande åtgärd att förbjuda fortsatt utsläpp från den bristfälliga anläggningen. Det finns inga

omständigheter som talar för det skulle vara svårt att anlägga en ny avloppsanläggning med godtagbar rening på fastigheten till en rimlig kostnad.
För att ni ska ha möjlighet att åtgärda fastighetens avlopp på annat sätt och följa beslutet ska förbudet börja gälla först från och med ÅÅÅÅ-MM-DD.

Lagstiftning

Miljöförvaltningen får enligt 26 kap. 9 § miljöbalken(MB) meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska efterlevas. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i ett enskilt fall får inte beslutas.

I 9 kap. 7 § MB föreskrivs att avloppsvatten ska avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål ska lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras.

Miljöbalken anger i 2 kap. 3 §, att den som avser att bedriva en verksamhet, t.ex. släppa ut avloppsvatten, ska iaktta de skyddsåtgärder som behövs för att motverka skador eller olägenheter för människors hälsa och miljön. I 7 § samma kapitel anges att nyttan med de skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått som ställs ska vägas mot kostnaderna så att kraven blir rimliga.

Enligt 12 § i förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd är det förbjudet att i vattenområde släppa ut avloppsvatten från vattentoalett om avloppsvattnet inte genomgått längre gående rening än slamavskiljning.

Enligt 26 kap 15 § MB får en tillsynsmyndighet sända föreläggande och förbud som riktats till ägare av en fastighet till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel. Har anteckning gjorts, gäller föreläggandet eller förbudet mot ny ägare av egendomen.

Enligt fastställd delegering
För Miljönämnden

AA
miljöinspektör

Delges: Anna Bertilsson
Ceasar Davidsson

Skickas till Inskrivningsmyndigheten

Upplysningar

Om ni fortsättningsvis vill kunna släppa ut avloppsvatten från WC och BDT från fastigheten måste avloppsanläggningen förbättras och vara färdigställd senast ÅÅÅÅ-MM-DD. Om åtgärder inte har vidtagits kan miljöförvaltningen komma att förena beslutet om förbud med vitesföreläggande. Ni bör därför snarast planera för en ny avloppslösning. En ny avloppsanläggning alternativt ombyggnation av den befintliga är åtgärder som är tillstånd- eller anmälningspliktiga. Kontakta miljöförvaltningen i god tid innan några åtgärder vidtas. Gällande reningskrav kan uppnås på flera olika sätt. Vägledning vid val av avloppsanläggning kan bland annat fås på webbplatserna: www.havochvatten.se och www.kommunen.se

Om du vill överklaga

Om du vill överklaga detta beslut ska du skriva till Miljönämnden med adress XX. Tala om i brevet vilket beslut du överklagar, till exempel genom att ange beslutets diarienummer och beslutsdatum. Tala om varför du anser att beslutet är felaktigt och vilken ändring du vill ha i beslutet. Miljönämnden måste ha fått ditt överklagande inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet. Annars kan överklagandet inte prövas. Miljöförvaltningen kontrollerar först att överklagandet kommit in i rätt tid. Därefter bedömer miljöförvaltningen om vi själva ska ändra beslutet så som du begärt. Om inte, så skickar vi det till länsstyrelsen för prövning.

Har du frågor är du välkommen att höra av dig till miljöförvaltningen på telefon 0987-12 34 56 eller e-post: miljoforvaltningen@kommun.se

Exempel på utformning av förbud med vite, typexempel 1

Förbud med vite mot utsläpp av avloppsvatten från bostadshus på fastigheten Apelsinen 1:1 i xx kommun

Beslut

Miljöförvaltningen förbjuder Anna Bertilsson, 800101-xxxx och Ceasar Davidsson, 791212-xxxx, som ägare till fastigheten Apelsinen 1:1 att släppa ut spillvatten från WC och BDT till den bristfälliga avloppsanläggningen på fastigheten. Förbudet gäller från och med ÅÅÅÅ-MM-DD och vid ett vite om xx kronor för var och en av Anna Bertilsson och Ceasar Davidsson.

Förbudet meddelas med stöd av 26 kap. 9 och 14 §, 9 kap. 7 § och 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken(1998:808) samt 12 § förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Detta beslut kan överklagas, se information sid. 3.

Miljöförvaltningen sänder beslutet om förbud mot utsläpp av avloppsvatten till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel, enligt 26 kap 15 § miljöbalken.

Bakgrund

I miljöförvaltningens register saknas uppgifter om avloppsanläggningen. Det finns inga tillståndshandlingar eller annan dokumentation som gäller anläggningen.

Miljöförvaltningen har ÅÅÅÅ-MM-DD begärt in uppgifter av er fastighetsägare om avloppsanläggningen på fastigheten Apelsinen 1:1. ÅÅÅÅ-MM-DD inkom ni med skriftlig redovisning av anläggningens utförande och status. Av er redovisning framgår att anläggningen utgörs av en tvåkammарbrunn till vilken WC- och bad-, disk- och tvättvatten avleds. Därefter går det slamavskiljda avloppsvattnet vidare till en inspektionsbrunn och via en ledning till Lillån. På fastigheten finns ett bostadshus som används för permanentboende. Ni anger vidare att fastigheten är byggd 1952 och att ni tror att avloppsanläggningen har varit oförändrad sedan dess. Ni har ingen dokumentation över anläggningen eftersom ni endast har ägt fastigheten i två år. Med anledning av dessa uppgifter fattade miljöförvaltningen den ÅÅ-MM-DD beslut att förbjuda utsläppet till anläggningen. Beslutet har vunnit laga kraft och förbudet började gälla den ÅÅ-MM-DD.

Miljöförvaltningen har den ÅÅ-MM-DD genom besök på fastigheten konstaterat att ni fortfarande äger och bor på fastigheten och att inga åtgärder har vidtagits för att stoppa utsläppet av avloppsvatten till den bristfälliga anläggningen. Ni har vid besöket den ÅÅ-MM-DD samt genom underrättelse daterad ÅÅ-MM-DD blivit upplysta om att miljöförvaltningen överväger att förbjuda utsläpp vid vite, samt har fått möjlighet att inkomma med synpunkter. Några synpunkter har inte inkommit.

Skäl för beslutet

Avloppsvattnet som släpps ut i Lillån från fastigheten Apelsinen 1:1 har enbart genomgått slamavskiljning.

Utsläpp av orenat avloppsvatten i sjöar och vattendrag orsakar övergödning vilket bland annat leder till syrebrist, algblooming och igenväxning.

Ett antal av riksdagens antagna miljökvalitetsmål har en direkt eller indirekt koppling till de små avloppens miljöpåverkan. Dessa miljömål är:

- Grundvatten av god kvalitet
- Levande sjöar och vattendrag
- Ingen övergödning
- God bebyggd miljö

I xx kommun pågår sedan 2009 ett aktivt arbete med åtgärder för att nå god status i kommunens vattendrag. Dit hör bland annat tillsyn över små avloppsanläggningar.

Er fastighet ligger inom ett område som är klassat av Miljöförvaltningen med hög skyddsnivå på grund av den höga belastningen av övergödande ämnen som tillförs avrinningsområdet till Lillån. Vattendraget har klassats med statusen måttlig av Vattenmyndigheten.

Den rening som sker är otillräcklig och avloppet uppfyller därför inte kraven på rening enligt 9 kap. 7 § i miljöbalken och utsläppet strider även mot förbudet mot utsläpp i vattenområde enligt 12 § i förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Miljöförvaltningen bedömer att det är skäligt och inte en alltför ingripande åtgärd att förbjuda fortsatt utsläpp från den bristfälliga anläggningen. Det finns inga omständigheter som talar för det skulle vara svårt att anlägga en ny avloppsanläggning med godtagbar rening på fastigheten till en rimlig kostnad.

Eftersom ni inte följt det förbud som förvaltningen tidigare meddelat görs bedömningen att förbudet nu måste förenas med ett vite på xxx kronor för var och en av er fastighetsägare. Detta för att förmå er att följa beslutet.

För att ni ska ha möjlighet att åtgärda fastighetens avlopp på annat sätt och följa beslutet ska förbudet börja gälla först från och med ÅÅÅÅ-MM-DD.

Lagstiftning

Miljöförvaltningen får enligt 26 kap. 9 § miljöbalken (MB) meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska efterlevas. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i ett enskilt fall får inte beslutas. I 14 § samma kapitel anges att förbud eller föreläggande får förenas med vite.

I 9 kap. 7 § MB föreskrivs att avloppsvatten ska avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål ska lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras.

Miljöbalken anger i 2 kap. 3 §, att den som avser att bedriva en verksamhet, t.ex. släppa ut avloppsvatten, ska iakttä de skyddsåtgärder som behövs för att motverka skador eller olägenheter för människors hälsa och miljön. I 7 § samma kapitel anges att nyttan med de skyddsåtgärder och andra försiktighetsåtgärder som ställs ska vägas mot kostnaderna så att kraven blir rimliga.

Enligt 12 § i förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd är det förbjudet att i vattenområde släppa ut avloppsvatten från vattentoalett om avloppsvattnet inte genomgått längre gående rening än slamavskiljning.

Enligt 26 kap 15 § MB får en tillsynsmyndighet sända föreläggande och förbud som riktats till ägare av en fastighet till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel. Har anteckning gjorts, gäller föreläggandet eller förbudet mot ny ägare av egendomen.

Enligt fastställd delegering
För Miljönämnden

AA
miljöinspektör

Delges: Anna Bertilsson
Ceasar Davidsson

Skickas till inskrivningsmyndigheten

Upplysningar

Om ni fortsättningsvis vill kunna släppa ut avloppsvatten från WC och BDT från fastigheten måste avloppsanläggningen förbättras och vara färdigställd senast ÅÅÅÅ-MM-DD. Om åtgärder inte har vidtagits kan miljöförvaltningen komma att förena beslutet om förbud med vitesföreläggande. Ni bör därför snarast planera för en ny avloppslösning. En ny avloppsanläggning alternativt ombyggnation av den befintliga är åtgärder som är tillstånds- eller anmälningspliktiga. Kontakta miljöförvaltningen i god tid innan några åtgärder vidtas.

Gällande reningskrav kan uppnås på flera olika sätt. Vägledning vid val av avloppsanläggning kan bland annat fås på webbplatserna: www.havochvatten.se och www.kommunen.se

Om du vill överklaga

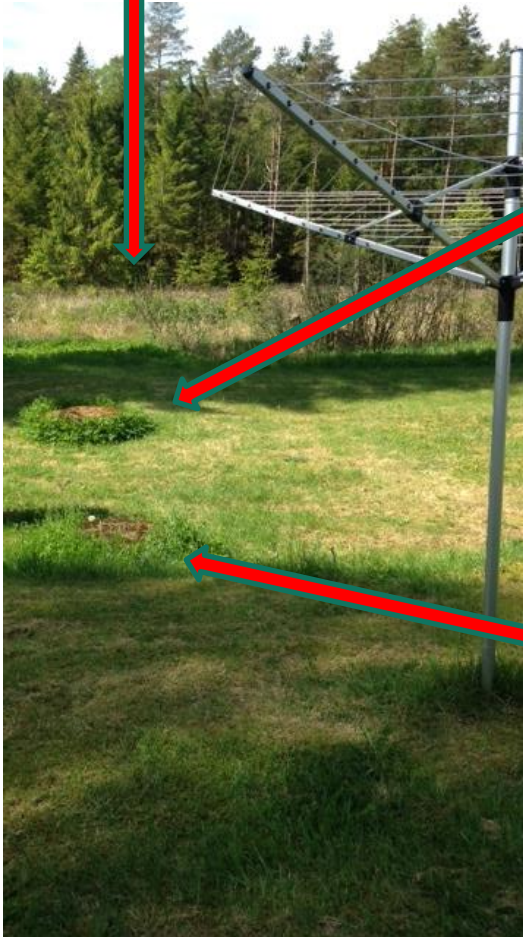
Om du vill överklaga detta beslut ska du skriva till Miljönämnden med adress XX. Tala om i brevet vilket beslut du överklagar, till exempel genom att ange beslutets diarienummer och beslutsdatum. Tala om varför du anser att beslutet är felaktigt och vilken ändring du vill ha i beslutet. Miljönämnden måste ha fått ditt överklagande inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet. Annars kan överklagandet inte prövas. Miljöförvaltningen kontrollerar först att överklagandet kommit in i rätt tid. Därefter bedömer miljöförvaltningen om vi själva ska ändra beslutet så som du begärt. Om inte, så skickar vi det till länsstyrelsen för prövning.

Har du frågor är du välkommen att höra av dig till miljöförvaltningen på telefon 0987-12 34 56 eller e-post: miljoforvaltningen@kommun.se

2: Infiltration från 1970-talet

Exemplet gäller en enfamiljsbostad med permanentboende. WC och BDT – tillstånd från 1979. På baksidan av huset ligger en trekammarbrunn och en fördelningsbrunn. Trekammarbrunn med halvtrasigt t-rör. Fördelningsbrunn utan synliga utlopp. Det står vatten och slam i den. I övrigt inga synliga delar av anläggningen. Infiltrationen är anlagd i ett fuktigt område, den är dessutom inte helt och hållet placerad enligt tillståndet. Redan i besiktningsprotokollet från slutbesiktning framförs tvivel kring anläggningen. Fastighetsägaren uppger slamsugning som enda skötselåtgärd, inga andra åtgärder har vidtagits, ingen mer kunskap finns om anläggningen.

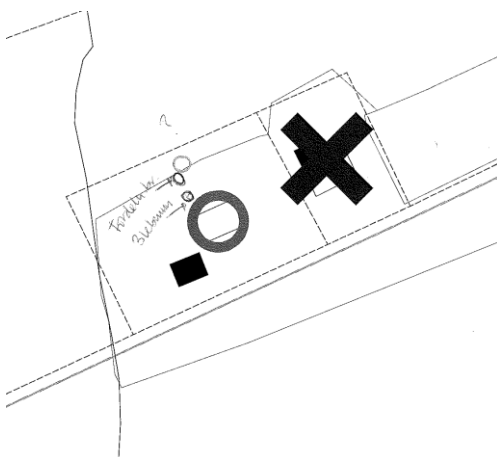
Infiltrationens placering

Fördelningsbrunn

Trekammarbrunn

Utdrag ur miljöinspektörens anteckningar. Avloppet ligger granne med ett hus som har bristfälligt avlopp (kryss på kartan). I övrigt mest skog runtomkring. Rund ring är aktuell fastighet.

Datum	Anteckningar
10/7-79.	Bes. av anl.-anl. anl. hvn S 572
	den 23/6-76. Anläggningen
	utförande helt u.a. Förläggningen
	är dock dubiös. Det torde skyddas
	avståndet till grannfastighetens
	u.t. endast uppgå till ca 70 m
	och där kan grundvattnet förväntas
	överskrida inf.-ledningarna under
	vårperioden. H.A. upplyst härav.
	Då emellertid inf.-anl. i nuvarande
	skick sannolikt kan brukas
	endast ca 3-4 år före igensättn.
	och inga akuta skaderisker före-
	ligget överläts åt H.A. att
	själv avgöra när korr. av. anl.
	skall utföras. Pumpn., markuppfyllnad
	och isolering torde erfordras förutom
	korrektion av inf.-platsens planläge.
	Ärendet t.b.

Utdrag ur kommunens arkiv – slutbesiktning 1979.

Handläggning

I inspektionsprotokollet anges alla brister som uppmärksammas vid platsbesöket, iakttagelser som gjorts, de uppgifter som fastighetsägaren lämnat om skötsel muntligt eller i tidigare utsänd begäran om uppgifter etc. I protokollet antecknas även de misstankar förvaltningen har om att infiltrationen är felaktigt placerad, vilket grundar sig på både iakttagelser på platsen och på anteckningar från slutbesiktningen. I protokollet ska även antecknas om anläggningen uppfyller tillståndet med villkor – när det gäller äldre tillstånd regleras dock oftast inte driften genom villkor. I detta ärende fanns inga relevanta villkor. Inspektionsprotokollet skickas ut till fastighetsägaren tillsammans med ett foljebrev (underrättelse) där förvaltningen ger fastighetsägaren en möjlighet att yttra sig om bristerna inom viss tid.

Formulering i underrättelse

”Miljöförvaltningen inspekterade avloppsanläggningen på er fastighet XX den XX XX. Av bifogat inspektionsprotokoll framgår vilka iakttagelser som gjordes samt övrig information om er anläggning. Förvaltningen överväger att förbjuda utsläpp till befintlig anläggning. Orsaken till detta är att flera brister konstaterats, varav den allvarligaste är att området där infiltrationen ligger är sankt och att avloppsvattnet därför troligen inte genomgår tillfredsställande rening. Innan förvaltningen fattar beslut ges ni tillfälle att yttra er. Era synpunkter ska ha kommit in senast den xx xx.”

Svar från fastighetsägaren

Fastighetsägaren anger att han nu har låtit slamsuga och laga T-röret. Han har inte gjort någon utredning av statusen på infiltrationen, men anser rent allmänt att allt fungerar bra. Han vet inte var grundvattenytan står.

Bedömning

Även om fastighetsägaren valt att åtgärda några mindre allvarliga brister kvarstår huvudproblemet – att anläggningen inte fungerar eftersom infiltrationen ligger i ett sankt område. Detta kan bero på högt grundvatten eller att anläggningen tätat och inte släpper igenom spillvattnet. Oavsett orsak har fastighetsägaren inte kunnat visa att denne genom förbättringsåtgärder kan få anläggningen i fungerande skick. Anläggningen uppfyller inte miljöbalkens krav på att avloppsvatten ska avledas och renas så att olägenheter för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. Återbesök anses inte vara nödvändigt eftersom huvudproblemet inte har åtgärdats på något sätt.

Formulering i föreläggande/förbud

”Miljöförvaltningen förbjuder NN, personnummer, som ägare till fastigheten xx, att släppa ut spillvatten från WC och BDT till den bristfälliga avloppsanläggningen på fastigheten. Förbudet gäller från och med den xx xx. ” (Vid kortare åtgärdstider rekommenderas att istället utforma på följande sätt: ”Förbudet gäller x månader efter delgivningen av detta beslut.”)

3: Infiltration från 2000-talet

Exemplet avser en enfamiljsbostad med permanentboende. WC och BDT till trekammarbrunn och infiltration. Tillståndsgiven 2004. Tillstånd gavs efter konsultutredning som visade på tillräckligt genomsläpplig mark för att anlägga infiltrationen upphöjd med moduler. Fastighetsägaren har fått möjlighet att lämna uppgifter om hur man sköter anläggningen – men inget har inkommit. Vid inspektion konstateras att anläggningen inte släpper igenom vatten, fördelningsbrunnen är vattenfylld, det är vatten i luftningsrören och det läcker ut vatten på sidorna av anläggningen. Bland annat klagar närmaste granne över att orenat avloppsvatten läcker ut över hennes tillfartsväg.

Området där fastigheten ligger bedöms ha hög skyddsnivå (miljöskydd) på grund av närhet till övergödd recipient.

Upphöjd infiltration, tillståndsgiven och slutbesiktigad 2004.

Vattenfylld fördelningsbrunn.

Utläckage av avloppsvatten.

Utdrag ur tillståndsbeslut (med identitetsuppgifter maskerade):

Ansökan om tillstånd att inrätta nya anordningar för avledande av spillvatten från vattentoalett, bad, disk och tvätt

Ni har, till miljö- och hälsoskyddsnämnden, lämnat in ansökan avseende tillstånd att inrätta anordningar för avledande av spillvatten från vattentoalett, bad, disk och tvätt via var sin slamavskiljare om två kubikmeter till en gemensam upplyft infiltrationsanläggning. Infiltrationsbädden avses läggas på fastighetsheten

I ärendet har följande förhållanden redovisats: Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen har på platsen för den planerade infiltrationen besiktigat provgrop, från vilken jordprov tagits ut för jordartsanalys. Denna har enligt uppgift från geolog visat att infiltrationsanläggning är möjlig, under förutsättning att anläggningen utförs upplyft. Ett lager med en halv meter jord bör då först grävas bort och ersättas med sand. Därefter bör liare 20 cm sand påföras över befintlig markyta. På denna sandbädd kan sedan modulerna läggas. Sedan måste frostfrihet skapas med hjälp av en meter återfyllnadsmassor eller markisoleringskivor och en halv meter jord över hela bädden.

BESLUT

- Ni medges, med stöd av 9 kap. 7 § Miljöbalken och 13 § Förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (1998:899), begärt tillstånd under förutsättning att anläggningen utförs i enlighet med ingiven redovisning och de till detta beslut hörande föreskrifterna "Avlopp: Slamavskiljare och infiltration, 1 hushåll".
- Infiltrationen skall utföras upplyft enligt ovan.
- Anläggningen får inte tas i bruk förrän den har besiktigats och godkänts av miljö- och hälsoskyddsnämnden. Anmälan om besiktning skall ske till miljö- och hälsoskyddsförvaltningen senast fyra arbetsdagar före besiktningstillfället. Slamavskiljare, infiltration, rörgravar m.m. får inte fyllas, läggas igen och/eller täckas före slutbesiktning.
- Slamavskiljare skall, i enlighet med 2 § renhållningsordning för tömmas årligen. Tömning skall utföras av kommunens renhållningsentreprenör.

v.g.v.

FÖLJANDE FÖRESKRIFTER GÄLLER ENLIGT MILJÖ- OCH HÄLSOSKYDDSNÄMNDENS BESLUT

15. Slamavskiljare skall tömmas så ofta det behövs, dock minst en gång årligen.
16. Anläggningen skall underhållas och skötas så, att sanitär olägenhet inte uppstår eller kan förmodas uppkomma.

Handläggning

Eftersom detta är en anläggning med tillstånd enligt miljöbalken är det extra viktigt att utgå från vad som angivits i tillståndet– villkor, förutsättningar etc. – vid tillsynen.

I inspektionsprotokollet anges alla brister som uppmärksammas vid platsbesöket, iakttagelser som gjorts och om fastighetsägaren exempelvis tillfört något muntligt vid besöket. I protokollet ska även antecknas om anläggningen uppfyller tillståndet med villkor. Inspektionsprotokollet skickas ut till fastighetsägaren tillsammans med följebrev (underrättelse) där miljöförvaltningen ger fastighetsägaren en möjlighet att yttra sig om bristerna inom viss tid.

Formulering i underrättelse

”Miljöförvaltningen inspekterade avloppsanläggningen på er fastighet XX den XX. Av bifogat inspektionsprotokoll framgår vilka iakttagelser som gjordes samt övrig information om er anläggning. Förvaltningen överväger att förelägga er att inkomma med utredning om orsaken till att er anläggning har bristande funktion. Anläggningen är tät och släpper inte igenom avloppsvattnet varför den för närvarande inte uppfyller tillståndet med villkor. Miljöförvaltningen vill påpeka att enligt tillståndet ska anläggningen bland annat regelbundet slamsugas och enligt uppgift från kommunens slamsugningsentreprenör har någon slamtömning inte utförts på er anläggning. Ni har också som villkor att sköta och underhålla anläggningen så att olägenheter inte uppstår. Innan förvaltningen fattar beslut ges ni tillfälle att yttra er. Era synpunkter ska ha kommit in senast den xx xx.”

Svar från fastighetsägaren

Fastighetsägaren anger att hon nu har låtit slamsuga anläggningen. Hon har också grävt en provgrop vid sidan om anläggningen för att utreda statusen och vid ny inspektion visat förvaltningen detta. Fastighetsägaren har kontaktat entreprenören som byggt anläggningen då hon misstänker fel vid anläggandet. Problemen började redan några år efter anläggandet och hon överväger nu att istället ansluta sig till det kommunala VA-nätet via privat ledning. Denna lösning är dock inte möjlig förrän om tidigast två år. Fastighetsägaren anger också att något läckage ut på grannens väg inte längre sker.

Entreprenören har inte tillfört något till utredningen och skyller anläggningens problem på miljöförvaltningen som givit tillstånd.

Provgrop vid förnyad inspektion.

Bedömning

Själva frågan om eventuellt skadeståndsansvar för felaktig installation ligger helt utanför tillsynsarbetet och bedömningen av om anläggningen uppfyller miljöbalkens krav och gällande tillstånd med villkor.

Även om fastighetsägaren valt att slamsuga så kvarstår huvudproblemet – att anläggningen inte fungerar eftersom den inte släpper igenom avloppsvattnet. Oavsett orsak till detta har fastighetsägaren inte kunnat visa att den skulle kunna fungera eller att hon genom förbättringsåtgärder kan få den i fungerande skick. Anläggningen uppfyller inte miljöbalkens krav och bryter mot gällande tillstånd eftersom anläggningen inte fungerar som avsett. Återbesöket föranleder ingen annan bedömning. Eftersom anläggningen finns i förhållandevis tätbebyggt område och uppenbarligen redan har orsakat olägenheter så krävs snabbt ingripande. Det går därför inte att låta anläggningen vara igång tills kommunal anslutning kan vara på plats. Det finns möjligheter att under en period lösa problemet med en sluten tank. Förbud mot fortsatt utsläpp och återkallande av tillstånd ska beslutas om. Det finns grund för detta i 24 kap 3 § punkten 2 miljöbalken – tillstånd och villkor följs inte och avvikelsen är inte av ringa betydelse.

Formulering i föreläggande/förbud

”Miljöförvaltningen återkallar tillståndet för anläggningen samt förbjuder NN, personnummer, som ägare till fastigheten xx, att släppa ut spillvatten från WC och BDT till den bristfälliga avloppsanläggningen på fastigheten. Förbudet gäller x månader efter delgivningen av detta beslut.”

Exempel på förbud och återkallande av tillstånd, typexempel 3

Förbud mot utsläpp av avloppsvatten från bostadshus på fastigheten Citronen 3:3 i x kommun

Beslut

Miljöförvaltningen återkallar tillståndet (D § 567, 2004-06-03, dnr 1234/03) till anläggningen samt förbjuder Eva Fransson, 700303-xxxx, som ägare till fastigheten Citronen 3:3 att släppa ut spillvatten från WC och BDT till den bristfälliga avloppsanläggningen på fastigheten. Beslutet gäller x månader efter delgivningen av detta beslut.

Beslutet meddelas med stöd av 24 kap 3 § 2., 26 kap. 9 §, 9 kap. 7 § och 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken (1998:808) samt 12 § förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Detta beslut kan överklagas, se information sid. x.

Miljöförvaltningen sänder beslutet om förbud mot utsläpp av avloppsvatten till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel, enligt 26 kap 15 § miljöbalken.

Bakgrund

Miljöförvaltningen beviljade den 2 juni 2004 tillstånd till en upphöjd infiltration med moduler. Vid inspektion på fastigheten den ÅÅÅÅ-MM-DD konstaterade miljöförvaltningen att avloppsanläggningen inte fungerar tillfredsställande. Anläggningen är tät och släpper inte igenom avloppsvattnet varför den för närvarande inte uppfyller tillståndet med villkor. Villkor för anläggningen har inte efterföljts då slamsugning inte har utförts. I tillståndet finns vidare villkor om att anläggningen ska skötas och underhållas så att olägenheter inte uppstår.

Vid förnyad inspektion den ÅÅÅÅ-MM-DD hade anläggningen slamsugits och en provgrop hade grävts vid sidan om anläggningen. Provgropen visar på tätt material. I övrigt hade inga åtgärder utförts som kunde visa på en förbättring av anläggningens funktion.

Ni har vid telefonsamtal ÅÅ-MM-DD samt genom underrättelse daterad ÅÅ-MM-DD blivit upplyst om resultatet av förvaltningens utredning och att denna visar på att anläggningen inte fungerar på avsett sätt, samt lämnats tillfälle att inkomma med synpunkter. Ni har vidare upp-givit att ni tagit kontakt med entreprenören eftersom ni misstänker fel vid anläggandet. Ni överväger att koppla ert avlopp till det kommunala nätet men uppger att detta inte blir möjligt förrän om några år. Det läckage av avloppsvatten som tidigare rann ut på grannens infartsväg har upphört.

Skäl för beslutet

Det har inkommit klagomål från grannar om att orenat avloppsvatten läcker ut från er anläggning och rinner ut på bland annat en tillfartsväg. Miljöförvaltningens utredning visar att avloppsvattnet som släpps ut från fastigheten Citronen 3:3 inte har genomgått tillfredsställande rening. Infiltrationen efter slamavskiljningen är tät och detta får till följd att orenat avloppsvatten läcker ut på omgivande mark. Avloppet uppfyller därmed inte kraven på rening enligt 9 kap 7 § miljöbalken och det finns risk för olägenheter för miljön och människors hälsa. An-läggningen uppfyller inte heller det tillstånd med villkor som lämnades 2004. Anläggningen ligger i tätbebyggt område och har uppenbarligen redan orsakat olägenheter för grannar vilket föranleder ett snabbt ingripande. Eftersom anläggningen inte uppfyller sitt syfte att rena avloppsvattnet, bristerna är allvarliga och grundläggande är det inte frågan om endast avvikelser av ringa betydelse. Det finns därför grund för att återkalla tillståndet och förbjuda fortsatt utsläpp.

Miljöförvaltningen bedömer att det är skäligt och inte en alltför ingripande åtgärd att förbjuda fortsatt utsläpp från den bristfälliga anläggningen. Det finns inga omständigheter som talar för det skulle vara omöjligt att anlägga en ny avloppsanläggning, t ex. en sluten tank till dess det finns en möjlighet att ansluta till det kommunala avloppsnätet. För att ni ska ha möjlighet att följa beslutet ska förbudet gälla först från och med ÅÅÅÅ-MM-DD.

Lagstiftning

Miljöförvaltningen får enligt 26 kap. 9 § miljöbalken (MB) meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska efterlevas. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i ett enskilt fall får inte beslutas.

I 9 kap. 7 § MB föreskrivs att avloppsvatten ska avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ända-mål ska lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras. Miljöbalken anger i 2 kap. 3 §, att den som avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd ska iaktta de skyddsåtgärder som behövs för att motverka skador eller olägenheter för människors hälsa och miljön. I 7 § samma kapitel anges att nyttan med alla skyddsåtgärder och andra försiktig-hetsmått som ställs ska vägas mot kostnaderna så att kraven blir rimliga.

Enligt 24 kap 3 § 2p får tillståndsmyndigheten återkalla tillstånd som meddelats enligt balken och förbjuda fortsatt verksamhet när tillståndet eller villkor som gäller för verksamheten eller åtgärden inte har följts och avvikelserna inte är av ringa betydelse. Enligt 26 kap 15 § MB får en tillsynsmyndighet sända föreläggande och förbud som riktats till ägare av en fastighet till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel. Har anteckning gjorts, gäller föreläggandet eller förbudet mot ny ägare av egendomen.

Enligt fastställd delegering
För Miljönämnden

AA
miljöinspektör

Delges: Eva Fransson
Kopia till grannen
Sänds till Inskrivningsmyndigheten

Upplysningar

Om ni fortsättningsvis vill kunna släppa ut avloppsvatten från WC och BDT från fastigheten måste avloppsanläggningen förbättras och vara färdigställd senast ÅÅÅÅ-MM-DD. Om åtgärder inte har vidtagits kan miljöförvaltningen komma att förena beslutet om förbud med vitesföreläggande. Ni bör därför snarast planera för en ny avloppslösning. En ny avloppsanläggning alternativt ombyggnation av den befintliga är åtgärder som är tillstånds- eller anmälningspliktiga. Kontakta miljöförvaltningen i god tid innan några åtgärder vidtas. Gällande reningskrav kan uppnås på flera olika sätt. Vägledning vid val av avloppsanläggning kan bland annat fås på webbplatserna: www.havochvatten.se och www.kommunen.se. Har ni för avsikt att lösa avloppsfrågan genom anslutning till kommunalt avlopp behöver ni inte ansöka om tillstånd till enskild anläggning.

Om du vill överklaga

Om du vill överklaga detta beslut ska du skriva till Miljönämnden med adress XX. Tala om i brevet vilket beslut du överklagar, till exempel genom att ange beslutets diarie-nummer och beslutsdatum. Tala om varför du anser att beslutet är felaktigt och vilken ändring du vill ha i beslutet.

Miljönämnden måste ha fått ditt överklagande inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet. Annars kan överklagandet inte prövas. Miljöförvaltningen kontrollerar först att överklagandet kommit in i rätt tid. Därefter bedömer miljöförvaltningen om vi själva ska ändra beslutet så som du begärt. Om inte, så skickar vi det till länsstyrelsen för prövning.

Har du frågor är du välkommen att höra av dig till miljöförvaltningen på telefon 0987-12 34 56 eller e-post: miljoforvaltningen@kommun.se.

4: Sluten tank

Exemplet gäller ett fritidshus där det finns en sluten tank för WC. Det står vatten runtomkring tömningsröret. Oklart om det påverkar tanken. Fastighetsägaren har i utskickat frågeformulär uppgivit att fritidshuset nyttjas 6–7 veckor per år av en person. Tanken töms enligt såväl fastighetsägaren som slamsugningsentreprenören 3 ggr per år. Den slutna tanken har tillstånd från 1979. Volym 3 kbm. Avloppsvatten från dusch och kök leds till enkammarbrunn. Fastighetsägaren vet inte vart vattnet tar vägen därefter, men möjligen till en stenkista. Slamsugning av enkammarbrunnen sker en gång per år. I övrigt sker ingen annan skötsel.

Sluten tank där det står vatten runt tömningsröret.

Enkammarbrunn för BDT. Jordarten är genomsläpplig runt enkammarbrunnen. Ingen dokumentation överhuvudtaget finns på BDT-avloppet.

Utdrag ur miljöinspektörens anteckningar från inspektionen. Sluten tank och 1-kammarbrunn markerade med ringar.

Fastigheten ligger i ett område med förhållandevis mycket fritidshus med enskilda vattentäkter. I omgivningarna finns en blandning av skog och jordbruk. Området där anläggningen ligger bedöms ha hög skyddsnivå ur miljöskyddssynpunkt på grund av övergödd recipient.

Handläggning

Det är en mycket hög tömningsfrekvens för den slutna tanken. En person uppges nyttja fastigheten 6–7 veckor per år. Fastighetsägaren tömmer $3 \times 3 = 9$ kbm per år. Det innebär en daglig tillförsel till tanken på 184 liter per dygn om fastigheten nyttjas 49 dagar per år. Med en spolvolym på kanske 5 liter per gång skulle det innebära 37 toabesök per dag. Det är något som inte stämmer med anläggningen.

Kan det finnas ett inläckage? Det står dessutom mycket vatten runt tömningsröret till tanken vilket förstärker misstanken om inläckage.

BDT-avloppet – det är ingen idé att fortsätta utreda detta eftersom fastighetsägaren redovisat det han känner till. Fakta är att det inte finns tillstånd eller någon skriftlig dokumentation. Iakttagelser vid inspektion samt fastighetsägarens uppgifter tyder på att reningen inte motsvarar dagens krav.

I inspektionsprokollet anges alla brister som uppmärksammas vid platsbesöket, iakttagelser som gjorts och om fastighetsägaren exempelvis tillfört något muntligt vid besöket. Inspektionsprokollet skickas ut till fastighetsägaren tillsammans med följebrev (underrättelse) där miljöförvaltningen ger fastighetsägaren en möjlighet att yttra sig om bristerna inom viss tid.

Formulering i underrättelse

”Miljöförvaltningen inspekterade avloppsanläggningen på er fastighet XX den XX XX. Av bifogat inspektionsprotokoll framgår vilka iakttagelser som gjordes samt övrig information om er anläggning. Förvaltningen överväger att förelägga er att inkomma med utredning om orsaken till att tömnings frekvensen för er slutna tank är så hög. Ni har uppgivit att en person använder fastigheten under 6–7 veckor per år och att tanken slamsugs tre gånger varje år. Det innebär en tillförsel till tanken på kanske uppemot 200 liter toalettavloppsvatten varje dygn då fastigheten används, vilket föranleder förvaltningen att misstänka att det finns ett inläckage av ovidkommande vatten till tanken. Speciellt eftersom det vid inspektionen stod vatten runt tömningsröret. (En spolning ger ca 5 liter vatten vilket skulle motsvara uppemot 40 toabesök per dag.)

Förvaltningen överväger också att fatta beslut om att förbjuda fortsatt utsläpp av bad- och diskvatten till enkammarbrunnen.”

Innan förvaltningen fattar beslut ges ni tillfälle att yttra er. Era synpunkter ska ha kommit in senast den xx xx. ”

Svar från fastighetsägaren

Fastighetsägaren har ingen förklaring på varför tanken behöver tömmas så ofta. Han tycker också att det blivit dyrt. Han har kontrollerat att det inte finns någon installation i huset som står och läcker till tanken. Han tycker att BDT-anläggningen fungerar som den ska och ingen har klagat. Huset används bara några veckor om året.

Bedömning

Den troligaste orsaken till tömningsfrekvensen av tanken är att den inte är tät och att omgivande vatten tränger in i tanken. Fastighetsägaren har heller inte visat på någon annan trolig orsak. Fastigheten ligger i tätbebyggt område, det är genomsläpplig mark, många enskilda vattentäkter i området och det finns en känslig recipient. Det finns därför skäl att förbjuda fortsatt utsläpp av WC-vatten till den otäta slutna tanken. Fastighetsägaren har då olika tänkbara alternativ såsom till exempel att täta tanken eller byta till ny tank eller eventuellt installera torrtoalett.

BDT-avloppet saknar tillstånd och uppfyller inte kravet på godtagbar rening i 9 kap 7 § miljöbalken. Området är tätbebyggt. Många enskilda vattentäkter, genomsläpplig mark och känslig recipient talar för att anläggningen ska åtgärdas. Förhållandena på platsen bedöms även vara sådana att det finns flera

olika anläggningstyper som är möjliga att installera för en skälig kostnad. Det är därför skäligt att förbjuda fortsatt BDT-utsläpp.

Formulering i föreläggande/förbud

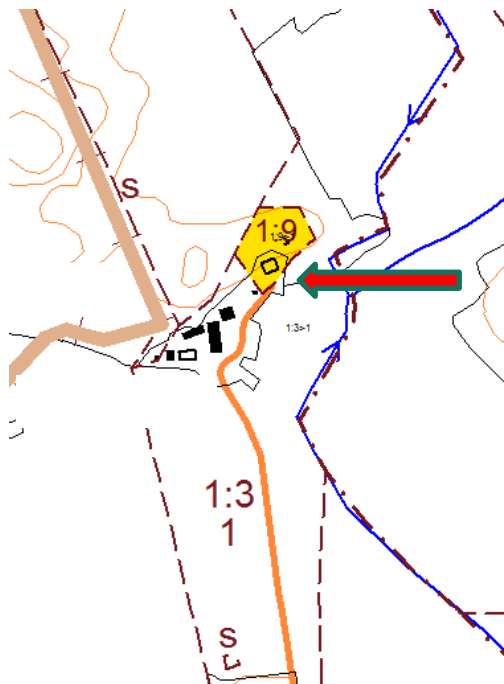
”Miljöförvaltningen förbjuder NN, personnummer, som ägare till fastigheten xx, att släppa ut spillvatten från WC till den befintliga otäta tanken samt att släppa ut disk- och tvättvatten till den bristfälliga anläggningen bestående av enkammarbrunn på fastigheten. Förbudet gäller från och med den xx xx. Ni ska kontakta miljöförvaltningen innan några åtgärder vidtas.”

(Vid kortare åtgärdstider rekommenderas att istället utforma på följande sätt: ”Förbudet gäller x månader efter delgivningen av detta beslut.”)

5: Markbädd från 1990-talet

Exemplet gäller en enfamiljsbostad med permanentboende. WC och BDT avleds till en markbädd tillståndsgiven 1996 enligt hälsoskyddslagen. Av situationsplan bilagd till tillståndet anges att dimensioneringen är 15 kvm. Trekammarbrunn i betong. T-röret är trasigt. Fördelningsbrunn finns med ett utlopp, ett spridarrör med luftare. Fastighetsägaren har i frågeformulär angivit att skötseln av anläggningen består av slamsugning en gång per år.

Vid inspektionen konstateras att det står vatten i spridarrörets luftare. Nivån ligger strax under markytan. Markbädden är något upphöjd. Det finns ett uppsamlingsrör med en luftare. Det står lite vatten i botten på luftningsröret till uppsamlingsröret. Det finns en uppsamlingsbrunn, därefter går det renade vattnet vidare till en annan brunn och därefter till ett dike. Det är ingen anmärkningsvärd vattennivå i vare sig uppsamlingsbrunn eller fördelningsbrunn. Enligt fastighetsägaren händer det ibland att vattendraget svämmas över och att det står vatten på åkern.

Markbädd placerad i tjurhage mellan bostadshus och vattendrag.

Fördelningsbrunn

Uppsamlingsbrunn

Vattendrag (dike)

Uppsamlingsbrunn

Området där fastigheten ligger bedöms ha normal skyddsnivå med avseende på miljöskydd.

Handläggning

Konstaterade brister:

- Dimensioneringen är för liten, men anläggningen är tillståndsgiven och slutbesiktigad med 15 kvm yta. Mycket knapphändigt beslutsunderlag finns i tillståndsärendet.
- Vid inspektionen var marken där anläggningen är lokaliserad inte översvämmad. Enligt uppgifter från fastighetsägaren så är anläggningen dock "översvämmad" några gånger per år. Eftersom utsläpp sker i närliggande dike så finns det risk vid höga vattenstånd att vatten stiger upp i anläggningen från diket. Detta påverkar naturligtvis reningsförmågan.
- Vid inspektionen bedrevs djurhållning (tjurar) på marken där anläggningen ligger.
- Generellt sägs i de allmänna råden att markbäddar inte når upp till normal skyddsnivå när det gäller fosforavlastning.

I inspektionsprotokollet anges alla brister som uppmärksammas vid platsbesöket, iakttagelser som gjorts och om fastighetsägaren exempelvis tillfört något muntligt vid besöket. I det här fallet har hon ju till exempel berättat att det ibland står vatten på fältet där markbädden ligger eftersom diket svämmas över. Inspektionsprotokollet skickas ut till fastighetsägaren tillsammans med foljebrev (underrättelse) där miljöförvaltningen ger fastighetsägaren en möjlighet att yttra sig om bristerna inom viss tid.

Formulering i underrättelse

"Miljöförvaltningen inspekterade avloppsanläggningen på er fastighet xx den xx xx. Av bifogat inspektionsprotokoll framgår vilka iakttagelser som gjordes samt övrig information om er anläggning. Förvaltningen överväger att förbjuda er att släppa ut avloppsvatten till den bristfälliga anläggningen på grund av följande brister:

- anläggningen är inte tillräckligt dimensionerad för att uppfylla miljöbalkens krav, ytan 15 kvm understiger vad som är normalt för ett enfamiljshus
- trasigt T-rör vilket medför risk för slamflykt till markbädd
- djurhållning har tillåtits på marken där anläggningen ligger, risk för skador på anläggningen är uppenbar då tjurar trampat sönder och belastat marken ovan anläggningen
- vatten står i slutet av spridarröret vilket kunnat iakttas via luftningsrör
- anläggningen svämmas över regelbundet på grund av höga flöden i närliggande dike.

Innan förvaltningen fattar beslut ges ni tillfälle att yttra er. Era synpunkter ska ha kommit in senast den xx xx. "

Svar från fastighetsägaren

Fastighetsägaren vidtar en del åtgärder och ber miljöförvaltningen om en ny inspektion för att kunna visa att anläggningen nu fungerar tillfredsställande.

Vid återbesöket visar fastighetsägaren att hon har monterat ett nytt T-rör i form av en betongskärm kring utloppet i slamavskiljaren. Hon har också spolat rent spridarröret i markbädden. Hela bädden är inhägnad så att tjurarna inte kan gå på den. Fastighetsägaren har även rensat och breddat diket för att öka dikets förmåga att leda bort vatten. Fördelningsbrunn och uppsamlingsbrunn har normal nivå. Det står dock fortfarande vatten i luftaren på spridarröret men inte i luftaren för uppsamlingsröret. Fastighetsägaren tror att tjurarna kan ha trampat ner röret och att det därför samlar sig vatten där. Hon tror inte att anläggningen har skadats eftersom utgående vatten ser OK ut.

Markbädden har hägnats in för att förhindra att djuren belastar ytan.

Bedömning

Det här är ett väldigt svårt ärende att bedöma. Både när det gäller att säkert veta hur anläggningen fungerar och hur mycket utredning som det är skäligt att kräva av en fastighetsägare i det enskilda fallet. I det här fallet har fastighetsägaren lagt ner tid och pengar på att åtgärda bristerna men frågan är om det räcker för att uppfylla miljöbalkens krav. Miljöförvaltningen skulle kunna utgå från att anläggningen kan fungera och då istället planera tätare tillsynsbesök. Avgörande för att inte förbjuda i detta läge är att översvämningensrisken troligen

är undanröjd och att man har kunnat se att utgående vatten okulärt ser acceptabelt ut. Beroende på vad senare inspektioner visar kan en annan bedömning då komma att göras. Skulle samma eller andra brister upptäckas framstår det som mer skäligt att förbjuda utsläpp till anläggningen. Fastighetsägaren har med denna bedömning även givits möjlighet att förbättra anläggningen och om dessa inte hjälper är det inte ett oproportionellt ingripande med förbud.

Frågan om man ska kräva fosforavlastning av markbädden upp till normal nivå för miljöskydd är inte heller självklar. Om en avloppsanläggning med tillstånd före miljöbalken bedöms klara miljöbalkens grundläggande krav, anläggningen är byggd på ett sätt som är anpassat även efter dagens belastning och alla delar som krävs vid anläggandet av en modern anläggning finns, får man först göra en avvägning innan krav på ytterligare rening ställs. Kraven som anges i Naturvårdsverkets allmänna råd (NFS 2006:7), när det till exempel gäller skyddsnivå för miljöskydd beträffande reduktion av fosfor och kväve, fanns inte när anläggningen tillståndsprövades. Det är som huvudregel inte skäligt att ändra ett givet tillstånd på grund av att nya strängare krav införs om det inte finns särskilda övergångsbestämmelser som talar om vad som ska gälla för befintliga anläggningar som i övrigt fungerar bra. Allmänna råden är vägledande, inte bindande, och bör i första hand tillämpas vid prövningar av nya anläggningar och när det finns brister i befintliga anläggningar. Naturvårdsverket har, i avsnittet som gäller råd till 2 kap 7 § miljöbalken, angett att man anser det orimligt att ställa krav på långtgående fosforreduktion om avloppsanordningen fungerar i enlighet med tillståndet och det skulle bli för dyrt med en uppgradering i förhållande till miljönyttan. Havs- och vattenmyndigheten delar denna bedömning. Miljöförvaltningen kan istället vänta med att ställa högre krav tills det blir aktuellt att söka nytt tillstånd och då tillämpa de nya strängare kraven vid bedömning av tillståndsansökan.

Formulering i föreläggande/förbud

I detta fall avslutas tillsynsärendet inte med ett föreläggande eller förbud i detta skede. Fastighetsägaren bör få ett beslut där det i motiveringen framgår vilka avvägningar som gjorts. Beslutet blir att ärendet avslutas utan ytterligare åtgärder. Det bör även framgå att ny inspektion kommer att planeras in på grund av behovet att följa upp de åtgärder som fastighetsägaren har vidtagit.

6: Markbädd med fosforfälla från 2000-talet

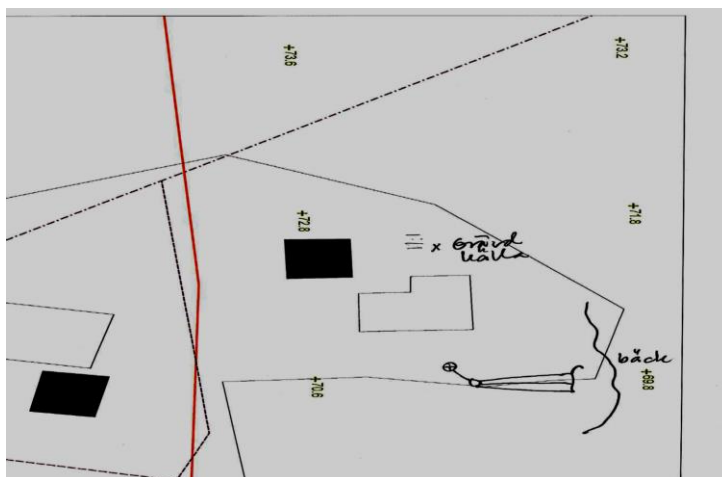
Exemplet gäller en enfamiljsbostad med permanentboende. Fastigheten har en markbädd med fosforfälla. Tillstånd från 2008 då den även togs i bruk. Fastighetsägaren har i utsänt frågeformulär angivit att anläggningen slamsugs en gång per år, ingen annan skötsel. Anläggningen är byggd enligt tillstånd och kontrollplanen + utförandeintyg visar inte på några anmärkningar. Vid inspektion konstateras att T-rör är trasigt, dock ej slam i fördelningsbrunnen. Fördelningen av spillvattnet är ojämnh mellan spridarrören. I övrigt ingen anmärkning på markbädden.

Fosforfällan är ej inspekterbar då den ligger under ett vedupplag. Fastighetsägaren har ingen dokumentation på att filtermassan bytts ut med föreskrivet 3-årsintervall, men säger vid inspektionen att det inte har funnits något behov av att byta filtermassa eftersom de är endast två personer i

hushållet. På frågan om hur han har tänkt visa att det inte finns skäl att byta filtermassa har han inget ytterligare svar förutom att han ska ringa tillverkaren. Fastighetsägaren har i övrigt inte kontrollerat fosforfällan, inte ens okulärt.

Fördelningsbrunn.

Ur inspektörens anteckningar.

Tillståndsbeslut:

Ni har enligt miljöbalken (SFS 1998:808) ansökt om tillstånd att få anlägga en enskild avloppsanläggning inom rubricerad fastighet.

Beslut

Nämnden för Miljö & Hälsoskydd beslutar

1. att meddela tillstånd för inrättande av enskild avloppsanläggning med ansluten vattentoalett och Bad-, Disk- och Tvättvatten, enligt redovisad ansökan/anmälan
2. att fastställa kontrollplan enligt bilaga 1

För tillståndet gäller följande villkor:

1. Avloppsanordningen skall utföras enligt ansökan och tillverkarens anvisningar om inte nedanstående villkor anger annat, samt skall även utföras enligt de till detta beslut hörande föreskrifterna "Avlopp: Slamavskiljare och markbädd med utsläpp"
2. Vid någon avvikelse från uppgifter i ansökan (t ex grävning omöjlig p.g.a. berg, större stenar mm) ska ändringen omgående meddelas till miljöförvaltningen för ny prövning av ändringen.
3. Anläggningen skall utformas enligt följande
 - tät markbädd där ytan skall vara minst 20 m² med 3 × 7 meter spridningsledning
 - markbädden skall följas av en fosforfälla i enlighet med ansökan
 - slamavskiljarens våtvolum ska vara minst 2 m³
4. Dagvatten får inte anslutas till avloppsanordningen.
5. Fotodokumentation samt bifogad kontrollplan och utförandeintyg skall insändas till miljökontoret inom 14 dagar efter anläggningens färdigställande och innan anläggningen tas i bruk. Anläggningen får inte tas i bruk förrän den har besiktigats och godkänts av miljöförvaltningen. Anmälan om besiktning skall ske till miljöförvaltningen senast fyra arbetsdagar före besiktningstillfället. Slamavskiljare, infiltration, rörgravar m.m. får inte fyllas, läggas igen och/eller övertäckas före slutbesiktning.
6. Skötsel av anläggningen samt dokumentationshantering skall ordnas enligt följande:
 - Drift- och underhållsinstruktion samt relationsritning skall förvaras på fastigheten
 - Tömning av slamavskiljare ska ske minst en gång per år genom anlitande av kommunens renhållningsentreprenör.
 - Möjlighet till provtagning ska finnas på utgående spillvatten från fosforfälla.
 - Filtermassan i fosforfällorna skall bytas ut efter 3 års drift och sedan fortsättningsvis vart tredje år, om inte kan visas att så är uppenbart obehövt p.g.a. att den fosforreducerande förmågan kvarstår. Tömning skall utföras av kommunens renhållningsentreprenör.
 - Att byte av filtermassa görs i enlighet med ovannämnda krav ska redovisas till miljöförvaltningen genom att inköpskvitto skickas in senast tre veckor efter filterbyte.
 - Om påminnelse via skrivelse eller samtal behöver göras om byte av filtermassa eller redovisning av inköpskvitto kommer en tillsynsavgift enligt gällande timtaxa att debiteras
7. Avloppsledning skall utföras med en minsta inre diameter om 100 mm, förläggas frostfritt och skyddstäckas med minst 50 cm täckmassor. Avloppsledningens skarvar skall förses med absolut betryggande tätning.
8. Fördelningsbrunn skall vara utformad så att spillvattnet fördelas jämt över alla spridningsledningar.

9. I byggnad belägen avloppsledning skall förses med luftledning, som isoleras väl eller förläggs i uppvärmt utrymme, ges en minsta inre diameter om 75 mm och uppdrages ovan yttertak.
10. Anläggningen skall underhållas och skötas så, att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppstår eller kan förmodas uppkomma.
11. Anläggningen skall utrustas med slamavskiljare, vilken skall vara antingen typgodkänd eller utformad enligt svensk standard. Slamavskiljare av betong skall ha gummiringstättade fogar.
12. Slamavskiljare skall vara belägen på ett avstånd om högst 25 meter från uppställningsplats för slamsugningsfordon. Nivåskillnaden mellan avskiljarens botten och markytan vid uppställningsplatsen får inte överstiga 5 meter.
13. Slamavskiljare som inte är tillverkad i betong skall förankras med hjälp av tankremmar eller på likvärdigt sätt i fast berg eller i gjuten betongplatta om minst 10 cm tjocklek och med en massa motsvarande den tomma avskiljarens lyftkraft i vatten.

Lagstöd

Beslutet om tillstånd tas med stöd av 13 och 18 §§ förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd och miljöbalken 16 kap 2 § samt med hänvisning till miljöbalken 1 kap 1 § samt 2 kap 1-6 §§ och Naturvårdsverkets allmänna råd (NFS 2006:7).

Handläggning

Konstaterade brister i förhållande till tillståndet med villkor:

- Trasigt t-rör
- Ojämn fördelning av spillvatten mellan spridarledningarna. Man kan gissa att detta uppstått på grund av sättningsskador.
- Inget byte av filtermassa i fosforfälla har gjorts.
- Fosforfällan är inte tillgänglig för tillsyn. Enligt villkor ska det finnas provtagningsmöjlighet efter fällan. Sådan möjlighet finns inte.

Formulering i underrättelse

”Miljöförvaltningen inspekterade avloppsanläggningen på er fastighet xx den xx xx. Av bifogat inspektionsprotokoll framgår vilka iakttagelser som gjordes samt övrig information om er anläggning. Miljöförvaltningen överväger att förelägga er om att åtgärda upptäckta brister såsom trasigt t-rör, åtgärda fördelningen mellan spridarledningarna (se bifogat informationsblad) samt att frilägga fosforfällan så att den kan skötas och inspekteras samt se till att det finns provtagningsmöjligheter efter fosforfällan.

Er anläggning har varit i drift sedan 2008 och enligt villkor i tillståndet ska filtermassan i fosforfällan ha bytts ut efter tre års drift och därefter vart tredje år. Undantag gäller om ni kan visa att detta är uppenbart obehövligt pga. att den fosforreducerande förmågan finns kvar. Ni har vid inspektionen uppgivit att ni skulle kontakta tillverkaren för att få hjälp att kontrollera funktionen.

Innan miljöförvaltningen fattar beslut ges ni tillfälle att senast den xx xx yttra er och komplettera utredningen med aktuella uppgifter om fosforfällans status.”

Svar från fastighetsägaren

Fastighetsägaren meddelar att han har satt dit skibords, så nu är fördelningen jämn. Han skickar även bilder på detta. Han har vidare hört sig för och uppger att det kostar ca 5 000 kr att gräva upp runt slamavskiljaren, lyfta av konan och sätta dit ett nytt T-rör. Detta tycker han är oskäligt dyrt eftersom miljöförvaltningen inte har kunnat konstatera någon slamflykt. Fastighetsägaren har fått svar från tillverkaren som säger att tidigare uppgifter om pH-mätning i utgående vatten inte ger något tillförlitligt resultat vilket man tidigare trott. Tillverkaren anser att i detta fall bör filtermassan bytas ut då det inte skett någon gång under sex års drift.

Fastighetsägaren tänker ta bort veden och även ordna en provtagningspunkt efter fällan.

Bedömning

Miljöförvaltningen anser att 5000 kronor är en skälig kostnad och avser att förelägga om ett nytt T-rör. Det finns stora risker med att inte laga röret och slamavskiljaren uppfyller då inte heller förutsättningarna i tillståndet eller i svensk standard för slamavskiljare. Miljöförvaltningen anser även att filtermassan ska bytas ut, vedhögen tas bort och provtagningspunkt ordnas. Fördelningen mellan spridarledningarna bedöms ha ordnats tillfredsställande.

Formulering i föreläggande/förbud

”Miljöförvaltningen förelägger NN att såsom ägare av fastigheten xx vidta följande åtgärder så att tillstånd och villkor för anläggningen följs

- Åtgärda det trasiga T-röret
- Frilägga fosforfällan så att den är åtkomlig för kontroll och skötsel
- Byta ut förbrukad filtermassa mot ny i fosforfällan
- I enlighet med villkor x i bifogat tillstånd anordna en provtagningsmöjlighet efter fosforfällan.

Samtliga åtgärder ska vara vidtagna senast x månader efter delgivningen av detta beslut.”

Exempel på utformning av föreläggande om åtgärder, typexempel 6

Föreläggande om att åtgärda avloppsanläggning på fastigheten Fikonet 6:6, x kommun

Beslut

Miljöförvaltningen förelägger Gregor Håberg, 550101-xxxx, som ägare till fastigheten Fikonet 6:6 att vidta följande åtgärder så att tillstånd och villkor för anläggningen följs

- Åtgärda det trasiga T-röret
- Frilägga fosforfällan så att den är åtkomlig för kontroll och skötsel
- Byta ut förbrukad filtermassa mot ny i fosforfällan
- I enlighet med villkor x i bifogat tillstånd anordna en provtagningsmöjlighet efter fosforfällan.

Samtliga åtgärder ska vara vidtagna senast x månader efter delgivningen av detta beslut.

Beslutet meddelas med stöd av 26 kap. 9 §, 9 kap. 7 §, 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken (1998:808).

Detta beslut kan överklagas, se information sid. X.

Bakgrund

Miljöförvaltningen inspekterade avloppsanläggningen på er fastighet Fikonet 6:6 den ÅÅÅÅ-MM-DD. Vid inspektionen konstaterades att anläggningen inte följer givet tillstånd. Bland annat hade anläggningen ett trasigt t-rör och massan i fosforfällan har inte bytts ut. Er anläggning har varit i drift sedan 2008 och enligt villkor i tillståndet ska filtermassan i fosforfällan ha bytts ut efter tre års drift och därefter vart tredje år. Undantag gäller om ni kan visa att detta är uppenbart obehövligt pga. att den fosforreducerande förmågan finns kvar. Ni har uppgivit att ni har haft kontakt med tillverkaren som meddelat att mätning av pH i utgående vatten inte ger något tillförlitligt resultat, vilket man tidigare trott. Tillverkaren anser att filtermassan bör bytas ut då den har varit i drift i sex år.

Ni har vid telefonsamtal ÅÅ-MM-DD samt genom underrättelse daterad ÅÅ-MM-DD blivit upplyst om bristerna i anläggningen samt lämnats till-fälle att inkomma med synpunkter.

Skäl för beslutet

I xx kommun pågår sedan 2009 ett aktivt arbete med åtgärder för att nå god status i kommunens vattendrag. Dit hör bland annat tillsyn över små avloppsanläggningar. Utsläpp av dåligt renat avloppsvatten i sjöar och vattendrag orsakar övergödning vilket bland annat leder till syrebrist, algbloomning och igenväxning.

Avloppsvattnet som släpps ut i Storån från er fastighet Fikonet 6:6 genom-går förvisso rening, men i och med att fosforfällan inte underhållits så kommer utsläppen att vara större än vad som förutsatts i det tillstånd som gavs 2008. Den rening som sker är otillräcklig och avloppet uppfyller inte villkoren i tillståndet och kraven på rening enligt 9 kap. 7 § i miljöbalken.

En slamavskiljare utan fungerande T-rör kan medföra att slam kommer ut i efterföljande markbädd och sätter igen denna.

Miljöförvaltningen bedömer att det är nödvändigt att förelägga er om att rätta till anläggningens brister och att följa villkoren i tillståndet. Kostnaden för åtgärderna bedöms skäliga i förhållande till nyttan av dem.

För att ni ska ha möjlighet att följa beslutet ska föreläggandet gälla först från och med ÅÅÅÅ-MM-DD.

Lagstiftning

Miljöförvaltningen får enligt 26 kap. 9 § miljöbalken (MB) meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska efterlevas. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i ett enskilt fall får inte beslutas.

I 9 kap. 7 § MB föreskrivs att avloppsvatten ska avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål ska lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras.

Miljöbalken anger i 2 kap. 3 §, att den som avser att bedriva en verksamhet eller vidta enåtgärd ska iaktta de skyddsåtgärder som behövs för att mot-verka skador eller olägenheter för människors hälsa och miljön. I 7 § samma kapitel anges att nyttan med alla skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått som ställs ska vägas mot kostnaderna så att kraven blir rimliga.

Enligt fastställd delegering
För Miljönämnden

AA
miljöinspektör

Delges: Gregor Håberg

Om du vill överklaga

Om du vill överklaga detta beslut ska du skriva till Miljönämnden med adress XX. Tala om i brevet vilket beslut du överklagar, till exempel genom att ange beslutets diarienummer och beslutsdatum. Tala om varför du anser att beslutet är felaktigt och vilken ändring du vill ha i beslutet.

Miljönämnden måste ha fått ditt överklagande inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet. Annars kan överklagandet inte prövas. Miljöförvaltningen kontrollerar först att överklagandet kommit in i rätt tid. Därefter be-dömer miljöförvaltningen om vi själva ska ändra beslutet så som du begärt. Om inte, så skickar vi det till länsstyrelsen för prövning.

Har du frågor är du välkommen att höra av dig till miljöförvaltningen på telefon 0987-12 34 56 eller e-post: miljöforvaltningen@kommun.se

Referenser

- IVL Svenska Miljöinstitutet. (2012). *Enskilda avlopp som källa till läkemedelsrester och andra kemikalier, Rapport B 2070*. Stockholm: IVL.
- Ahlander, S. &. (2009). *Tillämpad VA-planering - att sätta enskilda avlopp på kartan, Rapport 2009:16*. Linköping: Länsstyrelsen i Östergötlands län.
- Andersson, C. (2014). *Slutrapportering av LOVA-projekt "Inventering av enskilda avlopp i Norrköpings kommun som påverkar havet mest" BMK Diarie nr. 2010-3508*. Norrköping: Norrköpings kommun.
- Ayres, I & Braithwaite, J. (1992). *Responsive regulation; transcending the deregulation debate*. New York: Oxford University press.
- Botkyrka kommun. (2008). *Grundvatten i Botkyrka kommun -analyser av vatten från enskilda brunnar 1986-2006*. Botkyrka: Botkyrka kommun.
- Botkyrka kommun. (den 08 september 2014). *Miljöbarometern/Vatten*. Hämtat från Botkyrka kommun: <http://botkyrka.miljobarometern.se/main.asp?mo=4> den 15 februari 2015
- Datainspektionen. (september 2010). *Samkörning av kundregister med fastighetsregistret*. Hämtat från www.datainspektionen.se: <http://www.datainspektionen.se/personuppgiftsombud/samradsyttrand/en/samkorning-av-kundregister-med-fastighetsregistret/> den 01 09 2014
- Eda kommun. (2012). *Utredning av näringsbelastning och miljöstatus av Bysjön med tillflöden 2011-2012*. Eda: Eda kommun.
- European Environment Agency. (2014). *European bathing water quality in 2013, EEA Report No 1/2014*. European Environment Agency.
- Falkenbergs kommun, Miljökontoret. (2012). *Tillsynsoptimering av små avlopp*. Falkenberg: Falkenbergs kommun.
- Gotlands kommun. (den 20 oktober 2014). *Gotlands kommun- Klart vatten*. Hämtat från Klart vatten: <http://www.gotland.se/61773> den 09 oktober 2014
- Gyllström, M. (den 10 november 2014). (B. Forsberg, Intervjuare) Vattenmyndigheterna.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2012). *Havs- och vattenmyndighetens rapport 2012:11, Små avlopp ingen skitsak - Uppföljning av Naturvårdsverkets tillsynskampanj för små avlopp*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2013 a). *Enskilda avlopp – Styrmedel för att nå en hållbar åtgärdsfakt. Redovisning av regeringsuppdrag*. Göteborg: Havs- och Vattenmyndigheten.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2013 b). *Konsekvensanalyser av nya styrmedel för små avloppsanläggningar*. Göteborg: Havs- och Vattenmyndigheten.
- Havs- och Vattenmyndigheten. (den 27 maj 2014 b). *Badvatten*. Hämtat från Havs- och vattenmyndigheten: <https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/badvatten.html> den 01 december 2014
- Havs- och vattenmyndigheten. (2014 c). *Havs- och vattenmyndighetens rapport 2014:1 Vägledning för kommunal VA-planering*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- HELCOM. (2011). *HELCOM, 2011. The Fifth Baltic Sea Pollution Load Compilation (PLC-5), Balt. Sea Environ. Proc. No. 128* (<http://www.helcom.fi/Lists/Publications/BSEP128.pdf>). Helsingfors: HELCOM.

- Hübinette, M. (2011). *Lathund för tillsyn gällande avlopp inom vattenskyddsområde*. Hämtat från Miljösamverkan Västra Götaland: <http://www.miljosamverkanvg.se/miljosamverkanvastragotaland/SiteCollectionDocuments/Projekt%20och%20rapporter/Vatten/Vattenskyddsomr%C3%A5den/Lathundar%20och%20dokumentation/Lathundar/lathund-tillsyn-avlopp.pdf> den 19 01 2015
- Inskrivningsmyndigheten. (den 01 september 2014). *Fastighetsregistrets innehåll*. Hämtat från Inskrivningsmyndigheten: <http://www.lantmateriet.se/sv/Fastigheter/Fastighetsinformation/Fastighetsregistret/Fastighetsregistrets-innehall/> den 1 september 2014
- IVL Svenska Miljöinstitutet. (2009). *Tillgängliga modellverktyg för beräkning av belastning, åtgärdseffekt och retention Rapport B 1915*. Stockholm: IVL Svenska Miljöinstitutet.
- Jonson, J. (2012). *Modell och verklighet Hur kan SMHI:s modell S-HYPE användas för att statusklassa näringsämnen i vattendrag? Rapport 2012:60*. Göteborg: Länsstyrelsen i Västra Götaland.
- Kemikalieinspektionen. (den 09 september 2014). *Perfluorerade ämnen PFOS, PFOA med flera*. Hämtat från Kemikalieinspektionen: <http://www.kemi.se/sv/Innehall/Fragor-i-fokus/Perfluorerade-amnen-PFOS-PFOA-med-flera/> den 10 november 2014
- Kronofogdemyndigheten. (den 17 oktober 2014). Hämtat från www.kronofogden.se: <https://www.kronofogden.se/download/18.58faa85b14297e0273e2918/1389363741535/932917.pdf> den 17 oktober 2014
- Kungsbacka kommun. (2010). *Koll på kartan - Effektivare tillsyn av små avlopp genom systematisk registrering och GIS-hantering*. Kungsbacka: Kungsbacka kommun.
- Kungsbacka kommun, förvaltningen för Miljö & Hälsoskydd. (2013). *Slutrapport LOVA, Recipientkontroll*. Kungsbacka: Kungsbacka kommun.
- Lantmäteriet. (den 24 oktober 2014). *Ansök om lagfart eller inskrivning av tomträtt*. Hämtat från www.lantmateriet.se: <http://lantmateriet.se/Fastigheter/Andra-agare/Ansok-om-lagfart-eller-inskrivning-av-tomtratt/> den 24 oktober 2014
- Lantmäteriet. (den 02 mars 2015). *Hitta kontor*. Hämtat från www.lantmateriet.se: <http://www.lantmateriet.se/sv/Om-Lantmateriet/Om-oss/Kontakta-oss-information/Hitta-kontor/> den 02 mars 2015
- Lilla Edets kommun, M. o. (2012). *Kväve och fosfor till Göta Älv inom Lilla Edets kommun*. Lilla Edet: Lilla Edets kommun.
- Lindqvist, C. (den 09 december 2014). Miljöförvaltningen Falu kommun. (B. Forsberg, Intervjuare)
- Linköpings kommun. (den 07 maj 2014). *Linköpings kommun*. Hämtat från Enskilt avlopp - inventeringsresultat: <http://www.linkoping.se/Bygga-bo/Vatten-och-avlopp/Enskilt-avlopp/Tillsyn-och-inventering/Inventeringsresultat/> den 09 december 2014
- Livsmedelsverket. (2009). *Kemisk riskprofil för dricksvatten, Rapport 14-2009*. Uppsala: Livsmedelsverket.
- Länsstyrelsen i Västra Götaland. (den 01 september 2014). *Publikationer*. Hämtat från Hav möter Land: <http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/havmoterland/Sv/publikationer/Pages/default.aspx> den 01 september 2014

- Länsstyrelserna. (den 01 september 2014). *www.lansstyrelsen.se*. Hämtat från Auktoriserade delgivningsföretag: <http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/SiteCollectionDocuments/Sv/om-lansstyrelsen/kungorelser-och-delgivningar/Lst-gem-auktoriserade-delgivningsforetag.pdf> den 01 september 2014
- Miljösamverkan Sydost. (2011). *Hur jobbar vi som kommun med vattenförvaltning? En handledning*. Hämtat från Havs- och vattenmyndigheten: <https://www.havochvatten.se/download/18.4ac364c413727adcb8d80006305/1348912851386/handledning-fran-sydost.pdf> den 04 03 2015
- Miljösamverkan Sydost. (2014). *Förbättrad recipientkontroll genom ökat deltagande, Rapport om ett pilotprojekt i Ljungbyån 2012-2013*. Kalmar: Miljösamverkan Sydost.
- Miljösamverkan Västra Götaland. (den 05 mars 2015). *Vattenförvaltningen och tillsyn enligt miljöbalken*. Hämtat från Miljösamverkan Västra Götaland: <http://www.miljosamverkanvg.se/Sv/projekt-och-rapporter/vatten/Pages/vattenforvaltningen-och-tillsyn-enligt-miljobalken.aspx> den 05 mars 2015
- Miljösamverkan VästraGötaland. (2007). *Avloppsinventeringsmanual*. Göteborg: Länsstyrelsen i Västra Götalands Län.
- Mörbylånga kommun. (den 3 mars 2014). *Enkät om tillsyn av enskilda avlopp*. Hämtat från Mörbylånga kommun: <http://www.morbylanga.se/Miljo-Boende/Vatten-och-avlopp/Enskilt-avlopp/Tillsyn-av-enskilda-avlopp-under-2014/Enkat/> den 23 januari 2015
- Naturvårdsverket. (2001). *Handbok 2001:1, Handläggning av ärenden om miljöskaktionsavgift*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2001). *Handbok om miljöskaktionsavgifter SNV 2001:1*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2001). *Naturvårdsverkets allmänna råd om tillsyn*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2001). *Operativ tillsyn, handbok för tillsynsmyndigheten - Handbok 2001:4*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2003). *Rapport 5347 "Modell för tillsyn styrd av miljökvalitetsmålen"*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2003). *Naturvårdsverkets allmänna råd om vattenskyddsområden (till 7 kap. 21, 22 och 25 §§ miljöbalken) NFS 2003:16*. Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2004). *Kunskapsläget om enskilda avlopp i Sveriges kommuner, rapport nr 5415*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2008). *Små avloppsanläggningar Handbok till allmänna råd*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2010). *Renare avlopp - ett pilotprojekt för bättre enskilda avlopp. Naturvårdsverkets rapport 6338*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2013). *Miljömålen - Årlig uppföljning av Sveriges miljökvalitetsmål och etappmål 2013*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (den 13 februari 2014). *www.naturvardsverket.se*. Hämtat från Kommunal miljöövervakning: <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Miljoovervakning/Samordning-av-miljoovervakningen/Kommunal-miljoovervakning/> den 30 januari 2015

- Olander, F., & Thøgersen, J. (1995). *Understanding of Consumer Behaviour as a Prerequisite for Environmental Protection*. Journal of Consumer Policy.
- Regeringen. (1997). *Proposition 1997/98:45 Miljöbalk*. Stockholm: Regeringen.
- Riksarkivet. (den 01 september 2014). *Inskrivningshandlingar*. Hämtat från Riksarkivet: <http://riksarkivet.se/inskrivningshandlingar> den 01 september 2014
- Skatteverket. (den 02 oktober 2004). *Skatteverket*. Hämtat från www.skatteverket.se: <https://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter/hanteringavsekretessmarkeradepersonuppgifter.4.18e1b10334ebe8bc80002541.html> den 02 oktober 2014
- Skatteverket. (den 03 mars 2015). *Postförmedling*. Hämtat från www.skatteverket.se: <https://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter/postformedling.4.1a098b721295c544e1f800028789.html> den 03 mars 2015
- SKL. (den 03 mars 2015). *Mina meddelanden*. Hämtat från Sveriges Kommuner och Landsting: <http://skl.se/naringslivarbetedigitalisering/digitalisering/ramverketjanster/minameddelanden.3188.html> den 03 mars 2015
- Socialstyrelsen. (2007). *Dricksvatten i enskilda brunnar*. Socialstyrelsen.
- Sonesten, L. (2013). *Miljöövervakningen av Sveriges sjöar och vattendrag. Representativiteten av den kontrollerande miljöövervakningen*. Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:9. Göteborg: HaV.
- Statistiska centralbyrån. (den 24 september 2008). *Tätorter; arealer, befolkning 2005*, MI 0810. SCB.
- Sweco. (2012). *Projekt Lillån – Inventering av enskilda avlopp Slutrapport*. Gislaved: Gislaveds kommun.
- Svenska MiljöEmissionsData. (2006). *Indata mindre punktkällor för PLC5-rapporteringen 2007, Rapport 2006:1*. Norrköping: SMHI.
- Svenska MiljöEmissionsData. (2011 a). *SMED Rapport Nr 56 2011, Beräkning av kväve- och fosforbelastning på vatten och hav för uppföljning av miljökvalitetsmålet "Ingen övergödning"*. Norrköping: SMED.
- Svenska MiljöEmissionsData. (2011 b). *Teknikenkät- enskilda avlopp, Rapport 2011:44*. SMED.
- Sveriges geologiska undersökning. (2014). *Vattenförvaltning av grundvatten SGU rapport 2014:13*. Uppsala: SGU.
- Sveriges kommuner och landsting. (den 28 april 2014). *Taxa inom Miljöbalkens område*. Hämtat från Sveriges kommuner och landsting: http://www.skl.se/vi_arbetar_med/tillvaxt_och_samhallsbyggnad/miljo/tillsyn_och_myndighetsutovning/miljoskydd_1/taxa-inom-miljobalkens-omrade_1 den 28 april 2014
- Sveriges lantbruksuniversitet. (2013). *Jordartsinformation nödvändigt för modellering av kväve och fosfor. Exempel med FyrisNP-modellen i Stigfjördens och Kungsbackafjördens avrinningsområden*. Rapport 2013:79. Göteborg: Länsstyrelsen i Västra Götland.
- Sylwan, I. (2012). *Små avloppsanläggningar med definierat utlopp - Checklistor för funktionskontroll och skötsel Rapport 2012:1*. Kunskapscentrum Små Avlopp.

- Trelleborgs kommun. (2010). *Vattenundersökningar i Tullstorpsån 2009/2010*. Trelleborg: Trelleborgs kommun.
- Tyréns. (2008). *Strategier för enskilda avlopp -jämförande analys av arbetet i Stockholms läns kustkommuner. Rapport 2008:13*. Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Törneke, Krister m.fl. (2008). *Handbok för VA i omvandlingsområden, Rapport 2008:11*. Stockholm: Svenskt Vatten.
- Upplands-Bro kommun. (den 02 april 2014). *Vattenplan*. Hämtat från Upplands-Bro kommun: <http://www.upplands-bro.se/bo--bygga/overgripande-planering/vattenplan.html> den 05 mars 2015
- Wallin, A. (2014). Actors at the interface between socio-technical and ecological systems: Analytical starting point for identifying mitigation possibilities in the case of on-site sewage systems. *Avhandling*. Göteborg: Chalmers University of Technology.
- Wallin, A., Molander, S., & Johansson, L.-O. (2011). *Faktorer som påverkar hushåll att minska enskilda avlopps miljöbelastning - Resultat från intervjuer med hushåll, gräventreprenörer och miljöskyddsinspektörer, Rapport 2011:4*. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola, Avdelningen för miljösystemanalys.
- Vattenmyndigheten. (2009). *Övervakning, Förvaltningsplan 2009-2015 för Västerhavets vattendistrikt*. Göteborg: Vattenmyndigheten för Västerhavets vattendistrikt.
- Vattenmyndigheten, N. Ö. (2013). *Åtgärder för god ekologisk status i ett jordbruksdominerat avrinningsområde Rapport 2013:16*. Länsstyrelsen i Västmanlands län.
- Vattenmyndigheterna. (2009). *Åtgärdsprogram enligt Vattendirektivet 2009-2015*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2014 a). *Vattenkartan Länsstyrelsens WebGIS*. Hämtat från <http://www.viss.lansstyrelsen.se/MapPage.aspx> den 16 september 2014
- Vattenmyndigheterna. (2014 b). *Åtgärdsprogram enligt Vattendirektivet*. Hämtat från www.vattenmyndigheterna.se/ [http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/om-vattenmyndigheterna/](http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/om-vattenmyndigheterna/beslutsdokument/Pages/default.aspx) [beslutsdokument/Pages/default.aspx](http://www.vattenmyndigheterna.se/beslutsdokument/Pages/default.aspx) den 09 maj 2014
- Vattenmyndigheterna. (den 9 juni 2014c). *Vattenförvaltningens mål*. Hämtat från www.vattenmyndigheterna.se/ <http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/om-vattenmyndigheterna/vattenforvaltningens-mal/Pages/default.aspx> den 9 juni 2014
- Vellinge kommun. (den 02 mars 2015). *Miljöövervakning*. Hämtat från Vellinge kommun: <http://www.vellinge.se/bygga-bo-miljo/miljo/miljoovervakning/?action=feedback> den 02 mars 2015
- VISS. (den 27 juni 2014). Hämtat från <http://www.viss.lansstyrelsen.se> den 27 juni 2014
- WSP Environmental. (2014). *VA-plan Karlskrona kommun*. Karlskrona: WSP Environmental.
- Västerås kommun. (den 04 oktober 2012). *Vattenplan 2012-2021*. Hämtat från Västerås kommun: <http://www.vasteras.se/Tvarsnittsdokument/Teknisk%20n%C3%A4mnad/121004%20Vattenplan.pdf> den 01 september 2014

Del 5. Bilagor

Del 5 av 5 ur rapporten Vägledning och exempel för effektiv tillsyn av små avlopp

Bilagor

Till del 1

- 1A Några projekt som testat tillsynsmetoder

Till del 2

- 2A Exempel på kommunikationsplan för tillsyn av små avlopp
2B Exempel på projektbeskrivning
2 C Datainspektionen, Samrådsyttrande om samkörning av register
2 D Exempel på kartsikt
2E Exempel på utrustningslista för tillsyn av små avlopp
2F Kommunexempel, ärendehanteringssystem med små avlopp i fokus
2G Exempel på olika sätt att beräkna näringsämnesbelastning

Till del 3

- 3A Färgning av avloppsvatten
3B Exempel på inledande brev till fastighetsägare
3C Exempel på information till fastighetsägare om inspektion av avlopp
3D Exempel på begäran om uppgifter från fastighetsägare – frågeformulär
3E Exempel på checklista – inspektionsprotokoll variant 1, avsedd för anpassning till surfplatta i fält
3 F Exempel på checklista variant 2, avsedd för pappersarbete i fält

Till hela rapporten

Rättsfallssammanställning

Bilaga 1 A

Slutsatser från projekt som testat olika metodik vid tillsyn av små avlopp

Metod	Testat av	Slutsatser/kommentarer
Information som styrmedel till fastighetsägare. Ett av kampanjens syfte var att belysa olika sätt att arbeta mer effektivt med tillsyn av små avlopp: dels genom information och media, men också genom mindre tidskrävande sätt att inventera avlopp, exempelvis genom enkätutskick eller via telefonsamtal.	Projektet Små avlopp – ingen skitsak, Naturvårdsverket tillsammans med 137 svenska kommuner (HaV, 2012)	Effektiviteten i kommunerna ökade inte, men man upplevde ett ökat stöd från centralt håll. Länsstyrelsernas engagemang saknades. Informationsmaterialet, bland annat "Är ditt avlopp rött, gult eller grönt?", ansågs bra men mer praktiska tillsynsverktyg efterfrågades, till exempel mallar för tillsynsblanketter och beslut, och tillvägagångssätt i tillsynsarbete.
Informationsprojekt, relativt fristående från kommunens ordinarie tillsynsverksamhet. I projektet valdes totalt 1378 fastighetsägare ut i de tre deltagande kommunerna. Ett brev skickades till dem som informerade om projektet och gav grundläggande information om vad som är ett grönt, gult eller rött avlopp. Särskilt utbildade telefonister från ett callcenter ringde sedan upp fastighetsägarna på kvällstid och frågade om deras avlopp och vilka planer de hade för dem, samt frågade om de ville ha mer information och om de ville gå på en informationskväll.	Projektet Renare avlopp, Naturvårdsverket tillsammans med Skellefteå, Norrtälje och Linköpings kommuner. (Naturvårdsverket, 2010)	Över 90 % av fastighetsägarna tyckte att det var lätt att bedöma om de hade ett grönt, gult eller rött avlopp. Ungefär 5 % uppgav att de hade gjort konkreta åtgärder, ungefär lika många planerade att göra det. I princip alla dessa menade att det var informationsprojektet som påverkat dem att agera. Kommunikationen till fastighetsägarna fungerade. Projektet ansåg att den påverkat både kunskap och attityder om de enskilda avloppen. Dock svag respons i form av ansökningar som kom in till kommunerna under projektiden. Ökad kunskap kring kommunikation är viktigt. GIS-hantering kan snabba upp tillsynsprocessen. <i>(HaV:s kommentar: Uppföljning 2014 visade att åtgärdstakten inte ökat. Inflödet av ansökningar var fortfarande lågt till de deltagande kommunerna)</i>
Rådgivningsprojekt vid Björnöfjärden på Ingarö. Informationsmöten, VA-rådgivning och under 2013 och 2014 ekonomiska bidrag till s.k. "guldlösningar", miljömässigt önskvärda avloppslösningar: Vakuumpolett till slutna tank – 20 000 kr, Vanlig toalett till slutna tank – 10 000 kr. Förbränningsstolett – 5 000 kr Urinsorterande torrstolett med uppsamling av urin och borttransport av latrin – 5 000 kr. I projektet har särskilt uppmärksamats problemen med fritidshus med "torra lösningar" där fastighetsägarna själva ska ta hand om avfallet. En belastningsberäkning har visat att ackumuleringen av näringsämnen är för hög och att det leder till en belastning på Björnöfjärden. Näringsämnen behöver föras bort från området.	Stiftelsen Baltic Sea 2020 i samarbete med Värmdö kommun, projektet "Hjälp din vik – förbättra ditt avlopp" (Baltic Sea 2020, 2013)	I området finns ca 190 fastigheter totalt (av ca 660 st.) som projektet bedömt behöver en förändring. Av dessa har ca 50 % från början haft torr toallösning med eget omhändertagande. Eftersom många av dessa inte vill/har råd att höja VA-standarden till WC-lösning/urintank så har projektet byggt en latrintömningsstation där de gratis kan tömma sina latrintunnor. Fastighetsägarna är positivt inställda till att åka iväg med sin tunna och tömma själva i stationen men det är ännu osäkert hur många som kommer att göra detta. I målgrupp 1) har fastighetsägarna haft krav på sig från kommunen. Av totalt 52 st. har 36 st. åtgärdat sina avlopp. I målgrupp 2) fanns fastighetsägare som tillsynats av kommunen 2008 och då fått godkänt för nya och gamla lösningar som projektet nu lobbat hårt för att få till en förbättring på. I målgrupp 2, med totalt 137 fastigheter, har 32 st. åtgärdat avloppet. Dessa har gjort nytt avlopp trots att inget krav på åtgärder ställts av kommunen. Runt 75 av de ca 190 berörda fastigheterna är "ej intresserade". I denna grupp ingår en del som tidigare gjort nya BDT-anläggningar och kommer att tömma sin latrin i tömningsstationen. Förutom dessa så utgörs gruppen av främst de som fått godkänt avlopp alternativt valt en sämre ny lösning i samband med tillsyn 2008. Ett par stycken utreder också möjligheten att ansluta sig till ett större reningsverk i närområdet. Siffran omfattar även ca 45 st. som projektet inte fått

		kontakt med. Intresset från de som haft krav på sig har varit avsevärt högre av naturliga skäl. Där har projektet haft kontakt och VA-rådgivning med fler än de 36 st. som åtgärdat WC-avloppen. VA-rådgivning upplevs som ett effektivt sätt att arbeta med att få fastighetsägare att göra förbättringar på sina avlopp. (Bojvall, 2014)
I ett LOVA-projekt testade miljökontoret i Laholm två varianter av tillsyn. 1) Arkivtillsyn – de uppgifter som framkom användes för att bedöma avloppsanordningen. Det innebar att endast några få fastigheter besöktes. I ett första steg skickades ett informationsbrev ut tillsammans med en broschyr om vattendraget. I informationsbrevet stod vilka uppgifter som miljökontoret hade om avloppet. Fastighetsägaren fick möjlighet att höra av sig om uppgifterna inte stämde. Efter cirka 3 veckor skickades miljökontorets bedömning. Om avloppet inte godkändes kommunicerades förbudet. För tillsynen togs timavgift, även de som blev godkända fick betala handläggningstiden. 2) Fastighetsägarna fick möjlighet att själva bedöma sitt avlopp med checklisten "Är ditt avlopp rött gult eller grönt?". Om avloppet bedömdes som gult eller grönt skulle de höra av sig och boka inspektion. Om avloppet bedömdes som rött kunde de komma in med en ansökan eller höra av sig till miljökontoret. Om fastighetsägaren inte hörde av sig fick de antingen en tid för inspektion eller ett bedömningsbrev. Efter inspektionen skrevs en bedömning om avloppet var godkänt eller inte. Vid ej godkänt kommunicerades förbudet. Timavgift debiterades alla förutom de som själva valde att komma in med en ansökan inom tre månader.	Laholms kommun (Tillsynssamverkan Halland, 2014)	1) Arkivtillsyn: Många fastighetsägare var negativa till att betala avgiften då ingen inspektion genomförts. De var dessutom osäkra på vad de behövde åtgärda. För miljökontoret var det en effektiv metod då många avlopp kunde inventeras på kort tid. Metoden är användbar om miljökontoret redan har uppgifter om avloppen i området. <i>(HaV:s kommentar: I M 1320–13 från mark- och miljödomstolen i Växjö 2014-02-27 prövades ett ärende där miljöförvaltningen förbjöd en anläggning med utgångspunkt från registeruppgifter. Fastighetsägaren överklagade beslutet med motiveringen att kommunen inte hade varit på plats och tittat. Överklagandet fick inte bifall och kommunens bedömning stod sig. I det specifika ärendet gällde det ett väldokumenterat sandfilter från 70-talet vilket uppenbart inte uppfyllde dagens teknikkraV.)</i> 2) Inspektioner efter egenbedömning: Miljökontorets uppfattning är att bemötandet blev bättre när fastighetsägarna själva fick vara delaktiga i tillsynen. Det var flera som ville ha en inspektion trots att de blev informerade om att avloppet inte uppfyllde kraven. Det var dock många som inte hörde av sig utan behövde påminnas. Det är viktigt att vara tydlig med när fastighetsägaren ska höra av sig.
I ett LOVA-projekt testade miljökontoret i Varberg tre olika varianter av tillsyn: 1) Kan man få fastighetsägarna att självmant höra av sig sedan de fått upp ögonen för statusen på sitt eget avlopp och fått kunskap om vilka effekter utsläppet får i närområdet? Varbergs kommun ville testa och började med att hålla ett informationsmöte och därefter följde ett utskick av Naturvårdsverkets checklista "Är ditt avlopp grönt, gult eller rött?" Inga ytterligare	Varbergs kommun (Tillsynssamverkan Halland, 2014)	1) Enbart information: Av totalt 43 stycken i delområdet som fått ut checklisten kontaktade under påföljande år endast 2 av dem miljökontoret för att göra om sitt avlopp. Av erfarenhet vet miljökontoret att åtminstone ca 75 procent av avloppsanläggningarna kan förväntas vara bristfälliga. Miljökontoret menade att kanske hade någon mer hört av sig om de fått längre tid men utfallet var ändå så pass lågt att metoden inte bedömdes fungera. 2) Platsbybesök Fördelen med platsbesöken: är att handläggaren får en god kunskap om tillsynsområdet, ser vilka svårigheter som kan komma, vilka fastigheter som kan behöva gå samman i gemensamma lösningar o.s.v. Besöket är också en form av service till fastighetsägarna då information och diskussion om

påstötningar gjordes. 2) Tillsynsarbetet startades upp med ett informationsmöte samt följdes av bokade Tillsynsbesök på plats. 3) Efter en informationsträff skickades en bokning ut med tid för tillsynsbesök. Naturvårdsverkets checklista ("Är ditt avlopp rött, gult eller grönt?") medföljde liksom en enkät. Kan fastighetsägaren tydligt se att avloppet är rött finns möjligheten att avboka besöket och självinventera genom att skicka in tillsynsenkäten.		eventuella åtgärder kan påbörjas direkt. Nackdelen är tidsåtgången. 3) Miljökontoret har landat i att denna metod är bästa alternativ. En gyllene medelväg som kombinerar behov av snabb handläggning med tydlig kommunikation med fastighetsägaren. Miljökontoret har i vissa enskilda fall ansett att det är bäst med ett besök på plats t.ex. om det är tätt mellan husen och om de anar att det behövs en samordnad lösning. I dessa fall erbjuds inte fastighetsägaren möjligheten att självinventera.
I ett LOVA-projekt testade miljökontoret i Norrköping åtta olika metoder för att inventera och åtgärda bristfälliga enskilda avlopp.	Norrköpings kommun (Andersson, 2014)	Några av de samlade slutsatserna: – Tillsyn i fält av alla hus är tidskrävande och kan vara svårt att planera geografiskt, men kan ge en bättre kommunikation med fastighetsägare. – Att registrera informationen om avloppsanläggningarna i ett samlingsärende för varje avrinningsområde gör att det är svårt att få ut statistik, även om det finns fördelar med att hitta allt på ett ställe. – Tillsyn via enkät där fastighetsägarna själva lämnar uppgifter om sitt avlopp kan fungera för att snabbt få en överblick av statusen i ett visst område, men det finns risk för att noggrannheten blir låg. De som inte svarar behöver man besöka oavsett. – För att höja andelen fastighetsägare som skickar in skriftliga uppgifter kan det underlätta att skicka med ett förfrankerat svarsbrev tillsammans med enkäten eller den tjänsteskrivelse där man ber om kompletterande uppgifter. – Det är tidsbesparande att göra bedömningar utifrån registeruppgifter för att därmed göra så få platsbesök som möjligt. Endast de som inte kan dömas ut på förhand eller godkännas utifrån registeruppgifter besöks på plats. – Online-enkät fungerar bra, liksom att planera tillsynsbesök med hjälp av kartverktyg (i detta fall MapInfo) för att slippa långa körsträckor. – Goda erfarenheter av samordnade tillsynsbesök som en punktinsats med flera inspektörer under ett visst antal dagar. – Det tar längre tid och mer resurser i anspråk än vad man kan tro inledningsvis.
I ett LOVA-projekt inventerades avlopp i Lillåns avrinningsområde. Först kontaktades fastighetsägare skriftligen med information om projektet. Med informationen följde ett frågeformulär gällande fastighetens avloppsanläggning med frågor kring dess utformning och ålder. Utifrån svaren i enkäterna kunde ett antal fastigheter bedömas ha så pass undermåliga avloppsanläggningar att de inte besiktigades i fält. Dessa fastighetsägare fick ett brev med information om att deras anläggning inte uppfyller dagens krav på enskilda avloppsanläggningar och måste åtgärdas. Ett antal anläggningar har inte kunnat bedömas enbart utifrån de enkätsvar som kom in utan har därför	Gislaveds kommun (Sweco, 2012)	Av de 548 fastigheter som fått enkät från kommunen bedömdes totalt 388 avloppsanläggningar. 313 stycken bedömdes ha en icke godkänd avloppsanläggning som kommer att behöva åtgärdas inom 1–5 år. De icke godkända anläggningarna utgjorde 81 % av antalet bedömda anläggningar. 125 av anläggningarna kunde dömas ut efter att miljökontoret granskat uppgifter i enkäter. 272 inventerades i fält.

besiktigats i fält. Även dessa fastighetsägare har därefter fått ett brev med information om huruvida deras anläggning uppfyller dagens krav på enskilda avlopps- anläggningar eller inte.		
Tillsyn på enskilda avloppsanläggningar bedrivs på Gotland inom ramen för ett projekt som kallas "Klart vatten". Projektet startade 2009 och är självfinansierat genom de handläggningsavgifter fastighetsägare betalar i samband med tillståndet för enskilt avlopp. En reklambyrå har anlåtits för att ta fram en broschyr som trycker på fastighetsägarens eget ansvar. Vidare ligger fokus mycket på problemen med grundvatten och kvaliteten på dricksvattnet.	Projektet "Klart vatten", Gotlands kommun (Edsbacke, 2014)	Inga tillsynsbesök görs inledningsvis utan information skickas ut till alla fastighetsägare som har avlopp anlagda före 1987. Vidare finns en webbplats som informerar om hur långt arbetet kommit, vad som gäller när man vill göra nytt etc. Har inget hänt efter 2 år så skickas en påminnelse ut med en begäran om redovisning från fastighetsägaren. Om avloppet bedöms undermåligt kan förbud meddelas. Kommunen tar då ut 2 h tillsynsavgift. Årligen har 1200 utskick till fastighetsägare gjorts under de senaste 4 åren. Av dessa är det ca 70 % som frivilligt har vidtagit åtgärder utan förbud. Under 2014 har den siffran varit så hög som 93 %. 7 % har gått vidare till förbud.
Haninge kommun uppdrog åt Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund att ha tillsyn på 4500 avlopp under en 4-årsperiod, 2010–2013. Både BDT och BDT/WC avlopp har omfattades. Antalet som arbetat i projektet varierade, som mest 10 personer. Informationsbrev skickades ut till samtliga fastigheter som skulle inventeras. Projektet hade en jourtelefon bemannad måndag–fredag samt en egen mailadress. På hemsidan fanns information om vilka geografiska områden som omfattades och när. Under projektets gång anställdes även en VA rådgivare i Haninge kommun.	Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund , SMOHF (Engblom, 2015)	Några av de samlade slutsatserna: – Ca 70 % av de inventerade avloppen hade brister. Det kunde gälla allt från att inrätta ett nytt avlopp till att åtgärda mindre saker på befintligt avlopp. – Lagg mycket tid i planeringsskedet av projektet med att få en väl fungerande logistik, exempelvis behöver registratorn hinna med att ta hand om flödet av handlingar genom tillsynsmyndigheten. – SMOHF:s erfarenhet är att max 500 st. fastigheter per år är lagom att inventera för att en organisation stor som deras (drygt 40 anställda) ska kunna hantera detta. Då kan 4 personer sköta inventeringen. – Information är en viktig framgångsfaktor. Media är eller blir intresserade. – Om det är kort om tid och resurser: koncentrera inventeringen till WC-avlopp i första hand. – Informera länsstyrelsen om inventeringen, då de får en del överklaganden vilket de behöver avsätta resurser för. – Entreprenörerna räckte inte till, så inför ett inventeringsprojekt, ha en dialog med entreprenörerna. – I vissa områden har det blivit så att fastighetsägarna vill gå ihop och göra gemensamt avlopp. Skapa förutsättningar för detta genom att ge gott om tid för fastighetsägarna att åtgärda sina avlopp. Det är en lång process att skapa en gemensamhetsanläggning. – Anställningen av en VA-rådgivare har fallit mycket väl ut.
Havs-och vattenmyndigheten arbetade under 2013 med ett regeringsuppdrag som syftade till att förbättra situationen med de små avloppen. Bland annat valde man ut ett tiotal kommuner och granskade deras arbete med små avlopp.	HaV (Havs- och Vattenmyndigheten, 2013)	Identifierade framgångsfaktorer m a p tillsynsmetodik: – Tillsyn har skett område för område. Ett område "färdiginventeras" innan informationsbrev skickas ut samtidigt till alla fastighetsägare med bristande anläggningar inom området. Detta har fått en något större påverkan på fastighetsägares villighet att vidta åtgärder. – Utskick av informationsbrev som en följd av tillsyn och som i sin tur följs av t.ex. öppet hus eller lokal informationsträff i området – Tillsyn följs av förelägganden om krav på åtgärder samt förbud av bristfälliga anläggningar. – Informationsbrev med adressat och som innehåller information om den specifika anläggningen istället för ett allmänt innehåll (likadant brev till alla). – Dokumentationsbladet 'rött, gult och grönt avlopp' har använts och sänts ut tillsammans med informationsbrev,

delats ut av slamtömmare, vid informationsträffar, öppet hus, mässor etc.

- Information om tillsynsmyndighetens arbetssätt och vilka konsekvenser som väntar den fastighetsägare som inte tar initiativ till åtgärder före myndigheten gör det.
- Information om att fastighetsägare som inte vidtar åtgärder inom två år kommer att få en tillsynsavgift till följd av den utredning tillsynsmyndigheten då behöver göra och få föreläggande om åtgärd eller förbud.
- Förelägganden genomdrivs sedan områdesvis inom denna tidsperiod.
- Annonsering om hur många som fått föreläggande om förbud i varje område och vilka områden som står på tur.
- VA-rådgivning, inte minst till fastighetsägare som överväger gemensamhetsanläggningar
- Underlättande av ansökningsprocedur med information om ansökningsprocessen samt lätt tillgängliga ansökningsformulär. Gemensamma ansökningsdokument och procedurer över kommungränser.
- Länkar till mer information om avloppstekniker och vad de klarar finns på webbsida, informationsträffar, öppet hus och mässor.
- Samarbete med maskinentreprenörer t.ex. kontaktlänkar, inbjudna deltagare till informationsträffar, öppet hus och mässor
- Formulär för förfrågan om en fastighets avloppsstatus för fastighetsägare, husspekulanter och mäklare. Förekommer även som webbformulär. Samarbete med mäklare t.ex. utbildning av mäklare.

Referenser

- Andersson, C. (2014). Slutrapportering av LOVA-projekt ”Inventering av enskilda avlopp i Norrköpings kommun som påverkar havet mest” BMK Diarie nr. 2010-3508. Norrköping: Norrköpings kommun.
- Baltic Sea 2020. (2013). Hämtat från Hjälp din vik - förbättra ditt avlopp: <http://www.balticsea2020.org/enskilda-avlopp> den 8 8 2014
- Bojvall, J. A. (den 15 09 2014). Projektledare. (B. Forsberg, Intervjuare)
- Edsbagge, M. (den 16 09 2014). Miljöchef, Gotlands kommun. (B. Forsberg, Intervjuare)
- Engblom, S. (den 16 02 2015). Avdelningschef, Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund. (B. Forsberg, Intervjuare)
- HaV. (2012). [*Havs- och vattenmyndighetens rapport 2012:11, Små avlopp ingen skitsak - Uppföljning av Naturvårdsverkets tillsynskampanj för små avlopp*](#). Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- Naturvårdsverket. (2010). [*Renare avlopp - ett pilotprojekt för bättre enskilda avlopp. Naturvårdsverkets rapport 6338*](#). Stockholm: Naturvårdsverket.
- Sweco. (2012). Projekt Lillån – Inventering av enskilda avlopp Slutrapport. Gislaved: Gislaveds kommun.
- TillsynssamverkanHalland. (2014). [*Metodutveckling av åtgärder mot övergödning*](#). Halmstad: Region Halland.

Bilaga 2 A

Exempel på kommunikationsplan för tillsyn av små avlopp

- **Vem är viktigast att kommunicera med?**
Det kan vara flera olika målgrupper.
- **Varför ska vi kommunicera med dem?**
Varför formuleras efter vad målgrupperna har för kunskap, åsikter och tankar, samt vilja att göra rätt. Behöver vi ge dem kunskap, få dem att känna eller tycka annorlunda eller få dem att faktiskt göra saker på ett annat sätt med kommunikationen?
- **Vad ska vi förmedla till målgruppen?**
Vårt budskap.
- **Hur ska vi kommunicera?**
Den form och kanal vi ska använda.
- **När ska vi kommunicera med målgruppen?**

Kommunikationsplan

Vem?	Varför?	Vad?
Fastighetsägare	Mål: fastighetsägarna ska veta att det är deras ansvar att ha en fungerande avloppsanläggning, varför det är viktigt och hur processen går till. De ska vara säkra på att de gör rätt och att det är rättvist.	Fakta om regler, krav och ansökningsprocessen samt information om belastade vattendrag/ dricksvattenstatus/ badvattenstatus eller annat relevant i närområdet. Bekräftelser på att fastighetsägarna gör rätt och att miljöförvaltningen arbetar rättvist.
Entreprenörer	Mål: entreprenörerna ska veta vilka krav kommunen ställer och vilket ansvar de har samt hur processen går till.	Fakta om bland annat regler och processen.
Medier	Mål: journalisterna ska veta vad som är på gång och varför.	Information om när ett tillsynsprojekt startar, vad resultatet blev och varför det är viktigt.
Teknisk förvaltning	Mål: den tekniska förvaltningen ska veta vad som är på gång samt förstå behovet av att planera kommunens va-lösningar i samförstånd.	Dialog i ett mycket tidigt skede om att tillsyn är på gång.
Miljönämnden	Mål: miljönämnden ska veta vad som är på gång och varför. De ska känna förtroende för att förvaltningen gör sitt jobb och stötta när det behövs.	Information/dialog om när en inventering startar, vad resultatet blev och varför det är viktigt.
Övriga målgrupper kan vara andra myndigheter, andra kommuner och andra förvaltningar inom kommunen		

Aktivitetsplan

I aktivitetsplanen listas alla faktiska aktiviteter, när de ska göras, vilken målgrupp de riktar sig till och vem som är ansvarig för att driva aktiviteten.

Hur? (vilken aktivitet)	När?	Innehåll	Målgrupp	Ansvarig
Inför tillsynsprojektet				
Skapa forum för dialog och gemensamma beslut inom kommunen	(fyll i vecka)	Hålla regelbundna möten. Viktigt att ha rutiner och föra anteckningar. Återkoppla status på alla genomförda tillsynsprojekt.	Tekniska förvaltningen	(fyll i ansvarig)
Information på nämnd	(fyll i vecka)	Vilket område som ska tillsynas, hur till exempel status på närliggande vattendrag är, hur inventeringsplanen ser ut och hur mycket enskilda avlopp påverkar.	Miljönämnden	(fyll i ansvarig)
Information på webbplats	(fyll i vecka)	Vilket område som ska tillsynas, hur till exempel status på närliggande vattendrag är, hur tillsynsplanen ser ut och hur mycket enskilda avlopp påverkar. Fakta om hur många enskilda avlopp det finns i kommunen och hur många som nu är kontrollerade. Gärna en karta som berättar att dessa områden är på gång och dessa är gjorda, samt hur många som var bra eller dåliga.	Fastighetsägare Medier	(fyll i ansvarig)
Information på webbplats	(fyll i vecka)	Fakta om vilka anläggningstyper som är godkända inom kommunen.	Entreprenör Fastighetsägare	(fyll i ansvarig)
Brevutskick 1		Direktadresserat brev med information om att tillsyn nu startar och hur det går till + frågeformulär. Bifogas: – information om vilka krav som ställs på en anläggning ("Rött, gult, grönt avlopp") – infoblad som berättar om status för närliggande vattendrag etc. – information om skötsel av avlopp Hänvisa till webbplatsen där det ligger mer och tydligare information om hur man kan kontrollera och bedöma sitt avlopp.	Fastighetsägare	(fyll i ansvarig)
Brevutskick 2	(fyll i vecka)	Brev med information om tid för inspektion till de fastighetsägare som inte svarat på frågeformulär eller som har redovisat gult eller grönt avlopp.	Fastighetsägare	(fyll i ansvarig)
Nyhetslips	(fyll i vecka)	"Nu startar tillsyn på små avlopp" Hänvisa till webbplatsen.	Medier	(fyll i ansvarig)
Informationsmöte	(fyll i vecka)	Möjlighet att träffa representanter från kommunen och ställa frågor. Hänvisa till webbplatsen.	Fastighetsägare	(fyll i ansvarig)
Informationsmöte	(fyll i vecka)	Möjlighet att träffa representanter från kommunen och ställa frågor. Hänvisa till webbplatsen.	Entreprenörer	(fyll i ansvarig)

Under tillsynsprojektet				
Nyhetstips	(fyll i vecka)	Följa med ut på ett tillsynsbesök	Medier Miljönämnden	(fyll i ansvarig)
Efter tillsynsprojektet				
Brevutskick	(fyll i vecka)	Brev som berättar hur läget är efter ca ett år, till exempel "så många nya avlopp finns det". Information om skötsel och egenkontroll av avlopp.	Fastighetsägare	(fyll i ansvarig)
Nyhetstips	(fyll i vecka)	Så blev det sen	Medier	(fyll i ansvarig)
Information på nämnd	(fyll i vecka)	Vad resultatet av tillsynen blev.	Miljönämnden	(fyll i ansvarig)
Information på webben	(fyll i vecka)	Så ser ån ut/ så mår dricksvattnet/ så är badvattenkvaliteten etc. några år efter tillsynen.	Fastighetsägare Medier	(fyll i ansvarig)

Bilaga 2 B

Exempel på
projektbeskrivning för tillsyn av små avlopp

Projektnamn

Innehåll

- 1 VAD SOM SKA UTRÄTTAS
- 2 BAKGRUND
- 3 AVGRÄNSNINGAR
- 4 MÅLGRUPP
- 5 AKTIVITETSPLAN/METOD/TIDSRAM
- 6 PROJEKTORGANISATION
 - Projektledare
 - Projektgrupp
 - Dokument
- 7 TIDSREDOVISNING
- 8 KOMMUNIKATIONSPLANERING
- 9 UPPFÖLJNING OCH VÄRDERING

1. Vad ska uträttas

Syftet med projektet är att...

Målet är att ... (**smarta** mål: *Specifika, Mätbara, Accepterade, Realistiska, Tidssatta, Ansvarsfördelade*).

Delmål	Indikator	Uppföljning – hur, när, vem
Under 20xx ska samtliga små avlopp inom XX-års avrinningsområde och som är äldre än fem år ha statusklassificerats av Miljöförvaltningen	Antalet statusklassificerade små avlopp	Utdrag ur tillsynsregistret Projektledaren
Senast x månader efter ... ska ett beslut ha fattats om ev. åtgärd		

Totalt ingår avloppsanläggningar i projektet, se bilaga 1, och samtliga av dessa ska ha tillsyn under perioden ...

För projektets genomförande har... timmar avsatts i tillsynsplanen för ...
Tillsynsavgift kommer att tas ut för nedlagd tid i form av inläsning, restid, inspektion, rapportskrivning m.m. Tillsynsavgiften är ...

En sammanställning av resultatet av tillsynen kommer att tas fram i form av...
Redovisning för nämnden kommer att ske efter projektets genomförande.

2. Bakgrund

Miljöförvaltningen ska, enligt ha tillsyn på små avlopp...

Åtgärder avseende bristfälliga avlopp i xxxxx:s avrinningsområde är prioriterade eftersom

- Vattenmyndighetens klassning i VISS visar att....
- Rapport YYY visade att dricksvattnet
- Rapport XXX visade att

I området finns ca xx små avlopp. Av dessa är ...

3. Avgränsningar

Området som omfattas är ...

Avloppsanläggningar avsedda för upp till och med xx pe och som är äldre än x år tillsynas.

4. Målgrupp

Fastighetsägare i aktuellt område, men också...

5. Aktivitetsplan/Metod/Tidsram

Tillsynen samordnas med....

I Gantt-schema under G/..... finns projektplan med aktiviteter och tidsramar.

6. Projektorganisation

Projektägare

CC

Projektledare

NN

Projektgrupp

BB, VV, XX

Ev. styrgrupp

Ev. referensgrupp

Dokument

Dokument (inkl. interna rutiner för registrering i tillsynsregistret m.m.) och underlag för projektet finns under:

G:\Miljöförvaltningen\Projekt\...

7. Tidsredovisning

Nedlagd tid i projektet redovisas ...

8. Kommunikationsplanering

Kommunikationsplan finns framtagen. Den ligger bland övrig projektdokumentation under G:\Miljöförvaltningen\Projekt\...

9. Uppföljning och utvärdering

Uppföljning och utvärdering av projektet kommer att ske genom...

Bilaga 2C

Datainspektionen Samrådsyttrande om samkörning av register sept. 2010

Samkörning av kundregister med fastighetsregistret - Datainspektionen

Sida 1 av 4

Du är här: [Hem](#) → [Personuppgiftsombud](#) → [Samrådsyttranden](#) →
Samkörning av kundregister med fastighetsregistret

Samkörning av kundregister med fastighetsregistret

Kunder

Fråga

I egenskap av personuppgiftsombud för ett kommunalägt VA-bolag vänder jag mig till Datainspektionen med begäran om samråd.

Bolaget planerar att tillsammans med miljö- och hälsoskyddsnämnden i kommunen kartlägga avloppssituationen för att få en uppfattning hur många fastigheter som släpper ut sitt avlopp orenat i naturen det vill säga som ej är anslutna till bolagets allmänna va-anläggningar eller har av nämnden godkända enskilda avlopp. Syftet är utifrån kartläggningen att vidta erforderliga miljövårdande åtgärder till exempel förelägga fastighetsägare att ansluta/ordna godkänt avlopp för fastigheten.

Kartläggningen ska ske genom samkörning av bolagets kundregister och miljö- och hälsoskyddsnämndens avloppsregister kontra fastighetsregistret. Frågan uppkommer om samtycke behövs av berörda enligt 10 § personuppgiftslagen eller om någon annan grund i 10 § personuppgiftslagen kan tillämpas. Samtycke i detta fall innebär att bolagets 50 000 kunder måste tillfrågas vilket gör kartläggningen svårhanterlig.

Svar

Vem är personuppgiftsansvarig?

Innan en behandling av personuppgifter utförs är det viktigt att fundera över vem som är ansvarig för behandlingen. Enligt personuppgiftslagen är den som ensam eller tillsammans med andra bestämmer ändamålen med och medlen för behandlingen av personuppgifter personuppgiftsansvarig (3 §). Flera kan dela på ansvaret.

Bolaget torde vara ansvarigt för sitt kundregister, medan miljö- och hälsoskyddsnämnden torde vara ansvarig för avloppsregistret. Vem som är att anse som personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som den aktuella kartläggningen innefattar har vi inte tillräckligt underlag för att uttala oss om.

Då en av er är personuppgiftsansvarig för den behandlingen innebär det att ett utlämnande av personuppgifter kommer att ske från den andres register till den som är personuppgiftsansvarig. Utlämnandet är i sig en behandling av personuppgifter. Det innebär att, utöver att den behandling av personuppgifter som kartläggningen innefattar måste vara tillåten, måste även själva utlämnandet vara tillåtet.

Du kan läsa mer om det här med personuppgiftsansvar på vår webbplats.

Är behandlingen strukturerad eller inte? Vilka regler i personuppgiftslagen som är tillämpliga beror på om behandlingen av personuppgifterna anses strukturerad eller inte. Är materialet strukturerat, dvs. att personuppgifterna ingår i eller är avsedda att ingå i en samling av personuppgifter som har strukturerats för att påtagligt underlätta sökning efter eller sammanställning av personuppgifter, är alla de s.k. hanteringsreglerna i personuppgiftslagen tillämpliga på behandlingen. Är materialet däremot ostrukturerat är behandlingen av personuppgifterna tillåten, såvida den inte innebär en kränkning av den registrerades personliga integritet (5 a §).

Den behandling som du beskriver – som innefattar samkörning av flera register – är troligen att anse som strukturerad. I så fall är hanteringsreglerna i personuppgiftslagen tillämpliga. Den information som vi lämnar nedan bygger på att hanteringsreglerna är tillämpliga på den aktuella behandlingen.

Är ändamålet förenligt med det ursprungliga?
Den fråga som du har ställt rör visserligen 10 § personuppgiftslagen. Vi finner dock anledning att påminna om ett av de grundläggande krav som 9 § personuppgiftslagen ställer upp. Personuppgifter får nämligen inte behandlas för något ändamål som inte är förenligt med det ändamål för vilket uppgifterna samlades in.

Av din begäran om yttrande framgår inte huruvida en kartläggning av aktuellt slag utgör ett av de ändamål för vilka personuppgifter samlades in till bolagets kundregister respektive miljö- och hälsoskyddsnämndens avloppsregister. Den tilltänkta behandlingen av personuppgifter omfattas i vart fall inte av sådana ändamål för vilka kundregister typiskt sett förs. För att detta ändamål ska kunna anses utgöra ett av de ursprungliga ändamålen torde krävas att de registrerade fick information om det ändamålet redan i samband med att uppgifterna samlades in. Om man kommer fram till att behandlingen sker för ett nytt ändamål blir frågan om det nya ändamålet är förenligt med det ursprungliga.

Vid en bedömning av vad som är förenligt med det ursprungliga ändamålet kan man utgå från hur en registrerad person typiskt sett skulle se på saken. Kommer man fram till att den registrerade rimligen har att räkna med att de insamlade personuppgifterna också får behandlas för det nya ändamålet kan det inte anses oförenligt med det ursprungliga ändamålet.

Om man finner att det nya ändamålet med behandlingen av personuppgifter är oförenligt med det ursprungliga har man möjlighet att inhämta de registrerades samtycke till att de redan insamlade personuppgifterna behandlas på det nya sättet och för det nya ändamålet. Det anses jämställt med en ny insamling av uppgifterna. Man behöver alltså inte samla in personuppgifterna en gång till.

Läs mer om samtycke i vår broschyr.

Är behandlingen tillåten?

I 10 § personuppgiftslagen finns en uttömmande uppräkningslista av i vilka situationer behandling av personuppgifter är tillåten. Huvudregeln är att personuppgifter får behandlas bara om den registrerade har samtyckt till behandlingen. Från denna huvudregel finns en rad undantag.

Det undantag som i första hand aktualiseras i detta fall är att behandlingen kan vara tillåten för att den är nödvändig för att den personuppgiftsansvarige, eller en tredje man till vilken personuppgifter lämnas ut, ska kunna utföra en arbetsuppgift i samband med myndighetsutövning (10 § punkten e). Genom denna bestämmelse torde en stor del av den behandling av personuppgifter som utförs inom den offentliga sektorn vara tillåten, i vart fall när det gäller den egentliga sakverksamheten.

Om man har kommit fram till att det är miljö- och hälsoskyddsnämnden som är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som kartläggningen innefattar, och kartläggningen kan anses vara en arbetsuppgift i samband med myndighetsutövning, torde den alltså vara tillåten.

Samma bestämmelse torde då också tillåta bolaget att lämna ut personuppgifter till nämnden för att kartläggningen ska kunna göras.

Om man av någon anledning kommer fram till att detta undantag inte är tillämpligt i det aktuella fallet skulle behandlingen av personuppgifter kunna vara tillåten med stöd av en s.k. intresseavvägning. I så fall krävs att behandlingen är nödvändig för att ett berättigat intresse hos den personuppgiftsansvarige, eller hos en tredje man till vilken personuppgifterna lämnas ut, ska kunna tillgodoses och att detta intresse väger tyngre än den registrerades intresse av skydd mot kränkning av den personliga integriteten (10 § punkten f). Vid avvägningen bör man beakta t.ex. syftet med behandlingen, vilken typ av uppgifter som behandlas, på vilket sätt uppgifterna ska behandlas, vilken spridning uppgifterna får genom behandlingen och vilken information den registrerade får. Man bör också väga in om samma ändamål kan uppnås på ett mindre integritetskänsligt sätt.

Det råder ju ingen tvekan om att det ändamål för vilket ni vill behandla uppgifterna är ett berättigat intresse. Det kan dessutom sägas vara tungt vägande då det handlar om ett samhällsintresse. Det innebär att det krävs ganska mycket för att en intresseavvägning skulle leda till att behandlingen inte fick utföras. Vår bedömning är därför att den

behandling som kartläggningen innefattar torde vara tillåten med stöd av en intresseavvägning.

Om miljö- och hälsoskyddsnämnden är personuppgiftsansvarig för den behandling som kartläggningen innefattar torde det också vara tillåtet för bolaget att lämna ut personuppgifter till nämnden för detta ändamål.

Övrigt

Vi kan slutligen upplysa om att lag (2000:224) om fastighetsregister reglerar för vilka ändamål fastighetsregistret får användas.

Lantmäterimyndigheten är personuppgiftsansvarig för det registret.

September 2010

**Personuppgifts-
ombud**

FAKTA

Samrådsyttranden

Ett personuppgiftsombud kan fråga Datainspektionen om råd när han eller hon är osäker på vilka regler som gäller för hur personuppgifter ska behandlas eller hur de ska användas. På de här sidorna har vi samlat en del av dessa samrådsfrågor och -svar som kan vara av allmänt intresse.

[Till listan med samrådsyttranden](#)

Frågor & svar

För dig som vill veta mer har Datainspektionen sammanställt en mängd vanliga frågor och svar om personuppgiftslagen och andra områden.

Datainspektionen, Box 8114, 104 20 Stockholm, [Skicka e-post](#)

Dela ut sidan:

Bilaga 2 D

Exempel på skikt man kan behöva ha i kartan vid handläggning av avloppsärenden

Miljöförvaltningens interna skikt	Uppgifter kan hämtas från
Avloppsanläggningar fördelade på till exempel: • Markbaserade anläggningar • Minireningsverk • Slutna tankar • Fosforfällor • Avloppsanläggningar 25–200 pe och andra gemensamhetsanläggningar	Miljöförvaltningens tillsynsregister, helst kontinuerligt uppdaterat genom koppling till kartan. Uppdelningen i olika avloppskategorier kan motiveras av olika tillsynsbehov. Man bör också i kartan visuellt kunna se statusen på anläggningen, t.ex. rött för underkänd, gult för förbättringsbehov, grönt för godkänd.
Skyddsnivåer – hög/normal	Utifrån interna strategiska dokument.
Provtagningspunkter för recipientkontroll	http://www.viss.lansstyrelsen.se/Lst , kommuner, vattenvårdsförbund.
Kommunens interna skikt	Uppgifter kan hämtas från
VA-verksamhetsområden	Tekniska förvaltningen
Badplatser	Fritidsförvaltningen (vid kommunal VU)
Befolkningspunkter	Folkbokföringsregister
Vattenskyddsområden (skyddszoner)	Tekniska förvaltningen alternativt länsstyrelsen
VA-saneringsplan	Tekniska förvaltningen
Avloppsreningsverk	Tekniska förvaltningen
Skyddsområde ledningar	Tekniska förvaltningen om det är kommunala ledningar. (Möjlighet att ställa fråga även på www.ledningskollen.se , men finns inget nedladdningsbart skikt).
Pågående jobb med ledningar, anslutningar	Tekniska förvaltningen
Detaljplaner	Plan/byggförvaltningen
VA-föreningar	Tekniska förvaltningen
Fastighetsgränser (med noggrannhet)	Plan/byggförvaltningen Lantmäteriet
Externa skikt	Uppgifter kan hämtas från
Jordarter	SGU

Jordarter på jordbruksmark	Jordbruksverket
Grundvattenförekomster	SGU
Ytvattenförekomster	http://viss.lansstyrelsen.se/
Kustvattenförekomster	http://viss.lansstyrelsen.se/
Avrinningsområden	http://viss.lansstyrelsen.se/
Våtmarksinventeringen	Lst, NV- våtmarker
Strandskydd	Lst eller kommun
Riksintressen	Lst – nationella geodata – riksintressen
Skyddad natur	Lst, kommun, NV - skyddad natur
Naturvärdesobjekt	Skogsstyrelsen, skogens pärlor
Fornminnen	Riksantikvarieämbetet, fornsök
Biotopskydd	Lst, Skogsstyrelsen, NV - skyddad natur
Förorenad mark	Lst, kommun
Nyckelbiotoper	Skogsstyrelsen, skogens pärlor

Exempel på andra typer av karttjänster som kan vara användbara

Vattenmyndigheterna

<http://viss.lansstyrelsen.se/>

SMHI

www.vattenwebb.smhi.se/

Länsstyrelsernas GIS-tjänster

<http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/gis/Sv/Pages/default.aspx>

Miljödataportalen

<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Oppna-data/Miljodataportalen/>

Geodataportalen/Geodatasamverkan

<https://www.geodata.se/sv/Vad/Geodataportalen/>
<https://www.geodata.se/sv/Ga-med/Samverkansavtal/>

Svenskt Vattenarkiv

<http://www.smhi.se/klimatdata/hydrologi/sjoar-och-vattendrag/ladda-ner-data-fran-svenskt-vattenarkiv-1.20127>

SGUs grundvattendata

<http://www.sgu.se/grundvatten/> (t.ex. Brunnsarkivet och kartor över grundvattennivåer)
vattenforvaltning@sgu.se

SGUs kartvisare

<http://www.sgu.se/produkter/kartor/kartvisaren/>

Post- och telestyrelsen

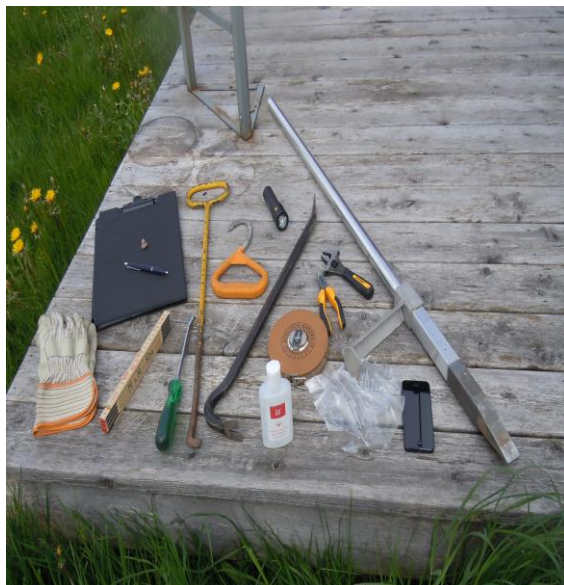
www.ledningskollen.se

Bilaga 2 E

Exempel på utrustningslista för tillsyn av små avlopp

Förslag på fysisk utrustning

- Handskar och annan skyddsutrustning såsom regnkläder och skor/stövlar med stålhätta
- Krokar, spett och liknande för att kunna lyfta tunga lock
- Öppnare för A-brunn
- Skiftnyckel och skruvmejsel (för att kunna lossa vissa brunnslöslåsningar)
- Måttband eller tumstock
- Ficklampa
- Kamerafunktion (kamera/mobiltelefon/surfplatta)
- Skrivunderlägg + blyertspenna (funkar även om det regnar)
- Handdesinfektion
- Lod eller pejlsticka
- Trasor/papper
- Jordprovtagare
- GPS
- Färgningsmedel, och eventuellt UV-lampa, för att vid behov kunna identifiera utsläppspunkt
- Förstahjälpen-kit
- Surfplatta om dokumentation sker elektroniskt

BILAGA 2F

Kommunexempel Ärendehanteringssystem

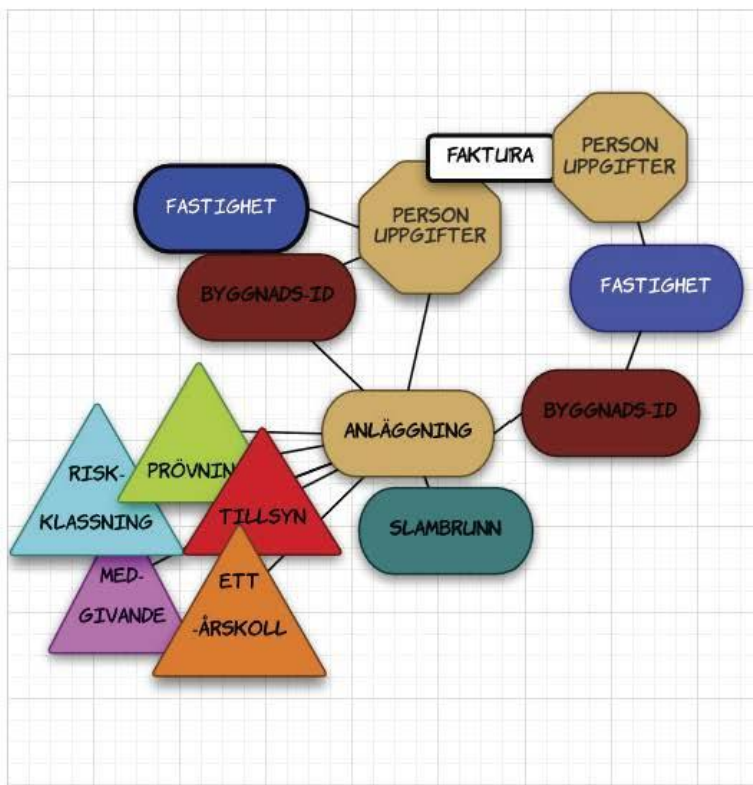
**Inför utveckling av nytt kommungemensamt ärendehanteringssystem –
lämpliga uppgifter att registrera vid tillsyn och prövning av enskilda
avloppsanläggningar**

Här beskrivs hur vi vill utveckla vårt ärendesystem för att effektivt kunna hantera både
tillsyn och prövning av enskilda avloppsanläggningar. Allmänna krav för hur ett
ärendehanteringssystem bör fungera inklusive dokumenthantering tas inte upp i detta
dokument.

1 (5)

Datum

2015-01-29

Bilden beskriver hur tänkbara kopplingar mellan objektregister och ärendetyper kan se ut. Istället för att registrera alla uppgifter om avloppsanläggningen på ett och samma registerkort så vill vi dela upp det i olika "boxar" för att bland annat möjliggöra att man kan spara äldre tillsynsuppgifter för sig istället för att skriva över dem när en ny anläggning kommer till stånd. Det gör att det bland annat kan gå lätt att jämföra "före" och "efter" en tillsynsåtgärd. Nya boxar kan skapas när så behövs.

Samtliga symboler/"boxar" ovan innehåller uppgifter som registreras i en databas och blir därmed sökbara. För att kunna göra jämförbara studier över tid måste exempelvis uppgifterna i tillsynsärendet registreras vid varje tillfälle i en databas.

Tanken är att från anläggningsobjektet ska man i bilden på skärmen ha tillgång till alla övriga objekt och ärendetyper. Fastighetsobjekt, eventuell ByggnadsID och slambrunnsregister är objekt som kan delas av hela eller delar av kommunen och dess innehåll ska samtidigt bli uppdaterad för alla.

Objektsregister

Fastighetsobjekt

Fastighetsobjektet bör vara kommungemensamt.

Basuppgifter som bör finnas direkt tillgängligt

- Fastighetens adress
- Fastighetsnummer
- Koordinater
- Fastighetsägaruppgifter (koppling till Fastighetsregistret)

Det bör även vara enkelt att hämta ytterligare information från fastighetsregistret, som till exempel uppgifter om typkod och taxerad ägare.

Det är en fördel om registret kan visa vilka andra ärenden och eventuella objekt som är kopplade till respektive fastighet.

ByggnadsID

ByggnadsID bör vara gemensamt och tillgängligt för kommunens förvaltningar. I bilden kan en handläggare då se om det finns ett bygglovsärende alternativt avloppsärende eller andra ärenden som kan vara av betydelse för samordning inom förvaltningen eller över förvaltningsgränserna. Andra exempel som kan länkas till ByggnadsID kan vara uppgifter om OVK, tillsyn offentliga lokaler, livsmedeltillsyn med mera.

ByggnadsID bör kunna kopplas till flera anläggningar. T.ex. egen sluten tank/slambrunn och till gemensam BDT-anläggning på annan fastighet.

Uppgifter som registreras eller är tillgängliga i denna vy

- Koppling till uppgifter om boende (kommuninvånaruppgifter)
- Koppling till ägaruppgifter
- Kopplingar till samtliga ärenden/objekt som finns för respektive ByggnadsID (över förvaltningsgränserna)
- Boendetyper (fritid, året runt, hyresfastighet, etc.)
- Vatten (enskilt, kommunalt etc.)
- Koordinater för byggnaden

Anläggningsobjekt

Det här är det traditionella avloppsobjektet där information samlas. Uppgifterna kan hämtas, eller vara nåbara exempelvis från provningsärendet. Det ska vara möjligt att registrera flera anläggningar i samma anläggningsobjekt. T.ex. sluten tank och BDT. Anläggningsobjektet ska kunna kopplas till flera ByggnadsID (gemensam anläggning)

Uppgifter som bör kunna nås eller registreras i denna vy

- Koordinater
- Anläggningstyp
- Modul för avgiftsbehandling (eventuella fasta årsavgifter)
- Kopplingar till ärendetyperna (Det bör vara enkelt att se registrerade uppgifter från ärendetyperna via typ appar, boxar, eller avgränsade fält)
- Ägaruppgifter via koppling till Fastighetsobjekt samt ByggnadsID
- Uppgifter om efterföljande rening
- Uppgifter om gällande villkor (Läses i ärendeboxen "Prövning")
- Uppgifter om tillsynsintervall

Slambrunnsobjekt

Här samlas uppgifter om slamavskiljningen. Registret ska även kunna användas av ansvarig för slamtömningshantering.

Det är en fördel om det finns möjlighet för slamtömnare att återkoppla avvikelser samt utförda uppdrag (slamtömnningen) direkt in i registret exempelvis via en e-tjänst eller filinläsning.

Lämpliga uppgifter som kan registreras i slambrunnsregistret:

- Besöksadress och koordinater för brunnen
- Typ av brunn, våtvolum och tömningsfrekvens
- Senaste utförda tömningar och eventuella avvikelser vid tömning (inkommen extern information)

Ärendetyper

Samtliga ärendetyper bör vara byggda så att utvalda uppgifter i ärendet registreras i databasen och är sökbara. Om man registrerar uppgifterna exempelvis vid tillsyn kommer man kunna göra jämförbara studier över tid.

Det är fördelaktigt om ärendetyperna kan utföras digitalt i fält.

Det ska vara möjligt att fakturera från samtliga ärendetyper.

Prövning

Samtliga uppgifter som ska finnas med i ansökan registreras i databasen och ska vara sökbara. Jämförbara studier av anläggningar kan då vara möjligt. Lämpligen kan E-tjänst användas för ansökan.

Ansökan kan innehålla följande uppgifter

- Uppgifter om sökande
- Uppgifter om anläggningen
- Uppgifter om viktiga kringliggande faktorer såsom grannar, dricksvatten etc.
- Annat som kan vara av betydelse för provningen

Tillsyn ("inventering")

Det är lämpligt att tillsynen sker enligt en riskbaserad tillsynsplan. Tillsynen kan ske fysiskt på plats, gärna med ett digitalt verktyg (surfplatta).

Finansieringen av tillsynen bör kunna ske antingen med fast årsavgift eller med avgift efter det utförda besöket.

Uppgifter som bör kunna registreras vid tillsyn/inventering

- Fastighetsägare vid inventeringsbesöket – hämtas läses in
- Funktionen och skick/status för anläggningen
- Skötsel och underhåll
- Bedömning av anläggning
- Beslutade tillsynsåtgärder

Medgivande/slutgodkännande

När anläggningen är färdigställd bör fastighetsägaren få ett meddelande som talar om att anläggningen kan tas i bruk. Som grund till detta kan sökande, med eller tillsammans med utförare, sända in kontrollplan och utförandeintyg till tillsynsmyndigheten. Ev även slutkontroll på plats. Då bör följande dokumenteras med foto och koordinater:

- Slambrunn
- Reningsanläggning såsom markbädd/infiltration
- Utsläppspunkt när sådan finns
- Datum för färdigställande

Om kontrollplan och utförandeintyg används kan de innehålla följande

- Detaljerade uppgifter som styrker att utförandet är gjort enligt tillståndet.
- Fotodokumentation

När beviset från tillsynsmyndigheten skickas till fastighetsägaren bör systemet även samtidigt skicka ett meddelande till Teknik (utförare av slamtömning) om att en ny brunn finns i slambrunnsregistret. Samtidigt ska följande kunna meddelas: typ av brunn, tömningsintervall, volym, samt tömningsplatsens fastighet med koordinater för brunnen.

Riskklassning

Vi tänker oss på sikt en riskbaserad tillsyn av små avlopp. Som underlag för bedömningen bör olika parametrar användas och viktas. Det kan vara typ av anläggning, skyddsnivå, avstånd till öppet vatten, närhet till dricksvatten, tät bebyggelse, nyttjande etc.

Resultat för viktningen ska resultera i en riskbaserad tillsynsintervall där besök ska ske med förslagsvis intervaller på 4, 8, 12 eller 16 år. Resultatet av riskklassningen bör ses i vyn för anläggningsuppgifter.

Ettårskoll

Vi vill inom snar framtid införa ett uppföljande besök på de nya anläggningarna efter ca 1 års drift. Besöket kan finansieras i ansökningsavgiften eller ingå i en tillsynsavgift.

Tillsynen bör kunna göras effektivt genom att flera anläggningar besöks under samma

dag. Syftet är att se hur anläggningen fungerar efter driftsättning och få möjlighet att prata med fastighetsägaren om drift och skötsel framöver.

Samma uppgifter som vid annan avloppstillsyn kan behöva registreras vid ettårskollen

Önskvärda övergripande funktioner i ett nytt ärendehanteringssystem

- Massutskick utifrån en sökning i systemet (där enskilda ärenden per fastighet/anläggning kan startas).
- Bevakning av delgivning (delgivning bör på sikt kunna ske så långt som möjligt elektroniskt via "Min myndighetspost", alternativt bör man enkelt i ärendet kunna bocka för när delgivning är fullföljd).
- Möjlighet att enkelt följa var i processen ärendet befinner sig.
- Kopplade E-tjänster (för till exempel serviceredovisning).
- E-tjänster för handläggare (arbete i fält med surfplatta).
- Man bör enkelt kunna kontrollera ägarbyte.
- Samtliga fält ska kunna vara läsbara av GIS-verktyg.
- Samtliga fält ska vara sökbara och sökningen ska kunna ske samtidigt i samtliga ärendetyper och objekt.
- Möjlighet att i varje box kunna skapa nya fält för registrering av uppgifter.

Bilaga 2 G

Exempel på olika sätt att beräkna näringsämnesbelastning

Ett urval av modeller för att beräkna näringsämnesbelastning presenteras nedan. Urvalet är i första hand baserat på att data/modellen är

- lätt tillgänglig
- fri att använda
- accepterad

Ett kontinuerligt utvecklingsarbete pågår i flera av modellerna, vilket innebär att informationens aktualitet kan vara begränsad. Havs- och vattenmyndigheten väljer ändå att översiktligt beskriva modellerna för att ge en inblick i hur de fungerar och vad de kan användas till.

PLC

För den nationella periodiska rapporteringen till EU och miljömålsuppföljningen av belastningen av kväve och fosfor på Sveriges kustvatten används SMED:s beräkningsverktyg TBV (Tekniskt Beräkningssystem Vatten). Själva rapporteringen benämns PLC (Pollution Load Compilation) och kombineras med en siffra efter vilken rapporteringomgång som avses. PLC5 var den föregående [rapporteringen från 2011](#) (HELCOM, 2011). Inför PLC6 pågår ett utvecklingsarbete för att möjliggöra beräkningar av avrinning och retention av N och P på vattenförekomstsskala. Det innebär att det kommer att bli säkrare data på lokal nivå när PLC6 är klar. För PLC5-data rekommenderar SMED försiktighet på delavrinningsområdesnivå. PLC5-data finns på <http://www.smed.se/vatten/data/plc5>. Närmare beskrivning av indata avseende små avlopp för PLC5 finns beskriven i Naturvårdsverkets rapport 5815 (Naturvårdsverket, 2008) och i SMED-rapport 2006:1 (Svenska MiljöEmissionsData, 2006).

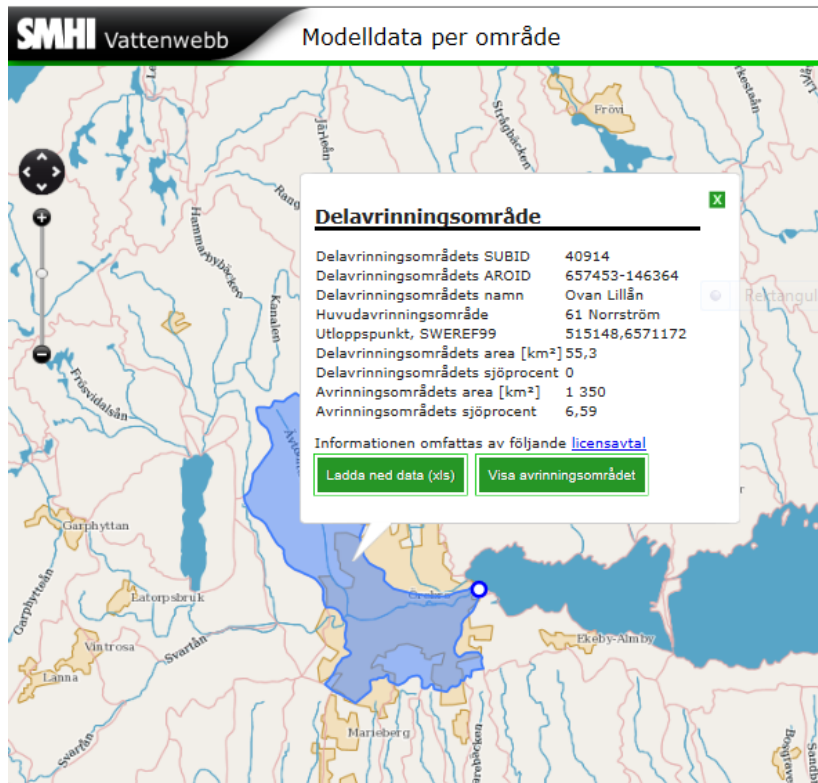
Det finns exempel där PLC5-data använts som en del i en analys av övergödningssituationen inom en kommun. [Lilla Edets kommun](#) genomförde 2011–2012 ett LOVA-projekt för att beräkna näringstransporten av kväve och fosfor inom Lilla Edets kommun med inriktning på utsläppen till Göta älv och därmed den näringstillförsel som sker till Västerhavet från kommunen. Beräkningar utfördes dels med ledning av provtagningar i bivattdragen till Göta älv och dels med hjälp av teoretiska schabloner (PLC5). Anledningen var att båda metoderna innebar osäkerheter och det därför ansågs värdefullt att få en jämförelse mellan provtagningar och schablonberäkningar. Det fanns en förhållandevis god överensstämmelse mellan resultat av provtagningar och schablonberäkningar, framförallt avseende fosfor. Kommunen skaffade sig på så sätt ett mer detaljerat underlag för att bedöma statusen i vattendragen i kommunen och för att prioritera åtgärder (Lilla Edets kommun, 2012).

Vattenwebb

På SMHI:s Vattenwebb (<http://Vattenwebb.smhi.se/>) finns fritt tillgängliga modellberäkningar från S-HYPE och Kustzonsmodellen för sötvatten respektive kustvatten i Sverige. Vattenwebb är öppen för alla, men vänder sig främst till miljö- och vattenansvariga på nationella, regionala och lokala myndigheter. Det är en karttjänst där en mängd parametrar kan laddas ner för alla delavrinningsområden i Sverige och där man kan analysera och testa olika scenarier. Uppgifter om belastningar i vattenmyndigheternas informationssystem VISS baseras på beräkningar i S-HYPE.

Figur 1. SMHI:s presentation av Vattenwebb på <http://Vattenwebb.smhi.se/>. Rutorna är i verkligheten klickbara och man kommer direkt in i verktygen.

Figur 2. Utsnitt från Vattenwebb som visar hur det ser ut när man vill få ut information om ett delavrinningsområde. Exempel från Örebro kommun.

Indata för punktkällor i Vattenwebb

De beräknade värden som finns tillgängliga i Vattenwebb bygger på beräkningar med S-HYPE och Kustzonmodellen. Den indata som S-HYPE använder för punktkällor är i mångt och mycket hämtad från SMED (PLC5), men för enskilda avlopp har indata uppdaterats och förbättrats under hösten 2014.

SMHI:s ambition har varit att ta fram belastningsdata med så fin geografisk upplösning som möjligt, men indata hämtas, som ovan nämnts, i huvudsak från olika nationella databaser. Detta innebär osäkerheter, som man måste ta i beaktande vid användning av data och resultat från beräkningarna. SMHI rekommenderar därför att belastningsdata på delavrinningsområdesnivå hanteras med stor försiktighet. (Se också resonemang om belastningsberäkningar och ensemblemodellering i del 3)

PUNKTKÄLLOR i S-HYPE**Avloppsreningsverk**

Uppgifter om utsläpp från avloppsreningsverk baseras på data från 2009 som sammanställts av SMED för uppföljning av miljökvalitetsmålet "Ingen övergödning".

Industri

Uppgifter om utsläpp från industrier baseras på data från 2009 som sammanställts av SMED till uppföljning av miljökvalitetsmålet "Ingen övergödning".

Enskilda Avlopp

Tidigare byggde uppskattningen av utsläpp från enskilda avlopp på SMED:s beräkningar till HELCOM PLC5, vilka baserade sig på fastighetsstatistiken 2009-01-01 och befolkningsstatistiken 2008-12-31. Ytterligare information finns tillgänglig i SMED:s rapporter:

[Beräkning av kväve- och fosforbelastning på vatten och hav för uppföljning av miljökvalitetsmålet](#)

Sedan hösten 2014 används nya indata för att beräkna belastningen från enskilda avlopp i S-HYPE. Indata har tagits fram och levererats av Vattenmyndigheten i Norra Östersjön. Bruttobelastning av totalkväve och totalfosfor från enskilda avlopp har beräknats per delavrinningsområde genom att använda SCB:s statistikleverans från 2013 i kombination med SMED:s teknikenkät om enskilda avlopp från 2011. Bruttobelastningen från enskilda avlopp har därmed fått en mer korrekt rumslik fördelning jämfört med tidigare då bruttobelastningen arealviktades från större områden till delavrinnings-områden. En mer detaljerad beskrivning av indata kring enskilda avlopp finns i Vattenmyndigheternas metodbeskrivning på följande websida: <http://goo.gl/F9Xsol>.

De schabloner som Vattenwebb använder för beräkning av belastningen från enskilda avlopp är baserade på [SMED:s rapport 2011:44](#) vilken i sin tur baseras på resultat i rapporterna

- "Vad innehåller avloppsvatten", Naturvårdsverket, 1995;
- "Små avloppsanläggningar", Naturvårdsverket, 2003 och
- "Robusta, små uthålliga avloppssystem", Naturvårdsverket, rapport 5224, 2002

Observera att schablonerna är framtagna för statistiska ändamål på nationell nivå. Schabloner som används i olika verktyg kan skifta och därmed ge olika utfall, vilket man behöver vara medveten om när man tolkar sina resultat.

	COD	BOD7	N-tot	P-tot
Totalt avlopp	90	48	9,7	1,1
Endast BDT	38	21	1,0	0,12

Figur 3. Utdrag ur SMED Rapport 2011:44 (Svenska MiljöEmissionsData, 2011). Tabellen visar föreslagna schabloner för permanentboende med enskilda avlopp för statistiska ändamål, gram/person och dygn baserat på 65 % hemmavaro.

Typ av behandling	CODcr	BOD7	N-tot	P-tot
A: Slamavskiljning	30±20	20±10	10±5	15±10
B: A+ infiltration	85±10	90±5	30±10	50±30
C: A+ markbädd	85±10	90±5	25±10	40±20
D: B eller C +P-fällning	90±5	90±5	30±10	85±10
E: Minireningsverk	85±10	90±10	40±20	80±10

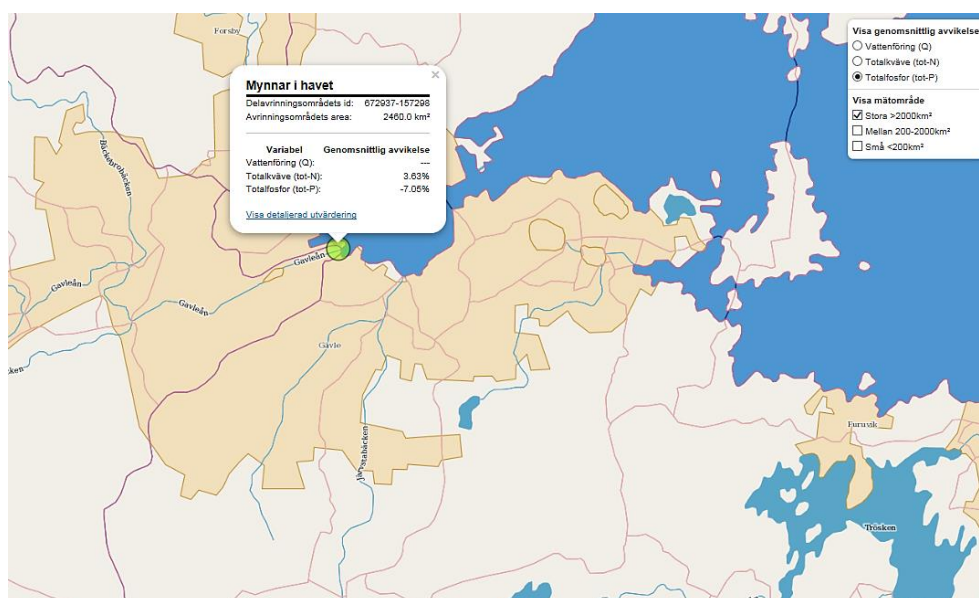
Figur 4. Utdrag ur SMED Rapport 2011:44 (Svenska MiljöEmissionsData, 2011). Tabellen visar föreslagna schabloner för avskiljning i olika typer av enskilda WC-avlopp, procent.

Siffran för medelvärdet används, spridningen antyder bara hur pass säker siffran för medelvärdet är. Schablonerna för reningsverk och minireningsverk förutsätter normal drift och skötsel, då dessa anläggningar är känsligare för driftstörningar än markbaserade anläggningstyper.

Funktionen Utvärdera modellresultat för sötvatten/saltvatten

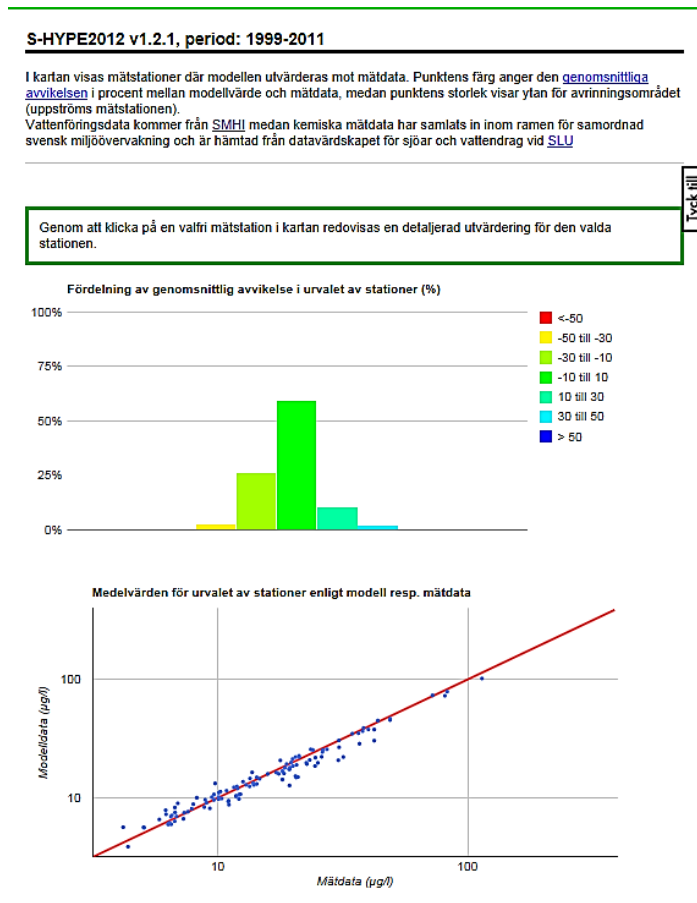
Eftersom resultaten av en modellering inte nödvändigtvis stämmer med verkligheten är det viktigt att utvärdera och analysera resultaten. Vattenwebb erbjuder en sådan möjlighet i funktionen "Utvärdera modellresultat för sötvatten/saltvatten".

Genom att klicka på en definierad mätpunkt i kartan kan en jämförelse mellan modellerade värden och resultat av provtagning fås. Exemplet visar Gävleån:

Figur 5. Utdrag ur Vattenwebb för Gävleån, Gävle kommun. I utloppet (den gröna punkten) visas den genomsnittliga avvikelser mellan modellerade värden och uppmätta värden för totalfosfor och totalkväve.

Den genomsnittliga avvikelsen mellan modellen och uppmätta värden avseende totalfosfor och totalkväve visas genom färgen på punkten. I det här fallet -7,05 % för totalfosfor. I samma skärmbild får man också resultatet presenterat som stapeldiagram och graf:

Figur 6. Utdrag från Vattenwebb för Gävleån.

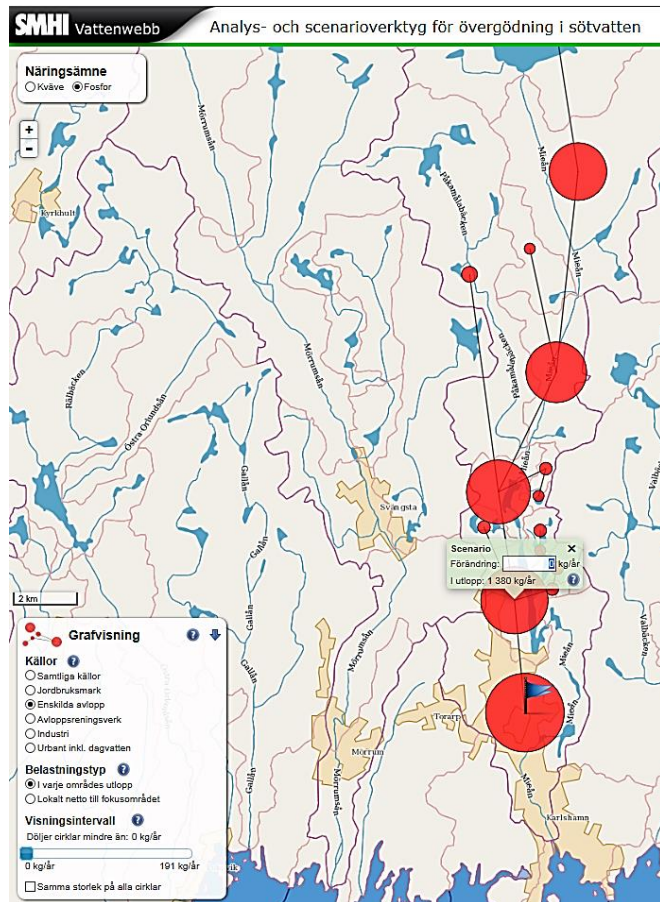
Alla vattendrag har dock inte resultat av provtagning, vilket innebär att verktyget är begränsat till de större väldokumenterade vattendragen.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län lät under 2012 göra statistiska jämförelser mellan S-HYPE:s beräknade näringshalter och motsvarande halter från mätningar, för att kontrollera precisionen i modellens beräkningar. Studien syftade också till att undersöka huruvida noggrannheten i modellberäkningarna hade en regional variation, samt om den påverkades av olika förhållanden i miljön. Resultatet visade att det fanns ett tydligt positivt linjärt samband mellan uppmätt och modellerad data för både totalkväve och totalfosfor. De huvudsakliga slutsatserna som drogs av studien var att en geografisk variation kan finnas i modellens prestanda, samt att det finns faktorer i miljön som S-HYPE-modellen inte tar tillräcklig hänsyn till. Utifrån studien gjordes dock bedömningen att S-HYPE kan vara tillräckligt tillförlitlig för att användas i det fortsatta arbetet med statusklassningar enligt EU:s Ramdirektiv för Vatten (Jonson, 2012).

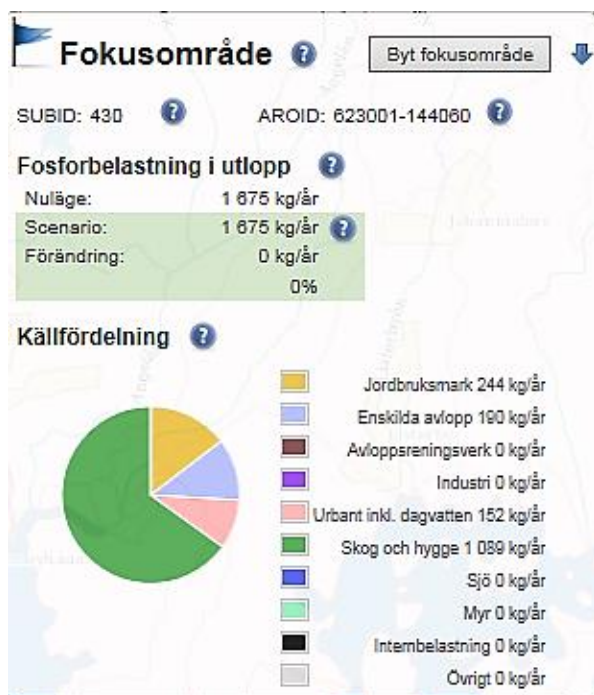
Funktionen Analys- och scenarioverktyg för övergödning i sötvatten

Funktionen ger en uppfattning om vad olika åtgärder skulle få för effekt i ett specifikt område.

Det går att stoppa in förändringar i belastningen för att se vad som händer. Verktöget beräknar också källfördelningen. Mieån i Karlshamns kommun får tjäna som exempel:

Figur 7. Utdrag ur Vattenwebb för Mieån i Karlshamns kommun. Belastningen från enskilda avlopp visas i varje områdes utlopp genom röda cirklar som är relaterade till storleken på belastningen.

Figur 8. Utdrag från Vattenwebb för Mieån i Karlshamns kommun. Källfördelningen visas i cirkeldiagram.

Modelleringen och källfördelningen blir som tidigare påpekats inte bättre än kvaliteten på de data som har stoppats in. Beräkningarna för små avlopp baseras i huvudsak på nationell statistik. Det innebär att kvaliteten på data kan förbättras avsevärt om miljöförvaltningen har uppdaterat sitt tillsynsregister och har möjlighet att hämta ut uppgifter om avloppen avrinningsområdesvis.

Älvsborgsmodellen

Älvsborgsmodellen är en äldre excelbaserad beräkningsmodell. Modellen beräknar tillförsel av kväve och fosfor till vattendrag och sjöar från olika källor. Modellen är i huvudsak baserad på den datamodell som Länsstyrelsen i dåvarande Älvsborgs län och Statens Lantbruksuniversitet utarbetade med utgångspunkt från Naturvårdsverkets Rapport 3692, "Tillförsel av kväve och fosfor till vattendrag och sjöar i Sveriges inland", som är en av underlagsrapporterna till "Hav '90". Rapport 3692 anger det totala bidraget medan Älvsborgsmodellen fördelar detta på naturligt och antropogent bidrag. Beräkningarna görs med hjälp av algoritmer som hämtar underlag från uppgifter som är specifika för området och som matas in i modellen, samt mera allmängiltiga uppgifter som finns förinmatade men som går att ändra.

Modellen innehåller ingen beräkning av den retention som sker i sjöar och vattendrag utan detta får beräknas för sig. Lämpligen görs då en budgetering för en sjös avrinningsområde och sedan dras reningen bort varefter utflödet kan räknas som en punktkälla för nedströms kommande delavrinningsområde.

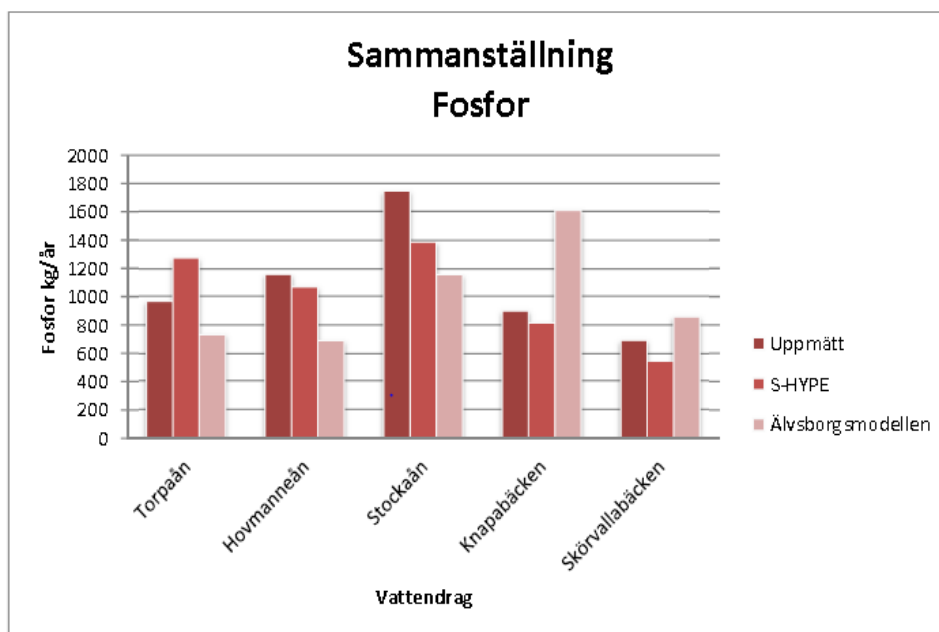
Resultatet av beräkningarna kan matas ut i form av tabeller och diagram.

Modellen har bland annat använts av [Kungsbacka kommun](#) (Kungsbacka kommun, 2013). För ett antal vattendrag beräknades fördelningen mellan källor till fosfor och kväve:

	S-HYPE		Älvsborgsmodellen		Uppmätt	
	fosfor (kg/år)	kväve (ton/år)	fosfor (kg/år)	kväve (ton/år)	fosfor (kg/år)	kväve (ton/år)
Torpaån						
Jordbruk	997	12,6	417	13,3		
Enskilda avlopp	113	0,8	166	2,9		
Skog	120	6,5	116	4,6		
Övrigt	51	1,1	36	1,3		
Totalt	1281	21,0	735	22,1	966	16,9

Figur 9. Utdrag ur tabell som jämför resultat från två belastningsberäkningsmodeller och den uppmätta tillförseln av näringsämnen baserat på ett 3- årsmedelvärde (Kungsbacka kommun, 2013).

De olika modellerna gav inte samma resultat, vilket syns tydligt i nedanstående diagram.

Figur 10. En sammanställning av totaltransporten av fosfor i fem vattendrag, beräknat från uppmätta halter samt modellerat från S-HYPE och Älvsborgsmodellen (Kungsbacka kommun, 2013).

Kommunen diskuterar i rapporten vad det är som gör att skillnaderna blir så stora i vissa fall. En förklaring är att i Älvsborgsmodellen används lokala uppgifter för många källor. Detta borde egentligen leda till mer tillförlitliga resultat, men i till exempel fallet Knapabäcken, överskattas förmodligen antalet enskilda avlopp i avrinningsområdet, kraftigt. Ett stort antal fastigheter har anslutits till det kommunala spillvattennätet utan att miljöförvaltningen uppdaterat sitt avloppsregister.

Exemplet från Kungsbacka kommun visar på vikten av ett register som är uppdaterat med uppgifter om de små avloppen. Med uppdaterade lokala uppgifter finns också möjligheten att justera de schabloniserade beräkningarna i Vattenwebb och öka noggrannheten i resultaten.

FyrisNP

FyrisNP är en av SLU:s beräkningsmodeller som beräknar transport, retention och källfördelning av kväve- och fosforflöden i avrinningsområden. Modellen bygger i grunden på en excelfil där lokala data matas in, vilket gör att den liksom Älvsborgsmodellen är förhållandevis lätthanterad.

Genom att simulera effekterna av olika åtgärder för att minska utsläppen av näringsämnen kan modellen ge underlag till olika åtgärdsprogram. Den nära kopplingen till pågående forskning på SLU gör att modellen kontinuerligt utvecklas och testas.

Kommuner och andra intresserade har möjlighet att kontakta [SLU vattenNAV](#) för att få tillgång till modellen. SLU rekommenderar att man först genomgår en skräddarsydd endagsutbildning innan man börjar använda FyrisNP, vilket medför en kostnad, men för övrigt är modellen kostnadsfri.

Modellen har bland annat använts i [Interreg-projektet Hav möter Land](#) (Länsstyrelsen i Västra Götaland) 2010–2013 där Orust kommun deltog med Stigfjorden som pilotområde. Modellen användes för att beräkna påverkan från de enskilda avloppen på Stigfjorden. De enskilda avloppen används i huvudsak sommartid av fritidsboende vilket gör att beräkningarna blir missvisande om avloppens påverkan fördelas på hela året. Utsläpp av växttillgängligt fosfor och kväve under den varma årstiden kommer att påverka recipienten mer än om utsläppen sker under vinterhalvåret (Sveriges lantbruksuniversitet, 2013).

Substans, åkermarkens jordart	N, PLC5		N, Clay loam		P, PLC5		P, Clay loam	
	Hela året	Sommaren	Hela året	Sommaren	Hela året	Sommaren	Hela året	Sommaren
Jordbruk, odlat	46	38	39	31	47	36	50	39
Bete + obrukad jordbruksmark	11	10	10	8	24	19	24	20
Enskilda avlopp	10	22	12	25	18	36	16	32

Figur 11. Källfördelning (%) av bruttobelastning på Stigfjorden för sommarsäsongen jämfört med hela året när fritidshusbelastningen koncentreras till sommaren. Fosforberäkningarna är gjorda i Fyris NP med dels den jordart som PLC5-beräkningarna utgår ifrån, dels med en korrigerad jordart (clay loam). I båda fallen ökar avloppens andel av belastningen medan jordbrukets minskar (Sveriges lantbruksuniversitet, 2013).

Bilaga 3 A

Färgning av avloppsvatten

(Bearbetat textmaterial från Avloppsinventeringsmanual, Miljösamverkan Västra Götaland 2007)

De flesta små avloppsanläggningar har någon form av slamavskiljare. Efter slamavskiljaren kan det finnas en stenkista, en infiltrationsanläggning eller en markbädd. Men, det förekommer även att det saknas ytterligare reningssteg. Från äldre fritidshus med låg sanitär standard kan avloppsanläggningen enbart bestå av ett rör, som leder vattnet ut i marken. För att utreda om det sker någon rening i infiltrationen/markbädden eller om det saknas reningsanläggning efter slamavskiljaren kan avloppsvattnet färgas. Ett utsläpp av otillräckligt renat avloppsvatten kan innebära att det finns risk för olägenhet för människors eller djurs hälsa eller för miljön.

Vid färgning måste det finnas tillgång till rinnande vatten och det är lämpligt att fastighetsägaren eller dennes ombud är närvarande. Om man konstaterar att färgen rinner ut i recipient, i badvik, i vattenbrunn eller tränger fram på marken då vet man att anläggningen inte uppfyller gällande krav på rening. Däremot kan man inte utgå från att anläggningen är tillfredsställande om man inte hittar någon färg.

Kontrollera uppgifter i arkiv

Börja med att kontrollera om det finns uppgifter om avloppsanläggningens utförande och placering i nämndens arkiv eller i diariet. Dessa uppgifter kan överensstämma med verkligheten men det är tyvärr inte alltid så.

lakta vegetationen

En gammal markbädd kan ha tätat vilket gör att spridarledningen fungerar som en utloppsledning med direktutsläpp. Leta efter växter som är avvikande, till exempel rikligt med nässlor eller hallonsnår. Finns det starrväxter som kräver högt grundvatten i infiltrationsområdet?

Färgningsmedel

Eftersom produktvalsprincipen även gäller vid färgning av avloppsvatten bör man välja en färg som inte skadar människors hälsa eller miljön. Minst påverkan har mjölkprodukter, som exempel torrmjök upplöst i vatten. Kemikalier som ska användas vid färgning av avloppsvatten ska inte vara klassificerade som hälso- eller miljöskadliga ämnen. Ett exempel på en sådan ofarlig fluorescerande grön färg är pyranin. Färger som enligt säkerhetsdatabladet är skadliga för vattenlevande organismer, ej är lättnedbrytbara eller sådana som kan vara hälsofarliga, ska inte användas vid färgning av avloppsvatten.

Om man inte ser den gröna färgen, kan utspädda mängder fluorescerande färg identifieras med hjälp av en UV-lampa. Vid direktutsläpp brukar den gröna färgen vara så tydlig att man inte behöver någon UV-lampa. Denna kan

dock vara bra när man misstänker att avloppsvatten påverkar vattenkvaliteten i en dricksvattenbrunn.

Färgning

- Lös upp färgen i vatten enligt anvisningar. Använd skyddsutrustning (handskar, ögonskydd) som föreskrivs på säkerhetsdatabladet vid beredning av färgämnet.
- Be fastighetsägaren att spola rikligt med vatten i bostaden/byggnaden
- När vattnet nått slamavskiljaren tillsätts färgblandningen. Häll färgblandningen i den sista kammaren, om möjligt i T-röret. Se till att "slamkakan" inte hindrar färgen att blandas med avloppsvattnet. Om det finns en fördelningsbrunn kan man med fördel hälla färgen i denna.
- Låt vattnet fortsätta att rinna.
- Gå runt och leta efter eventuella färgutsläpp. Det kan ta ganska lång tid för vattnet att rinna genom avloppsrören. Om det i närheten finns dränerad åkermark bör man titta i dräneringsbrunnar på åkern. Om du inte har hittat någon färg inom skälig tid kan det vara klokt att återkomma efter några timmar eller nästa dag.
- Innan du åker från fastigheten ber du ägaren att stänga av vattnet.

Resultat av infärgning av enskilt avlopp. Foto: Alingsås kommun.

Bilaga 3 B

Exempel på första brev till fastighetsägare

Kontroll av enskilt avlopp, *Fastighetsbeteckning*

Under ÅÅ planerar Miljöförvaltningen att besöka din fastighet FASTIGHETSBETECKNING, för att kontrollera vilken sorts avloppsanläggning du har och dess funktion. Syftet med kontrollen är att hitta de enskilda avlopp som idag inte uppfyller gällande krav för rening av avloppsvatten och som inte kommer att hamna i planerat verksamhetsområde för kommunalt vatten/avlopp inom överskådlig framtid. Du som får detta brev har enligt våra register en anläggning som är..... Har du en anläggning omfattas du inte av tillsynen.

Alla enskilda avlopp i *Kommunnamn* kommer att kontrolleras

... men inte samtidigt. Vi tar område för område och räknar med att till år xx kommer alla avlopp i ha hunnit kontrolleras. I dagsläget finns xxx enskilda avlopp i och av dem är hittills xxx kontrollerade. Det här brevet går till X fastighetsägare i yy avrinningsområde med enskilda avlopp äldre än Z år.

Därför kontrollerar vi enskilda avlopp

Det är viktigt att du har en avloppsanläggning som renar avloppsvattnet tillräckligt. Bristfälliga enskilda avlopp bidrar till övergödningen av vattendrag, sjöar och kustvatten. De utgör också en hälsorisk då avloppsvatten riskerar att hamna i dricksvattnet hos dem som har en enskild brunn.

Möjlighet att själv bedöma avloppsanläggningen

Du har möjlighet att själv bedöma om din avloppsanläggning uppfyller kraven. Du kan då ta hjälp av bifogad checklista: "Är ditt avlopp grönt, gult eller rött". På kommunens webbplats finns också ett bildspel med tydliga foton och beskrivningar av hur en avloppsanläggning kan kontrolleras och bedömas. www.kommunen.se

Om du bedömer att din avloppsanläggning inte uppfyller kraven

Om du bedömer att din avloppsanläggning inte uppfyller kraven kryssar du för att ditt avlopp är "rött" i det bifogade frågeformuläret. Det är också det viktigt att du noga beskriver anläggningens brister i samma formulär.

Om vi bedömer att dina uppgifter om anläggningen kan ligga till grund för ett beslut kan vi komma att förbjuda fortsatt utsläpp av avloppsvatten till din anläggning, utan att ha besökt din fastighet. Beslutet innebär att en ny avloppsanläggning ska ha ordnats inom en viss tid. En avgift kommer att tas ut för handläggningen av ärendet, se information på sid X.

Om du har en avloppsanläggning som uppfyller kraven

Om du har en tillståndsgiven avloppsanläggning som du bedömer fungerar, exempelvis en infiltration eller markbädd, kommer vi att besöka din fastighet och inspektera anläggningens funktion. Före vårt besök skickar vi ett nytt brev där vi talar om vilken dag vi kommer samt lämnar information om besöket. En avgift kommer att tas ut för handläggningen av ärendet, se information sid X.

Skicka in uppgifter om din anläggning till Miljöförvaltningen

Oavsett om du bedömer att din avloppsanläggning uppfyller kraven eller inte vill vi att du redovisar hur ditt avlopp ser ut och hur det sköts på bifogat frågeformulär. Skicka in det till Miljöförvaltningen senast **xx-dag den ZZ MM ÅÅ**.

Innan du ändrar eller anlägger nytt

Du får inte göra ändringar eller anlägga ett nytt avlopp utan att söka tillstånd eller göra en anmälan till Miljöförvaltningen. Ta gärna kontakt med oss om du har några frågor.

Med vänliga hälsningar

Miljöförvaltningen i XX kommun

E-postadress: miljoforvaltningen@kommun.se

Telefonnummer: . Vi har följande telefontider .

Information om enskilda avlopp finns bland annat på xx kommuns hemsida:

www.kommunen.se

Bilagor *Checklista: Är ditt avlopp grönt, gult eller rött?*
 Frågeformulär med frankerat svarskuvert
 Vad du ska tänka på när du ska anlägga eget avlopp
 Informationsbroschyr "xx-ån behöver din hjälp"

Information om avgifter vid tillsyn av avloppsanläggningar

Vad får du betala?

Kommunen får ta betalt av fastighetsägarna för att bekosta verksamheten med tillsyn och prövning av avloppsanläggningar. Hur stor avgiften ska vara och hur den ska beräknas bestäms i taxa beslutad av kommunfullmäktige.

Miljöförvaltningen tar ut en avgift i enlighet med den taxa som den xx xx beslutades av kommunfullmäktige. *Länk till taxan*. Taxan för ÅÅÅÅ är xx kronor per timme och avgift tas ut per.....

Handläggning som du kan få betala för är:

- inspektion samt förberedelser och resor i samband med denna
- skrivarbete som att upprätta protokoll och beslut
- andra administrativa arbetsuppgifter.

Kan du själv påverka avgiftens storlek?

Du kan minimera avgiften genom att aktivt delta under handläggningen och ge oss bra beslutsunderlag om din anläggnings funktion, skötsel m.m. Allt som du själv utför bidrar till att minska vår handläggningstid och då minskar även den avgift som du kommer att få betala. Innan du vidtar några större praktiska åtgärder med din avloppsanläggning behöver du dock kontrollera med miljöförvaltningen om åtgärden är anmälnings- eller tillståndspliktig.

Avgiftsbeslut kan överklagas

Innan du ska betala någon avgift kommer du att få ett beslut där du informeras om hur lång handläggningstid som behövs och vilka moment som ingått. Du får också information om hur du kan överklaga om du är missnöjd med beslutet.

Bilaga 3 C

Exempel på information till fastighetsägare om kontroll av enskilt avlopp

Namn
Adress
Postadress

Kontroll av enskilt avlopp, XX:YY

Miljöförvaltningen har tidigare skickat ut brev om att din avloppsanläggning kommer att kontrolleras under våren/hösten.

**Måndag/tisdag/onsdag/torsdag/fredag den ... 20XX någon gång
mellan klockan 8.30–12/13–17 kommer vi att besöka din fastighet
xx:yy .**

Vid besöket

När vi besöker dig kontrollerar vi bland annat följande:

- Slamavskiljarens-/slutna tankens utformning/funktion,
- T-rör (rör eller betongskärm på utloppet),
- eventuella efterföljande brunnar,
- eventuella luftningsrör,
- utsläppspunkten, om det finns någon.

Brunnslock ska vara lätt åtkomliga för inspektion. Det innebär att du måste avlägsna tyngre stenar eller dekorationer. Om det inte är uppenbart var anläggningen ligger, behöver anläggningen på något sätt märkas ut så att vi lätt kan hitta den. Eventuella övriga hinder ska vara avlägsnade, till exempel ska inhägnader med elstängsel ha strömmen bortkopplad, eventuella grindar ska vara olåsta och hundar ska vara inomhus, i hundgård eller i koppel.

Det underlättar om du har möjlighet att närvara vid besöket. Detta är dock inget krav. Besöket tar i genomsnitt mellan 15–30 minuter. Kontakta miljöförvaltningen om du vill ändra tiden för att kunna närvara.

Efter besöket

Ett tag efter besöket får du ett inspektionsprotokoll som talar om vad vi noterat om din anläggning. Du har då möjlighet att komma in med kompletterande uppgifter innan vi fattar beslut. Om vi bedömer att reningen av avloppsvattnet är otillräcklig måste du åtgärda avloppet inom en viss tid. Om anläggningen har en mindre brist, men i övrigt bedöms ha tillräcklig funktion kan du istället få en uppmaning om att undersöka vad bristen beror på samt att rätta till bristen.

Kontaktuppgifter

E-postadress: miljokontoret@kommunen.se

Telefonnummer: . Vi har följande telefontider: .

Med vänlig hälsning

«Handläggare_Handläggare»
miljö- och hälsoskyddsinspektör

Information om avgifter vid tillsyn av avloppsanläggningar

Vad får du betala?

Kommunen får ta betalt av fastighetsägarna för att bekosta verksamheten med tillsyn och prövning av avloppsanläggningar. Hur stor avgiften ska vara och hur den ska beräknas bestäms i taxa beslutad av kommunfullmäktige.

Miljöförvaltningen tar ut en avgift i enlighet med den taxa som den xx xx beslutades av kommunfullmäktige. *Länk till taxan.* Taxan för ÅÅÅÅ är xx kronor per timme och avgift tas ut per.....

Handläggning som du kan få betala för är:

- inspektion samt förberedelser och resor i samband med denna
- skrivarbete som att upprätta protokoll och beslut
- andra administrativa arbetsuppgifter.

Kan du själv påverka avgiftens storlek?

Du kan minimera avgiften genom att aktivt delta under handläggningen och ge oss bra beslutsunderlag om din anläggnings funktion, skötsel m.m. Allt som du själv utför bidrar till att minska vår handläggningstid och då minskar även den avgift som du kommer att få betala. Innan du vidtar några större praktiska åtgärder med din avloppsanläggning behöver du dock kontrollera med miljöförvaltningen om åtgärden är anmälnings- eller tillståndspliktig.

Avgiftsbeslut kan överklagas

Innan du ska betala någon avgift kommer du att få ett beslut där du informeras om hur lång handläggningstid som behövs och vilka moment som ingår. Du får också information om hur du kan överklaga om du är missnöjd med beslutet.

Begäran om uppgifter om enskild avloppsanläggning

Beteckning	Postnummer
Adress	Ort
Typ ☐ Permanentbostad ☐ Fritidshus ca veckor/år ☐ Sommartid ☐ Året runt ☐ Annat: Antal boende:	Typ av avloppsvatten ☐ WC ☐ Torrtoalett ☐ Saknar vatten och avlopp ☐ Annat: ☐ Bad/dusch ☐ Tvätt ☐ Disk
Om du inte har en enskild anläggning utan är ansluten till kommunalt avlopp:	
Hur är du ansluten?	Via kommunal ledning ☐ Ansluten år:
	Via samfällighet ☐ Ansluten år: Föreningens namn:
	Via egen privat ledning ☐ Ansluten år:
Om du har kommunalt avlopp behöver du endast fylla ifälten om Fastighetsägare, Dricksvattenförsörjning samt skriva under på sista sidan.	

Namn	
Organisations- eller personnummer	E-post
Utdelningsadress	Postnummer och ort
Telefon	Mobil

Dricksvattenförsörjning

☐ Grävd brunn	☐ Kommunalt vatten	☐ Endast sommarvatten	☐ Vatten ej indraget
☐ Borrard brunn	☐ Samfällt vatten	☐ Annat:	

Installationer

BDT			
☐ Bad/dusch	☐ Disk	☐ Tvätt	☐ Bassäng/pool/ jacuzzi
☐ Backspolningsvatten		☐ Övrigt:	

Toalett			
☐ Mulltoa/multrum/TC	☐ WC	☐ Extremt snålspol. WC (vakuumWC)	☐ Urinseparation
☐ Annan toalett:			

Latrinbehandling vid torrtoalett			
☐ Egen kompostering	☐ Hämtning i kommunal regi	☐ Annat:	
Jag har urinseparation och hanterar urinen så här:			
☐ Egen spridning	☐ Hämtning i kommunal regi	☐ Annat:	

Avloppsanläggning

☐ Finns ☐ Saknas ☐ Okänd	Tillstånd?	☐ Ja ☐ Nej	Datum	Diarienr
	Slutbesiktigad?	☐ Ja ☐ Nej	Datum	
	Är avloppsanläggningen gemensam med annan fastighet? ☐ Ja ☐ Nej Om ja, ange fastighetsbeteckning/ar:			
Vad är gemensamt? ☐ Slamavskiljare ☐ Efterföljande rening ☐ Annat:				

Slamavskiljare

Typ av avloppsvatten anslutet ☐ WC ☐ Bad/dusch ☐ Disk ☐ Tvätt ☐ Annat:	Volym (m ³) Material ☐ Plast ☐ Betong ☐ Glasfiber ☐ Annat:
☐ Trekammare ☐ Tvåkammare ☐ Enkammare ☐ Rensbrunn ☐ Saknas ☐ Annat:	

Fördelningsbrunn

☐ Finns ☐ Saknas ☐ Ligger under mark – ej inspekterbar	Antal utloppsrör
---	------------------

Anläggning efter slamavskiljning

Typ av rening: ☐ Efterföljande rening saknas ☐ Infiltration Yta: m ² ☐ Markbädd Yta: m ² ☐ Stenkista ☐ Minireningsverk ☐ Annat:	Placering ☐ Helt på egen tomt ☐ På annan fastighet Fastighetsbeteckning:
Anläggningen har ☐ Pumpstation/pumpbrunn ☐ Luftningsrör på spridarledningar, antal: ☐ Luftningsrör på uppsamlingsledningar, vid markbädd antal: ☐ Uppsamlingsbrunn ☐ Fosforfälla efter markbädd /reningsverk Fabrikat: ☐ Fosforfällning Fabrikat: Var är fällningsenheten placerad? 	Vart avleds vattnet? (Om efterföljande rening saknas – vart går vattnet efter slamavskiljaren? Om efterföljande rening finns – vart avleds det renade vattnet?) Dike? Stenkista? Bäck? Dräneringsledning? Mark? Beskriv!

Sluten tank (om sådan finns)

Typ av avloppsvatten anslutet ☐ WC ☐ extremt småspolande WC ☐ BDT ☐ Annat:	Volym (m ³) Material ☐ Plast ☐ Betong ☐ Glasfiber ☐ Annat:
Har tanken fungerande larm? ☐ Ja ☐ Nej Om nej, hur kontrollerar du att det är dags för slamtömning?.....	

Skötsel av avloppsanläggning

Hur ofta sker slamsugning av slamavskiljare eller motsvarande?

☐ Mer än 2 ggr per år ☐ 1 g/år ☐ Inte alls

Hur ofta sker slamsugning av sluten tank om sådan finns?

☐ 6 ggr/år ☐ 5 ggr/år ☐ 4 ggr/år ☐ 3 ggr/år ☐ 2 ggr/år ☐ 1 g/år ☐ Inte alls

Om inget av alternativen passar ange antal ggr/år:

Hur ofta ser du själv till anläggningen? (Titta gärna i bifogade informationsblad om skötsel.)

Ange antal ggr/år:

Vad kontrollerar du då?

.....

Om du anlitar någon annan för att din anläggning ska få fackmannamässig skötsel (om du har t.ex. en fosforfälla eller ett minireningsverk) – hur ofta sker sådan service?

Ange antal ggr/år:

Vem gör servicen?

Vad innehåller servicen?

.....

Har du haft några driftsproblem med din anläggning? ☐ Ja ☐ Nej

Om ja, vad ?

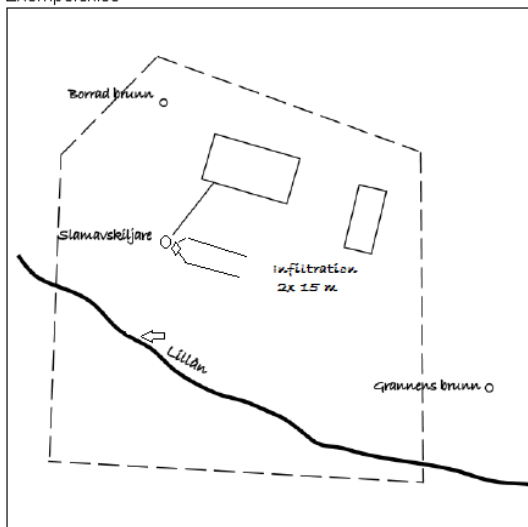
.....

Vad har du vidtagit för åtgärder med anledning av detta?

.....

Rita en skiss över tomten med byggnader och avloppsanläggningens utformning och läge samt var utsläppet sker (t.ex. dike, bäck o.dyl..). Rita även in er egen och (om ni vet) placeringen av era grannars vattenbrunnar.

Exempelskiss

Min/vår bedömning av avloppsanläggningen

- ☐ Jag/vi bedömer att min/vår anläggning är **RÖD** eftersom jag/vi redan nu tycker att min/vår anläggning inte uppfyller kraven i den informationsbroschyr ni skickade mig.

Jag bedömer att min anläggning har följande brister:

.....

.....

.....

- ☐ Jag/vi bedömer att min/vår anläggning är **GUL** enligt kraven i den informationsbroschyr ni skickade mig.

Jag/vi är medveten om att miljöförvaltningen kommer att göra ett tillsynsbesök för att kontrollera anläggningen.

Miljöförvaltningen kommer att kontakta mig/oss per brev med tid för tillsynsbesök. Vill jag närvara vid besöket men inte kan den föreslagna tiden har jag möjlighet att ta kontakt och flytta tiden.

Jag bedömer att min anläggning har följande brister:

.....

.....

.....

- ☐ Jag/vi bedömer att min/vår anläggning är **GRÖN** enligt kraven i den informationsbroschyr ni skickade mig.

Jag/vi är medveten om att Miljöförvaltningen kommer att göra ett tillsynsbesök för att kontrollera anläggningen.

Miljöförvaltningen kommer att kontakta mig/oss per brev med tid för tillsynsbesök. Vill jag närvara vid besöket men inte kan den föreslagna tiden har jag möjlighet att ta kontakt och flytta tiden.

Underskrift

Datum
Underskrift (samtlige fastighetsägare)

Skicka in enkäten till Miljöförvaltningen i det bifogade färdigfrankerade
svarskuvertet senast ÅÅ-MM-DD

(variant 1 avsedd att anpassas för surfplatta i fält)

Postaddress

Datum för inspektionen	Diarienummer
Närvarande	
Tillsynen utförd av	Tidsåtgång för inspektionen

Beteckning	Antalet boende
Adress	Postnummer och ort
Typ ☐ Permanentbostad ☐ Fritidshus ca veckor/år ☐ Sommartid ☐ Året runt ☐ Obebodd ☐ Obeboeligt ☐ Obebyggd tomt	Typ av avloppsvatten ☐ WC ☐ Bad/dusch ☐ Torrtoalett ☐ Tvätt ☐ Disk ☐ Saknar vatten och avlopp ☐ Annat: _____

Namn	
Organisations- eller personnummer	E-post
Utdelningsadress	Postnummer och ort
Telefon	Mobil

Dricksvattenförsörjning

☐ Grävd brunn	☐ Kommunalt vatten	☐ Endast sommarvatten	☐ Vatten ej indraget
☐ Borrard brunn	☐ Samfällt vatten	☐ Annat:	

Installationer

BDT ☐ Bad/dusch ☐ Disk ☐ Tvätt ☐ Bassäng/pool/ jacuzzi ☐ Backspolningsvatten ☐ Övrigt:
Toalett ☐ Mulltoa/multrum/TC ☐ WC ☐ Extremit snålspol. WC ☐ Urinseparation ☐ Annan toalett:
Latrinbehandling vid torrtoalett ☐ Egen kompostering ☐ Hämtning i kommunal regi ☐ Annat:
Urinbehandling vid urinseparation ☐ Egen spridning ☐ Hämtning i kommunal regi ☐ Annat:
Kommentar <i>Exempel: Det är viktigt att anläggningen är dimensionerad för den mängd och det flöde av spillvatten som belastar den. Vid installation av exempelvis jacuzzi kan en större slamavskiljare eller utjämning av flödet behövas. Dag- och dräneringsvatten och/eller backspolningsvatten från vattenreningsutrustning får inte anslutas till anläggningen.</i>

Avloppsanläggning

☐ Finns ☐ Saknas ☐ Okänd	Tillstånd?	☐ Ja	Datum	Diariennr	Avser
		☐ Nej			
	Slutbevis?	☐ Ja	Datum		
		☐ Nej			

Anläggningen uppfyller tillstånd med villkor?

- ☐ Ja
- ☐ Nej, avvikelser enligt följande:

Uppgifter om drift och skötsel av anläggningen:

Avloppsanläggningen delas med annan fastighet?

☐ Ja

☐ Nej

Om ja, fastighetsbeteckning/ar:

Vad delas:

☐ Slamavskiljare

☐ Efterföljande rening

☐ Annat:

Plats för översiktsbild

Slamavskiljare

Typ av avloppsvatten anslutet ☐ WC ☐ Bad/dusch ☐ Disk ☐ Tvätt ☐ Annat:		Våtvoly (m ³) Material ☐ Plast ☐ Betong ☐ Glasfiber ☐ Annat:																																	
☐ Trekammare ☐ Tvåkammare ☐ Enkammare ☐ Rensbrunn ☐ Saknas ☐ Annat:																																			
Funktion <table> <tr> <td>T-rör saknas</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Slamflykt</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Mellanväggar trasiga/otäta</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Spillvatten över utloppsrör</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Spillvatten under utloppsrör</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Tecken på inläckage</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Dag/dräneringsvatten anslutet</td> <td></td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Backspolningsvatten från vattenreningsfilter är anslutet</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> <td></td> </tr> </table> Annat:				T-rör saknas	☐ Ja	☐ Nej		Slamflykt	☐ Ja	☐ Nej		Mellanväggar trasiga/otäta	☐ Ja	☐ Nej		Spillvatten över utloppsrör	☐ Ja	☐ Nej		Spillvatten under utloppsrör	☐ Ja	☐ Nej		Tecken på inläckage	☐ Ja	☐ Nej		Dag/dräneringsvatten anslutet		☐ Ja	☐ Nej	Backspolningsvatten från vattenreningsfilter är anslutet	☐ Ja	☐ Nej	
T-rör saknas	☐ Ja	☐ Nej																																	
Slamflykt	☐ Ja	☐ Nej																																	
Mellanväggar trasiga/otäta	☐ Ja	☐ Nej																																	
Spillvatten över utloppsrör	☐ Ja	☐ Nej																																	
Spillvatten under utloppsrör	☐ Ja	☐ Nej																																	
Tecken på inläckage	☐ Ja	☐ Nej																																	
Dag/dräneringsvatten anslutet		☐ Ja	☐ Nej																																
Backspolningsvatten från vattenreningsfilter är anslutet	☐ Ja	☐ Nej																																	
Kommentar <i>Exempel: Det är viktigt att slamavskiljningen fungerar tillfredsställande. Slamflykt kan medföra igensättning av efterföljande anläggning. Belastning av vatten som anläggningen inte är dimensionerad för (mycket vatten på kort tid eller för mycket vatten totalt sett) kan orsaka slamflykt.</i>																																			
Plats för bild																																			

Fördelningsbrunn

☐ Finns ☐ Saknas ☐ Ligger under mark – ej inspekterbar			Antal utloppsrör
Funktion			
Finns skibord/regleringsmöjlighet?	☐ Ja	☐ Nej	
Slam i brunnen	☐ Ja	☐ Nej	
Slam i utloppsrören	☐ Ja	☐ Nej	
Tecken på inläckage	☐ Ja	☐ Nej	
Ojämn fördelning mellan utloppsrören	☐ Ja	☐ Nej	
Annat:			
Kommentar: <i>Exempel: Fördelningsbrunnen behöver kontrolleras löpande och slamsugas/rengöras om slam trots allt gått vidare från slamavskiljaren. Fördelningen av vatten mellan spridningsrören ska vara jämn för att inte överbelasta delar av efterföljande anläggning.</i>			

Plats för bild

Anläggning efter slamavskiljning

Typ av rening: ☐ Efterföljande rening saknas ☐ Infiltration Yta: m ² ☐ Markbädd Yta: m ² ☐ Kompaktfilter ☐ Stenkista ☐ Minireningsverk ☐ Annat:	Placering ☐ Helt på egen tomt ☐ På annan fastighet Beteckning:																																										
Anläggningen är ☐ Förstärkt ☐ Upplyft ☐ Tät Anläggningen har ☐ Pumpstation/brunn ☐ Fördelningsbrunn ☐ Luftningsrör på spridarledningar, antal: ☐ Luftningsrör på uppsamlingsledningar, antal: ☐ Uppsamlingsbrunn ☐ Fosforfälla Fabrikat: ☐ Fosforfällning Fabrikat:	Recipient: ☐ Grundvatten ☐ Markdränering/täckdike ☐ Stenkista ☐ Öppet dike ☐ Sjö/kust ☐ Vattendrag/älv/flod/bäck/å ☐ Slänt/ översilningsmark ☐ Okänt ☐ Annat: Synlig påverkan hos recipient? ☐ Ja ☐ Nej Om ja, vad:																																										
Funktion: <table> <tr> <td>Direktutsläpp</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Tecken på igensättning</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Läckage</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Dålig lukt</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Risk för rotinträngning</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Pump trasig</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Vatten i luftarrör</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Slam/jord i luftarrör</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Kväveälskande växtlighet</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Fuktkrävande växtlighet</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Träd/buskar nära/på anläggningen</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Lock/nät på luftarrör saknas</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Mark brukas ovanpå anläggningen</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Mark ovan anläggningen belastad</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> </table> Annat:		Direktutsläpp	☐ Ja	☐ Nej	Tecken på igensättning	☐ Ja	☐ Nej	Läckage	☐ Ja	☐ Nej	Dålig lukt	☐ Ja	☐ Nej	Risk för rotinträngning	☐ Ja	☐ Nej	Pump trasig	☐ Ja	☐ Nej	Vatten i luftarrör	☐ Ja	☐ Nej	Slam/jord i luftarrör	☐ Ja	☐ Nej	Kväveälskande växtlighet	☐ Ja	☐ Nej	Fuktkrävande växtlighet	☐ Ja	☐ Nej	Träd/buskar nära/på anläggningen	☐ Ja	☐ Nej	Lock/nät på luftarrör saknas	☐ Ja	☐ Nej	Mark brukas ovanpå anläggningen	☐ Ja	☐ Nej	Mark ovan anläggningen belastad	☐ Ja	☐ Nej
Direktutsläpp	☐ Ja	☐ Nej																																									
Tecken på igensättning	☐ Ja	☐ Nej																																									
Läckage	☐ Ja	☐ Nej																																									
Dålig lukt	☐ Ja	☐ Nej																																									
Risk för rotinträngning	☐ Ja	☐ Nej																																									
Pump trasig	☐ Ja	☐ Nej																																									
Vatten i luftarrör	☐ Ja	☐ Nej																																									
Slam/jord i luftarrör	☐ Ja	☐ Nej																																									
Kväveälskande växtlighet	☐ Ja	☐ Nej																																									
Fuktkrävande växtlighet	☐ Ja	☐ Nej																																									
Träd/buskar nära/på anläggningen	☐ Ja	☐ Nej																																									
Lock/nät på luftarrör saknas	☐ Ja	☐ Nej																																									
Mark brukas ovanpå anläggningen	☐ Ja	☐ Nej																																									
Mark ovan anläggningen belastad	☐ Ja	☐ Nej																																									
Kommentar <i>Exempel:</i> Mycket vegetation i anslutning till bädden ökar risken för rotinträngning och igensättning.																																											

Plats för bild

Sluten tank

Typ av avloppsvatten anslutet ☐ WC ☐ Extremt snålspolande WC ☐ BDT ☐ Diskavlopp ☐ Annat:		Volym (m3) Material ☐ Plast ☐ Betong ☐ Glasfiber ☐ Annat:
Funktion Finns överfyllnadsskydd/larm? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Ur funktion Tecken på inläckage ☐ Ja ☐ Nej Tecken på utläckage ☐ Ja ☐ Nej Manlucka saknas ☐ Ja ☐ Nej Uppgift om tömning saknas ☐ Ja ☐ Nej Annat:		
Kommentar		

Plats för bild

Övriga uppgifter som kan komma att läggas till grund för bedömning av anläggningen:

Installationer

BDT ☐ Bad/dusch ☐ Disk ☐ Tvätt ☐ Bassäng/pool/ jacuzzi ☐ Backspolningsvatten ☐ Övrigt:
Toalett ☐ Mulltoa/multrum/TC ☐ WC ☐ Extremt småspol. WC ☐ Urinseparation ☐ Annan toalett:
Latrinbehandling vid torrtoalett ☐ Egen kompostering ☐ Hämtning i kommunal regi ☐ Annat:
Urinbehandling vid urinseparation ☐ Egen spridning ☐ Hämtning i kommunal regi ☐ Annat:

Avloppsanläggning

☐ Finns ☐ Saknas ☐ Okänd	Tillstånd?	☐ Ja	Datum	Diariennr	Avser
	Slutbevis?	☐ Nej	Datum		
		☐ Ja			
		☐ Nej			

Slamavskiljare

Typ av avloppsvatten anslutet ☐ WC ☐ Bad/dusch ☐ Disk ☐ Tvätt ☐ Annat:	Våtvoly (m ³) Material ☐ Plast ☐ Betong ☐ Glasfiber ☐ Annat:																											
☐ Trekammare ☐ Tvåkammare ☐ Enkammare ☐ Rensbrunn ☐ Saknas ☐ Annat:																												
Funktion <table> <tr> <td>T-rör saknas</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Slamflykt</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Mellänväggar trasiga/otäta</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Spillvatten över utloppsrör</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Spillvatten under utloppsrör</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Tecken på inläckage</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Dag/dräneringsvatten anslutet</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td>Backspolningsvatten från vattenreningsfilter är anslutet</td> <td>☐ Ja</td> <td>☐ Nej</td> </tr> <tr> <td colspan="3">Annat:</td> </tr> </table>		T-rör saknas	☐ Ja	☐ Nej	Slamflykt	☐ Ja	☐ Nej	Mellänväggar trasiga/otäta	☐ Ja	☐ Nej	Spillvatten över utloppsrör	☐ Ja	☐ Nej	Spillvatten under utloppsrör	☐ Ja	☐ Nej	Tecken på inläckage	☐ Ja	☐ Nej	Dag/dräneringsvatten anslutet	☐ Ja	☐ Nej	Backspolningsvatten från vattenreningsfilter är anslutet	☐ Ja	☐ Nej	Annat:		
T-rör saknas	☐ Ja	☐ Nej																										
Slamflykt	☐ Ja	☐ Nej																										
Mellänväggar trasiga/otäta	☐ Ja	☐ Nej																										
Spillvatten över utloppsrör	☐ Ja	☐ Nej																										
Spillvatten under utloppsrör	☐ Ja	☐ Nej																										
Tecken på inläckage	☐ Ja	☐ Nej																										
Dag/dräneringsvatten anslutet	☐ Ja	☐ Nej																										
Backspolningsvatten från vattenreningsfilter är anslutet	☐ Ja	☐ Nej																										
Annat:																												

Fördelningsbrunn

☐ Finns ☐ Saknas ☐ Ligger under mark – ej inspekterbar			Antal utloppsror
Funktion Finns skibord/regleringsmöjlighet? ☐ Ja ☐ Nej Slam i brunnen ☐ Ja ☐ Nej Slam i utloppsroren ☐ Ja ☐ Nej Tecken på inläckage ☐ Ja ☐ Nej Ojämn fördelning mellan utloppsroren ☐ Ja ☐ Nej Annat:			

Typ av rening: ☐ Efterföljande rening saknas ☐ Infiltration Yta: m ² ☐ Markbädd Yta: m ² ☐ Kompaktfilter ☐ Stenkista ☐ Minireningsverk ☐ Annat:	Placering ☐ Helt på egen tomt ☐ På annan fastighet Beteckning:
Anläggningen är ☐ Förstärkt ☐ Upplyft ☐ Tät Anläggningen har ☐ Pumpstation/brunn ☐ Fördelningsbrunn ☐ Luftningsrör på spridarledningar, antal: ☐ Luftningsrör på uppsamlingsledningar, antal: ☐ Uppsamlingsbrunn ☐ Fosforfälla Fabrikat: ☐ Fosforfällning Fabrikat:	Recipient: ☐ Grundvatten ☐ Markdränering/täckdike ☐ Stenkista ☐ Öppet dike ☐ Sjö/kust ☐ Vattendrag/älv/flod /bäck/å ☐ Okänt ☐ Annat: Synlig påverkan hos recipient? ☐ Ja ☐ Nej Om ja, vad:

Funktion:				
Direktutsläpp	☐ Ja	☐ Nej	Kväveälskande växtlighet	☐ Ja ☐ Nej
Tecken på igensättning	☐ Ja	☐ Nej	Fuktkrävande växtlighet	☐ Ja ☐ Nej
Läckage	☐ Ja	☐ Nej	Träd/buskar nära/på anläggningen	☐ Ja ☐ Nej
Dålig lukt	☐ Ja	☐ Nej	Lock/nät på luftarrör saknas	☐ Ja ☐ Nej
Risk för rotinträngning	☐ Ja	☐ Nej	Mark brukas ovanpå anläggningen	☐ Ja ☐ Nej
Pump trasig	☐ Ja	☐ Nej	Mark ovan anläggningen belastad	☐ Ja ☐ Nej
Vatten i luftarrör	☐ Ja	☐ Nej		
Slam/jord i luftarrör	☐ Ja	☐ Nej	Annat:	

Sluten tank

Typ av avloppsvatten anslutet ☐ WC ☐ Extremt snålspolande WC ☐ BDT ☐ Diskavlopp ☐ Annat:	Volym (m ³) Material ☐ Plast ☐ Betong ☐ Glasfiber ☐ Annat:
Funktion Tecken på inläckage ☐ Ja ☐ Nej Tecken på utläckage ☐ Ja ☐ Nej Finns överflyllnadsskydd/larm? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Ur f.	Manlucka saknas ☐ Ja ☐ Nej Uppgift om tömning saknas ☐ Ja ☐ Nej Annat:

Uppgifter om drift och skötsel av anläggningen:

Övriga uppgifter som kan komma att läggas till grund för bedömning av anläggningen:

Sammanställning av rättsfall avseende tillsyn av enskilda avlopp

Havs- och Vattenmyndigheten har sammanställt rättsfall och domar som vi tror kan vara till hjälp vid tillsyn av enskilda avloppsanläggningar som ska utföras med stöd av miljöbalken. Det är domar från den högsta instansen Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) som är prejudicerande, det vill säga, fungerar som vägledning i mål eller ärenden med likartade omständigheter.

I denna sammanställning har även domar från landets fem mark- och miljödomstolar och avgörande från Justitieombudsmannen (JO) refererats då vi tror att de kan vara bra som underlag till bedömningar i särskilda frågor. De refererade domarna har vunnit laga kraft.

Sammanställningen är inte på något sätt fullständig utan ett urval som vi anser ger vägledning i vissa frågor. Havs- och vattenmyndigheten har i kommentarer till några av rättsfallen angivit vilka frågeställningar som varit vår avsikt att lyfta fram. Några rättsfall kan förekomma under flera rubriker. Detta beror på att ett rättsfall kan innehålla flera principiellt viktiga frågor och vi har velat underlätta för läsaren att hitta bland referaten beroende på vilken fråga man är intresserad av.

Förkortningar:

MÖD – Mark- och miljööverdomstolen, som den 2 maj 2011 ersatte Miljööverdomstolen.

MMD – Mark- och miljödomstolen

TM – Tillsynsmyndigheten

FÄ – Fastighetsägaren

MB – Miljöbalken (1998:808)

FMH – Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

Innehåll: *(Rubrikerna är klickbara för snabbsökning i dokumentet)*

- 1 Rättskraft**
 - 1.1 Kan man förbjuda en äldre tillståndsgiven bristfällig anläggning?
- 2 Handläggning**
 - 2.1 Miljönämndens utredningsskyldighet
 - 2.2 Hur utformar man förelägganden och förbud?
 - 2.3 Delgivning av beslut
 - 2.4 Tillstånd i efterhand
- 3 Bedömning av enskilda anläggningar**
 - 3.1 BDT-vatten
 - 3.2 WC och BDT-vatten
 - 3.2.1 Infiltrationer
 - 3.2.2 Markbäddar och liknande
 - 3.2.3 Avlopp till gödselvårdsanläggning
 - 3.2.4 Ingen efterföljande rening
 - 3.2.5. Sluten tank
 - 3.3 Särskilda avvägningsfrågor
 - 3.3.1 När fastighetsägaren anför ekonomiska skäl
 - 3.3.2 När kommunalt avlopp planeras
 - 3.3.3 När rådighet över mark saknas
 - 3.3.4 När fastighetsägaren har hög ålder
 - 3.3.5 När fastighetsägaren åberopar sjukdom
 - 3.3.6 När fastigheten ligger inom kommunalt verksamhetsområde
 - 3.3.7 När gemensamhetsanläggning finns
- 4 Vite**
 - 4.1 Hur bestämmer man vitesbelopp?
 - 4.2 När jämkar domstolen vitet?
 - 4.3 Vilka formella krav måste vara uppfyllda för att vitet ska kunna dömas ut?
- 5 Miljösanktionsavgift**

Kolumnförklaring

HaVs löpnr	Beslutande myndighet, målnummer och avgörandedatum Kommun	Slutsats	Kort beskrivning av ärendet, beslut och domskäl, eventuell kommentar från HaV
---------------	---	----------	--

1. Rättskraft

1.1 Kan man förbjuda en tillståndsgiven bristfällig anläggning?

1.1.1	MÖD 2003:134 M 464-03 2003-12-22 Kungälv	Bristfällig anläggning med tillstånd enligt hälsoskyddslag en kan förbjudas med stöd av miljöbalken.	Frågan i målet gällde om rättskraftregeln i 24 kap. 1 § miljöbalken utgjorde hinder för TM att meddela förbud mot utsläpp från en enskild avloppsanordning som år 1984 fått tillstånd enligt hälsoskyddslagen. Miljööverdomstolen (MÖD) fann att rättskraftsregeln inte utgjorde hinder och delade också underinstansernas bedömning att det var motiverat att meddela förbud mot utsläpp. MÖD fastställde nämndens förbud. Hänsynsreglerna i miljöbalken är tillämpliga på anläggningar med äldre tillstånd enligt hälsoskyddslagen. MÖD uttalade bland annat att en förutsättning för att förbud skall kunna meddelas med stöd av 26 kap 9 § MB är att förbudet inte begränsar den rättskraft som ett tidigare meddelat tillstånd har enligt 24 kap. 1 § MB. I 24 kap. 1 § MB anges bland annat att beslut om miljöfarlig verksamhet som meddelats av kommunen med stöd av 9 kap. 8 § MB äger giltighet mot alla såvitt avser frågor som har prövats i beslutet. Av domskälen framgår följande: "Bestämmelsen i 9 kap. 8 § miljöbalken innehåller ett bemyndigande för regeringen att föreskriva att miljöfarlig verksamhet som kan antas få en liten miljöpåverkan får tillståndsprövas av en kommunal nämnd. Eftersom utsläpp av avloppsvatten definitionsmässigt är att bedöma som miljöfarlig verksamhet får regeringens bemyndigande för en kommun att meddela tillstånd till inrättande av en avloppsanläggning med stöd av 13 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd anses vara meddelat med stöd av 9 kap. 8 § miljöbalken. Miljö- och hälsoskyddsnämndens beslut från år 1986 får därför i och för sig anses omfattas av rättskraftsregeln i 24 kap. 1 § miljöbalken. Frågan blir då i vilken utsträckning som den regeln begränsar möjligheterna att i det nu aktuella målet tillämpa 26 kap. 9 § miljöbalken. Tillstånd enligt hälsoskyddslagen att inrätta en avloppsanordning var ett slags byggnadstillstånd (se prop. 1981/82:219 s. 60) som kunde kompletteras med krav på avloppsvattnets utsläppande. Koncessionsnämnden för miljöskydd fastslog tidigt att ytterligare krav enligt miljöskyddslagen (1969:387) kunde ställas på dessa anläggningar, inbegripet utsläppsförbud (se t.ex. beslut 1998-06-26 i ärende B 119/98). Beslut om tillstånd till inrättande av avloppsanläggningar enligt hälsoskyddslagen kan mot ovan angiven bakgrund karakteriseras som allmänna förvaltningsrättsliga tillstånd, vilka inte hindrade att utsläpp av avloppsvatten reglerades i annan ordning. Enligt Miljööverdomstolen bör detta även fortsättningsvis vara utgångspunkten för bedömningen av dessa äldre tillstånds rättsverkan enligt 24 kap. 1 § miljöbalken. Det innebär i sin tur att denna bestämmelse inte hindrar att miljömyndigheterna ställer ytterligare krav angående utsläppen från dessa anläggningar med stöd av de allmänna hänsynsreglerna i balken. Myndigheterna behöver alltså inte använda sig av det särskilda förfarandet för omprövning enligt 24 kap. 7 § miljöbalken, utan kraven kan ställas genom ett föreläggande med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken. Miljönämnden har alltså haft laglig grund för sitt ingripande mot NN." HaV:s kommentar: När det gäller tillstånd beslutade med stöd av MB ska 24 kap. i balken tillämpas om myndigheten vill ompröva eller upphäva tillståndet eller villkor i tillståndet.
-------	---	---	---

2. Handläggning

2.1 Miljönämndens utredningsskyldighet

2.1.1	JO 1017-2002 2003-07-02	Alla inkomna klagomål ska avslutas med ett beslut.	En granne klagade på en avloppsanläggning som renoverats, och menade att den orsakade försumpning av hans mark. Den klagande JO-anmälde eftersom han inte fick något beslut alls från nämnden efter sina förnyade klagomål. JO sa följande: <i>"NN:s klagomål gav upphov till två ärenden av vilka det första avslutades den 16 september 1999 med ett formligt beslut med fullföljdshänvisning. Därefter har NN inkommit med ytterligare klagomål. Dessa framfördes inledningsvis per telefon och föranledde därvid inte att något nytt ärende lades upp utan antecknades i det redan avslutade ärendet. Sedan NN inkommit med en skrift lades emellertid ett nytt ärende upp. Efter viss skriftväxling informerades NN den 10 augusti 2000 om att Tekniska förvaltningen inte ansåg att något nytt som gav anledning till förnyad prövning hade kommit fram. Därefter har några åtgärder utöver inkommande samtal från NN inte ägt rum. Något formligt beslut har inte fattats i ärendet. Oavsett vilken bedömning nämnden gjorde av NN:s förnyade klagomål borde dessa redan när de framfördes per telefon ha föranlett att ett nytt ärende lades upp. Det nya ärendet skulle efter nämndens prövning, på sätt som jag nyss har redovisat, ha avslutats med ett formligt beslut."</i> HaVs kommentar: En myndighet måste fatta ett beslut varje gång någon klagar – oavsett hur många gånger det rör sig om. Utredningen behöver dock inte vara lika omfattande vid varje tillfälle. Hur omfattande utredningen blir beror på hur lång tid som gått sedan den tidigare utredningen gjordes och vilka omständigheter som framförs i det nya klagomålet/anmälan.
2.1.2	JO 987-2002 2003-11-06	Myndigheter ska handlägga och driva fram ett klagomåls-ärende till beslut i enlighet med 7 § förvaltningslagen. Så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Överklagande ska skickas till överinstansen inom en vecka.	Handläggningen av ett klagomål på ett bristfälligt avlopp drog ut på tiden. Den klagande JO-anmälde. JO yttrade: <i>"Varje ärende där någon enskild är part skall enligt 7 § förvaltningslagen (1986:223) handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. När ett ärende anhängiggjorts hos en myndighet ankommer det på denna att driva fram ärendet till ett avgörande. Det är inte godtagbart att myndigheten lägger ansvaret för ärendets fortsatta handläggning på den enskilde. Det är också viktigt för respekten för myndigheter att de ärenden som sätts igång verkligen följs upp. Det ansvaret åvilar i detta fall uteslutande nämnden. Bevakningen av äldre oavgjorda ärenden är således en viktig uppgift inte bara för handläggarna på förvaltningen, utan också för nämnden själv, då det ligger i nämndens ansvar att se till att ärenden inte blir för gamla innan de slutligen avgörs."</i> <i>I det aktuella ärendet inkom klagomål under sommaren 1997 och något beslut fattades inte förrän den 15 mars 2001. Av remissvaret framgår att lång tid ägnats åt att finna en gemensam avloppslösning för flera fastigheter i området. Nämnden anser inte att ärendet handlagts felaktigt utifrån förvaltningslagens skyndsamhetskrav. Jag är inte av samma uppfattning. Inledningsvis kan konstateras att det dröjde 9 månader mellan inspektionen i juli 1997 och föreläggandet till fastighetsägaren i april 1998. I stort sett vidtog man inte några dokumenterade åtgärder från sommaren 1998 till och med utgången av år 2000. Ärendet drevs till viss del framåt genom brev och yrkande om beslut från anmälaren. Även om avloppsärenden är komplicerade och kanske kräver gemensamma lösningar för flera fastigheter är det inte godtagbart att det tar så lång tid innan ett ärende avgörs."</i> <i>"Beträffande tidsfristen för att överlämna en skrivelse med överklagande till överinstansen har JO i flera beslut uttalat att myndigheterna skall överlämna en sådan skrivelse och övriga handlingar i ärendet till överinstansen utan dröjsmål, och att handläggningstiden i normalfallet inte bör överstiga en vecka."</i> HaV:s kommentar: Det är tillsynsmyndighetens ansvar att se till att ärendet utreds så att man kan avgöra det genom att fatta ett beslut. Vilken typ av beslut det blir beror på vad som framkommit i utredningen. De vanligaste sätten att avsluta ett klagomålsärende är att meddela ett förbud eller föreläggande, eller att avsluta ärendet utan några ytterligare åtgärder. Att "avvisa eller avskryva" förekommer också men passar mindre bra när man ska avsluta klagomålsärenden. De är dessutom svårare att förstå innebörden av för den enskilde. "Avvisa" gör man om en tillståndsansökan är så bristfällig att det inte går att pröva den överhuvudtaget eller om ett överklagande har kommit in för sent. Ett sådant

			överklagande får inte heller prövas alls. "Avskriva" från handläggning anser vi vara ett mer ålderdomligt sätt att uttrycka sig och kan bytas ut mot att "avsluta" ärendet utan ytterligare åtgärder. Om nämnden vill yttra sig med anledning av ett överklagande så kan det ofta vara praktiskt att först rättspröva överklagandet och sedan sända det vidare till nästa instans. Nämnden kan i samband med överlämnandet be om tid att få komplettera ärendet med yttrande. På så sätt undviks onödig tidsspillan.
2.1.3	MMD Växjö M 230-11 2011-02-23 Alvesta	Förbudet upphävdes inte. Trots att utredningen inte visade <i>hur</i> en infiltration var anlagd och var den var placerad på fastigheten ansågs TM:s utredning och beslutsunderlag räckra för ett förbud. Jämför med rättsfall nr 2.1.5	TM förbjöd en FÅ att släppa ut spillvatten som inte undergått längre gående rening än slamavskiljning från WC eller BDT. Anläggningen utgjordes av en infiltration från 1972. Trekammarbrunnen hade t-rör, men det fanns ingen fördelningsbrunn, inga luftningsrör och det var överhuvudtaget osäkert var infiltrationen låg. Mark- och miljödomstolen ansåg att det fanns fog för förbudet och av domskälen framgår bland annat följande: <i>"Avloppsanläggningen består av en trekammarbrunn med efterföljande infiltration. I målet är inte närmare utrett varken hur infiltrationen är anlagd eller var någonstans på fastigheten den är belägen. Som länsstyrelsen har påpekat får detta anses utgöra en brist i nämndens beslutsunderlag. Eftersom anläggningen i sin helhet utförts 1975 pekar dock allmänna kunskaper rörande hur avloppsanläggningar då anlades tydligt på att anläggningen idag inte kan förväntas uppfylla de krav på rening som finns anledning att ställa med stöd av miljöbalken. Vidare är risken överhängande att infiltrationen efter ca 35 års användning numera är mättad och i vart fall renar avloppsvattnet betydligt sämre än då den var ny. Slutligen har NN av nämnden getts möjlighet att inkomma med synpunkter samt med beskrivning av sin anläggning. Han har inte anfört att han skulle ha vidtagit några åtgärder på anläggningen efter 1975 som varit av betydelse för dess funktion. Han har inte heller tillfört målet några andra uppgifter som ger anledning att ifrågasätta nämndens bedömningar och de presumtioner om anläggningens beskaffenhet som dess ålder föranleder."</i> HaV:s kommentar: Här tog både länsstyrelsen och MMD upp frågan om TM:s utredning och beslutsunderlag varit bristfällig. Bägge instanserna ansåg att det i och för sig var en brist att det inte var utrett hur infiltrationen var anlagd eller var någonstans på fastigheten den var belägen. Eftersom FÅ inte har några egna kunskaper om anläggningen och inte har utfört några förbättringsåtgärder tar domstolen hänsyn till hur man brukade anlägga avloppsanläggningar 1975 och jämför detta med dagens krav. MMD gör en samlad bedömning och anser att utredningen är tillräcklig för att kunna avgöra att anläggningens funktion är så bristfällig att det finns risk för olägenheter för människors hälsa och miljön. Följande omständigheter föreligger: 1) Hög ålder på anläggningen. 2) Det finns ingen kunskap om <i>var</i> infiltrationen är anlagd och <i>hur</i> den byggts. Det fanns inga uppgifter om vilket material som tillförts eventuellt efterföljande reningssteg. Det fanns heller inget dokumenterat om bedömning av olägenhet eller uppgifter om grundvattennivån, avstånd till berg m.m. Däremot vet man hur anläggningar generellt byggdes 1975. 3) FÅ har givits tillfälle att komplettera ärendet med uppgifter om anläggningens utformning och funktion men har inte haft någon kunskap. FÅ har heller inte kunnat visa att anläggningen förbättrats under 35 års användning.
2.1.4	MMD Växjö M 1320-13 2014-02-27 Helsingborg	Förbudet upphävdes inte. Det kan räckra att kommunicera med FÅ via brev innan TM förbjuder anläggningen.	På en fastighet fanns en trekammarbrunn och ett sandfilter från 1977, vilket TM bedömde som otillräckligt utifrån dagens krav i miljöbalken. TM kunde konstatera detta genom en registersökning och kommunicerade därefter med FÅ om förslag att förbjuda anläggningen. FÅ ansåg att ärendet inte var tillräckligt utrett då den enda utredningsåtgärd som TM hade vidtagit var en registersökning. FÅ ansåg inte heller att TM hade handlagt ärendet korrekt, bland annat genom att inte svara tillräckligt på deras frågor om på vilka grunder deras anläggning inte uppfyller miljöbalkens krav på rening. FÅ förbjöds att släppa ut avloppsvattnet från fastigheten. Domstolen ansåg att det var FÅ:s skyldighet att skaffa sig den kunskap som behövs och dessutom visa att gällande krav uppfylldes. På det beslutsunderlag som förelåg var det rätt med förbud. Av domskälen framgår bland annat följande: <i>"Utsläpp av avloppsvatten utgör miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap miljöbalken. Det åligger en fastighetsägare såsom verksamhetsutövare att känna till de bestämmelser och krav som gäller beträffande sådant utsläpp på sin fastighet. Även om tillsynsmyndigheten i viss utsträckning är skyldig att svara på frågor och lämna uppgifter är det således fastighetsägarens skyldighet att skaffa sig erforderlig kunskap. Av 2 kap 1 § miljöbalken framgår vidare att det är verksamhetsutövaren som ska visa att gällande krav uppfylls. Mot bakgrund härav finner mark- och miljödomstolen att det inte visats att nämndens</i>

hantering av ärendet skulle vara behäftad med sådana brister att det vore befogat att undanröja dess beslut och återförvisa ärende. Därtill kommer att fastighetsägarna haft goda möjligheter att argumentera för sin sak även i materiellt hänseende i såväl länsstyrelsen som mark- och miljödomstolen.

Havs kommentar: I detta ärende fanns tillräckliga uppgifter om anläggningen och dess funktion hos den kommunala nämnden som man kunde kommunicera med FÅ. Uppgifterna motsades inte av FÅ som när det gällde uppgifter om anläggningen endast anförde att sandfiltret var något yngre än från 1977. Beslutsunderlaget var då tillräckligt och t.ex. ett platsbesök hade inte tillfört något mer, utan endast förtydlat och förlängt handläggningen. I många andra rättsfall har det dock ansetts nödvändigt med ett platsbesök för att utredningen ska vara tillräcklig. Det handlar om att få så bra beslutsunderlag som möjligt för att kunna avgöra hur den enskilda anläggningen ser ut och fungerar och om utsläpp av avloppsvatten kan ske enligt miljöbalkens krav. Kan man nå dit utan att göra platsbesök så kan det räcka. Man kan också behöva förelägga FÅ om att komplettera med upplysningar eller utredningar.

2.1.5	MMD Växjö M 3747-13 2014-02-27 Hultsfred	Förbudet upphävdes. TM:s utredning räckte inte som motiv för förbud - Enbart hög ålder på en infiltrationsanläggning är inte tillräcklig grund för förbud mot utsläpp. Det krävs dessutom andra indikationer på att anläggningen förorsakar skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Jämför med rättsfall 2.1.3	TM förbjöd utsläpp från en 25 år gammal infiltration. Anläggningen var tillståndsprövad 1985 och av beslutet framgick att anläggningen placerats på skyddsavstånd från vattentäkt. Den ritning som legat till grund för tillståndet visade att anläggningen var utförd på samma sätt som anläggningar byggs även idag. Enda undantaget var att det inte fanns luftningsrör. Mark- och miljödomstolen upphävde förbudet och av domen framgår bland annat följande: "Även om en infiltrationsanläggning uppnått en hög ålder finns det inget som säger att reningsgraden i densamma inte skulle vara tillräcklig. Däremot avtar markens reningsförmåga efter hand, och kraven på en avloppsanläggnings funktion förändras med tiden. Man får därför räkna med mer eller mindre omfattande renoveringar av avloppssystem allteftersom effektiviteten avtar. Hur omfattande renoveringar som krävs får avgöras med utgångspunkt från förhållandena i det enskilda fallet. Utsläpp i det nu aktuella fallet sker, enligt vad som framkommit i målet, inte i vattenområde. Eventuella ingripanden mot anläggningen får därför grunda sig på de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap miljöbalken. Även om bevisbördan för att det inte uppkommer någon olägenhet vid utsläpp av avloppsvatten ligger på den som släpper ut avloppsvattnet, måste det finnas några indikatorer, utöver hög ålder, på att anläggningen förorsakar skada eller olägenheter för människor eller miljön för att ett förbud att släppa avloppsvatten till anläggning ska kunna beslutas. För den befintliga avloppsanläggningen på fastigheten XX har tillstånd lämnats av dåvarande miljö- och hälsoskyddsnämnden 1985. Av beslutet framgår bland annat att infiltrationsanläggningen skulle placeras minst 50 m från närmaste vattentäkt, och av den ritning som legat till grund för tillståndet framgår att anläggningen efter trekammarbrunn och fördelningsbrunn består av två infiltrationsledningar om vardera 12–13 meter samt med ledningsfyllning runt dessa ledningar som fortfarande är gängse rådande. Av den utredning som legat till grund för miljö- och byggnadsnämndens beslut att förbjuda utsläpp till den befintliga avloppsanläggningen finns inget som tyder på att anläggningen förorsakar skada eller olägenheter för människor hälsa eller miljön. Det finns därför enligt mark- och miljödomstolen inte grund för att förbjuda utsläpp av avloppsvatten till anläggningen."
			HaV:s kommentar: Här räckte inte TM:s utredning till för att visa att det fanns miljö- och hälsoskyddsskäl till ett förbud. Följande omständigheter föreligger: 1) Hög ålder på anläggningen 2) Det framgick att beslutsunderlag från när anläggningen provades om hur anläggningen har byggts och detta överensstämmer med vad som kan krävas med stöd av balkens grundläggande krav. Det framgick även att FÅ hade kunskap om anläggningen och hur den ska skötas. 3) Inga olägenheter som dålig lukt eller liknande hade iakttagits eller rapporterats som kunde ge stöd åt bedömningen att det fanns sådana brister i förhållande till miljöbalkens krav som motiverade ett förbud.

2.2 Hur utformar man förelägganden eller förbud?

2.2.1	MÖD M 2909-03 2003-09-19 Berg	Föreläggandet upphävdes inte. Proportionalitet – ett beslut får inte vara mer	TM förelade om krav på åtgärder avseende en enskild avloppsanläggning. FÅ menade att han frivilligt hade gått med på att åtgärda anläggningen och kände sig kränkt av beslutet. MÖD hade inga invändningar mot att ett föreläggande skrivits trots att adressaten gått med på kraven. Trots att föreläggandet formulerats genom hänvisning till allmänt råd, ansågs
-------	--	--	---

		ingripande än nödvändigt.	det tillräckligt klart och tydligt med hänsyn till att kontakter med TM hade tagits, dock större krav på vitesföreläggande.
		Nämnden hade rätt att förelägga om åtgärder trots att FÅ hade meddelat att han gått med på kraven.	HaV:s kommentar: MÖD har i detta fall särskilt prövat om TM:s beslut att förelägga inneburit "en mer ingripande åtgärd än vad som behövs i det enskilda fallet", dvs. det som föreskrivs i 26 kap 9 § andra stycket MB. Även om en FÅ är samarbetsvillig hindrar det inte att TM i ett preciserat beslut redogör för vilka åtgärder som krävs och motiven för dessa. Detta är även tydligare för en FÅ som på så sätt får konkretiserat vad myndigheten förväntar sig och dessutom ges FÅ en möjlighet att överklaga om det skulle uppstå olika uppfattningar om vad som är skäligt att kräva m.m.
2.2.2	MÖD M 3070-03 2003-10-02 Lerum	Föreläggandet upphävdes. Förelägg inte FÅ om att lämna förslag på lösning. Ett föreläggande måste vara utformat så att adressaten inte behöver tveka på vad det är denne ska göra för att ha uppfyllt kraven i beslutet.	TM förelade en samfällighetsförening vid vite att komma in med förslag på hur föreningens avloppsanläggning skulle förbättras så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. <i>"MÖD anser att det, med hänvisning till kunskapskravet, inte kan krävas av samfällighetsföreningen att den enligt 26:9 MB ska redovisa förslag på åtgärder för att förbättra reningseffekten hos föreningens avloppsanläggning. Kravet på kunskaper är enligt MÖD:s bedömning så allmänt att det inte tar över de krav som från rättssäkerhetssynpunkt måste ställas på utformningen av ett tillsynsföreläggande. Av ett sådant föreläggande bör liksom tidigare klart framgå vad adressaten har att iakttä och det är tillsynsmyndighetens sak att precisera detta. Det finns däremot inte något hinder mot att förelägga föreningen enligt 26 kap. 19 och 22 §§ MB att redovisa det underlag som kan behövas för att tillsynsmyndigheten ska kunna ta ställning till vilka åtgärder som ska krävas av föreningen."</i> HaV:s kommentar: Det är TM:s sak att precisera kraven. Det är otydligt vad föreningen ska prestera om kravet är förbättringar "så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer.
2.2.3	MÖD M 2824-04 2004-11-12 Östhammar	Föreläggandet upphävdes. Förelägg inte FÅ om att lämna förslag på lösning. Ett föreläggande måste vara utformat så att adressaten inte behöver tveka på vad det är denne ska göra för att ha uppfyllt kraven i beslutet.	TM förelade en privatperson att redovisa uppgifter och handlingar med förslag till lösning för behandling av avloppsvatten från avloppsanläggning med vattentoalett så att miljöbalkens föreskrifter om avloppsanläggningar enligt 12 § FMH efterlevs". <i>"Vare sig de av TM och Lst åberopade föreskrifterna i 2 kap. 3§ och 26 kap. 9, 19, 21 §§ MB eller andra föreskrifter i balken ger enligt MÖD något uttryckligt stöd för att ålägga NN att till TM inkomma med förslag på lösning av avloppsvattenfrågan. MÖD vill vidare ifrågasätta om ett sådant föreläggande är lämpligt och ändamålsenligt när det som i detta fall riktas mot en privatperson. Enligt MÖD bör ett föreläggande utformas så att NN får ett tydligt besked om vad han skall göra för att efterkomma det i 12 § FMH upptagna förbudet att släppa ut avloppsvatten som inte genomgått längre gående rening än slamavskiljning."</i> MÖD upphävde underinstansernas dom och beslut och återförvisade ärendet till TM för övervägande om utformning av ett nytt föreläggande. HaV:s kommentar: Om man väljer att förelägga om åtgärder måste beslutet vara utformat så att adressaten inte behöver tveka på vad det är denne ska göra för att ha uppfyllt kraven i beslutet.
2.2.4	MÖD M 5263-04 2004-11-22 Eslöv	Föreläggandet upphävdes inte. Avstå från att specificera exakt vilken teknik som ska användas.	TM vitesförelade en FÅ att anlägga en trekammarbrunn med efterföljande markbädd. TMs beslut grundades på 12 § FMH då man bedömde att utsläpp till Saxån gjordes från fastighetens bristfälliga avloppsanläggning som var en septiktank ca 300 meter från ån. MÖD ansåg inte att det framgick av utredningen att det var fråga om direktutsläpp i vattenområde varför stöd för ingripande istället var 9 kap 7 § och 2 kap 3 och 7 §§ MB. MÖD konstaterade att utredningen visade att tanken inte hade kapacitet att ta om hand allt avloppsvatten. Tanken tömdes en gång per år och det måste därför avledas vatten från tanken. FÅ har inte visat att man vidtagit några skyddsåtgärder eller försiktighetsmått för att motverka skada eller olägenhet av utsläppet. TM har således haft fog för ett ingripande. MÖD ansåg dock att det inte gick att utläsa vilka överväganden som legat till grund för TM:s teknikval. Det fanns inga uppgifter om geologiska och hydrologiska förhållanden på fastigheten. MÖD kunde inte utesluta att det fanns andra godtagbara sätt att rena avloppsvattnet och ändrade därför utformningen av beslutet till ett förbud mot utsläpp av allt avloppsvatten som inte genomgår av TM godkänd längre gående rening än slamavskiljning. HaV:s kommentar: I praxis godkänns ofta även föreläggande om att åtgärda en avloppsanläggning så att särskilt angivna reningskrav när det gäller reduktion av organiska ämnen, fosfor och kväve uppnås. Anläggningens funktion ska också uppfylla rimliga krav på att hindra

			smittspridning och förebygga andra olägenheter t.ex. lukt. Ett alternativ är att förbjuda utsläppet istället. Det måste då även framgå av utredningen att det finns rimliga lösningar på fastigheten och FÅ måste få tillräcklig tid att hinna åtgärda innan förbudet träder ikraft.
2.2.5	MÖD M 2305-05, 2005-04-26 Orust	Formulera beslut som förbud eller föreläggande – inte råd.	TM hade i ett beslut, rubricerat som råd, angivit att en FÅ skulle förbättra befintlig avloppsanläggning före ett visst datum. TM angav också att om åtgärden inte vidtagits innan angivet datum skulle TM kunna utfärda vitesföreläggande enligt 26 kap. 9 § miljöbalken. Domstolen anförde bland annat följande: <i>"Av praxis följer att det inte alltid krävs att ett beslut har självständiga eller direkta rättsverkningar för att kunna överklagas utan att beslut kan vara överklagbara även av den anledningen att de ändå är ägnade att faktiskt negativt påverka någons personliga eller ekonomiska situation (se RÅ 2004 ref. 8 och RÅ 1996 ref. 43). Nämnden får i beslutet anses ha redovisat sin inställning att NNs avloppsanläggning inte uppfyller lagens krav. Beslutet är vidare formulerat så att NN före ett visst datum skall förbättra sin befintliga avloppsanläggning. Nämnden har även angivit att om åtgärder inte vidtas innan angivet datum kan nämnden utfärda ett vitesföreläggande enligt 26 kap. 9 § MB. MÖD finner att nämndens beslut av den 13 dec 2000, genom det sätt på vilket det utformats, var ägnat att uppfattas som bindande med följd att det ändå kunde få verkningar enligt sitt innehåll. Så synes det också ha uppfattats av NN. För att den enskildes behov av rättskydd skall kunna tillgodoses bör ett sådant beslut vara överklagbart. Omständigheterna, att beslutet rubricerats som råd och att det i beslutet angetts att det inte var överklagbart, ändrar inte den bedömningen."</i> HaV:s kommentar: Även om TM använder sig av formuleringen "råd som inte går att överklaga" är det hur adressaten uppfattar beslutet som är avgörande för om ett beslut ska gå att överklaga eller inte. Beslutet har uppfattats som bindande av FÅ och då ska det även kunna överklagas och prövas av överinstanserna. Det är alltså tydligare att använda föreläggande eller förbud, även om råd känns "snällare".
2.2.6	MMD Nacka M 5012-12 2013-03-20 Trosa	Föreläggandet upphävdes. Ett föreläggande eller förbud ska utformas så tydligt att adressaten utan svårigheter eller risk för missförstånd får klart för sig vad han eller hon ska göra. Praxis är extra tydlig med att detta gäller om föreläggandet/ förbudet gäller vid vite.	TM beslutade att förelägga FÅ vid vite att tillse att avloppsanläggningen på fastigheten klarade dagens krav på rening. Detta beslut hade föregåtts av ett föreläggande utan vite med krav på att installera en ny avloppsanläggning som skulle uppnå särskilt angivna reningskrav bland annat gällande reduktion av organiska ämnen (BOD7) och fosfor (tot-P). I den befintliga anläggningen från 1980 leddes BDT-avloppsvatten direkt till en stenkista och vidare till en infiltration. Fastigheten var belägen på en ö i Östersjön, ca 400 meter från stranden. Domstolen upphävde föreläggandet då det inte gick att utläsa vad FÅ skulle göra för att kunna undvika att vitet dömdes ut. Domstolen anförde bland annat följande: <i>"Ett vitesföreläggande måste utformas så att adressaten får helt klart för sig vad som fordras av adressaten för att han eller hon ska undgå att betala det fastställda vitesbeloppet. För att vitet ska kunna dömas ut är det också nödvändigt, att vitet knutits till en klart definierad prestation eller underlåtenhet. Denna information måste förmedlas genom själva föreläggandet. I och för sig finns det ett visst utrymme för att tolka föreläggandet mot bakgrund av vad som tidigare förekommit rörande den aktuella verksamheten. Detta utrymme är dock begränsat med hänsyn till att föreläggandets innebörd måste vara klar. Enligt det nu överklagade beslutet föreläggs NN att tillse att avloppsanordningen klarar dagens krav på rening. Det framgår inte av föreläggandet vad nämnden menar med dagens krav på rening. De krav som bör uppställas på utformningen av ett vitesföreläggande är därmed inte uppfyllda och föreläggandet upphävs därför."</i> HaV:s kommentar: Att föreläggandet är tydligt får betydelse för den enskildes rättsäkerhet men också för effektiviteten i tillsynsarbetet. Ett föreläggande bör därför inte innehålla enbart allmänt hållna formuleringar, hänvisningar till allmänna råd eller liknande. Om nämnden hade upprepat formuleringen i sitt tidigare föreläggande även i vitesföreläggandet hade det inte kunnat missförstås.
2.2.7	MMD Nacka M 7083-13 2014-08-01 Haninge	Förbudet upphävdes. Infiltration för fritidsboende. Typgodkänd slamavskiljare. Slam i sista kammaren. Inga	TM förbjöd en infiltration för BDT-vatten efter att man vid inspektion påträffat slam i sista kammaren i 2k-brunnen samt att luftningsrör saknades. Stugan användes som fritidsboende under 10–15 veckor per år. Tillstånd enligt hälsoskyddslagen gavs 1975. BDT-avloppet leddes till en infiltration utrustad med typgodkänd slamavskiljare om 0,7 kubikmeter. Förbrukningen av vatten uppgavs ligga på ca 150 liter per dygn. MMD ansåg inte att ett förbud var rimligt. <i>"Enligt mark- och miljödomstolens mening utgör det faktum att anordningen saknar luftningsrör eller att anordningen är gammal inte i sig skäl att förbjuda utsläpp från</i>

		luftningsrör. Anläggningen ansågs ha brister, men ett förbud var en alltför långtgående tillsynsåtgärd.	<i>anordningen. Att slam påträffats i andra kammaren kan emellertid tyda på att anordningen är överbelastad, eller att anordningen inte underhålls och töms tillräckligt ofta. Det kan således finnas skäl att anta att olägenhet för människors hälsa eller miljön kan uppkomma. Med beaktande av bestämmelserna i 2 kap. 3 § MB finner mark- och miljödomstolen därför att TM i och för sig har haft fog att vidta åtgärder riktade mot avloppsanordningen.</i> <i>Enligt 2 kap. 7 § MB gäller kraven i 2 kap. 3 § samma lag dock endast i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning ska nyttan av en åtgärd jämföras med kostnaden att utföra densamma. Det kan i målet konstateras att slam påträffats i den andra kammaren. Utöver detta finns emellertid inga uppgifter som tyder på att reningen inte skulle fungera. Tvärtom framgår det av överklagandet att marken kring anordningen varken är fuktig och blöt eller att det finns några kvävegynnade växter kring anordningen. Då inget annat framkommit i målet får dessa uppgifter godtas. Mot bakgrund av de mindre långtgående tillsynsåtgärder som alltså kunnat vidtas framstår ett totalt förbud mot att använda anordningen som en alltför ingripande åtgärd. Överklagandet ska därför bifallas och underinstansernas beslut upphävas.”</i> HaV:s kommentar: Här anser domstolen att utredningen visar att det finns brister som motiverar ett ingripande från TM:s sida. Men bristerna skulle kunna bero på att anordningen inte sköts på rätt sätt. Domstolen gjorde en skälighetsavvägning samt en proportionalitetsbedömning – det finns tillräckliga åtgärder som inte är så ingripande som ett förbud och då ska dessa prövas först.
2.2.8	MMD Nacka M 1421-14 2014-09-05 Gnesta	Föreläggandet upphävdes. Föreläggande eller förbud måste riktas till namngiven person.	TM beslutade att förelägga ”fastighetsägaren till fastigheten NN:xx” att åtgärda en bristfällig avloppsanläggning. Domstolen prövade inte alls om anläggningen uppfyllde miljöbalkens krav eller ej utan upphävde beslutet av formella skäl. Ett föreläggande eller förbud ska vara riktat mot en viss person, fysisk eller juridisk. Det går inte att endast förelägga ”fastighetsägaren till fastigheten NN:xx” utan det måste anges vem som avses. HaV:s kommentar: Ett motiv till att vilja förelägga en anonym ”fastighetsägare” istället för att namnge denne kan ha varit att kravet ska gälla även efter en överlåtelse av fastigheten. Det korrekta sättet att uppnå detta är att först förelägga den person som för tillfället är FÅ och sedan sända beslutet till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel med stöd av 26 kap 15 § MB. Har anteckning gjorts gäller föreläggandet eller förbudet mot ny ägare av egendomen. Även löpande vite gäller normalt mot en ny FÅ, räknat från tidpunkten för övergången av äganderätten. Annat vite än löpande gäller dock inte för en ny FÅ.
2.2.9	MMD Umeå M 143-14 2014-12-15	Föreläggandet upphävdes och ersattes med förbud mot utsläpp av avloppsvatten.	TM förelade en FÅ att installera en ny avloppsanordning eller förbättra den befintliga BDT-anläggningen så att särskilt angivna krav på reduktion av organiska ämnen, fosfor skulle klaras liksom att utsläppet inte ska medverka till väsentligt ökad risk för smitta eller annan olägenhet. Den befintliga anläggningen utgjordes av två stenistor. Fastigheten ligger i vattenskyddsområde för grundvattentäkt. Länsstyrelsen gjorde samma bedömning som nämnden. MMD hänvisar till flera äldre avgöranden från MÖD och anger att rättspraxis säger att ett föreläggande som syftar till att hindra utsläpp av otillräckligt renat avloppsvatten ska utformas som ett förbud och inte som ett föreläggande. Av domskälen framgår bland annat följande: <i>”Den åtgärd som miljö- och byggnämnden i det här fallet har förelagt om innebär istället att FÅ blir skyldig att vidta en åtgärd som kan vara tillståndspliktig. Att förelägga någon att utföra något som annars är tillståndspliktigt är olämpligt, eftersom det finns en risk att åtgärden vidtas utan att en ordentlig tillståndsprövning har skett. Det kan också finnas andra möjliga sätt än de som nämnden har åsyftat för att undvika, rena eller ta om hand om avloppsvatten på fastigheten. I yttersta fall kan det någon enstaka gång till och med för en fastighetsägare tänkas vara ett alternativ att helt sluta använda fastigheten, om det mot bakgrund av det personliga behovet och nyttjandet av den inte bedöms vara motiverat att investera i en sådan anläggning som krävs för att nyttjandet ska kunna fortsätta. Ett uttryckligt föreläggande att installera eller förbättra en befintlig avloppsanläggning för att uppnå en viss reningsgrad blir då i praktiken en mera ingripande åtgärd än nödvändigt (jmf 26 kap 9 § andra stycket MB). MMD bedömer i denna del att nämndens föreläggande inte lämnar tillräckligt utrymme för FÅ att vidta de åtgärder som i det enskilda fallet uppnår det grundläggande syftet, nämligen att hälso- och miljöskadliga utsläpp av avloppsvatten från fastigheten ska upphöra. Nämndens föreläggande bör därför, i de delar det finns skäl till åtgärder, ersättas med ett sådant förbud, om inte mindre ingripande åtgärder istället kan anses tillräckliga.”</i> HaV:s kommentar: MMD:s domskäl är väldigt välmotiverade och förklarar varför TM i huvudsak ska förbjuda utsläpp när syftet är att hindra utsläpp av otillräckligt renat avloppsvatten och det inte finns mindre ingripande åtgärder som är möjliga för att bygga bort mindre allvarliga brister. I dessa senare fall kan det vara bättre med ett föreläggande att vidta förbättringsåtgärder. Domstolen tillämpar här även proportionalitetsprincipen i 26:9 MB.

2.3 Delgivning av beslut

2.3.1	MÖD M 3723-03 2004-05-05 Högsby	Ett vitesföreläggande måste delges på rätt sätt. Att tillkännage ett beslut på kommunens anslagstavla räknas inte som delgivning enligt DL:S bestämmelser och MÖD avslog därför TM:s ansökan om utdömande av vite.	TM förelade en FÄ vid vite att komma in med uppgifter om avloppsanläggningen på sin fastighet. Uppgifterna skulle ha kommit in till TM tre veckor efter delgivning av beslutet. TM hade delgivit beslutet genom att tillkännage protokollet med beslutet på kommunens anslagstavla. Något delgivningskvitto fanns därför inte. När uppgifterna inte kom in ansökte TM om utdömande av vitet. MÖD anförde att ett vitesföreläggande ska delges adressaten, enligt 2 § lagen (1985:206) om viten. Detta innebär att beslut skall tillkännages på något av de sätt som anvisas i delgivningslagen (1970:428). När adressaten är en fysisk person sker detta normalt genom s.k. ordinär delgivning. Domstolarna ansåg inte det visat att FÄ vid tiden för ansökan om vitets utdömande hade delgivits vitesföreläggandet. Vid sådant förhållande kunde det förelagda vitet inte dömas ut. HaV:s kommentar: Sedan domen meddelades har vi fått en ny delgivningslag (2010:1932) och en ny delgivningsförrättning (2011:154). I dessa nya författningar anges hur de olika former av delgivning går till och när de får användas.
2.3.2	MMD Nacka M 1221-12 2013-01-31 Örebro	Ansökan om utdömande avslogs. Alla FÄ som är adressater för ett beslut måste också delges detta.	TM begärde utdömande av vite för överträdelse av förbud som riktats mot två ägare till samma fastighet. Detta på grund av att de trots förbudet fortsatt att släppa ut avloppsvatten. Vitesföreläggandet hade skickats som rekommenderat brev och endast en av FÄ hade kvitterat ut försändelsen. Domstolen ansåg inte att någon formell delgivning hade skett, även om den andra FÄ uppenbart fått kännedom om föreläggandet. Vite dömdes därför endast ut mot den som kvitterat brevet. <i>"Enligt 2 § sista stycket lagen (1985:206) om viten ska ett vitesföreläggande delges adressaten, i Zeteos kommentar till lagen anges i det hänseendet bl.a. följande. Två krav ska vara uppfyllda: formell delgivning ska ha skett och adressaten ska därigenom eller på annat sätt ha fått kännedom om föreläggandet. Det är först när båda dessa förutsättningar är för handen som föreläggandet kan sägas vara bindande för adressaten i den meningen, att vitet kan dömas ut, om föreläggandet inte efterkomms. (...)</i> <i>Så vitt framgår av utredningen i målet sändes brevet med vitesföreläggandet som rekommenderat brev adresserat till både B E och LC, varpå B E ensam kvitterade ut försändelsen. Det är uppenbart att även LC fått kännedom om föreläggandet och detta i snar anslutning till utkvitterandet. Däremot ger utredningen inte något belägg för att någon formell delgivning har skett med L C. Det har inte heller framkommit att bristen därvidlag har avhjälpits genom ytterligare åtgärder. Vid nu angivna förhållanden kan vitesföreläggandet inte anses ha delgetts L C. Det saknas då grund för att döma ut vite mot honom."</i> HaV:s kommentar: Om krav har förknippats med viteshot och detta har riktats till flera personer – t.ex. två fysiska personer som tillsammans äger en fastighet, är det viktigt att formell delgivning sker med bägge. Följden blir annars att vite inte kommer att kunna dömas ut om delgivning saknas, vilket blev fallet i detta mål. Delgivning är också viktig ur andra perspektiv. För att kunna fortsätta en effektiv tillsyn krävs att adressaterna delges. FÄ får en tid på sig att utföra åtgärder – ibland en viss tid efter delgivningen av beslutet och ibland anges ett särskilt datum. Om TM inte kan visa att FÄ fått del av beslutet i god tid innan tidsfristen går ut blir föreläggandet verkningslöst eftersom FÄ då inte har haft faktisk möjlighet att följa beslutet. TM måste då meddela ett nytt beslut och tappar tid. Om fristen är kopplad till delgivningsdagen krävs dessutom formell delgivning för att kunna fastställa bevakningsdatum för när åtgärderna ska vara utförda och först efter detta datum kan tillsynsprocessen gå vidare.
2.3.3	MÖD M 3768-13 2013-07-25 Malmö	S.k. spikning godkändes inte som delgivningssätt i detta vitesmål. Två krav gäller – formell delgivning ska ha gjorts och dessutom ska det vara klart att adressaten känt till föreläggandet.	En FÄ hade, vid vite, förbjudits att släppa ut spillvatten från WC och BDT. Föreläggandet delgavs genom så kallad spikning. MÖD anser att även om de formella kraven på delgivning genom spikning är uppfyllda, kan inte den förelagde anses ha fått sådan kännedom om föreläggandet som krävs för att vitet ska kunna dömas ut. Det saknas därför förutsättningar att döma ut vitet. MMD konstaterade inledningsvis att det saknas särskilda regler om delgivning av vitesförelägganden vilket innebär att det inte finns något uttryckligt hinder mot delgivning genom spikning. Frågan i målet var därför enligt domstolen om viteslagens bestämmelser ändå innebar att delgivning genom spikning inte godtogs. Domstolen hänvisade till kommentaren till viteslagen av vilken framgår att två krav ska vara uppfyllda för att ett föreläggande ska anses vara bindande för adressaten i den

meningen att vitet kan dömas ut om föreläggandet inte efterlevs. Dels ska formell delgivning ha skett och dessutom ska adressaten därigenom, eller på annat sätt, ha fått kännedom om föreläggandet. (Viteslagstiftningen – en kommentar, Lavin, s. 67). MMD ansåg det inte vara visat att den förelagde fått kännedom om föreläggandet, även om de formliga kraven på delgivning genom spikning var uppfyllda. Det saknades därför förutsättningar för att döma ut vitet.

TM överklagade domen till MÖD, och angav att man hade haft viss kontakt med den förelagde utöver delgivningen av föreläggandet. TM menade att bakgrunden i målet visade att den förelagde kunde antas hålla sig undan delgivningen. Av domen framgår bland annat följande:

Ett vitesföreläggande ska enligt 2 § lagen (1985:206) om viten (viteslagen) delges adressaten. Det innebär att beslutet ska ges till känna på något av de sätt som anvisas i delgivningslagen (2010:1932). Av 1 § andra stycket delgivningslagen framgår att lagen gäller om inte något annat föreskrivits i annan författning. Varken viteslagen eller miljöbalken innehåller några bestämmelser som anger vilka delgivningssätt som får användas. Det finns därmed inget förbud mot att delge ett vitesföreläggande enligt miljöbalken genom att handlingen lämnas i mottagarens hemvist eller på lämplig plats i anslutning till hans eller hennes hemvist, s.k. spikning. I det nu aktuella fallet är också de formella kraven i 38 § delgivningslagen för delgivning genom spikning uppfyllda.

För att ett vite ska kunna dömas ut krävs dock, utöver en formell delgivning, att adressaten har fått kännedom om föreläggandet. Delgivning genom spikning innebär inte att den handling som ska delges överlämnas till adressaten personligen. I fall där delgivning sker genom spikning kan därmed adressaten inte utan vidare antas ha fått kännedom om föreläggandet genom delgivningen. En prövning får då ske av om adressaten på annat sätt ska anses ha fått kännedom om föreläggandet.

MÖD konstaterade inledningsvis att de formella kraven på delgivning genom spikning är uppfyllda. Domstolen menar dock att adressaten inte utan vidare därigenom kan anses ha fått kännedom om föreläggandet, vilket är en förutsättning för utdömande av vite. Även MÖD hänvisar till kommentaren till viteslagen. För de fall där den förelagde försöker undanhålla sig delgivning ska enligt kommentaren vitet kunna dömas ut om den förelagde hållit sig undan därför att denne känt till att ett föreläggande med visst innehåll kan komma att meddelas. För att vitet då ska kunna dömas ut ska 1) den förelagde varit medveten om att det funnits brister och 2) att den föreläggande myndigheten ansett att den enskilde varit skyldig att vidta åtgärder på grund av bristerna. Den enskilde ska också ha haft kännedom om att myndigheten står i begrepp att agera med sanktioner för det fall åtgärderna inte vidtas. Utredningen måste även ge stöd för att den enskilde medvetet hållit sig undan. (Lavin, a.a., s. 66 ff.)

MÖD menar att även om det finns anledning att anta att den förelagde varit medveten om att TM inlett ett ärende så är det oklart vilken information som denne faktiskt fått del av. Det saknas enligt domstolen även bevisning för att den förelagde varit medveten om de påtalade bristerna och vilka åtgärder som förväntades med anledning av dessa samt att förvaltningen hade för avsikt att meddela ett vitesföreläggande. Sammanfattningsvis kan inte den förelagde anses ha fått sådan kännedom om föreläggandet som krävs för att vitet ska kunna dömas ut. MÖD avslår överklagandet.

HaV:s kommentar: MÖD säger här att de formella kraven för att delge ett beslut är uppfyllda. Det tillkommer ett krav för att vitet ska kunna dömas ut och det är att adressaten ska ha fått kännedom om föreläggandet, ha varit medveten om bristerna och vilka åtgärder som adressaten förväntas vidta. Eftersom det med denna delgivningsform räcker att beslutet lämnas i anslutning till bostaden, t.ex. tejpas på dörren, är det ju svårt för TM att visa att adressaten verkligen fått och läst beslutet.

Man kan här konstatera att det ställs stränga krav på TM när det gäller att delge vitesföreläggande på ett sådant sätt att domstolen ska anse att det är tillräckligt för att döma ut ett vite. HaV anser att man i tillsynsarbetet bör fråga sig hur man ska handlägga ett enskilt fall, där man har problem utöver det normala med att få tag på fastighetsägaren. Även om dessa ärenden förekommer så är de enligt HaV:s bedömning inte så vanligt förekommande att de utgör ett stort problem. Som huvudregel bör man inte använda sig av detta delgivningssätt i sådana här ärenden. I riktigt komplicerade ärenden, där det ofta finns även andra problem av social karaktär, kanske andra handläggningsformer kan diskuteras. Enligt 2 § viteslagen får inte vite användas om adressaten kan antas sakna faktisk eller rättslig möjlighet att följa föreläggandet. Det finns därför anledning att i ärenden där adressaten för TM:s krav saknar sådan möjlighet p.g.a. psykisk ohälsa, svåra sociala förhållanden m.m. överväga att hantera tillsynsärenden på annat sätt än vad man gör i det

stora flertalet ärenden. Det här är möjligt att göra utan att man bryter mot principen om att alla lika fall ska behandlas lika. TM ska även tänka på att utnyttja sina resurser på bästa sätt och att mot bakgrund av den risk för miljön och hälsan som föreligger i det enskilda fallet, inte kräva för ingripande åtgärder (se 26 kap 9 2 st MB). Proportionalitetsregeln måste anses gälla även för andra bedömningar i ärendet än sådana som avser hur förelägganden och förbud utformas. Det måste även avvägas innan TM använder viten, när TM väljer på vilket sätt en enskild ska delges samt när och hur olika verkställighetsåtgärder ska användas.

2.4 Tillstånd i efterhand

2.4.1	MÖD M 7681-08 2009-09-25 Värmdö	MÖD upphävde föreläggandet att montera bort anslutna vattentoaletter, förklarade avloppsanläggning en som tillåtlig samt återförvisade målet till nämnden för utfärdande av tillstånd med villkor	TM förelade en FÅ att bl.a. montera bort installerade vattentoaletter. På fastigheten fanns tillstånd till förmultningstolett samt tillstånd för BDT-vatten till slamavskiljare och efterföljande markbädd. På fastigheten hade ej prövade ändringar gjorts som att installera WC till sluten tank samt att ändra och även leda bad och tvättvattnet till sluten tank. TM bedömde att fastigheten låg inom område som bedömdes som ett problemområde ur grundvattensynpunkt med stor risk för saltvatteninträngning vid ökade vattenuttag, varför man ingrep mot WC-anslutningen som gjorts utan tillstånd. Efter överklagande från FÅ har både länsstyrelsen och mark- och miljödomstolen i Nacka gjort samma bedömning som TM nämligen att ett ökat inslag av vattentoaletter i område kan leda till ett ökat nyttjande av fastigheterna som i sin tur leder till ett ökat grundvattenuttag och risk för saltvatteninträngning. Bägge instanserna har dock angivit tydligt i sina domskäl att man övervägt att lämna tillstånd i efterhand till den befintliga anläggningen. MÖD gjorde en annan bedömning och kom fram till att utredningen visade att risken för saltvatteninträngning i grundvatten inom det relevanta området var i det närmaste försumbar. Då inga andra miljömässiga risker föreligger saknas det skäl att inte tillåta installation i efterhand. MÖD upphävde underinstansernas avgöranden och visade åter målet till TM för utfärdande av tillstånd med villkor. HaV:s kommentar: Om TM vid tillsyn upptäcker anläggningar som saknar tillstånd tillåter praxis att man kan ge tillstånd i efterhand. FÅ ska inte gynnas av att åtgärderna har vidtagits utan tillstånd och för detta kan det finnas möjlighet att besluta om MSA. En förutsättning för att kunna ge ett tillstånd i efterhand är att anläggningen och förhållandena på platsen kan bedömas och denna bedömning utmynnar i att miljöbalkens krav är uppfyllda. FÅ har här ett stort ansvar när det gäller att visa samtliga förutsättningar, de uppgifter som ska finnas vid en tillståndsansökan ska kunna redovisas.
2.4.2	MMD Växjö M 1092-14 2014-09-24 Vaggeryd	Domstolen gav tillstånd i efterhand till snålspolande WC till sluten tank.	FÅ hade ansökt om tillstånd för att få avleda toalettavloppsvatten till en sluten tank med en volym på 1 m³. Denna lösning hade i praktiken använts i ca 40 år och FÅ ville nu få tillstånd för anläggningen. TM avslog ansökan och förbjöd avledande av toalettavloppsvatten till sluten tank. Motivet var att volymen var för liten och att lösningen är dålig ur miljösynpunkt eftersom det inte är rimligt att transportera bort obehandlat avloppsvatten. TM:s riktlinjer var att sluten tank endast ska tillåtas för befintliga fritidshus där det saknas markförutsättningar för att kunna behandla avloppsvattnet inom rimligt avstånd från bostaden. Förutsättningar finns att ordna en annan lösning på fastigheten. FÅ överklagade till länsstyrelsen och anförde att sommarstugan användes så lite att det räckte med en tömning per år. En större tank var omöjlig att anlägga då tomten är bergig och av samma anläggning går det inte att anlägga en infiltrationsanläggning. Länsstyrelsen avslog överklagandet och tyckte att TM haft fog för sitt beslut. Den befintliga tankens volym bedöms vara i minsta laget och detta tillsammans med den osäkerhet som råder om tankens skick talar för en större tank. Det kan finnas möjlighet för FÅ att ordna plats för anläggning på grannfastigheten. Länsstyrelsen anser att man bör fästa stor vikt vid kommunens planer och riktlinjer och här anges en restriktiv inställning till sluten tank. Länsstyrelsen hänvisar även till två andra rättsfall, MÖD 2006:27 och MÖD 2004:84, där just installation av sluten tank är uppe till bedömning. Det finns inga närliggande planer på anslutning till kommunalt avloppsnät och därför får man räkna med transporter av avloppsvatten under lång tid framöver. Länsstyrelsen tycker sammantaget att TM har haft fog för sitt beslut. FÅ överklagade till MMD och anförde att tankens volym är tillräcklig och bara behöver tömmas en gång per år. Detta pga. att de har en snålspolande toalett och det endast är två personer som nyttjar stugan under helgerna på sommarhalvåret. Tanken är i bra skick och hon kan installera en nivåmätare/larm så att volymen i tanken lätt kan kontrolleras. Den slutna tanken har funnits och använts sedan huset byggdes för 40 år sedan. BDT- vatten leds till en infiltrationsbrunn vilket fick tillstånd 1973. TM förordade en infiltrations-

anläggning vilket man ansåg vara möjligt att anlägga på angränsande fastighet.

MMD upphävde underinstansernas beslut och gav FÅ tillstånd till den befintliga avloppsanläggningen för avledande av avloppsvatten från snålspolande toalett till slutna avloppstank med en volym om 1 kubikmeter. Domstolen gjorde en sammanvägning av följande omständigheter. Det finns inget som tyder på att tanken läcker och det ringa utnyttjandet och den snålspolande toaletten innebär att tömning bara krävs en gång per år. Det går inte att anlägga någon infiltration på den egna fastigheten. Fastigheten ligger inte i direkt anslutning till någon sjö eller vattendrag. Domstolen anser att det är ett sämre alternativ att anlägga en infiltration på angränsande fastighet då en sådan anläggning behöver ha kontinuerlig tillförsel av avlopp för att fungera tillfredsställande. Dessutom måste även en trekammarbrunn tömmas en gång per år. Den befintliga slutna tanken ger inga utsläpp som kan påverka människors hälsa eller miljön och tömningsfrekvensen är densamma som vid användandet av trekammarbrunn med infiltration. Domstolen anser inte att det är skäligt att utifrån de förhållanden som gäller i detta fall, att krav att FÅ ska anlägga en ny avloppsanläggning för den ringa mängd avloppsvatten som det är frågan om. För att säkerställa att tanken inte blir full och att avloppsvatten kan läcka ut ska en särskild nivåmätare installeras.

Förbudet upphävdes och tillstånd gavs till den befintliga tanken för avledande av WC-avloppsvatten från snålspolande toalett. Villkor om att nivåmätare ska installeras på tanken.

HaV:s kommentar:

Denna typ av anläggning får anses typiskt sett vara enkel för myndigheten att utreda och bedöma. I övrigt samma kommentar som i rättsfallet 2.4.1.

3. Bedömning av enskilda anläggningar

3.1 BDT-vatten

3.1.1	MÖD M 6259-03, 2004-06-09 Höör	Föreläggandet upphävdes. Rensbrunn med efterföljande stenkista. Fritidshus. En uppskattad mängd avloppsvatten på ett tiotal liter per år.	TM förelade FÅ om att inrätta en ny slamavskiljare. BDT-vatten släpptes via en rensbrunn till en stenkista. Fastigheten användes som sommarbostad av ett äldre par och enligt deras uppgifter bestod utsläppen av endast ett 10-tal liter per år. Någon annan utredning om fastighetens nyttjandegrad fanns inte. Utsläppet ägde rum inom Helgeåns tillrinningsområde. Det var dock inget direktutsläpp. Kommunen hade under ett flertal år försökt komma tillrätta med övergödningsproblematiken inom hela tillrinningsområdet genom att vidta åtgärder vid utsläppskällorna, t.ex. enskilda avloppsanläggningar och gödselhantering inom jordbruket. MÖD ansåg att (då det endast var mycket små mängder avloppsvatten) det inte var rimligt att förelägga FÅ att på sin sommarfastighet anordna en slamavskiljare trots att befintlig anläggning enbart bestod av rensbrunn med efterföljande stenkista. OBS: se nyare rättsfall MÖD M 7529-14, 2015-02-02_(3.1.8)
3.1.2	MMD Nacka M 6730-11 2012-03-06 Värmdö	Förbudet upphävdes inte. Infiltration från 1972. Slamavskiljare utan t-rör. Ingen fördelningsbrunn, ingen luftning.	TM förbjöd utsläpp av BDT-vatten från en avloppsanläggning bestående av slamavskiljare utan T-rör och en infiltrationsbädd utan fördelningsbrunn och luftning. Infiltrationen var anlagd 1972. WC avleddes till slutan tank. FÅ överklagade till länsstyrelsen och anförde att tillstånd fanns och att anläggningen fortfarande var funktionsduglig. Han släppte ut små mängder avloppsvatten och tyckte därför att förbudet var oskäligt. Det finns inga närmare uppgifter som styrker att det skulle vara fråga om onormalt små mängder avloppsvatten, såsom mycket enkla installationer. Länsstyrelsen ansåg att anläggningen inte uppfyllde dagens krav eftersom fördelningsbrunn och luftning saknades. Infiltrationsbädden ansågs också vara åldersstigen vilket innebar att den renande effekten avtagit. FÅ överklagade vidare till MMD som avslog hans överklagande och höll med länsstyrelsen.
3.1.3	MMD Nacka M 6572-11 2013-06-11 Värmdö	Förbudet upphävdes inte. Infiltrationsanläggning med för liten infiltrationsyta samt att den var anlagd längsgående marklutningen och nära ett dike.	TM förbjöd utsläpp av BDT-avloppsvatten till infiltrationsanläggning med motiveringen att den var underdimensionerad, placerad längsgående marklutningen och slutade nära ett dike. TM uppgav att ytan var 14 m² – FÅ uppgav 20 m² MMD fastställde förbudet. Domstolen anförde bland annat följande: "Enligt Naturvårdsverkets faktablad 8147 kan en infiltrationsyta om 12,5 – 25 m² ge fullgod kapacitet beroende på bl.a. markmaterialets egenskaper. Av utredningen framgår inte att nämnden gjort någon bedömning av vilken skyddsnivå (normal eller hög) som bör gälla för det aktuella området. Nämnden har dock redovisat uppgifter om att markmaterialet på fastigheten är av sådan typ att belastningen på infiltrationsanläggningen inte bör överstiga 30 liter per kvm och dygn. Baserat på dessa uppgifter bör en anläggning på fastigheten ha en infiltrationsyta på i vart fall 25 m² för att ge fullgod kapacitet. (...) Av utredningen framgår vidare att infiltrationsanläggningen är placerad längsgående marklutningen. En sådan placering medför typiskt sett en försämrad rening av det avloppsvatten som leds till anläggningen. Det har även framkommit att infiltrationen slutar nära ett dike. Mot bakgrund av vad som framkommit om anläggningens storlek och hur den är utförd, särskilt dess placering i förhållande till marklutningen och närheten till ett dike, kommer mark- och miljödomstolen sammanfattningsvis fram till att den befintliga avloppsanläggningen inte kan anses uppfylla gällande krav för en sådan anläggning. Domstolen hänvisar till Naturvårdsverkets vägledande dokument som säger att BDT-avloppsvatten visserligen innehåller lägre halter totalfosfor och totalkväve i jämförelse med WC-vatten. Men det innehåller högre halter syreförbrukande ämnen och kan inte betraktas som ofarligt när det gäller mikrobiella föroreningsrisker. Det

			<i>är därför motiverat att ställa krav på en väl fungerande avloppsanläggning för rening av BDT-avloppsvatten.”</i>
3.1.4	MMD Nacka M 1608-13 2013-12-20 Haninge	Förbudet upphävdes. Enklare installationer, fastigheten nyttjades i mindre omfattning som fritidsboende. Inga påvisbara problem.	TM förbjöd utsläpp av BDT-vatten till en stenkista (resorptionsbädd). Det saknades slamavskiljare. Fastigheten hade en förmultningstolett som toalettöslösning. Fastigheten nyttjades i mindre omfattning för fritidsboende. På en holme låg tre små hus med möjlighet till övernattning. Inget av bostadshusen hade vatten indraget utan det fanns en separat disk- tvätt-och duschbod. Förbudet var fattat med stöd av 12 § FMH men denna bestämmelse gäller inte för BDT-avloppsvatten utanför tätbebyggelse. Närmaste bebyggelse låg ca 100 m från stenkistan och anläggningen hade varit drift i ca 10 år utan problem. I en separat byggnad fanns anordning för handdisk och dusch men inte tvätt- eller diskmaskin. Stenkistan med infiltration i omgivande mark ansågs tillräcklig för det ringa användandet. Avloppet är begränsat till en mindre byggnad avsedd för ändamålet och fastigheten utnyttjas endast för fritidsboende under en begränsad tid på året. Den befintliga anläggningen kan anses uppfylla kraven i miljöbalken på grund av de speciella omständigheterna och då näringsämnen i viss utsträckning kan förmodas tas upp av omgivande växtlighet och bakterier brytas ned. Den effekt i form av minskad mängd avloppsvatten som ett förbud skulle medföra stod inte i proportion till de kostnader och den olägenhet som åtgärden skulle få för FÅ. Både länsstyrelsen och MMD var överens om att upphäva förbudet.
3.1.5	MMD i Vänersborg M 4619-13 2014-05-05 Kungsbacka	Förbudet upphävdes inte. Avledning till stenkista och vidare ut i dränering. Ingen slamavskiljning.	TM förbjöd en FÅ att släppa ut orenat BDT-vatten. Fastigheten var åtminstone delvis permanent bebodd av en ensamstående man. BDT-vattnet släpptes utan slamavskiljning till en före detta gödselvårdsanläggning där det fanns en stenkista. Därifrån vidare ut i dränering. FÅ överklagade till länsstyrelsen och anförde att han endast bodde på fastigheten några dagar i veckan och att han duschar och tvättar på annat håll. Länsstyrelsen avslog överklagandet då man ansåg att det inte var förenligt med de krav som uppställs i 9 kap 7 § miljöbalken att släppa ut orenat BDT-avloppsvatten. Det var därför befogat att förbjuda vidare utsläpp av BDT-vatten. FÅ överklagade till MMD som gjorde samma bedömning som länsstyrelsen och TM.
3.1.6	MMD Nacka M 276-14 2014-06-17 Haninge	Förbudet upphävdes inte. BDT-vatten leddes till plastkäril med 30 cm diameter i vilket hål hade gjorts för att vattnet skulle kunna rinna ut i omgivande mark. Av betydelse var också att det fanns möjlighet till ett större vattenuttag och att omgivning-arna var kuperade och med ringa jorrdjup.	TM förbjöd utsläpp av BDT-vatten till en ” med plåt och jord övertäckt plast-behållare utan lock med flera spridningshål, nedgrävd till ett djup av ca 40 cm i jord och med en diameter om ca 30 cm. Det finns inga rör som leder ut vatten från anordningarna och ingen anordning för rening av avloppsvattnet.” FÅ överklagade till länsstyrelsen och uppgav att hushållet består av två personer som vistas på fastigheten högst 8 veckor per år under sommaren. Det finns en diskho installerad samt en dusch, vilken används mycket sparsamt. De använder ca 30 liter vatten per dag. Utsläpp går först till en slam/rensbrunn och en stenkista för att sedan infiltreras i jordlagren som sträcker sig nedför berget och ner i skogen. Någon kommunal slamtömning sker inte istället rensar man själva sin slambrunn. Det mull som blir resultatet grävs ner i rabatten. Länsstyrelsen avslog överklagandet av förbudet pga. av att det finns risk för att vattentäkt i närheten kan förorenas, detta trots att utsläppsmängderna är relativt små. FÅ klagade till MMD som avslog överklagandet och anförde bland annat följande: <i>”MMD konstaterar att NN har uppgett att den brunn som förser hennes fastighet med färskvatten tidigare har försörjt fyra fastigheter utan att det varit brist på vatten och att brunnen nu används av bara två fastigheter. Det synes alltså finnas kapacitet att med nyttjande av den befintliga brunnen förbruka betydligt större mängder vatten på hennes fastighet än som hon angett nu sker. Tekniska hinder mot att installera exempelvis tvätt- och diskmaskin föreligger inte på fastigheten.</i> <i>Vid prövningen av det meddelade förbudet bör därför inte hänsyn tas till endast de uppgifter NN nu lämnat om sin vanliga vattenförbrukning, utan även till den förbrukning som är möjlig med hänsyn bl.a. till att såväl gästtugan som huvudbyggnaden är inredd för övernattning.</i> <i>Med beaktande av bl.a. placeringen av de plastkäril i vilka avloppsvattnet samlas upp innan det infiltreras eller rinner ut över kringliggande mark samt lutningsförhållandena inom området, och i avsaknad av utredning om markens och bergartens beskaffenhet samt jorrdjupet inom avrinningsområdet får det antas att avloppsvattnet, åtminstone vid större vattenuttag, orenat kan nå angränsande fastigheter och där orsaka olägenheter för människors hälsa och</i>

			miljön. Sådana olägenheter kan uppkomma även på den egna fastigheten. Det kan inte heller uteslutas att avloppsvattnet kan komma att genom sprickor i berget nå grannars eller den grundvattentäkten."
3.1.7	MMD i Nacka M 7083-13 2014-08-01 Haninge	Förbudet upphävdes. Infiltration för fritidsboende. Typgodkänd slamavskiljare Slam i sista kammaren. Inga luftningsrör. Anläggningen ansågs ha brister, men ett förbud var en alltför långtgående tillsynsåtgärd.	TM förbjöd en infiltration för BDT-vatten efter att man vid inspektion påträffat slam i sista kammaren i 2k-brunnen samt att luftningsrör saknades. Tillstånd enligt hälsoskyddslagen gavs 1975. Stugan användes som fritidsboende under 10–15 veckor per år. BDT-avloppet leddes till en infiltration efter en typgodkänd slamavskiljare om 0,7 kubikmeter. Förbrukningen av vatten uppgavs till ca 150 liter per dygn. MMD ansåg inte att ett förbud var rimligt. <i>"Enligt mark- och miljödomstolens mening utgör det faktum att anordningen saknar luftningsrör eller att anordningen är gammal inte i sig skäl att förbjuda utsläpp från anordningen. Att slam påträffats i andra kammaren kan emellertid tyda på att anordningen är överbelastad, eller att anordningen inte underhålls och töms tillräckligt ofta. Det kan således finnas skäl att anta att olägenhet för människors hälsa eller miljön kan uppkomma. Med beaktande av bestämmelserna i 2 kap. 3 § MB finner mark- och miljödomstolen därför att TM i och för sig har haft fog att vidta åtgärder riktade mot avloppsanordningen.</i> <i>Enligt 2 kap. 7 § MB gäller kraven i 2 kap. 3 § samma lag dock endast i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning ska nyttan av en åtgärd jämföras med kostnaden att utföra densamma. Det kan i målet konstateras att slam påträffats i den andra kammaren. Utöver detta finns emellertid inga uppgifter som tyder på att reningen inte skulle fungera. Tvärtom framgår det av överklagandet att marken kring anordningen varken är fuktig och blöt eller att det finns några kvävegynnade växter kring anordningen. Då inget annat framkommit i målet får dessa uppgifter godtas. Mot bakgrund av de mindre långtgående tillsynsåtgärder som alltså kunnat vidtas framstår ett totalt förbud mot att använda anordningen som en alltför ingripande åtgärd. Överklagandet ska därför bifallas och underinstansernas beslut upphävas."</i> HaV:s kommentar: 1) Hög ålder på anläggningen 2) Vid inspektion upptäcktes slam i sista kammaren i tvåkammarsbrunnen vilket kunde tyda på att anordningen är överbelastad eller att anordningen inte sköts tillräckligt bra. 3) FÅ hade till domstolen angivit att man kunde göra vissa åtgärder som att tömma slamavskiljaren oftare, installera luftningsrör och spola anläggningens rörsystem. TM har inte kommenterat detta. Enbart att en anläggning är gammal vet vi enligt praxis inte räcker för att kunna förbjuda en anläggning. Det måste finnas andra indikationer – här hittade man slam där det inte borde vara. Eftersom denna brist kunde bero på skötseln tyckte domstolen att man skulle överväga andra, mindre ingripande krav innan ett förbud meddelades. TM kunde t.ex. förelagt FÅ att utreda varför det fanns slam i sista kammaren och därmed fått ett mer komplett beslutsunderlag.
3.1.8	MÖD M 7529-14 2015-02-02 Linköping	Förbudet upphävdes inte. Stenkistan uppfyller inte miljöbalkens krav på en godtagbar rening.	TM förbjöd utsläpp av BDT-avloppsvatten från befintlig anläggning – en stenkista. Åldern var okänd och tillstånd saknades. Närmare uppgifter om utformning och placering saknas. Fastigheten är belägen cirka 1 km från en kraftigt övergödd sjö som varje sommar drabbades av algblooming. Fastigheten användes som sommarbostad för två personer. TM inventerade området och ansåg att fastighetens anläggning, en stenkista, inte uppfyller dagens krav på rening och därför förbjöds utsläpp. FÅ överklagade till länsstyrelsen då man ansåg att TM:s krav inte står i rimlig proportion till den begränsade användningen. Vattenanvändningen inskränker sig till matlagning och disk och FÅ uppger att stenkistans placering är sådan att avrinning ej sker till sjön. Lst avslog överklagandet och konstaterade att en stenkista inte kan anses vara en vedertagen metod för rening av avloppsvatten. Få överklagade till MMD som upphävde förbudet då utsläppet endast bestod av en mindre mängd diskvatten under en begränsad tid av året. Utsläppspunkten ligger långt från vattendrag vilket innebär att utsläppet inte borde bidra till något näringsläckage till vatten. Utsläppsförbudet är därför en mer ingripande åtgärd än vad som behövs i det enskilda fallet. TM överklagade till MÖD och anförde bland annat att en stenkista ger en otillräcklig rening genom okontrollerad infiltration och att man inte kan bortse från risken att BDT-vatten kan innehålla föroreningar, smittoämnen, mikroorganismer och ämnen från kemikalieanvändning. Eftersom det saknas

uppgifter om stenkistans konstruktion finns det risk att grundvattnet förorenas. TM ansåg också att det inte går att ta hänsyn till den uppgift om vattenförbrukning som lämnats av FÄ. Det finns inte några tekniska hinder mot ytterligare installationer som t.ex. disk- eller tvättmaskin eller mot att man vistas mer i stugan framöver. MÖD upphävde MMD:s dom och fastställde TM:s beslut. Som domskäl angavs följande: "Av handlingarna i målet framgår att BDT-vattnet släpps ut i en stenkista utan någon ytterligare rening. Det finns inga uppgifter om stenkistans ålder, placering eller utformning. Även om anläggningen endast används under sommaren när den mikrobiologiska processen är som mest aktiv innebär den omständigheten att anläggningen inte används under en lång period att det, när anläggningen väl tas i bruk, tar det ett tag innan den mikrobiologiska processen kommer igång. Utifrån allmänna utgångspunkter kan en stenkista inte anses uppfylla dagens krav på rening och omhändertagande av avloppsvatten. Det är dessutom inte utrett om något läckage kan ses till Svinstadssjön eller grundvattnet, vilket gör att detta inte kan uteslutas. Utifrån utredningen i målet kan anläggningen inte anses uppfylla de miljö- och hälsoskyddskrav som bör ställas på en avloppsanläggning för BDT-vatten." MÖD ansåg inte att förbudet var mer ingripande än vad som är motiverat, med hänsyn taget till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder.

3.2 WC och BDT-vatten

3.2.1 Infiltrationer

3.2.1.1	MMD i Växjö M 230-11 2011-02-23 Alvesta	Förbudet upphävdes inte. Hög ålder på infiltrationsanläggning i kombination med andra indikationer var tillräcklig grund för förbud. Jfr med 3.2.1.3	TM förbjöd en FÅ att släppa ut spillvatten som inte undergått längre gående rening än slamavskiljning från WC eller BDT. Anläggningen utgjordes av en infiltration från 1972. Trekammarbrunnen hade t-rör, men det fanns ingen fördelningsbrunn, inga luftningsrör och det var överhuvudtaget osäkert var infiltrationen låg. MMD ansåg att det fanns fog för förbudet och av domskälen framgår bland annat följande: <i>"Avloppsanläggningen består av en trekammarbrunn med efterföljande infiltration. I målet är inte närmare utrett varken hur infiltrationen är anlagd eller var någonstans på fastigheten den är belägen. Som länsstyrelsen har påpekat får detta anses utgöra en brist i nämndens beslutsunderlag. Eftersom anläggningen i sin helhet utförts 1975 pekar dock allmänna kunskaper rörande hur avloppsanläggningar då anlades tydligt på att anläggningen idag inte kan förväntas uppfylla de krav på rening som finns anledning att ställa med stöd av miljöbalken. Vidare är risken överhängande att infiltrationen efter ca 35 års användning numera är mättad och i vart fall renar avloppsvattnet betydligt sämre än då den var ny. Slutligen har NN av nämnden getts möjlighet att inkomma med synpunkter samt med beskrivning av sin anläggning. Han har inte anfört att han skulle ha vidtagit några åtgärder på anläggningen efter 1975 som varit av betydelse för dess funktion. Han har inte heller tillfört målet några andra uppgifter som ger anledning att ifrågasätta nämndens bedömningar och de presumtioner om anläggningens beskaffenhet som dess ålder föranleder."</i> HaVs kommentar: 1) Hög ålder på anläggningen 2) Det fanns ingen kunskap om <u>var</u> infiltrationen är anlagd och <u>hur</u> den byggts 3) FÅ har givits tillfälle att komplettera ärendet med uppgifter om anläggningens utformning och funktion men har inte haft någon kunskap. FÅ har heller inte kunnat visa att anläggningen förbättrats under 35 års användning
3.2.1.2	MMD i Växjö M 2380-13 2013-08-06 Hässleholm	Förbudet upphävdes. Infiltration från 2005 förlagd 13 m från borrhälsbrunn. Olika vatten-magasin för uttag resp. utsläpp.	TM förbjöd utsläpp av avloppsvatten till en trekammarbrunn och en infiltration från 2005, med hänvisning till att avståndet till borrhälsbrunn uppströms var endast 13 meter. Avståndet till närmaste ytvatten var drygt 350 meter. Det vertikala avståndet från anläggningen till grundvatten hade uppskattats till drygt 5 meter. MMD upphävde förbudet, och menade att trots att avståndet var endast 13 m så var anläggningen godtagbar. Ur bergborrhälsbrunn sker vattenuttaget i berggrunden, dvs. inte ur samma vattenmagasin som avloppsinfiltationen görs i. Vid sådana förhållanden ansåg domstolen att det inte spelade någon roll om avståndet var 13 eller 30 m till vattentäkten. Det som spelade roll var jordlagrets mäktighet under infiltrationsanläggningen. Av utredningen framgick att jordlagret i och omkring infiltrationsområdet har en betydande mäktighet som kunde säkerställa effektiv rening och grundvattennivån låg djupt, på ca 6 meter. Fastigheten användes dessutom endast som fritidsbostad med ca 50 övernattningar per år. Kortvarigt boende utgör enligt domstolen inte ett skäl att minska på säkerheten men får vägas in i riskbedömning och skälighetsavvägning. Domstolen lyfte också särskilt fram att Naturvårdsverkets allmänna råd (NFS 2006:7) är just råd. När det gäller uttalande i råden eller i handboken (NFS 2008:3) som gäller skyddsavstånd är dessa av generell natur och Naturvårdsverket ger ingen mer detaljerad vägledning utan förutsätter att "man tydligt gör avvägningar och fattar beslut för varje enskilt fall".
3.2.1.3	MMD i Växjö, M 3747-13 2014-02-27 Hultsfred	Förbudet upphävdes. Enbart hög ålder på en infiltrationsanläggning är inte tillräcklig grund för förbud mot utsläpp. Det krävs dessutom andra indikationer på att anläggningen förorsakar skada eller olägenhet för	TM förbjöd utsläpp från en 25 år gammal infiltration. Anläggningen var tillståndsprövad 1985 och av beslutet framgick att anläggningen placerats på skyddsavstånd från vattentäkt. Den ritning som legat till grund för tillståndet visade att anläggningen var utförd på samma sätt som anläggningar byggts även idag. Enda undantaget var att det inte fanns luftningsrör. Mark- och miljödomstolen upphävde förbudet och av domen framgår bland annat följande: <i>"Även om en infiltrationsanläggning uppnått en hög ålder finns det inget som säger att reningsgraden i densamma inte skulle vara tillräcklig. Däremot avtar markens reningsförmåga efter hand, och kraven på en avloppsanläggnings funktion har ändrats med tiden. Man får därför räkna med mer eller mindre omfattande</i>

människors hälsa eller miljön.**Jfr med 3.2.1.1**

renoveringar av avloppssystem allteftersom effektiviteten avtar. Hur omfattande renoveringar som krävs får avgöras med utgångspunkt från förhållandena i det enskilda fallet. Utsläpp i det nu aktuella fallet sker, enligt vad som framkommit i målet, inte i vattenområde. Eventuella ingripanden mot anläggningen får därför grunda sig på de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap miljöbalken. Även om bevisbördan för att det inte uppkommer någon olägenhet vid utsläpp av avloppsvatten ligger på den som släpper ut avloppsvattnet, måste det finnas några indikatorer, utöver hög ålder, på att anläggningen förorsakar skada eller olägenheter för människor eller miljön för att ett förbud att släppa avloppsvatten till anläggning ska kunna beslutas. För den befintliga avloppsanläggningen på fastigheten XX har tillstånd lämnats av dåvarande miljö- och hälsoskyddsnämnden 1985. Av beslutet framgår bland annat att infiltrationsanläggningen skulle placeras minst 50 m från närmaste vattentäkt, och av den ritning som legat till grund för tillståndet framgår att anläggningen efter trekammarbrunn och fördelningsbrunn består av två infiltrationsledningar om vardera 12–13 meter samt med ledningsfyllning runt dessa ledningar som fortfarande är gängse rådande. Av den utredning som legat till grund för miljö- och byggnadsnämndens beslut att förbjuda utsläpp till den befintliga avloppsanläggningen finns inget som tyder på att anläggningen förorsakar skada eller olägenheter för människor hälsa eller miljön. Det finns därför enligt mark- och miljödomstolen inte grund för att förbjuda utsläpp av avloppsvatten till anläggningen.”

HaV:s kommentar:

- 1) Hög ålder på anläggningen
- 2) Det finns kunskap om hur anläggningen byggts och sköts och detta följer vad som kan krävas med stöd av balkens grundläggande krav, vid tillståndsgivningen 1985 beaktades skyddsavstånd till närmsta vattentäkt.
- 3) Inga olägenheter som dålig lukt eller liknande har iakttagits eller rapporterats.

Detta fall skiljer sig från ovanrefererade M 230-11 (3.2.1.1.) på så sätt att här fanns kunskap om anläggningen och man hade även gjort avvägningar mot miljö och hälsa när tillstånd gavs 1985.

3.2.1.4 MMD i Nacka,
M 1993-14
2014-10-30

Värmdö

Förbudet upphävdes.

En TM förbjöd utsläpp av WC och BDT-avloppsvatten från anläggning (två permanentboende) som bestod av slamavskiljare och efterföljande infiltration. Tillstånd gavs 1985. Vid inspektion upptäckte TM att det var slam i sista kammaren och i fördelningsbrunnen. Det saknades dock protokoll och bilder från inspektionen. Hög skyddsnivå för miljöskydd gällde i området.

Infiltration från 1985. Hög skyddsnivå i området. Fosforreduktionen är troligen bristfällig. Bedömdes inte utgöra sådan risk för olägenhet att ett förbud var motiverat.

Länsstyrelsen upphävde beslutet och uttalade följande. Det är troligt att avskiljningen av fosfor kan vara bristfällig eftersom avskiljningsförmågan i en markbaserad anläggning försämras med tiden. Det skulle därför finnas skäl att ytterligare reducera fosforutsläppet. Hög skyddsnivå i sig ger enligt Länsstyrelsen inte stöd för att kräva någon särskild teknik för rening av avloppsvattnet. Lst finner inte att de omständigheter som TM åberopat visar att utsläppet från fastigheten utgör en sådan olägenhet för människors hälsa eller miljön att det finns fog för ett förbud. Det var inte heller utrett om det fanns mindre ingripande åtgärder istället för att installera en helt ny anläggning. Ärendet återförvisades till TM för fortsatt handläggning och utredning av om eventuella brister kan åtgärdas med mindre ingripande medel.

TM överklagade till MMD och anförde att anläggningen var mycket gammal, det aktuella området var mycket tätbebyggt med enskilda brunnar och avloppsanläggningar. Vidare låg anläggningen i närheten av recipient vilket gör att det kan bidra till övergödningen. Det finns risk för att en enskild vattentäkt kan bli påverkad av bakterier från avloppsvattnet. MMD gjorde samma bedömning som länsstyrelsen och avslag överklagandet.

3.2.2. Markbäddar och liknande

3.2.2.1 MÖD 2003:134
M 464-03
2003-12-22

Kungälv

Förbudet upphävdes inte.

IVA-filter från 1984 – inte en anläggning som uppfyller MB:s krav

TM förbjöd utsläpp från anläggning bestående av slamavskiljare (2 kbm), inbyggd grusbädd (s.k. IVA-filter) med en bäddyta av 5 kvm. Anläggningen var tillståndsgiven 1984.

MÖD fastställde TM:s förbud. Hänsynsreglerna i miljöbalken är tillämpliga på anläggningar med äldre tillstånd enligt hälsoskyddslagen.

”Anläggningen är klart underdimensionerad för permanentboende med utsläpp av toalettavatten och det har ingen avgörande betydelse om sandfiltret är 2 m² eller 5 m².

Som miljödomstolen har påpekat har detta fastslagits i rättspraxis sedan länge. ”

3.2.2.2	MMD i Nacka M 1057-12 2012-05-07	Föreläggandet upphävdes inte. 8 år gammal markbädd med slam i fördelnings-brunnen och vatten stående i luftningsrören Ingen slutbesiktning	TM förelade en FÄ om att åtgärda fastighetens avloppsanläggning så att vissa funktionskrav uppfylldes. Vid inspektion hade följande framkommit. Huset användes som permanentboende. WC bestod av Aquatron som installerades år 2005. I övrigt bestod anläggningen av en trekammarbrunn med en efterföljande fördelningsbrunn som vid inspektionen innehöll lite slam. Efter detta fanns en markbädd med luftningsrör. Luftningsrören innehöll ca 4 cm vatten. Avloppsanläggningen var enligt TM:s register från år 2004. Protokoll från slutbesiktning saknades. Föreläggandet överklagades av FÄ men både länsstyrelsen och MMD avlog hans överklagande. Av domen och länsstyrelsens beslut framgår bland annat följande: <i>”NN har förelagts att åtgärda avloppsanläggningen på fastigheten XX. En markbädd bedöms normalt ha en livslängd på ca 20 år. Att den aktuella anläggningen redan efter 5–6 år har sådana brister som framkommer av föreläggandet tyder på att anläggningen inte kan vara anlagd i enlighet med gällande tillstånd. Alternativt kan en kombination av hur anläggningen använts och skötts haft stor betydelse för hur bristerna uppkommit. Att det står vatten i luftningsrören är en allvarlig brist som medför att reduktion av näringsämnen inte kan ske och att anläggningen även riskerar att ha fått permanenta skador. Vatten i luftningsrören kan härledas från att markbädden blivit igensatt eller att grundvatten trängt in i bädden. Vatten som tränger in i bädden medför att bädden sätts igen och att dess förmåga att reducera näringsämnen och patogena bakterier förstörs.</i> <i>Slambildning i fördelningsbrunnen indikerar att slamavskiljningen inte fungerar tillfredställande utan att slamflykt sker, alternativt har skett. Slamflykt medför att markbädden sätter igen och att dess förmåga att reducera näringsämnen och patogena bakterier förstörs. Av underlaget framgår även att anläggningen har färdigställts utan att slutbesiktning har kunnat ske i enlighet med tillståndet för anläggningen. Det finns därmed ingen garanti för att villkoren i tillståndet för anläggningen uppfyllts. Exempelvis ska avståndet från högsta grundvattenyta eller berg till spridningsledning och schaktbotten för markbädden vara större än 1 meter. Mot bakgrund av det ovan anförda bedömer Länsstyrelsen att den befintliga avloppsanläggningen på fastigheten XX inte uppfyller de krav som anges i 9 kap. 7 § miljöbalken. Vid en skälighetsavvägning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att kostnaden för förelagd åtgärd inte kan anses oskäligen i förhållande till nyttan med åtgärden. Vad NN anför i sitt överklagande föranleder inte någon annan bedömning. Mot bakgrund härav anser Länsstyrelsen att nämnden har haft fog för sitt föreläggande.”</i>
3.2.2.3	MMD i Växjö, M 1320-13 2014-02-27 Helsingborg	Förbudet upphävdes inte. Sandfilterbrunn från 1977.	På en fastighet fanns en trekammarbrunn och ett sandfilter från 1977, vilket bedömdes som otillräckligt utifrån dagens krav i miljöbalken. TM kunde konstatera detta genom en registersökning och kommunicerade därefter FÄ med förslag om att förbjuda anläggningen. FÄ ansåg att ärendet inte var tillräckligt utrett då den enda utredningsåtgärd som TM hade vidtagit var en registersökning. FÄ ansåg inte heller att TM hade handlagt ärendet korrekt bland annat genom att inte svara tillräckligt på deras frågor om på vilka grunder deras anläggning inte uppfyller miljöbalkens krav på rening. MMD ansåg inte att det begåtts några formella fel och avlog FÄ:s överklagande. FÄ förbjöds att släppa ut avloppsvattnet från fastigheten. Domstolen ansåg att det var FÄ:s skyldighet att skaffa sig erforderlig kunskap och dessutom visa att gällande krav uppfylldes. På det beslutsunderlag som förelåg var det rätt med förbud. Av domskälen framgår bland annat följande: <i>”Utsläpp av avloppsvatten utgör miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap miljöbalken. Det åligger en fastighetsägare såsom verksamhetsutövare att känna till de bestämmelser och krav som gäller beträffande sådant utsläpp på sin fastighet. Även om tillsynsmyndigheten i viss utsträckning är skyldig att svara på frågor och lämna uppgifter är det således fastighetsägarens skyldighet att skaffa sig erforderlig kunskap. Av 2 kap 1 § miljöbalken framgår vidare att det är verksamhetsutövaren som ska visa att gällande krav uppfylls. Mot bakgrund härav finner mark- och miljödomstolen att det inte visats att nämndens hantering av ärendet skulle vara behäftad med sådana brister att det vore befogat att undanröja dess beslut och återförvisa ärendet. Därtill kommer att fastighetsägarna haft goda möjligheter att argumentera för sin sak även i materiellt hänseende i såväl länsstyrelsen som mark- och miljödomstolen.</i>

3.2.3 Avledning till gödselvårdsanläggning

3.2.3.1	MÖD M 8408-14 2014-10-06 Sölvesborg	Förbudet upphävdes inte. Risken för smittspridning motiv till förbud – trots väldigt liten belastning	TM förbjöd utsläpp av WC-avloppsvatten till gödselbrunn. FÅ överklagade och anförde att slammet som sprids på åkermark brukades ner inom fyra timmar. Det är enbart avloppsvatten från en personaltoalett i stallbyggnaden som leds till gödselbrunnen. Denna toalett används mycket sparsamt vid enstaka tillfällen. Länsstyrelsen upphävde förbudet och skickade ärendet åter till TM för att utreda vilka risker för smittspridning som föreligger i detta fall. TM överklagade till MMD som upphävde länsstyrelsens beslut och fastställde förbudet. FÅ överklagade till MÖD som lämnade prövningstillstånd och instämde i mark- och miljödomstolens bedömning. Eftersom avloppsvattnet från toaletten inte hygieniserats innan det leds till gödselbrunnen finner domstolarna att det finns risk för direkt smittspridning till människor och djur genom att orenat avloppsvatten, blandat med gödsel, sprids på åkermark. Det är således inte visat att avloppsvattnet kan tas om hand på sådant sätt att olägenhet för människors hälsa och miljön inte uppkommer. I sådant fall ankommer det på tillsynsmyndigheten att agera med stöd av 2 och 26 kap. miljöbalken oavsett om en verksamhet eller åtgärd är tillståndspliktig eller inte. Domstolarna gör samma bedömning som den TM har gjort och finner därför att TM har haft fog för sitt beslut att förbjuda FÅ att släppa ut avloppsvatten från vattentoalett till gödselbrunn på fastigheten XX.
---------	--	--	---

3.2.4 Ingen efterföljande rening

3.2.4.1	MÖD M 1327-03 2004-06-14 Ystad	Förbudet upphävdes inte. Endast trekammarbrunn utan efterföljande rening med avledning till en å.	TM förbjöd en FÅ att släppa ut spillvatten som inte undergått längre gående rening än slamavskiljning från WC eller BDT. WC-vatten avleddes till en å via en trekammarbrunn. Köksavloppet leddes till samma vattendrag efter att ha passerat två rensbrunnar, medan tvättvattnet leddes dit utan slamavskiljning. Utsläppen gjordes till ett starkt övergött vattendrag. <i>"Kravet på rening av WC-vatten grundas direkt på förbudet i 9 kap. 7§ MB samt 12 § FMH. Det får numera anses utrett att avloppsvattnet från WC leds till en trekammarbrunn varefter det förs till en avloppsledning som mynnar i ett vattendrag, Tyge å. Det är inte uppenbart att det kan se utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön. Utredningen i målet ger inte stöd för att fastigheten XX i Ystads kommun ligger inom tätbebyggt område. Krav på rening av övrigt avloppsvatten (BDT-vatten) kan därför inte grundas på 12 § FMH. En individuell bedömning av behovet av rening av BDT-vatten får göras med stöd av 9 kap. 7§ och 2 kap. 3§ miljöbalken. Vid denna bedömning finner Miljööverdomstolen att fastigheten används på ett sådant sätt att krav på rening av även detta vatten kan ställas på det sätt som miljö- och byggnadsnämnden har gjort i föreläggandet."</i>
3.2.4.2	MMD Växjö M 4298-12 2013-03-04	Förbudet upphävdes inte. Att släppa ut endast slamavskilt WC-vatten till dike bryter mot förbudet i 12 § FMH	TM förbjöd utsläpp av avloppsvatten från WC och BDT via trekammarbrunn med öppet utsläpp till dike. FÅ kunde inte visa att anläggningen uppfyllde gällande krav på rening och hade inte kommit in med förslag på åtgärder trots upprepade uppmaningar om detta från TM. FÅ överklagade till länsstyrelsen och anförde att han ville få mer och bättre hjälp av TM och att han inte hade råd att anlita någon för att åtgärda avloppet. Länsstyrelsen och MMD avtog överklagande och anförde att det här är fråga om direkt utsläpp till dike. Diken är normalt sett att anse som vattendrag vilket innebär att direktutsläpp då är förbjudet enligt 12 § FMH. Av handlingarna i ärendet framgår att inventering har skett på fastigheten och att det står klart att det är fråga om en avloppsanordning som inte är godtagbar enligt miljölagstiftningen utan måste byggas om. Kravet på rening i 9 kap. 7 § miljöbalken innebär att infiltration eller likvärdig rening måste ske. De krav på avloppsanordningar som följer av 9 kap. 7 § miljöbalken och 12 § FMH kan inte efterges på grund av ekonomiska eller liknande skäl. Eventuella frågor om bristfällig information kan därför inte påverka skyldigheten att ha en fungerande avloppsanläggning. TM har därför gjort rätt när man förbjöd utsläppet. HaV:s kommentar: Det finns många exempel redan från miljöskyddslagens tid då dåvarande Koncessionsnämnden för miljöskydd tillämpade 5 § miljöskyddslagen – motsvarigheten till dagens utsläppsförbud i 12 § FMH - i olika tillsynsärenden. Koncessionsnämnden lade då fast att FÅ hade ett strängt beviskrav för att visa att

utsläpp av från WC eller BDT i tätbebyggelse kunde ske till vattenområde utan olägenhet för människors hälsa eller miljön. Det ska vara uppenbart att sådant utsläpp kan ske utan sådana följder.

Det är viktigt att man endast anger 12 § FMH som lagstöd när det föreligger sådana omständigheter som bestämmelsen omfattar – utsläpp i vattenområde av avloppsvatten som inte genomgått mer än slamavskiljning. Är det fråga om utsläpp i mark, diffusa utsläpp osv måste man använda 9 kap 7 §, 2 kap 3 och 7 §§ MB som stöd och göra de avvägningar som behövs. Ofta uppmärksammar överklagningsinstanserna att TM har använt sig av fel lagstöd och det har fått olika konsekvenser. Det har hänt att beslut har upphävts så det är viktigt att det blir rätt från början.

3.2.5 Sluten tank

3.2.5.1	MMD Växjö, M 3066-14, 2014-08-08 Osby	Förbudet upphävdes. Den omvända bevisbördan innefattar inte ett krav på att FÅ ska visa att han inte ägnar sig åt olovliga handlingar eller motbevisa misstankar om sådana.	TM förbjöd utsläpp av WC och BDT-avloppsvatten till en trekammarbrunn som fungerade som sluten tank. Förbudet var motiverat av att TM misstänkte att FÅ olovligen tömde den slutna tanken tömdes till ett dike på grannens fastighet. Länsstyrelsen upphävde förbudet då sådana misstankar inte utgör skäl enligt balken för ett förbud. Det fanns inga indikationer på att avloppsanläggningen skulle läcka eller påverka omgivningen negativt. Den slutna tanken genererar slamtömningstransporter som påverkar miljön. TM har dock inte motiverat sitt förbud på denna grund. FÅ hade lämnat fakturor till stöd av att tömning verkligen skett två gånger under året. FÅ angav även att fritidshuset nästan inte utnyttjats de sista åren pga. sjukdom och länsstyrelsen fann inga skäl att ifrågasätta detta. TM hade inte visat att trekammarbrunnen utgör en olägenhet och då finns ingen grund för ingripande med stöd av balken. Miljöbalkens bevisbördefördelning medför att FÅ har bevisbördan för att balkens hänsynsregler följs. Men detta innebär inte en skyldighet för FÅ att visa att man inte ägnar sig åt olovligt handlande eller ska motbevisa några misstankar. Länsstyrelsen upphävde därför beslutet. TM överklagade till MMD som instämde i länsstyrelsens bedömning.
3.2.5.2	MMD i Växjö M 1092-14 2014-09-24 Vaggeryd	Förbudet upphävdes.	FÅ hade ansökt om tillstånd för att få avleda toalettavloppsvatten till en sluten tank med en volym på 1 m³. Denna lösning hade i praktiken använts i ca 40 år och FÅ ville nu få tillstånd för anläggningen. TM avslog ansökan och förbjöd avledande av toalettavloppsvatten till sluten tank. Motivet var att volymen var för liten och att lösningen är dålig ur miljösynpunkt eftersom det inte är rimligt att transportera bort obehandlat avloppsvatten. TM:s riktlinjer var att sluten tank endast ska tillåtas för befintliga fritidshus där det saknas markförutsättningar för att kunna behandla avloppsvattnet inom rimligt avstånd från bostaden. Förutsättningar finns att ordna en annan lösning på fastigheten. FÅ överklagade till länsstyrelsen och anförde att sommarstugan användes så lite att det räckte med en tömning per år. En större tank var omöjlig att anlägga då tomten är bergig och av samma anläggning går det inte att anlägga en infiltrationsanläggning. Länsstyrelsen avslog överklagandet och tyckte att TM haft fog för sitt beslut. Den befintliga tankens volym bedöms vara i minsta laget och detta tillsammans med den osäkerhet som råder om tankens skick talar för en större tank. Det kan finnas möjlighet för FÅ att ordna plats för anläggning på grannfastigheten. Länsstyrelsen anser att man bör fästa stor vikt vid kommunens planer och riktlinjer och här anges en restriktiv inställning till sluten tank. Länsstyrelsen hänvisar även till två andra rättsfall, MÖD 2006:27 och MÖD 2004:84, där just installation av sluten tank är uppe till bedömning. Det finns inga närliggande planer på anslutning till kommunalt avloppsnät och därför får man räkna med transporter av avloppsvatten under lång tid framöver. Länsstyrelsen tycker sammantaget att TM har haft fog för sitt beslut. FÅ överklagade till MMD och anförde att tankens volym är tillräcklig och bara behöver tömmas en gång per år. Detta pga. att de har en snålspolande toalett och det endast är två personer som nyttjar stugan under helgerna på sommarhalvåret. Tanken är i bra skick och hon kan installera en nivåmätare/larm så att volymen i tanken lätt kan kontrolleras. Den slutna tanken har funnits och använts sedan huset byggdes för 40 år sedan. BDT- vatten leds till en infiltrationsbrunn vilket fick tillstånd 1973. TM förordade en infiltrationsanläggning vilket man ansåg vara möjligt att anlägga på angränsande fastighet.

MMD upphävde underinstansernas beslut och gav FÅ tillstånd till den befintliga avloppsanläggningen för avledande av avloppsvatten från snålspolande toalett till

sluten avloppstank med en volym om 1 kubikmeter. Domstolen gjorde en sammanvägning av följande omständigheter. Det finns inget som tyder på att tanken läcker och det ringa utnyttjandet och den snålspolande toaletten innebär att tömning bara krävs en gång per år. Det går inte att anlägga någon infiltration på den egna fastigheten. Fastigheten ligger inte i direkt anslutning till någon sjö eller vattendrag. Domstolen anser att det är ett sämre alternativ att anlägga en infiltration på angränsande fastighet då en sådan anläggning behöver ha kontinuerlig tillförsel av avlopp för att fungera tillfredsställande. Dessutom måste även en trekammarbrunn tömmas en gång per år. Den befintliga slutna tanken ger inga utsläpp som kan påverka människors hälsa eller miljön och tömningsfrekvensen är densamma som vid användandet av trekammarbrunn med infiltration. Domstolen anser inte att det är skäligt att utifrån de förhållanden som gäller i detta fall, att krav att FÅ ska anlägga en ny avloppsanläggning för den ringa mängd avloppsvatten som det är frågan om. För att säkerställa att tanken inte blir full och att avloppsvatten kan läcka ut ska en särskild nivåmätare installeras.

Förbudet upphävdes och tillstånd gavs till den befintliga tanken för avledande av WC-avloppsvatten från snålspolande toalett. Villkor om att nivåmätare ska installeras på tanken.

3.3 Särskilda avvägningsfrågor

3.3.1 När fastighetsägaren anför ekonomiska skäl

3.3.1.1	MMD Växjö TR M 1050-13 2013-05-21 Helsingborg	Förbudet upphävdes inte. Den som är adressat för ett föreläggande eller förbud måste ha faktisk möjlighet att kunna följa beslutet. En adressat är utan tillgångar först då adressaten inte kan skaffa medel genom lån/inteckning av fastighet.	TM förbjöd en FÄ att släppa ut avloppsvatten (BDT och WC) från avloppsanläggningen på fastigheten. FÄ överklagade och åberopade sin dåliga ekonomi. FÄ anförde att han inte kunde få några lån eftersom han var sjukpensionär och låginkomsttagare. FÄ vill att beslutet ändras till ett uppskov tillsvidare med att göra en ny avloppsanläggning. Länsstyrelsen ansåg att förbudet var motiverat eftersom anläggningen var bristfällig. Den bestod av en trekammarbrunn där avloppsvattnet leddes från den befintliga slamavskiljare via en sandfilterbrunn och inspektionsbrunn till dikningsföretag som stod i förbindelse med en å med otillfredsställande vattenkvalitet och stor näringsämnespåverkan. Ån har stor näringspåverkan från sin omgivning och vattenkvaliteten är otillfredsställande. Den rening som avloppsvattnet från fastigheten genomgår är av så obetydligt slag att det i praktiken nästintill är fråga om ett direktutsläpp i vattenområde. Av länsstyrelsens motivering framgår bland annat följande: <i>"Av rättspraxis framgår att en adressat kan sakna faktisk möjlighet att följa ett förbud i de fall adressaten är rättsligt förhindrad att följa förbudet. Att sakna tillgångar för att kunna följa förbudet eller att inte ha rådighet över sin egendom kan innebära att det saknas faktisk möjlighet att följa förbudet. En adressat är dock utan tillgångar först då adressaten inte kan skaffa medel genom upptagande av lån. 1 sådana fall krävs till exempel att fastigheter i adressatens ägo ska vara fullt intecknade (se bland annat Miljödomstolens dom M 417-06)</i> <i>Fastigheten X är enligt fastighetsdatasystemet inte fullt intecknad, varför NN torde ha en faktisk möjlighet att kunna följa TM:s beslut. Länsstyrelsen finner med anledning härav att det inte har framkommit någon omständighet som innebär att förbudet är att anse som orimligt. Inte heller kan beslutet ses som mer ingripande än nödvändigt.</i> <i>MMD gjorde samma bedömning och avslog FÄ:s överklagande.</i> HaV:s kommentar: Lst och MMD ansåg att det var möjligt för FÄ att få lån för att kunna åtgärda avloppet. Om nu FÄ kan visa att han pga. sin låga inkomst inte får belåna fastigheten är det svårt att driva fram dyrbara åtgärder. Förbudet att släppa ut avloppsvatten är möjligt för FÄ att följa. Frågan är hur han i fortsättningen ska kunna lösa de sanitära behoven. Om risken för miljön och hälsan motiverar snabba åtgärder bör man kanske överväga om det finns andra billiga åtgärder som inte är så långsiktiga men ändå godtagbara, t.ex. slutentank.
3.3.1.2	MMD i Nacka M 1988-12 2012-10-24 Örebro	Ansökan om utdömande av vite avslogs eftersom tidigare utdömda viten inte förmått FÄ att följa förbudet. Domstolen pekar på möjligheten för TM att besluta om rättelse på den felandes bekostnad om viten inte har någon effekt.	TM förbjöd utsläpp av spillvatten från WC och BDT. Förbudet förenades med ett löpande vite. Upprepade gånger hade vite dessutom dömts ut. Domstolen har sammanlagt dömt ut 130 000 kronor. Mark- och miljödomstolen avslog nämndens ansökan om utdömande av vite och menade att de redan utdömda vitesbeloppen om 130 000 kr inte hade gjort någon skillnad. Kommande viten antogs inte ge önskad effekt utan endast ytterligare förvärpa fastighetsägarens ekonomiska situation. TM upplystes om möjligheten att istället besluta att vidta rättelse på den felandes bekostnad. AV 9 § viteslagen framgår att det begärda vitesbeloppet får jämkas om det föreligger särskilda skäl. Ett sådant skäl kan vara när utdömande av viten i successiva förelägganden kan leda till ett i sammanhanget alltför högt belopp. Den utdömande myndigheten ska se till att den enskilde inte försätts i en hopplös situation. I det här målet fanns inga uppgifter eller utredning om FÄ:s ekonomi, hans personliga förhållanden eller omständigheterna i övrigt kring hans person. HaV:s kommentar: TM måste i dessa fall noga överväga hur man bäst driver tillsynsärendet vidare. Det måste vara miljömässigt motiverat och inte innebära ett oproportionerligt ingripande från myndighetens sida. Rättelse på den felandes bekostnad kan vara en möjlighet men även risken av att kommunen får bekosta åtgärderna med skattepengar måste noga övervägas innan ett sådant beslut fattas. Kan man istället nöja sig med tillfälliga lösningar till dess fastigheten byter ägare eller att förhållandena förbättrat sig för FÄ?

3.3.2 När kommunalt avlopp planeras

3.3.2.1	MMD Vänersborg M 2074-14 2014-06-09 Göteborg	Förbudet upphävdes inte. Det är rimligt att förbjuda utsläpp från en bristfällig anläggning även om kommunalt avlopp beräknas komma inom fem år.	TM förbjöd en FÅ släppa ut avloppsvatten från WC och bad-, disk- och tvättvatten till fastighetens bristfälliga avloppsanläggning. Kommunalt VA var planerat att kunna ansluta till tidigast om fem år. Befintligt avlopp var anlagt 1976 med tillstånd enligt hälsoskyddslagen. Recipienten hade måttlig ekologisk status, vilket gjorde att länsstyrelsen bedömde att det var hög skyddsnivå. Länsstyrelsen och MMD gjorde bland annat följande bedömning. Skyddsåtgärder och andra försiktighetsåtgärder ska vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Med hänsyn till att det är en miljömässigt angelägen åtgärd att se till att enskilda avloppsanläggningar inte medför olägenhet för människors hälsa eller miljön, bedömer Länsstyrelsen att nämnden har haft fog för beslutet att förbjuda utsläpp av avloppsvatten till den bristfälliga avloppsanläggningen. Förbudet kan inte anses vara oskäligt eller mer ingripande än vad som behövs för att uppnå syftet. Länsstyrelsen pekar på möjligheten som kommunen har att bevilja enklare tidsbegränsade lösningar om en kommunal VA-anläggning är nära förestående. Lst och MMD avlog överklagandet från FÅ.
---------	---	--	--

3.3.3 När råddighet över mark saknas

3.3.3.1	MÖD M 10649-10 2011-06-13 Linköping	Förbudet upphävdes inte. Det krävs inte någon äganderätt eller annan rättighet till den mark där den enskilda avlopps- anläggningen är placerad för att ett förbud mot utsläpp från en avloppsanläggning ska kunna följas.	Ägare till fritidshus på ofri grund förbjöds släppa ut avloppsvatten från bristfällig enskild avloppsanläggning. Han ansågs ansvarig oavsett äganderätt eller annan rättighet till den mark där anläggningen var placerad. <i>"NN är ansvarig för och råder över det avloppsvatten som släpps ut från hans hus till den bristfälliga avloppsanläggningen. Han är vidare ensam nyttjare av avloppsanläggningen. Enligt MÖD:s bedömning kan, vid dessa förhållanden, ett förbud att inte släppa ut avloppsvatten från anläggningen riktas mot den som nyttjar anläggningen. Det krävs inte någon äganderätt eller annan rättighet till den mark där den enskilda avloppsanläggningen är placerad för att ett sådant förbud ska kunna efterföljas."</i> HaV:s kommentar: Här kan man kanske fråga sig hur ägaren av huset ska kunna åtgärda anläggningen utan medgivande från markägaren. Det framgår inte av domskälen att man övervägt denna fråga. En sluten tank borde dock alltid vara en möjlig lösning.
---------	---	---	---

3.3.4 När fastighetsägaren har hög ålder

3.3.4.1	MMD Vänersborg M 3318-11 2011-11-21 Vara Jfr med M 1582-12, nr 3.3.4.2	Förbudet upphävdes. FÅ:s höga ålder kan tillsammans med andra omständigheter vara skäl för att avvakta med krav på åtgärd. Men inte som enda skäl.	TM förbjöd utsläpp från avloppsanläggning med ansluten vattentoilet. Efter slamavskiljning leddes vattnet ut i täckdike/dränering. FÅ var 87 år och anläggningen hade varit oförändrad i 60 år. FÅ ville bli befriad från kravet på att bygga om husets avloppsanläggning och ansåg att nästa ägare av huset kunde bygga om avloppet. Domstolen tog först ställning till anläggningen och om den uppfyllde miljöbalkens krav. Man fann att utsläppet var olagligt eftersom det stred mot 12 § FMH och konstaterade därför att nämnden haft fog för sitt förbud. Domstolen tog därefter upp frågan om det var förenligt med gällande lagstiftning att, med hänsyn till fastighetsägarens ålder och övriga omständigheter, medge längre tid än vad som annars var brukligt för en sådan åtgärd. Domstolen ansåg att det mot bakgrund av den ringa belastningen på anläggningen och omständigheterna i övrigt kunde godtas att tidpunkten för åtgärdernas genomförande sköts fram fem år. Domstolen ansåg det rimligt att anta att boendeförhållandena på fastigheten skulle förändras inom en inte alltför avlägsen framtid. Förbättringsåtgärderna skulle dock genomföras tidigare om ny ägare flyttade in. Av domen framgick även att om fastighetsägaren inte hade flyttat inom fem år så borde TM efter en ny skälighetsbedömning kunna flytta fram tiden ytterligare.
---------	--	---	--

3.3.4.2	MMD Vänersborg M 1582-12 2012-06-27 Vara Jfr med M 3318-11, nr 3.3.4.1	Förbudet upphävdes inte. FÄ:S höga ålder innebar inte längre tidsfrist. Här fanns inga andra omständigheter.	TM förbjöd utsläpp från avloppsanläggning med ansluten vattentoalett. Efter slamavskiljning var det oklart vart vattnet tog vägen. FÄ var i 70-årsåldern och ville bli befriad från kravet på att bygga om husets avloppsanläggning. Fastighetsägaren anförde att han och hans fru var pensionärer och att utsläppet från den befintliga anläggningen torde vara begränsat. Fastighetsägaren var 77 år gammal och åberopade dessutom att uppskov hade givits i andra fall på grund av hög ålder. Länsstyrelsen anförde att bara det förhållandet att en domstol i ett mål lämnat en förlängd tidsfrist inte skulle leda till att man ska dra generella slutsatser om att en fastighetsägars höga ålder ensamt är avgörande för att få uppskov med tiden. Länsstyrelsen ansåg inte att det i det nu aktuella ärendet hade framkommit att mängden avloppsvatten skulle understiga det man kunde förvänta sig från ett normalt tvåpersonshushåll. Länsstyrelsen avslog överklagandet och satte endast fram tiden för när förbudet skulle börja gälla till ett år från det att lagakraftvunnen dom förelåg. Fastighetsägaren överklagade till MMD som gjorde samma bedömning som länsstyrelsen och avslog överklagandet.
---------	---	--	--

3.3.5 När fastighetsägaren åberopar sjukdom

3.3.5.1	MMD i Vänersborg M 1431-14 2014-06-17 Kungsbacka	Förbudet upphävdes inte. Finns det flera delägare är inte sjukdom i sig ett skäl för att inte åtgärda.	TM förbjöd utsläpp till en anläggning utan efterföljande rening. WC- och BDT-vatten leddes till en 2-kammarbrunn och därefter ut i ett dike. Fastigheten ägdes av en äldre sjuklig man och hans dotter. MMD ansåg att sjukdom skulle kunna vara skäl för att förlänga tiden för åtgärdande, men eftersom det inte fanns bara en ägare till fastigheten och dottern inte åberopade sjukdom ansåg man inte att det fanns skäl att ändra tiden för när åtgärd skulle vara gjord.
---------	---	---	---

3.3.6 När fastigheten ligger inom kommunalt verksamhetsområde

3.3.6.1	MÖD M 2624-03 2004-08-20 Ekerö	Minireningsverk godtogs inte. Kostnaden för att ansluta till kommunalt VA ska vägas mot kostnaden för en enskild lösning, men nyttan med kommunal lösning är så pass stor att kostnaderna för anslutning kan vara tämligen höga och ändå skäliga.	TM förelade en FÄ vid vite att ansluta fastigheten till kommunalt va-nät istället för att lösa avloppet enskilt med ett minireningsverk. FÄ anförde de stora kostnaderna för att lägga servisleddning till anslutningspunkten och menade att kostnaderna uppgick till 600 000 kr. TM menade att kostnaderna var 300 000 och bestämde vitet till samma belopp. Det var således skäligt att förelägga FÄ att ansluta till den kommunala anläggningen. <i>"MÖD konstaterar att det finns behov av att ansluta NNs fastighet till det kommunala avloppsnätet. Det finns ingen utredning som ger stöd för att ett sådant krav skulle vara förenat med orimliga kostnader för honom. Miljööverdomstolen delar därför bedömningen att det finns fog för att förelägga NN om sådan anslutning. Miljööverdomstolen gör samma bedömning som miljödomstolen också i tillståndsfrågan."</i> Vitesbeloppet sänktes till 75 000 kr.
3.3.6.2	MÖD M 7139-03 2005-03-10 Höganäs	Föreläggande och förbud upphävdes inte. BDT-avlopp till stenkista uppfyllde inte MB:s krav.	TM förelade en FÄ om att koppla på befintligt BDT-avlopp till det kommunala va-nätet. Nämnden förbjöd samtidigt sluten tank. Befintlig anläggning bestod av stenkista. MÖD ansåg att den befintliga avloppsanläggningen inte uppfyllde de krav som ställs i 9 kap 7 § MB och det fanns skäl att ställa krav på förbättring. Eftersom fastigheten låg inom verksamhetsområde för kommunalt VA och det redan fanns en förbindelsepunkt så ansåg domstolen att en anslutning till den kommunala va-anläggningen var den miljömässigt mest lämpliga lösningen för att komma till rätta med olägenheter från utsläpp av avloppsvatten. FÄ:s förslag på sluten tank jämfördes med kostnaden för en anslutning och MÖD fann att det inte var orimligt att kräva en anslutning till den kommunala anläggningen.
3.3.6.3	MÖD M 2521-11 2011-06-22 Eskilstuna	Förbudet och föreläggandet upphävdes inte.	TM förelade en FÄ att ansluta till kommunalt VA och förbjöd utsläpp av avloppsvatten. Befintlig markbädd från 1985 tog emot både WC- och BDT-vatten och saknade ytterligare fosforavlastning. Anläggningen var dimensionerad för 3 hushåll men hade använts av två personer under i huvudsak sommarmånaderna.

Markbädd utan fosforavlastning godtog inte som alternativ till kommunalt VA.

MMD och MÖD anförde bland annat följande: "Nämnden har framhållit att anledningen till att det kommunala avloppsledningsnätet byggdes ut i det aktuella området var just att minska den risk för olägenhet för människors hälsa och miljö som enskilda avlopp utgör. Med beaktande av vad nämnden anför om områdets karaktär och kommunens plan för densamma måste det anses innebära en klart mindre risk för olägenhet för människors hälsa och miljön om de enskilda avloppen i området avvecklas och istället ansluts till det kommunala avloppsledningsnätet. Vad NN anför föranleder ingen annan bedömning vad gäller avloppet på den i målet aktuella fastigheten. Både MMD och MÖD bedömer att den olägenhet som det meddelade förbudet medför för NN får talas till förmån för miljönyttan."

3.3.7 När gemensamhetsanläggning finns

3.3.7.1	MÖD M 5463-00 2001-08-28	Föreläggandet upphävdes.	TM förelade en fastighetsägare vid vite om att ansluta sitt avlopp till en privat gemensam avloppsanläggning som drevs av en förening.
	Örebro	TM kunde inte kräva anslutning till gemensamhetsanläggning.	Miljödomstolen angav i sina domskäl: <i>"Den ifrågavarande gemensamma avloppsanläggningen är inte en allmän va-anläggning och omfattas inte av regleringen i VAL. Anläggningen drivs av en ekonomisk förening. Enligt miljönämndens uppgift avses föreningen i framtiden ombildas till en samfällighetsförening. Detta har också förutsatts i detaljplanen såvitt framgår av dess genomförandebeskrivning.</i> <i>Det är tydligt att fördelar finns att vinna, inte minst miljömässiga, genom att avloppsfrågan i området ordnas i ett större sammanhang. Som [fastighetsägaren] har invänt föreligger det dock för dagen betydande osäkerhet om den faktiska kostnaden för att ansluta fastigheten till den gemensamma avloppsanläggningen. Vidare bygger samverkan i den ekonomiska förening som driver anläggningen helt och hållet på frivillighet. Mot denna bakgrund och med hänsyn till övriga konsekvenser som en tvångsmässig anslutning till anläggningen kan medföra för [fastighetsägaren] synes det inte möjligt att med stöd av miljöskyddslagen förelägga denne att vidta skyddsåtgärder m.m. i denna form.</i> <i>Med hänvisning till det som nu har sagts finner miljödomstolen att det meddelade vitesföreläggandet ska upphävas."</i> Ärendet överklagades till Miljööverdomstolen som fastställde Miljödomstolens beslut.

4. Vite

4.1 Hur bestämmer man vitesbelopp?

4.1.1	MÖD 2004:46 M 2624-03 2004-08-20 Ekerö	Kostnaden för att utföra en förelagd anläggning är endast en omständighet som ska beaktas när vitesbeloppet bestäms.	TM förelade en FÄ att ansluta fastigheten till kommunalt va-nät istället för att lösa avloppet enskilt med ett minireningsverk. TM menade att kostnaderna var 300 000 och bestämde därför ett vitesbelopp på samma summa. MÖD satte ner vitesbeloppet till 75 000 kronor. I domskälen angavs: "Miljööverdomstolen konstaterar att det finns behov av att ansluta NNs fastighet till det kommunala avloppsnätet. Det finns ingen utredning som ger stöd för att ett sådant krav skulle vara förenat med orimliga kostnader för honom. Miljööverdomstolen delar därför bedömningen att det finns fog för att förelägga NN om sådan anslutning. Miljööverdomstolen gör samma bedömning som miljödomstolen också i tillståndsfrågan. Med hänsyn till den samlade tidsutdräkten framstår det som angeläget att föreläggandet verkligen följs. Det har därför varit påkallat att förena föreläggandet med vite. Enligt 3 § lag (1985:206) om viten skall, när vite föreläggs, det fastställas till ett belopp som med hänsyn till vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden och till omständigheterna i övrigt kan antas förmå honom att följa det föreläggande som är förenat med vite. I motivuttalanden till lagrummet anförde departementschefen följande (NJA II 1985 s 110 ff.). Av regeln följer att vitesbeloppet i första hand skall bestämmas till en sådan storlek att det kan antas bryta eventuellt motstånd hos adressaten mot att följa föreläggandet. Tidigare ådagalagd tredska kan härvid vara av betydelse. Myndigheten bör också ta hänsyn till vad som kan vara känt om adressatens förmögenhetsförhållanden liksom i förekommande fall till värdet av det föremål som avses med föreläggandet och till samhällsintresset av att föreläggandet vinner efterrättelse. – Särskilt när fråga är om ett föreläggande som riktar sig till någon i egenskap av ägare till fastighet eller annan egendom faller det sig vidare naturligt att vitet bestäms så att beloppet inte understiger kostnaden för den förelagda åtgärden eller den vinst eller besparing som en adressat normalt kan antas göra genom att inte efterkomma föreläggandet. Adressaten bör ju finna det mera ekonomiskt fördelaktigt att följa föreläggandet än att betala vitet, om vitesföreläggandet skall ha önskvärd effekt. I detta fall har parterna angett förhållandevis få hållpunkter för en bedömning av vitesbeloppets storlek. Ett vitesbelopp om 250 000 kr framstår dock som högt i sammanhanget. Att döma av nämndens yttrande har vitesbeloppet ställts i relation till kostnaderna för att utföra den förelagda åtgärden. Den bakomliggande tanken synes då vara att det inte får löna sig för adressaten att sätta sig över föreläggandet av rent ekonomiska orsaker. Detta är även enligt Miljööverdomstolens mening en omständighet som skall vägas in i bedömningen, ett synsätt som också får ett visst stöd av lagens motiv. Detta kan dock inte vara ensamt avgörande och något omedelbart samband mellan kostnaden och vitesbeloppet kan inte anses råda. Om adressaten sätter sig över föreläggandet och förpliktas att betala vitet, innebär det ju inte att han för framtiden är löst från den skyldighet som föreläggandet avser. Det finns i stället möjlighet att utfärda ytterligare föreläggande vid förhöjt vite, låt vara att ett sådant förfarande kan orsaka ytterligare tidsutdräkt. Mot den bakgrunden och vid en samlad bedömning av omständigheterna i detta fall, anser Miljööverdomstolen att vitesbeloppet skall bestämmas till 75 000 kr."
-------	---	--	---

4.2 När jämkar domstolen vitet?

4.2.1	MÖD 2003:39 M 8632-01 2003-04-22 Mjölby	Det var skäligt att jämkas ett vite på grund av små ekonomiska förhållanden, men inte att efterskänka det helt.	TM ansökte om utdömande av vite om 30 000 kr mot en FÄ för att denne inte hade följt ett föreläggande att ansluta fastighetens avlopp till en godkänd avloppsanläggning. FÄ invände att vitet borde efterskänkas med hänsyn till hans små ekonomiska förhållanden. Han hade 6 000 kr/mån i pension, och fastigheten var taxerad till 81 000 kr. Miljödomstolen ansåg att skäl inte förelåg för att helt efterskänka vitet, men väl att jämkas det till 15 000 kr. Miljööverdomstolen ändrade endast på så vis att vitet fastställdes till 10 000 kr.
-------	--	---	--

4.2.2	MÖD M 304-08 2008-05-06 Ystad	Det var skäligt att jämka ett vite då ett förbud utfärdats men inte kunnat följas på grund av att en entreprenör inte haft möjlighet att utföra arbetet i tid, liksom att överträdelsen av tidpunkten varit kort.	TM förbjöd en FÅ vid vite om 40 000 kr att släppa ut avloppsvatten från sin fastighet. Anläggningen skulle vara åtgärdad inom 6 månader från att beslutet mottagits. FÅ ansökte då omgående hos TM om tillstånd att inrätta en avloppsanläggning. Tillstånd meddelades. TM ansökte om utdömande av vitet när den nya avloppsanläggningen inte var påbörjad på utsatt tid. FÅ hade dock i god tid anlitat en entreprenör för utförandet. <i>"Nämnden har förbjudit NN vid vite att från sex månader efter delgivning släppa ut avloppsvatten från sin fastighet som inte genomgått längre gående rening än slamavskiljning. Föreläggandet har vunnit laga kraft. Det får anses klarlagt att M.Å. inte iakttagit förbudet. Förutsättningarna för att döma ut vitet är därför uppfyllda. Ett förelagt vite kan dock jämkas om det finns särskilda skäl. Av handlingarna framgår att M.Å. i god tid anlitat en entreprenör för utförandet. Med hänsyn till vad NN anfört om svårigheterna att få åtgärderna utförda i tid samt att avloppsanläggningen färdigställts kort efter det att medgiven tid gått ut anser Miljööverdomstolen att det föreligger sådana särskilda skäl att förelagt vite kan jämkas. Miljööverdomstolen finner att vitet bör jämkas till 10 000 kr."</i> Den omständigheten att fastighetsägaren, enligt egen utsago, vidtagit försiktighetsåtgärder för att förhindra utsläpp som på något vis skulle kunna skada miljön ansågs inte befria honom från ansvar.
4.2.3	MÖD M 5811-12 2012-12-06 Köping	Vite döms ut även om FÅ följt beslutet – men för sent.	TM förbjöd vid vite utsläpp av avloppsvatten från fastighetens bristfälliga avloppsanläggning. Förbudet gällde från den 20 juni 2011 och TM hade konstaterat att anläggningen inte åtgärdats den 15 juni 2012. Ansökan om utdömande gjordes därför. MÖD dömde ut vitet trots att anläggningen slutligen åtgärdades. MÖD anförde att i ett mål om utdömande av vite ska domstolen pröva om det föreläggande som ansökan avser är lagligen grundat, om föreläggandet har delgetts adressaten, om det har vunnit laga kraft och om den som har vitesförelagts har brutit mot föreläggandet. Om föreläggandet har brutits mot ska domstolen pröva om det funnits giltigt hinder att följa föreläggandet. Om det finns förutsättningar för att vitet ska dömas ut ska domstolen även pröva vitets storlek och beakta om det finns särskilda skäl att jämka det. MÖD fann att förutsättningarna var uppfyllda för att döma ut vitet. Några särskilda skäl att underlåta förelåg inte.
4.3 Vilka formella krav måste vara uppfyllda för att vitet ska kunna dömas ut?			
4.3.1	MÖD M 3723-03 2004-05-05 Högsby	Ett vitesföreläggande måste delges på rätt sätt. Att tillkännage ett beslut på kommunens anslagstavla räknas inte som delgivning enligt delgivningslagen och MÖD avslog därför TM:s ansökan om utdömande av vite.	TM förelade en FÅ vid vite att komma in med uppgifter om avloppsanläggningen på sin fastighet. Uppgifterna skulle ha kommit in till TM tre veckor efter delgivning av beslutet. TM hade delgett beslutet genom att tillkännage protokollet med beslutet på kommunens anslagstavla. Något delgivningskvitto fanns därför inte. När uppgifterna inte kom in ansökte TM om utdömande av vitet. MÖD anförde att ett vitesföreläggande ska delges adressaten, enligt 2 § lagen (1985:206) om viten. Detta innebär att beslut skall tillkännages på något av de sätt som anvisas i delgivningslagen (1970:428). När adressaten är en fysisk person sker detta normalt genom s.k. ordinär delgivning. Domstolarna ansåg inte det visat att FÅ vid tiden för ansökan om vitets utdömande hade delgivits vitesföreläggandet. Vid sådant förhållande kunde det förelagda vitet inte dömas ut. HaV:s kommentar: Sedan domen meddelades har vi fått en ny delgivningslag (2010:1932) och en ny delgivningsförrättning (2011:154). I dessa nya författningar anges hur de olika former av delgivning går till och när de får användas.
4.3.2	MÖD M 1032-09 2009-10-27 Tomelilla Jfr med M 4679-13, nr 4.3.9	Besök på fastigheten krävdes för att konstatera att åtgärder inte vidtagits och för att vitet kunde dömas ut.	TM förelade en FÅ att åtgärda sin bristfälliga avloppsanläggning. Föreläggandet var förenat med vite. Då beslutet inte följdes ansökte TM om utdömande av vitet. MMD fastslog att det inte var visat att föreläggandet inte hade följts. Domstolen grundade detta på att det av utredningen i målet framgick att TM inte varit på plats för att kunna konstatera att åtgärder inte hade vidtagits. Man menade att det var otillräckligt att TM ansökte om utdömande av vitet på grundval av att ansökan om tillstånd inte inkommit och att FÅ inte hade redovisat några vidtagna åtgärder. Vid MÖD:s prövning framgick dock av ett sammanträdesprotokoll att TM varit på besök

på platsen och då konstaterat att några åtgärder inte hade vidtagits. MÖD ansåg därför att det var visat att TM:s beslut inte hade följts och utdömde vite.

HaV:s kommentar: Omständigheter som att FÄ inte hade sökt om en ny anläggning eller inte hade redovisat några åtgärder räckte inte för att få vitem utdömt. Här krävdes att TM kunde visa att man varit på plats och då själv konstaterat att anläggningen fortfarande var bristfällig.

4.3.3	MMD i Nacka M 1988-12 och M 4008-12 2012-10-24 Örebro	Överväg rättelse på den felandes bekostnad eller andra alternativ om viten inte har någon effekt.	TM förbjöd utsläpp av spillvatten från WC och BDT. Förbudet förenades med ett löpande vite. Upprepade gånger hade vite dessutom dömts ut. Mark- och miljödomstolen avslag nämndens ansökan om utdömmande av vite och menade att de redan utdömda vitesbeloppen om 130 000 kr inte hade gjort någon skillnad. Kommande viten antogs inte ge önskad effekt utan endast ytterligare förvärra FÄ:s ekonomiska situation. TM upplystes om möjligheten att istället besluta att vidta rättelse på den felandes bekostnad. Av 9 § viteslagen framgår att det begärda vitesbeloppet får jämkas om det föreligger särskilda skäl. Ett sådant skäl kan vara när utdömmande av viten i successiva förelägganden kan leda till ett i sammanhanget alltför högt belopp. Den utdömmande myndigheten ska se till att den enskilde inte försätts i en hopplös situation. I det här målet fanns inga uppgifter om FÄ:s personliga förhållanden eller omständigheterna i övrigt kring hans person. Tydligt är dock att de redan utdömda vitesbeloppen inte förmått honom att sluta släppa ut spillvatten. HaV:s kommentar: TM ska inte förelägga vid vite om adressaten inte har en faktisk möjlighet att betala vitem. I ett sådant här ärende där utdömmande begärts vid många tillfällen bör det tas fram grundläggande uppgifter om FÄ:s ekonomiska situation eller om det föreligger någon annan omständighet, som t.ex. långvarig sjukdom, som kan påverka bedömningen. TM måste även i dessa fall noga överväga hur man bäst driver tillsynsärendet vidare. Det måste vara miljömässigt motiverat och inte innebära ett oproportionerligt ingripande från myndighetens sida. Rättelse på den felandes bekostnad kan vara en möjlighet men även risken för att kommunen får bekosta åtgärderna med skattepengar måste noga övervägas innan. Kan man istället nöja sig med tillfälliga lösningar till dess fastigheten byter ägare eller att förhållandena förbättrats sig för FÄ?
4.3.4	MMD Nacka M 1221-12 2013-01-31 Örebro	Alla FÄ som är adressater för ett beslut måste också delges detta.	TM begärde utdömmande av vite för två FÄ då de trots förbud släppt ut avloppsvatten. Vitesföreläggandet hade skickats som rekommenderat brev och endast en av FÄ hade kvitterat ut försändelsen. Domstolen ansåg inte att någon formell delgivning hade skett, även om den andra FÄ uppenbart fått kännedom om föreläggandet. Vite dömdes därför endast ut mot den som kvitterat brevet. <i>"Enligt 2 § sista stycket lagen (1985:206) om viten ska ett vitesföreläggande delges adressaten, i Zeteos kommentar till lagen anges i det hänseendet bl.a. följande. Två krav ska vara uppfyllda: formlig delgivning ska ha skett och adressaten ska därigenom eller på annat sätt ha fått kännedom om föreläggandet. Det är först när båda dessa förutsättningar är för handen som föreläggandet kan sägas vara bindande för adressaten i den meningen, att vitem kan dömas ut, om föreläggandet inte efterkoms. (...)</i> <i>Såvitt framgår av utredningen i målet sändes brevet med vitesföreläggandet som rekommenderat brev adresserat till både B E och LC, varpå B E ensam kvitterade ut försändelsen. Det är uppenbart att även LC fått kännedom om föreläggandet och detta i snar anslutning till utkvitterandet. Däremot ger utredningen inte något belägg för att någon formlig delgivning har skett med L C. Det har inte heller framkommit att bristen därvidlag har avhjälpits genom ytterligare åtgärder. Vid nu angivna förhållanden kan vitesföreläggandet inte anses ha delgetts L C. Det saknas då grund för att döma ut vite mot honom."</i> HaV:s kommentar: Följden av att inte bägge FÄ blivit formellt delgivna blev i detta ärende att vite inte kunde dömas ut för båda adressaterna. Delgivning är också viktig ur andra perspektiv. För att kunna fortsätta en effektiv tillsyn krävs att adressaterna delges. FÄ får en tid på sig att utföra åtgärder – ibland en viss tid efter delgivningen av beslutet och ibland ett särskilt angivet datum. Om TM inte kan visa att FÄ fått del av beslutet i god tid innan tidsfristen går ut blir föreläggandet verkningslöst eftersom FÄ då inte har haft faktisk möjlighet att följa beslutet. TM måste då meddela ett nytt beslut och tappar tid. Om fristen är kopplad till delgivningsdagen krävs dessutom formell delgivning för att kunna fastställa bevakningsdatum för när åtgärderna ska vara utförda och först efter detta datum kan tillsynsprocessen gå vidare.

4.3.5	MÖD M 3768-13 2013-07-25 Malmö	S.k. spikning godkändes inte som delgivningssätt i detta vitesmål. Två krav gäller – formell delgivning ska ha gjorts och dessutom ska det vara klart att adressaten känt till föreläggandet.	En FÅ hade, vid vite, förbjudits att släppa ut spillvatten från WC och BDT. Föreläggandet delgavs genom så kallad spikning. MÖD anser att även om de formliga kraven på delgivning genom spikning är uppfyllda, kan inte den förelagde anses ha fått sådan kännedom om föreläggandet som krävs för att vitet ska kunna dömas ut. Det saknas därför förutsättningar att döma ut vitet. MMD konstaterade inledningsvis att det saknas särskilda regler om delgivning av vitesförelägganden vilket innebär att det inte finns något uttryckligt hinder mot delgivning genom spikning. Frågan i målet var därför enligt domstolen om viteslagens bestämmelser ändå innebar att delgivning genom spikning inte godtogs. Domstolen hänvisade till kommentaren till viteslagen av vilken framgår att två krav ska vara uppfyllda för att ett föreläggande ska anses vara bindande för adressaten i den meningen att vitet kan dömas ut om föreläggandet inte efterlevs. Dels ska formell delgivning ha skett och dessutom ska adressaten därigenom, eller på annat sätt, ha fått kännedom om föreläggandet. (Viteslagstiftningen – en kommentar, Lavin, s. 67). MMD ansåg det inte vara visat att den förelagde fått kännedom om föreläggandet, även om de formliga kraven på delgivning genom spikning var uppfyllda. Det saknades därför förutsättningar för att döma ut vitet. TM överklagade domen till MÖD, och angav att man hade haft viss kontakt med den förelagde utöver delgivningen av föreläggandet. TM menade att bakgrunden i målet visade att den förelagde kunde antas hålla sig undan delgivningen. Av domen framgår bland annat följande: <i>Ett vitesföreläggande ska enligt 2 § lagen (1985:206) om viten (viteslagen) delges adressaten. Det innebär att beslutet ska ges till känna på något av de sätt som anvisas i delgivningslagen (2010:1932). Av 1 § andra stycket delgivningslagen framgår att lagen gäller om inte något annat föreskrivits i annan författning. Varken viteslagen eller miljöbalken innehåller några bestämmelser som anger vilka delgivningssätt som får användas. Det finns därmed inget förbud mot att delge ett vitesföreläggande enligt miljöbalken genom att handlingen lämnas i mottagarens hemvist eller på lämplig plats i anslutning till hans eller hennes hemvist, s.k. spikning. I det nu aktuella fallet är också de formella kraven i 38 § delgivningslagen för delgivning genom spikning uppfyllda.</i> <i>För att ett vite ska kunna dömas ut krävs dock, utöver en formell delgivning, att adressaten har fått kännedom om föreläggandet. Delgivning genom spikning innebär inte att den handling som ska delges överlämnas till adressaten personligen. I fall där delgivning sker genom spikning kan därmed adressaten inte utan vidare antas ha fått kännedom om föreläggandet genom delgivningen. En prövning får då ske av om adressaten på annat sätt ska anses ha fått kännedom om föreläggandet.</i> MÖD konstaterade inledningsvis att de formella kraven på delgivning genom spikning är uppfyllda. Domstolen menar dock att adressaten inte utan vidare därigenom kan anses ha fått kännedom om föreläggandet, vilket är en förutsättning för utdömande av vite. Även MÖD hänvisar till kommentaren till viteslagen. För de fall där den förelagde försöker undanhålla sig delgivning ska enligt kommentaren vitet kunna dömas ut om den förelagde hållit sig undan därför att denne känt till att ett föreläggande med visst innehåll kan komma att meddelas. För att vitet då ska kunna dömas ut ska den förelagde varit medveten om att det funnits brister och att den föreläggande myndigheten ansett att den enskilde varit skyldig att vidta åtgärder på grund av bristerna. Den enskilde ska också ha haft kännedom om att myndigheten står i begrepp att agera med sanktioner för det fall åtgärderna inte vidtas. Utredningen måste även ge stöd för att den enskilde medvetet hållit sig undan. (Lavin, a.a., s. 66 ff.) MÖD menar att även om det finns anledning att anta att den förelagde varit medveten om att TM inlett ett ärende så är det oklart vilken information som denne faktiskt fått del av. Det saknas enligt domstolen även bevisning för att den förelagde varit medveten om de påtalade bristerna och vilka åtgärder som förväntades med anledning av dessa samt att förvaltningen hade för avsikt att meddela ett vitesföreläggande. Sammanfattningsvis kan inte den förelagde anses ha fått sådan kännedom om föreläggandet som krävs för att vitet ska kunna dömas ut. MÖD avslår överklagandet. HaV:s kommentar: MÖD säger här att de formella kraven för att delge ett beslut är uppfyllda. Det tillkommer ett krav för att vitet ska kunna dömas ut och det är att adressaten ska ha fått kännedom om föreläggandet, ha varit medveten om bristerna och vilka åtgärder som adressaten förväntas vidta. Eftersom det med denna delgivningsform räcker att beslutet lämnas i anslutning till bostaden, t.ex. tejpas på
-------	---	--	--

			dörren, är det ju svårt för TM att visa att adressaten verkligen fått och läst beslutet. Man kan här konstatera att det ställs stränga krav på TM när det gäller att delge vitesföreläggande på ett sådant sätt att domstolen ska anse att det är tillräckligt för att döma ut ett vite. HaV anser att man i tillsynsarbetet bör fråga sig hur man ska handlägga ett enskilt fall, där man har problem utöver det normala med att få tag på fastighetsägaren. Även om dessa ärenden förekommer så är de enligt HaV:s bedömning inte så vanligt förekommande att de utgör ett stort problem. Som huvudregel bör man inte använda sig av detta delgivningssätt i sådana här ärenden. I riktigt komplicerade ärenden, där det ofta finns även andra problem av social karaktär, kanske andra handläggningsformer kan diskuteras. Enligt 2 § viteslagen får inte vite användas om adressaten kan antas sakna faktisk eller rättslig möjlighet att följa föreläggandet. Det finns därför anledning att i ärenden där adressaten för TM:s krav saknar sådan möjlighet p.g.a. psykisk ohälsa, svåra sociala förhållanden m.m. överväga att hantera tillsynsärenden på annat sätt än vad man gör i det stora flertalet ärenden. Det här är möjligt att göra utan att man bryter mot principen om att alla lika fall ska behandlas lika. TM ska även tänka på att utnyttja sina resurser på bästa sätt och att mot bakgrund av den risk för miljön och hälsan som föreligger i det enskilda fallet, inte kräva för ingripande åtgärder (se 26 kap 9 2 st MB). Den här proportionalitetsregeln måste gälla även beslutet att använda vitesshot, sättet man delger en enskild och hur olika verkställighetsåtgärder används.
4.3.6	MÖD M 1179-14 2014-06-17 Eslöv	Det är viktigt att skyndsamt ansöka om utdömmande av vite.	TM förbjöd utsläpp av avloppsvatten på en fastighet. Förbudet gällde från den 12 oktober 2011. TM begärde utdömmande av vitet och ansökan om utdömmande delgavs FÅ den 18 november 2013. Ansökan avslås då preskription inträtt. Av 9 § tredje stycket lagen (1985:206) om viten framgår att vite bortfaller, om talan om att det ska dömas ut inte har delgetts adressaten inom två år från det att förutsättningarna för att väcka en sådan talan uppkom. <i>"Förbudet för FÅ att släppa ut orenat avloppsvatten från fastigheten inträdde senast åtta månader efter mottaget beslut. Beslutet mottogs den 11 februari 2011 vilket innebär att förbudet inträdde den 12 oktober 2011. I målet är ostriktigt att förbudet överträtts. Förutsättningar för att ansöka om utdömmande av vite uppkom vid den tidpunkt förbudet överträdde, dvs. den 12 oktober 2011. Eftersom FÅ delgavs ansökan om utdömmande av vite först den 18 november 2013 har vitet preskriberats. Då förutsättningar saknades att döma ut vitet avslog MÖD ansökan ändrade mark-och miljödomstolens dom. MÖD upplyste om att den omständigheten att vitet är preskriberat inte innebär att förbudet att släppa ut orenat avloppsvatten upphört att gälla."</i> HaV:s kommentar: Det är viktigt att TM följer upp sina förelägganden och förbud när tiden för åtgärder gått ut. När det finns ett vite förenat med beslutet har man även en preskriptionsregel att beakta. I det aktuella ärendet inträdde förbudet den 12 oktober 2011 och av domen framgår att TM inspekterade anläggningen först den 28 augusti 2013. Även om det vid tillfället var ca sex veckor kvar innan två årsfristen gick ut borde man inte ha ansökt om utdömmande eftersom det även tar tid för domstolen att få tag och delge FÅ den inkomna ansökan. Det ser heller inte så bra ut ur tillsynsperspektiv att TM väntar så länge efter att förbudet inträtt tills man kontrollerar efterlevnaden.
4.3.7	MÖD M 2539-14 2014-06-18 Kumla	Solidariska vitesbelopp är inte tillåtna	TM förbjöd två FÅ vid vite av 30 000 kronor att släppa ut avloppsvatten från sin fastighet. MÖD undanröjde beslutet när det gällde vitet och fastställde beslutet i övrigt. Enligt 3 § sista meningen lagen (1985:206) om viten ska om vite föreläggs flera personer gemensamt, ett särskilt belopp fastställas för var och en av dem. S.k. solidariskt ansvar får inte förekomma, vilket uppkommer i det fall att flera personer namnges men endast ett vitesbelopp sätts ut. I målet undanröjdes vitet men förbudet fastställdes.
4.3.8	MÖD M 1748-14 2014-06-19 Landskrona	Ansökan om utdömmande avisades pga. att delegation saknades.	En miljöchef som hade delegation att utfärda vitesföreläggande ansökte om vitets utdömmande hos domstol. Ansökan avvisades då det krävs särskild delegation även för ärenden som innebär att ansöka om utdömmande av vite. TM har i målet anförts att ansökan om utdömmande av vite får anses omfattas av delegationen för vitesförelägganden. Enligt MÖD:s mening är vitesförelägganden och ansökan om utdömmande av vite åtgärder av olika slag vilka således måste prövas var för sig av en miljönämnd. Eftersom det i delegationsordningen för miljönämnden i Landskrona kommun saknas delegation för ärenden som gäller ansökan om utdömmande av vite och något annat beslut rörande delegation till miljöchefen i frågan inte har gjorts

gällande har miljöchefen inte haft behörighet att göra en sådan ansökan hos mark- och miljödomstolen. Mark- och miljödomstolens beslut att avvisa ansökan om utdömande av vite ska därför fastställas.

HaV:s kommentar:

Det har funnits olika syn på om ansökan om utdömande av vite är ett sådant beslut som kräver särskilt stöd i delegationsordning för att få fattas av tjänstemän. Denna dom lägger fast att så är fallet.

4.3.9	MMD i Vänersborg M 4679-13 2014-07-08 Vara Jfr med M 1032-09, nr 4.3.2.	TM måste kunna visa att förbudet verkligen överträtts när man ansöker om utdömande av vite. Att någon är skriven på fastigheten räcker inte.	TM förbjöd ett bolag vid vite att släppa ut avloppsvatten. När tidsfristen gick ut ansökte TM om utdömande av vitet. Domstolen avslog ansökan då TM inte kunnat visa att förbudet verkligen överträtts. Bolaget hävdade att inget utsläpp skedde. Domstolen anförde bland annat följande. "Ett vite utgör en straffliknande sanktion och det måste tydligt framgå att ett föreläggande eller förbud har överträtts för att ett därmed förenat vite ska kunna dömas ut. Det ankommer vidare på sökanden, dvs. i detta fall nämnden, att visa att förutsättningar föreligger för att döma ut det beslutade vitet. Nämnden har som stöd för att bolaget brutit mot det beslutade förbudet åberopat att två personer har varit, och fortfarande den 17 april 2014 är, skrivna på fastigheten. Att två personer är skrivna på fastigheten medför emellertid inte att det är styrkt att det sker ett utsläpp av avloppsvatten och att bolaget därmed har brutit mot nämnda förbud. I målet finns ingen dokumentation, såsom inspektionsrapport eller liknande, som visar att bolaget sedan förbudet började gälla den 31 augusti 2013 har släppt ut avloppsvatten från fastigheterna XX. Vid angivna förhållanden finner mark- och miljödomstolen att det inte är visat att bolaget har överträtt det meddelade förbudet."
-------	--	---	--

5. Miljösanktionsavgifter

5.1	MÖD M 390-09 2009-10-15 Härryda	MSA dömdes ut. MSA kan inte tas ut för överträdelse av vitesföreläggande, men det finns inget hinder mot att döma ut MSA för redan gjorda överträdelser samtidigt som förbud meddelas för att undvika framtida överträdelser.	Vid inventering hittade TM en fastighet med ett BDT-avlopp och en sluten tank som det inte fanns något tillstånd för. TM påförde MSA för att ha inrättat en avloppsanordning utan att ha tillstånd eller anmält åtgärden, och meddelade även ett förbud vid vite att släppa ut avloppsvatten. TM anförde bl.a. följande. Tillsynsmyndigheten har vanligen mycket svårt att visa att det inte har funnits någon form av avlopp sedan tidigare. I det här ärendet visar utredningen dock att WC och sluten tank inte har funnits på fastigheten under 2006/2007. Detta innebär att avloppsanordningen har installerats i samband med nybyggnationen. Därmed finns grund för att påföra miljösanktionsavgift. FÅ förnekade att de har vidtagit några sådana åtgärder som omfattades av TMs beslut. De anförde att de inte hade inrättat någon avloppsanläggning utan endast justerat rördragningen till befintliga anläggningar. <i>"Miljööverdomstolen har i dom denna dag (mål nr M 389-09) funnit att NN och XX utan tillstånd har inrättat en avloppsanordning trots att ett sådant tillstånd krävs (den slutna tanken). Vidare har miljödomstolen i dom den 28 november 2008 (mål nr M 2786-08), fastställt nämndens förbud i fråga om BDT-avloppet (stenkistan). I denna del har miljödomstolens dom vunnit laga kraft. Förbuden att släppa ut avloppsvatten är förenade med vite om 10 000 kr vardera för NN och XX, för varje påbörjad kalendermånad som förbuden överträds.</i> <i>Enligt 4 § förordningen (1998:950) om miljösanktionsavgifter ska, om ett vitesföreläggande har överträtts, miljösanktionsavgift inte tas ut för en överträdelse som omfattas av föreläggandet. Fråga uppstår därmed om 4 § förordningen om miljösanktionsavgifter innebär att miljösanktionsavgifter i förevarande fall inte kan tas ut. Avsikten med 4 § kan inte anses vara att en tillsynsmyndighet ska vara förhindrad att först besluta om miljösanktionsavgift för bristande fullgörelse av ett åliggande och sedan använda vitesföreläggande för att framtvinga fullgörelse i efterhand (jfr. MÖD 2007:41). Vågran att följa vitesföreläggandet kan i det fallet inte anses utgöra samma överträdelse som den som föranledde beslutet om miljösanktionsavgift.</i> <i>TM:s förbud respektive beslut att påföra MSA har fattats vid sammanträde samma dag. Syftet med MSA är att utgöra en administrativ påföljd som tas ut när överträdelse har ägt rum. Vitet är i stället nära förknippat med tillsynen enligt 26 kap. miljöbalken och syftar till att påverka verksamhetsutövaren att följa de förelägganden och förbud som tillsynsmyndigheten beslutar om. Miljösanktionsavgiftens storlek är dessutom fastställd till vissa schablonbelopp, medan vitet är anpassat till verksamhetsutövarens individuella situation och betalningsförmåga. Syftet med vitet är främst att framtvinga rättelse utan att vitet behöver dömas ut. Mot bakgrund av detta, och eftersom det i målet inte är fråga om ett vitesföreläggande som har överträtts, finner MÖD att hinder inte föreligger mot att ta ut MSA i enlighet med nämndens beslut.</i>
5.2	MÖD M 5369-09 2010-03-12 Alvesta	MSA dömdes ut. Byte av teknik och flytt av utsläppspunkt kräver tillstånd enligt 13 § FMH.	En FÅ bytte ut en stenkista mot en infiltrationsbädd samt ändrade lokaliseringen för utsläppet med cirka 10 meter från det ursprungliga direktutsläppet, utan att invänta tillstånd. Miljösanktionsavgiften fastställdes. <i>"Frågan i målet är om de åtgärder som NN har vidtagit, är av sådant slag att de är tillståndspliktiga enligt 13§ FMH. Enligt punkt 1 i denna bestämmelse krävs tillstånd för att inrätta en avloppsanordning som en eller flera vattentoaletter ska anslutas till. NN har ändrat sin befintliga avloppsanläggning både vad gäller reningsmetod och utsläppspunkt. Eftersom ändringarna avser de viktigaste funktionerna vid inrättandet av en avloppsanordning är enligt MÖD:s mening.</i> <i>NN:s åtgärd att jämställa med en ny anläggning. Detta överensstämmer också med det Naturvårdsverket angett i de allmänna råden till 13§ FMH (NFS 2006:7). NN har således vidtagit en tillståndspliktig åtgärd utan att först söka tillstånd och miljösanktionsavgift ska därför påföras enligt nämndens beslut. Miljödomstolens dom ska därför upphävas och nämndens beslut fastställas."</i>
5.3	MMD Vänersborgs M 179-11 2011-06-01 Hylte	MSA dömdes ut. Att en entreprenör inte gör det som utlovats är inte skäl för att slippa MSA	En förening ålades att betala en MSA då föreningen utan tillstånd hade anslutit ett WC till en befintlig anläggning som inte tidigare hade någon vattentoalett ansluten. Personen som anlätats för anslutning hade lovat att se till att alla handlingar som krävdes fanns. Dett påverkade dock inte bedömningen i domstolen och beslutet om MSA kvarstod.

"Enligt 30 kap. 2 § första stycket miljöbalken ska MSA tas ut även om överträdelsen inte har skett uppsåtligt eller av oaktsamhet. Av paragrafens andra stycke framgår att avgift dock kan underlåtas om det vore skäligt med hänsyn till vissa angivna omständigheter. Emellertid följer av fast praxis och av förarbetena till lagstiftningen att exempelvis det förhållandet att en uppdragstagare som anlitas har begått ett misstag eller annars inte gjort vad som kunnat förväntas eller vad som utlovats eller att den avgiftsskyldige har dålig ekonomi eller okunskap om gällande regler inte anses motivera avgiftsbefrielse. Inte heller utgör glömska, tidsbrist, bristande rutiner eller liknande skäl för avgiftsbefrielse. (Jfr prop. 2005/06:182 s 51 f)"

5.4	MÖD M 2275-13 2013-08-21 Tyresö	MSA dömdes ut. Att inrätta ytterligare en WC-tank på en fastighet krävde tillstånd.	En FÅ fick tillstånd för att anordna avlopp för WC till slutna tank. Tillståndet utnyttjades. FÅ lät därefter senare inrätta en ny WC-tank och lät även den gamla vara kvar. Beslut med MSA påfördes. MÖD ansåg att en avloppsanordning inrättats utan tillstånd. Lokaliseringsprövningen av en slutna tank är en viktig del av prövningen som här inte har kunnat göras innan inrättandet. MÖD ansåg att det fanns förutsättningar för att ta ut MSA. MMD upphävde beslutet då man ansåg att situationen var att jämföras med att den befintliga tanken flyttades på fastigheten. Det var inte heller fråga om att ändra reningsmetod eller utsläppspunkt. MÖD gjorde dock en annan bedömning och påförde MSA.
-----	--	---	--